אספקלריא לפרשת פנחס תש"פ

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? (סור מרע ועשה טוב)

פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב לומר שסור מרע מביא לעשה טוב:

יש מבארים:

שרק מי שסר מרע זוכה לתורה. [טיב התהילות, ועוד[א]]

והרה"ק רמ"י ליינער מאיזביצא אמר בספרו "מי השלוח" ("לקוטים מכתובים" שבחלק ב):

האדם הוא מלא רצונות, וכיון ש**לא הלך בעצת רשעים וגו'** – שנמנע ממחשבות רעות – ממילא ישוטטו רצונותיו רק בדברי תורה (**כי אם בתורת וגו'**). ומטעים,

משל למה הדבר דומה: לאדם שיש לו מעיין מים ליד שדהו, ורוצה שיגיעו המים לשדהו. שאינו מוכרח לחפור חריץ דוקא, ודיו אם גודר את התעלה מכאן ומכאן וממילא יגיעו המים לשדהו.

כך, אם גודר את עצמו ממחשבות רעות – ממילא ייכנסו רצונות לדברי תורה.

זה לשונו:

"והיינו שאם יתנהג האדם כן שלא ילך בעצת רשעים ולא יעמוד בדרך חטאים ולא ישב במושב לצים, אם כן מוכרח לחפוץ בתורת השי"ת. כמשל מי שיש לו מעיין מים אצל שדהו, לרצונו שהמים ישקו את שדהו – אינו צריך לחפור חריץ שילכו המים לשדהו דרך החריץ, רק מגדיר הצדדים שלא יתפשטו המים במקום אחר וממילא לא יהיה להם דרך לילך רק להשקות את שדהו. כן בנפש האדם, המחשבה והלב ישוטטו תמיד ומלאים רצונות, **ואם יגדיר אותם מרצונות זרים אזי בטח ישוטטו בדברי תורה** – כי מה יחשוב כי אם בתורת ה' חפצו וכו'".

*

והגם שלא כתב כך בפירוש, בוודאי בזה יבואר המשך המזמור: **"והיה כעץ שתול על פלגי מים, אשר פריו יתן בעתו, ועלהו לא יבול, וכל אשר יעשה יצליח"**.

*

גם יתכן להוסיף ולפרש, על פי דברי האלשיך ש"ועלהו" שהכוונה ל'גדרים' שהם כעלה ששומר על הפרי:

כיון ש**פריו יתן בעתו –** שמקיים את המצוות כתיקונן, וגם **עלהו לא יבול –** שגם שומר על הגדרים, שגודר את עצמו מרצונות זרים, ממילא **כל אשר יעשה יצליח**.

ובאמת ראה גם שם (ב"מי השלוח") ב"לקוטים מכתובים" שבחלק א', שפירש את **"ובמושב לצים לא ישב"** שלץ הוא מי שאינו מתנהג על פי דברי סופרים, ומלעיג על הגזירות, וטוען שהוא אינו צריך את הסייג כי גם מבלעדיו בודאי לא ייכשל בדאורייתא.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים

ביאור השלום שעושה ה' במרומיו, והבקשה שיעשה כן גם עלינו | מדוע מופיע שם "הוי"ה אלקים" רק בפרשת בראשית ובמכת ברד?

לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם (כה, יב)

אֵין הַספורנו כותב: "אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם" מִמַּלְאַך המות כענין "עושה שלום במרומיו" (איוב כה, ב), כי אמנם ההפסד לא יקרה אלא בסבת התנגדות ההפכים וזה אמנם נתקיים בפינחס שהאריך ימים הרבה מאד מכל שאר אנשי דורו כו' וכל שכן לדברי האומר אליהו זה פינחס והוא עדיין חי וקיים".

ומבואר מדברי הספורנו, שה"שלום" האמור כאן הוא שלום ממלאך המות, והיה לו שלום בהתנגדות ההפכים.

והדברים סתומים, ונבוא לבאר את הדברים[ב].

"עושה שלום במרומיו"

ב] נקדים לבאר מה שציין הספורנו את המקרא "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל" – ועלינו להבין מהו השלום שהקב"ה עושה במרומיו, שעל זה אנו מבקשים שיעשה שלום זה גם עלינו.

ונקדים תחילה לבאר מהו השלום שהקב"ה עושה במרומיו.

ומצינו על כך בדברי המדרש (שה"ש רבה ג, יא) שאמרו: "אמר רבי יוחנן כתיב "עושה שלום במרומיו", הרקיע של מים והכוכבים של אש ואינן מזיקין זה לזה, מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה כו'. אין לך כל מזל ומזל שהוא קודם לחברו בעלייתן, אין לך כל כוכב שמביט מה למעלה ממנו אלא מה שלמטה ממנו כו', אף במכות פרעה עשה הקב"ה שלום שנאמר (שמות ט) "ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד" כו' כיון שראו מלחמתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שהיא מלחמת המצריים עשו שלום ביניהם ועשו מלחמת הקב"ה במצרים הדא הוא דכתיב "ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד", נס בתוך נס".

ולעיל מינה אמרו: "במלך שלמה, במלך שעשה שלום בין בריותיו, תני ר' שמעון בן יוחאי הרקיע של שלג והחיות של אש, הרקיע של שלג שנאמר "ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא וגו'", והחיות של אש שנאמר "ודמות החיות מראיהם כגחלי אש", וכתיב "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק", ולא זה מכבה זה ולא זה מכבה זה, מיכאל שר של שלג וגבריאל שר של אש ולא זה מכבה זה ולא זה מזיק זה".

ומבואר ש"עושה שלום במרומיו" הוא מה שעומדים יחד האש והמים או האש והשלג שהם מתנגדים בעצם זה לזה, ואעפ"כ הקב"ה עושה שלום ביניהם.

וגם כל עיקר השמים בלול מאש ומים (ועל זה נקרא "שמים") – וזהו "עושה שלום במרומיו".

"הוא יעשה שלום עלינו"

ג] וכותב החתם סופר (הפטרה לפר' בראשית): שכמו שהקב"ה עשה שלום בבריאת השמים שבלל אש ומים ועשה שלום ביניהם, כך גם עשה הקב"ה בבריאת האדם, שיש בו ניגודים של שפלות ונשמה, גופו עשוי מאדמה תכלית שפלות היסודות, ומאידך נפח באפיו נשמת רוח חיים חלק אלו'ה ממעל למלאכי השרת, ועשה הקב"ה שלום ביניהם.

ומוסיף החת"ס: "והנה השלום של אש ומים הוא שלום גמור, אבל גוף ונשמה היא מחלוקת תמידית מיצר טוב ויצר הרע, וצריך עזר רב מהש"ית להיות הקשר אמיץ. וזהו שאומרים "עושה שלום במרומיו" בין אש למים, "הוא יעשה שלום עלינו" ממש בגופינו, ועי"ז יהיה שלום על כל ישראל שלא יזיק איש את חבירו ויסתפק כל אחד בשלו".

ומבואר מדברי החת"ס, שכמו שהקב"ה משכין שלום במרומיו בין האש והמים, כך אנו מבקשים שישכין גם שלום בין הגוף והנשמה של כל אחד ואחד.

"סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו"

וכותב הספורנו (תהלים לד, טו) שזה כונת הכתוב "סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו" – "סור מרע" מן התאוות החמריות, "ועשה טוב" בתורה ובמצות, "בקש שלום" בין הכח השכלי והמתאוה שתתן למתאוה די צרכו שלא יטרידך מן השתדלות בשלמות ואז תשיגהו".

וזהו באמת כל תכלית בריאת האדם בעולם, וכמש"כ הרמח"ל בדרך ה' (ח"א פרק ג-ד) שהאדם מורכב משני הפכים מנשמה שכלית וזכה, וגוף ארצי ועכור, וכל אחד מהם נוטה בטבע לצידו. הגוף נוטה לחמריות, והנשמה נוטה לשכליות, ויש ביניהם מלחמה, באופן שאם תגבר הנשמה תתעלה היא ותעלה הגוף עמה, ואילו אם ינצח החומר הנה ישפל הגוף ותשפל נשמתו עמו.

ביאור המושג "שבת שלום"

ד] ובנותן טעם לצרף בזה דבר נפלא שכותב הבן יהוידע (עירובין ג) לבאר את הביטוי "שבת שלום", ואלו דבריו:

"עונג שבת נעשה בשיתוף רצון הנפש והחומר, שבחול דרכם להיות נגדיים, אך בשבת גם הנפש יש לה רצון בריבוי אכילה ושתיה דעונג שבת הוא מצוה גדולה. וכאשר כתבתי בדרוש הטעם שאומרים "שבת שלום" – מפני דבשבת יש שלום בין הנפש ובין החומר בריבוי המותרות, משא"כ בחול אין שלום ביניהם, דהנפש מקפדת בריבוי המותרות באכילה ושתיה שיבקש החומר, וגם החומר מקפיד בסיגופים שתבקש הנפש, כי רצון הנפש הוא שהאדם ימשוך ידו מאכילתו העריבה לו קודם שישבע ממנה.

משל לאלמן ואלמנה שנישאו בזיווג שני, הוא הביא עמו את בנו והיא הביאה עמה את בתה, וחשדו כל הזמן זה את זה שהם לוקחים מפרנסת הבית יותר מכדי הצורך עבור הילד שלהם, וזה גרם למתח וקטטה ביניהם. עד שלימים נישאו הבן והבת יחד – ומאז תם הקטטה ונעשו בשלום זה לזה, שהרי הבן שלו נהיה החתן שלה והיא רוצה בטובתו, והבת שלה נהיתה לכלה שלו והוא רוצה בטובתה.

כך גם הגוף והנפש – בימות החול הנפש מקפדת על החומר שחפצו ורצונו בריבוי המותרות, והחומר מקפיד על הנפש שחפצה ורצונה בסיגופים, היא אומרת שהוא מרבה בהנאות יותר מדאי, והוא אומר שמרבה בסיגופים יותר מדאי. אך בשבת עושים שלום ביניהם – מפני שגם הנפש אינה מקפדת בריבוי התענוג והנאה אשר יבקש החומר, ולכן בשבת אומרים "שבת שלום"!

וזהו עומק כונת רש"י (ביצה טז, א) שה"נשמה יתירה" זה רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו!

"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם"

ה] ומוסיף החת"ס, שאם האדם יעשה שלום בין הגוף לנשמה שלו – שהיינו שיהיה לו איזון שהנשמה תשלוט על הגוף, ולא שהגוף ישלוט על הנשמה, אזי יוכל גם להיות שלום בין כל ישראל, כי רק כשהאדם חי בצורה שכזו ששולט על החומר הבהמי שלו, יכול להיות שלום בין זה לזה.

ויש להציע שזה גם כונת חז"ל (ברכות סד, א) שאמרו: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" – כי תלמידי החכמים ששולטים על יצרם ומשכינים שלום על עצמם, גורמים בזה שיהיה שלום בעולם (וע"ע במהרש"א שם). ואת כל זה עושים ישראל על ידי התורה שמזככת את גוף האדם, וזהו "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", ולכן "שלום רב לאוהבי תורתך" (וע"ע בגר"א בסוף מגילת אסתר).

"את בריתי שלום" ממלאך המות

ו] וזה גם הביאור בדברי הספורנו, כי הנה כל ענין המיתה הוא מחמת החמריות ועץ הדעת (עי' נפה"ח א, ו ודע"ת סי' עב). וכותב הרמח"ל (דרך ה' ח"א פ"ג) שמאחר חטאו של אדה"ר לא תוכל הנשמה לזכך הגוף אלא אחר שתצא ממנו תחילה וימות הגוף ויפסד. ומוסיף: "וצריך שתדע שאע"פ שאין אנו מרגישים לנשמה בגוף פעולה אחרת זולת החיות וההשכלה, הנה באמת יש בחוקה שתזכך עצם הגוף וחמרו ותעלהו עילוי אחר עילוי עד שיהיה ראוי להתלוות עמה בהנאה בשלימות. ואמנם לדבר זה היה אדם הראשון מגיע אילו לא חטא, שהיתה נשמתו מזככת את גופו זיכוך אחר זיכוך עד שיהיה מזדכך השיעור המצטרך ונקבע בתענוג הנצחי".

ומאחר שההפסד לא יקרה אלא בסבת התנגדות ההפכים – לכן פנחס שמסר נפשו וזיכך גופו בזיכוך שלם, זכה ל"בריתי שלום" שלא שלט בו ההפסד והמיתה כשאר בני אדם, שהאריך ימים הרבה מאד מכל שאר אנשי דורו כו' וכל שכן לדברי האומר אליהו זה פינחס והוא עדיין חי וקיים.

מכת ברד אש ומים נס בתוך נס – שלום בין מדת הדין למדת הרחמים

ז] והנה בדברי המדרש הנ"ל נוסף: "אף במכות פרעה עשה הקב"ה שלום שנאמר "ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד נס בתוך נס"". ועוד אמרו במדרש שהקב"ה משכין שלום בן השלג לאש – והמכוון בזה למדת הדין ומדת הרחמים.

וכפי שכותב הרמב"ן (האמונה והבטחון פרק ד): "אך על דרך הקבלה נראה לי שנקרא שלום על שם שעושה שלום בין מדת הדין למדת רחמים שאינם האש והמים, ולא ב' המלאכים שעליהם אמר הכתוב המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו, ואז"ל המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל. שהאחד מים והאחד אש והקב"ה עושה שלום במרומיו. מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה משום חלישות דעתה של לבנה".

וביאור הענין הוא, שהנה בתחילת התורה נאמר "בראשית ברא **אלקים**" ופרש"י: "ולא אמר "ברא הוי"ה", שבתחילה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, היינו דכתיב (שם ב, ד) "ביום עשות **ה' אלוקים** ארץ ושמים".

ונאמר (שם, ה) "כי לא המטיר **ה' אלוקים** על הארץ", ואמרו במדרש (שם יג, ג) "מזכיר שם מלא על עולם מלא".

דהיינו ששם מלא של הקב"ה הוא "הוי'ה אלוקים" שזה כולל את שתי מדותיו, מדת הדין ומדת הרחמים.

וכותב הלשם (הדעה דרושי עולם התוהו ח"ב דרוש ד ענף ט): "כי אחר שנשלם הבריאה ונזכר שם הוי"ה ב"ה, הנה אנו רואין שהוא נזכר תמיד רק עם השם "אלוקים", והוא עד אחר שגורש האדם מגן עדן, שאז נגמר ירידת העולמות על מדרגתם שהם עתה, הנה משם ולהלאה, לא נמצא עוד נזכר בתורה שם הוי"ה ב"ה עם שם אלוקים ביחד – זולת פעם אחד בדברי משה רבנו ע"ה שאמר לפרעה "ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני הוי"ה אלוקים", אבל זולת זה לא נמצא בתורה בשום פעם כלל, מאחר שגורש האדם מגן עדן ולהלאה, שיהיה נזכר שם הוי"ה ב"ה עם שם אלוקים ביחד".

(ושרות פעמים נאמר בתורה בפרשת בראשית "הוי"ה אלוקים", והפעם האחרונה שנאמר בתורה "הויה אלוקים" הוא בפרק ג פסוק כג שנאמר "וישלחו ה' אלוקים מגן עדן לעבוד את האדמה כו'").

ומבואר מדברי הלשם ידיעה נשגבה ונפלאה, שהשם "הוי"ה אלוקים" מופיע בתורה (בחמשה חומשי תורה) רק בתחילת הבריאה ובמכת ברד.

[א] "טיב התהילות" (ר"ג רבינוביץ): על ידי ש"לא הלך בעצת רשעים וגו'" יוכל האדם להגיע לידי כך שיהיה בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה.

וראה בלקו"ה (יו"ד, הל' ס"ת ג, ג, באריכות): **עצת רשעים –** הפך האמונה, **דרך חטאים –** הפך היראה, **ומושב לצים –** הפך הענוה, שאמונה יראה וענוה הם ה"שרשים" של "אילן האמת" שהוא התורה, וזה: **אשר פריו וגו' –** אמונה, **ועלהו וגו' –** יראה (שיחת חולין של ספורי צדיקים, שמשפיעה יראה), **וכל אשר יעשה יצליח –** ענוה.

[ב] יסוד הדברים מדברי מו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א בספרו משכיל לדוד על דרך ה.

והמאפיין בשניהם הוא, כי בבריאת העולם כאמור שיתף הקב"ה שלום בין האש והמים ובין מדת הדין למדת הרחמים, וכך גם במכת ברד שיתף הקב"ה את האש והמים יחד, והיה גילוי חדש להנהגה זהו "של עושה שלום במרומיו", ולכן גם שם נאמר "הוי"ה אלוקים".

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

"וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו"

וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כז, כ). 'וברש"י': מֵהוֹדֶךָ. וְלֹא כָּל הוֹדֶךָ, נִמְצִינוּ לְמֵדִין פְּנֵי מֹשֶׁה כְּחַמָּה פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּלְבָנָה.

-א-

בבא בתרא (עה א) ואמר רבה א"ר יוחנן: עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות שבע חופות לכל צדיק וצדיק, שנאמר "וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונוגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה" (ישעיהו ד ה), **מלמד שכל אחד ואחד עושה לו הקדוש ברוך הוא חופה לפי כבודו.** עשן בחופה למה, אמר רבי חנינא: שכל מי שעיניו צרות בתלמידי חכמים בעולם הזה, מתמלאות עיניו עשן לעולם הבא. ואש בחופה למה, אמר רבי חנינא: מלמד שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה. כיוצא בדבר אתה אומר: "ונתתה מהודך עליו" (פנחס כז כ) - ולא כל הודך, **זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה**, ע"כ.

וברש"ם (שם) נכוה - **חופתו של קטן מחופתו של חבירו הגדול ממנו**: שבאותו הדור - **שראו משה ויהושע**: אוי לה לאותה בושה - **שבזמן מועט נתמעט הכבוד כל כך שהרי יהושע היה נביא ומלך כמשה ולא יכול להגיע לכבודו**, עכ"ל.

-ב-

הנה מה שכתב רש"י **נמצינו למדין פני משה כחמה פני יהושע כלבנה,** דקדק לומר שהם כמו החמה והלבנה ממש, מבואר בדבריו שאינו רק משל, אלא שהם עצמם היו ממש בבחינה זו.

בזוהר (ויחי רמא ב) אלא איגון אמרי משה הא אסתלק מעלמא דהא אתכניש שמשא, והא מטא זימנא דסיהרא למישלט וכו', סימנא דיהושע גבר בגין דשולטנותא דסיהרא השתא וכו', עכ"ל.

ומבואר דפני יהושע כפני לבנה, הוא לא רק ענין "דוגמא הורדת הכבוד בזמן מועט", אלא דאז בימי יהושע "היתה שולטנותא דסיהרא".

בספר פני דוד (דברים א אות יד) "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך ע"פ העמים תחת כל השמים" (דברים ב כה). רז"ל אמרו (ע"ז כה א) שעמדה חמה למשה רבינו כמו שעמדה ליהושע. ויש לחקור מדוע לא נכתב אלא ברמז, וביהושע נכתב בפירוש גדול באר היטב (יהושע י יב-יד). ונראה דכיון דמשה רבינו ע"ה בחינת שמש כמ"ש (ב"ב עה א) פני משה כפני חמה אינו כל כך נס שהשמש ישמע לו וידום. **אבל יהושע שהוא למטה מהשמש כמ"ש** (ב"ב שם) **פני יהושע כפני לבנה זהו שבח גדול ששלט על השמש שהוא למעלה מבחינתו**, עכ"ל.[ג]

בפנים יפות (פינחס כז כ) ונתת מהודך עליו. וכו', ונראה שמטעם זה הפליגה תורה בנס שהעמיד יהושע את החמה הכתיב (יהושע י יד) ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע ה' בקול איש אף על גב דגם משה העמיד את החמה, כדאיתא בע"ז (כה א) אלא שמשה היה אור נשמתו למעלה מן החמה אין זה פלא שיכול להעמיד את החמה, אבל ביהושע הוא דבר פלא ולכך הפליג במעלת יהושע, ואמר עוד (רש"י יהושע כד ל) שהעמידו דמות חמה על קברו, והיינו שלא העמידו זכר לעמידת הירח מפני שזה היה בחינת יהושע, ונראה דמטעם זה לא הוצרך להתנות במעשה בראשית אף על גב דהוי שינוי בריאה כמו שמצינו גבי קריעת הים, וכבר כתבנו בזה בפרשת בא בפסוק "שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דבריו" (תהלים קה כח), דהיינו אף דהוי שינוי בבריאה, מ"מ י"ל שמשה העמיד את החמה כיון שהארתו היתה למעלה מן החמה וממילא לא הוי גבי יהושע דבר חדש, עכ"ל.

[ג] בספר **חומת אנך** (דברים פרק א אות ו) "ואת יהושוע צויתי בעת ההיא לאמר" וכו' (דברים ג כא). צריך לדעת מה ציוה ליהושע. וגם לאמר שפירושו לאמר לאחרים. והרב החזקוני כתב כענין שנאמר פ' פנחס "ויסמוך את ידיו ויצוהו" (כז כג) ע"ש, ואינו מתישב. והפשוט הוא שציוהו שיאמר לישראל תדיר כמו שאומר לו עתה "לא תיראום" וכו' (דברים ג כב). ואפשר לומר כמ"ש רז"ל (ע"ז כה א) שעמדה לו חמה למשה רבינו ע"ה במלחמת סיחון כשם דעמד ליהושע ע"ה. וכתבתי בעניותי בפני דוד דלא נכתב בפי' רק בג"ש דאחל אחל, דלמרע"ה לאו רבותא היא דפני משה כפני חמה. אך יהושע ע"ה דהוא כפני לבנה ויגזור על החמה הוי רבותא. וזה רמז "ואת יהושוע" ונכתב מלא דביום שעמדה חמה ליהושע יתגדל שמו, וזה רמז "ואת יהושע צויתי בעת ההיא לאמר", שהוא יאמר שמש בגבעון דום והיינו דקאמר "עינך הרואות את כל אשר עשה" (דברים ג כא) לרבות שעמדה חמה "כן יעשה לכל הממלכות" כלומר דבמלחמות ההם כה יהיה שתעמוד חמה, עכ"ל.

נתבאר בדבריהם דמה שדימו את פני משה לחמה ופני יהושע ללבנה, היינו שהיו הם בבחינת חמה ולבנה וכמו שנתבאר.[ד]

-ג-

במהרש"א בח"א (ב"ב עה א) וענין שכל א' נכווה מחופתו של חבירו אוי לאותו בושה כו'. הקושיא בזה לומר בכל אדם שכל א' נכוה מחופתו של חבירו, גם קשה הכפל אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה. ונראה לומר לפי שיש לכל צדיק וצדיק שום מעלה ומדרגה בשום מצוה שאין כן לחבירו דוגמא דר' חנינא ורבי חייא דפ' הפועלים, וע"ז אמרו לפיכך הרבה להן לפני משה כפני חמה, אבל זכה למדרגה אחרת גדולה דהיינו ליכנס לא"י ולכבוש ל"א מלכים, **אבל מי שאין לו שום מעלה ומדרגה אוי לו** כו', ועיין קרוב לענין זה בפרק החובל בחידושינו גבי חמרא למריה וטבותי' וק"ל, עכ"ל.

ובספר תורת חיים (שם) בד"ה אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה. כלומר כמה גדולה תהיה אותה בושה, דאף על גב דזה צדיק וזה צדיק זה זכה לחופה וזה זכה לחופה, **אפילו הכי מדריגות החופות רחוקות זו מזו כל כך במעלה עד שהאחד נכוה מחופתו של חבירו, וזהו בושה גדולה מאד**, לאפוקי אם היו מדריגות החופות קרובות זו לזו במעלה, לא היתה אז הבושה כל כך גדולה, **אבל השתא אוי לאותה הבושה**. כיוצא בדבר אתה אומר "ונתתה מהודך" וכו' דהתם נמי כמה גדולה הבושה, דאף על גב דזה נביא ומלך וזה נביא ומלך, זה זכה לקרני הוד וזה זכה לקרני הוד, **אפילו הכי היו מדריגות קרני ההוד רחוקות זו מזו כל כך במעלה עד שזה היה דומה לחמה וזה ללבנה, שהוא כיתרון האור מן החושך**, וכו' עכ"ל.

-ד-

"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ" ע"כ (בראשית א א)

בפי' כלי יקר (שם) בד"ה "בראשית וכו', מה שהתחיל התורה בבי"ת לפי שבכל ספר קהלת מדמה שלמה המלך התורה לשמש שאין מהלכה כי אם בשלוש רוחות כצורת הבי"ת הפתוחה לצפון, **ונתינתה על ידי משה שפניו כחמה**, וכו' עכ"ל.

ובחתם סופר (פנחס) בד"ה ונתת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל" (כז כ), **י"ל כשם שמרע"ה נעשה פני חמה ביום הקהל בחורב**, כי בזכות כל בני ישראל זכה למה שזכה, ה"נ יהושע שנעשה עתה פני לבנה היה צריך להיות במעמד כל ישראל, וזהו למען ישמעו כל עדת בני ישראל ר"ל למען הוא נתינת סיבה על כן תתן מהודך עליו והוא יכול לקבלו הואל וישמעו כל ב"י בדברך עמו, עכ"ל [תקס"ג].

ומבואר בדבריהם דכבר בזמן מתן תורה היה משה רבינו פניו כפני חמה.

-ה-

בספר קול אליהו (פנחס) "ונתת מהודך עליו" וגו' (כז כ), אמרו חז"ל במס' ב"ב (עה א) "מהודך ולא כל הודך", פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, זקנים שבאותו דור היו אומרים אוי לה לאותה בושה ואוי לה לאותה כלימה וכו' ע"ש, **הנה מה שאמרו זקנים שבאותו דור אמרו, מדוע דוקא הזקנים.** י"ל שהנה היה מקום לומר שמשה רבינו ע"ה לפי שהיה זקן לכך מעלתו גדולה מיהושע שעודו צעיר לימים לא עלה עוד כל כך במעלות השלימות, **לכן אמרו הזקנים שבאותו דור שהם הכירו את משה רבינו ע"ה בעודנו בבחרותו כמו שהוא יהושע עתה, המה ראו כן תמהו על מעלת משה רבינו ע"ה**, עכ"ל. (עליות אליהו, דבר שאול עה"ת).

וכ"ה בספר כתב סופר (פנחס) בד"ה "ונתת מהודך עליו" וכו' (כז כ), ואמרתי לפרש הא דזקנים שבדור אמרו אוי לאותה בושה וכו' (ב"ב עה א), **למה דוקא זקנים אמרו כן, הא ההפרש היה רב ביניהם וגם בחורים יכולים להבין ולחלק בין חמה ללבנה.** דצריך להבין מה היתה הבושה וכלימה, אולי אם יגיע יהושע

[ד] ובביאור מה שהיו בבחינת חמה ולבנה, מצינו **בספר קדושת לוי** (שלח) בד"ה "וישלח אותם משה על פי ה'" (שם יג ג), כי משה ודורו דור המדבר היו דמיון תורה שבכתב, ויהושע ודורו שבאו לארץ היו דמיון תורה שבעל פה. וזהו הרמז במאי דאמרו חכמינו ז"ל (ב"ב עה א) 'פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה', כי תורה שבעל פה מקבל מתורה שבכתב כמו שלבנה מקבל מחמה, וכו' עכ"ל.

ובספר אמרי אמת (ימים אחרונים סוכות תרצ"ב) "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו" (זאת הברכה לד ט), ביהושע התחילה תורה שבעל פה, וכתיב "ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ" (וילך לא ז), חזק ואמץ זה תורה שבעל פה, ולעיני כל ישראל חזק ואמץ הוא התקשרות תורה שבכתב עם תורה שבעל פה שלעיני כל ישראל הוא סיום התורה שבכתב, וכו' עכ"ל.

וסמיכות לדבריהם **ממדרש תנחומא** (כי תשא סימן לו) "ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה" (שם לד כח), מנין היה יודע משה אימתי יום, אלא כשנכנס"ב היה מלמדו תורה בכתב היה יודע שהוא שם יום וכשהיה מלמדו על פה משנה ותלמוד היה יודע שהוא לילה, ע"כ.

לשנות משה וישמש את ישראל שנים רבות וזכותם יעמוד לו יעלה גם הוא למדרגת משה, ואינו דומה בן חמשים לבן מאה. **אבל באמת הזקנים שהכירו את משה מילדותו בעת שנתמנה למנהיג ישראל וראו שגם אז היה במדרגה גדולה יותר מכמו שיהושע עומד עתה,** לכן הבינו ההפרש בין שניהם, והבינו שגם אם יבוא יהושע בשנות משה ג"כ לא יהיה כמוהו ולא יעלה למדרגתו לעולם. **אבל הבחורים שלא הכירו את משה [אלא] מימי זקנותו, הגם שראו ההפרש בין משה ויהושע,** אבל חשבו שאם יהיה יהושע בשנות משה יעלה ויבוא גם הוא למעלתו. **על כן דוקא הזקנים שבדור שזכרו את משה מנעוריו ידעו והכירו שמשה היה אז גדול יותר מיהושע עתה, ולא יעלה לעולם למדרגתו הגדולה, ואמרו אוי לאותה בושה וכלימה,** וק"ל, עכ"ל.

ומבואר בדבריהם ג"כ שכוחו של משה רבינו שהוא כפני חמה כבר היה בצעירותו, והוסיפו שלכן הזקנים שהם זכרו את משה רבינו ע"ה מנעוריו, ידעו והכירו שמשה היה גדול יותר מיהושע עתה, ולכן הם שיכלו לומר כן.

-ו-

ובספר פנינים יקרים (לקוטי הש"ס, עמוד מ"ה) בד"ה זקנים, כ' **בנפתלי שבע רצון** (פר' שלח), **עפ"י מש"כ רבינו חננאל** (הובא ברבינו בחיי בא יב ב) **דכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, לא קדשו החודש עפ"י הראיה אלא עפ"י חשבון, משום שלא ראו הלבנה בלילה ולא החמה ביום מכח העננים שהיו מכסים את המחנה**, ומאחר שאותן הנולדים במדבר לא ראו את החמה והלבנה, **לא היו יכולים לומר כן רק הזקנים שבדור, שהכירו החמה והלבנה, קודם שהיה להם ענני כבוד וכו'**, עכ"ל.[ה]

והוא טעם נוסף על מה שרק הזקנים שבדור אמרו כן, והוא מכיון שהכירו החמה והלבנה קודם שהיה להם ענני כבוד.

-ז-

"וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת הָעָם הַזֶּה" וגו' ע"כ (וילך לא ז).

"וַיְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם" וגו' ע"כ (שם כג).

ובפי' רש"י (שם ז) בד"ה כי אתה תבוא את העם הזה - ארי את תיעול עם עמא הדין. משה אמר לו ליהושע, זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתן ועצתן, אבל הקדוש ברוך הוא אמר ליהושע כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם (דברים לא כג), תביא על כרחם הכל תלוי בך, טול מקל והך על קדקדן. דבר אחד לדור, ולא שני דברים לדור, עכ"ל.

והוא מסוגיית הגמרא (סנהדרין ח א) כתיב כי אתה תבוא, וכתיב כי אתה תביא, אמר רבי יוחנן: אמר לו משה ליהושע: אתה והזקנים שבדור עמהם. אמר לו הקדוש ברוך הוא: טול מקל, והך על קדקדם, - דבר אחד לדור ואין שני דברין לדור. ע"כ.

ובמשך חכמה (פרשת וילך) "כי אתה תבוא את העם הזה" (לא ז) וכו', ולהלן "כי אתה תביא וכו'" (שם כג). אמר רבי יוחנן וכו'. הענין דאמרו (בבא בתרא עה א) זקנים שבדור אמרו: אוי לה לאותה בושה (ואוי לה לאותה כלימה - פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, עכ"ל). **הכוונה, כמו הלבנה שאין לה אור בעצם רק שמקבלת אור מן החמה, ולכן אין כוח להלבנה להאיר על דבר אחר שתהא מאירה לאחרים, רק כוחה להאיר על הארץ, אבל לא לעשות דבר אחר למאור. אבל משה דימה כי יהיה במעלתו, ויוכל להאיר על הזקנים ולהשפיע עליהם שהם ישפיעו על זולתם.** לכן אמר "אתה והזקנים שבדור עמך" - שגם הם ישפיעו. מה שאין כן השם שידע האמת שלא יהיה במעלתו והשגתו לעשות הזקנים למשפיעים ומאירים, ולכן אמר "כי אתה תביא" (שם כג) - דבר אחד לדור ואין שני וכו', רק הוא יהיה משפיע על ידי הארתו ממשה רבינו, אבל לא ישפיע על הזקנים שהם ישפיעו על זולתם, עכ"ל.

ומבואר בדבריו שמשה רבינו מכיון שהיה כפני חמה שהוא אור עצמי, **הוא היה משפיע הארתו גם על הזקנים שהם ישפיעו על זולתם**, משא"כ יהושע שהוא כפני לבנה וכמו הלבנה שאין לה אור בעצם רק שמקבלת אור מן החמה, **ולכן אין כוח להלבנה להאיר על דבר אחר שתהא מאירה לאחרים.**

ולפי דבריו יש לנו עוד טעם במה שרק הזקנים אמרו כן, והוא מכיון שהם הרגישו מיד לאחר פטירתו של משה רבינו שנפסק אור החמה מעליהם, משא"כ הצעירים גם בזמן משה רבינו לא האיר עליהם אורו שיאירו לאחרים, ולכן לא הרגישו עתה שום שינוי.

ובספר צפנת פענח (פרשת שמות) ובזה יובן ש"ס דבבא בתרא, ונתת[ה] מהודך עליו, שנאצל רוח ממשה ליהושע וזקנים שבדורו וכו"ל, לכך זקנים שבדור אמרו פני משה כפני חמה, שמשפיע אור ללבנה, כך משה

[ה] כן הוא בח"א מהרש"א (יבמות עא ב) בד"ה מ"ט וכו', משא"כ במדבר וכו' דלא זרחה עליהם השמש מפני ענני כבוד וכו', עכ"ל. ובאור החיים (אמור כד ב) סוד"ה, צו את בני ישראל, וגו'. והנה מה שנתחכם ה' וכו', לומר כי ישראל לצד ענני כבוד לא היה להם אור השמש, והליכתם היתה לאורו יתברך וכו', עכ"ל.

משפיע רוח עליהם וינקו משורש אחד, ולכך אמר משה ליהושע זקנים שבדור עמך וכו"ל. מה שאין כן פני יהושע כפני לבנה, שאין לה אור לעצמה, ומכל שכן להשפיע לאחרים לזקנים שבדורו, ולכך אמר הקדוש ברוך הוא תביא, דבר אחד לדור וכו"ל. **ואם כך אוי לאותה בושה - לאותו דור, שמיד אחר משה נשתנה הדבר כך, מכל שכן שראוי שיהי' אוי לאותו כלימה - בדורות אחרונים, ודוקא זקנים אמרו זה, שנמנע הנהגתן, והבן**, עכ"ל.

פי' שסר מעליהם אורו של משה וע"י זה נמנעה הנהגתם, ויוכלו לומר פני משה וכו', וזה סמיכות למה שנתבאר עפ"י דברי המשך חכמה מה שרק הזקנים אמרו כן ולא הצעירים.

ביערות דבש ח"ב (דרוש יא, באמצע הדרוש) ולכך נראה כי אמרו (ב"ב עה א) **זקנים שבדור אמרו פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, ויש להבין למה דוקא זקנים שבדור אמרו כן, ומה היתה כוונתם באמירה זו.** אבל הענין כי אמרו (סנהדרין ח א) כי כתיב "כי אתה תביא" (וילך לא כג), וכתיב "כי אתה תבוא" (שם ז), ומתרץ משה אמר אתה וזקנים עמך, וקב"ה אמר לו טול מקל והך על קדקדם, [דבר] אחד ולא שני דברים לדור. ויש להבין במה נחלקו משה וקב"ה, **ועיקר קושיא הלא בימי משה היו ע' זקנים והם נשאו עם משה במשא והיו ע' דברים לדור, ואיך בימי יהושע נאמר דבר אחד לדור. אבל הענין כך,** למה אין שני דברים לדור, והוא כי ידוע (סנהדרין פט א) כי אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד וכו'[1], כי כל אחד מתנהג כפי מדרגה ובחינה שלו, ולא תתקיים הנהגה כזו. אך זהו בשאר נביאים, אבל זקנים של משה שעמדו לפני משה והוא האציל עליהם, א"כ כולם קבלו כאחד ממשה, וא"כ אב לכולם משה, וכו'.[2] אבל יהושע לא היה כחו כל כך גדול שיאציל משלו לאחרים, וא"כ אילו היתה הנהגה בזקנים, יחוייב שתהיה להם הארת רוח הקדש כל אחד כיד ה' הטובה עליו משמים, וא"כ הרי צינורות מתחלפים, ותקולקל הנהגה. ולכך צריך דבר אחד לדור. **והטעם אשר משה יכול להשפיע ולא יהושע, כי פני משה כחמה המשפיעה באורה לכל כוכבי לכת, ויהושע כלבנה דלית לה מגרמיה כלל. והנה משה היה רב עונותן, וחשב כי כחו של יהושע חזק ככחו להשפיע בזקנים, אמר אתה וזקנים כמו שהיה בדורו, אבל הקב"ה ידע כי אין כח ביהושע להשפיע לזולתו, וא"כ יהיו שני סגנון כנ"ל, ולכך אמר דבר אחד לדור וכו'. וזקנים שבדור בקשו לפרש למה בימי משה נשאו במשא ג"כ ובימי יהושע לא,** ואמרו פני משה כפני חמה ויכול להשפיע לכך נשאו אתו, אבל יהושע כלבנה דלית ליה להשפיע, צריך דבר אחד לדור כנ"ל וא"ש, עכ"ל.

ומבואר בדבריו עוד טעם מה שרק הזקנים אמרו כן, פי' שכוונתם היתה שמעתה לא ישאו במשא העם.

-ז-

בספר פנים יפות (פינחס כז כ) וי"ל עוד **מ"ש שזקנים שבאותו דור אמרו וכו' היינו שאמרו זה לטובתם**, כענין שאחז"ל (ב"ר ו ו) לאחר שמיעת הש"י הלבנה פייס אותה מבשתה והרבה צבאיה דהיינו הכוכבים המאירים המסיימים לה להאיר לעולם, **וכמו כן אמרו הזקנים שבאותו דור שאחר שבייש אותו הדור למעט האור כאור הלבנה, ראוי לפייס אותו הדור להרבות את צבאיה, דהיינו להאיר הזקנים והחכמים לסייע להאיר לעולם**, כדכתיב "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" (דניאל יב ג), וכן מצינו באמת שבימי אבלו של משה נשכחו מיהושע שלשת אלפים הלכות והחזירן עתניאל בן קנז בפלפולו (תמורה טז א), עכ"ל.

והוא ג"כ טעם נכון ליישב מה שרק הזקנים אמרו כן.

-ח-

בספר תורה אור להחפץ חיים (פרק ט) והוא בדמיון מה שמצאנו להזקנים שבימי יהושע כמו שאמרו (ב"ב עה א) פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה זקנים שבאותו הדור היו אומרים אוי לנו מאותה בושה אוי לנו מאותה כלימה. ושמעתי דהכוונה דשם בושה אינו דוקא מפני מעשים שאינם מהוגנים, אלא לפעמים נקרא זה מה שמשיג האדם בושה מפני גדול במעלה שאין לו ערך אליו, והוא מתבייש מרוממות מדרגתו, וזה שנצטיינו בני אברהם ביישנים רחמנים וכו' (יבמות עט א). אבל ענין הכלימה הוא ענין חרפה שהאדם נכלם מדבר שהוא פשע בעצמו במעשיו המקולקלים, או שלא השיג אותה המעלה שהיה יכול להשיג בעצלותו. **וזהו שאמרו שנגד פני משה היו מתביישים מגודל רוממותו שאין להם ערך כלל אליו, אבל מפני יהושע שהיה קרוב למדריגתם וזכה להאיר פניו כפני לבנה ע"י שימושו ששמש את משה רבינו, כמו שאמרו במדרש ולא מש מתוך אהלו של תורה, מפניו היו נכלמים שהלא במדרגתו היו וגם הם היה בידם לזכות לכבוד הזה** וכו'[3], עכ"ל.

וענין הכלימה אינו שייך רק לזקנים ולכן מובן מה שרק הזקנים אמרו כן.

-ט-

והנה מה שהיה דעתו של משה רבינו כי כמו שהזקנים היו עמו בהנהגת הדור כך יהיו עם יהושע, אף שמעלתו של יהושע רק כפני לבנה. כבר כתב ביערות דבש (הובא לעיל) שהוא משום שהיה רב ענוותן.

גם י"ל ובהקדם מה שאמרו ביומא (עה ב-עו א) דבר אחר "לחם אבירים אכל איש" (תהלים עח כה) זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל, כתיב הכא איש וכתיב התם "קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו" (פנחס כז יח), ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) בד"ה זה יהושע - שעלה עם משה עד תחומי ההר שנאמר "ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלקים" (משפטים כד יג) והמתין לו יהושע שם כל ארבעים יום שנאמר "וישמע יהושע את קול העם ברעה" (כי תשא לג יז) למדנו שלא היה עמהם ושם היה יורד לו מן כנגד כל ישראל, עכ"ל.

ובח"א מהרש"א (שם עו א) בד"ה זה יהושע כו'. כפרש"י בתחומי ההר, ור"ל ירד לו מן רוחני נגד כל ישראל, דפני יהושע כפני לבנה שדומה לכ"י, כמ"ש (סנהדרין מב א) וללבנה אמר כו' לעמוסי בטן (עי' ישעיה מו ג) שהם עתידים להתחדש כמותה כו', ומייתי מהאי קרא "איש אשר רוח" וגו'. מורה על מעלתו ברוחני כמו מה"ש. עכ"ל.

ומבואר דמעלתו של יהושע שהיה כפני לבנה, כבר היה בתחילת הארבעים שנה בירידת המן, וכמו שכתוב "לחם אבירים אכל איש", דר"ל שירד לו מן רוחני כנגד כל ישראל דפני יהושע כפני לבנה וכמש"כ בח"א מהרש"א, **א"כ צ"ב מה נתחדש כאן בציווי של השי"ת שאמר למשה "ונתת מהודך עליו", שהכוונה ולא כל הודך**, פי' דפני משה כחמה ופני משה כלבנה, הרי כבר היתה לו מעלה זו מקודם.

-י-

ויש לומר משום דעד עתה מה שהיה כפני לבנה הכוונה הוא דכמו שהלבנה מקבלת אורה מן החמה כן יהושע קבל אורו ממשה רבינו, וא"כ בשעה שתסתלק החמה יתבטל כוח הארתו. **ועכשיו נצטווה משה רבינו לתת מהודו עליו, היינו שאף לאחר שיסתלק אור החמה ג"כ יהיה בכוחו להאיר כפני לבנה. פי' שלא יהיה אורו מן החמה אלא אור עצמי.**

ומיושב לפי זה מה שאמר משה "כי אתה תבוא" והיינו עם הזקנים, אף שמעלתו רק כפני לבנה, מ"מ כיון שכח הארתו נעשה כח עצמי היה סבור שיהיה בכוחו ג"כ להשפיע על הזקנים, ותהיה הנהגתם משותפת. ועל זה אמר לו הקב"ה שאינו כן, שאף שאורו הוא עצמי מ"מ כיון שהוא רק כפני לבנה, אין בכחו להשפיע על אחרים שיאירו מכוחו.

-יא-

"ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו" וגו', ע"כ (וזאת הברכה לד ט).

ובחי' מרן הבית יוסף (עה"ת שם) ואמר ויהושע בן נון מלא וכו', א"נ להורות מה שאמרו רז"ל (ב"ב עה א) פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, **להורות כי בפני משה אין להזכיר מעלת יהושע, כי אין חכמתו נערכת לחכמת משה**, אבל אחרי מותו אז נערכת חכמתו, כי אין מי שיהיה אורו כמשה, כמו שאור הלבנה אינו ניכר כשהחמה בארץ, ד"א וכו', עכ"ל.

פי', דאף דפני יהושע היה אור עצמי וכמש"כ "כי סמך משה את ידיו "עליו", [ולהמתבאר בח"א מהרש"א כבר היה בזמן המן], מ"מ אין חכמתו נערכת לחכמת משה, כמו שאור הלבנה אינו ניכר כשהחמה בארץ, ודו"ק.

-יב-

במדרש רבה (בא פרשה טו סימן כו) ד"א "החדש הזה לכם" (בא יב ב), הה"ד "יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח" (תהלים עב ז), עד שלא הוציא הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים ברמז הודיע להם שאין המלכות בא להם עד שלשים דור שנאמר **"החדש הזה לכם ראש חדשים" החדש שלשים יום**[5] **ומלכות שלכם שלשים דור**, ע"כ.

---

[1] שם: והנהגת הדור צריכה להיות שפה אחת ודברים אחדים והיו לאחדים, ושני זקנים וכל שכן יותר, הלא הכל נפרד ונחלק לסגנון הרבה. ואמרו הטעם כי כל נביא יש לו שער וצינור בפני עצמו שממנו נבואתו מושפעת, וא"כ אי אפשר בסגנון אחד, כי הלא לכל אחד שער ועולם מיוחד ומה טיבו של זה לשל זה. וא"כ אז שהיתה הנהגת הדור על פי רוח הקדש, כדכתיב "ואצלתי וכו' ונשאו אתך" (בהעלותך יא יז), א"כ לא יתכן שיהיו שני דברים, כי הלא אין נבואתם בסיגנון אחד, ועולמות וצינורות מיוחדים. ואיך תתקיים הנהגתם שהיא באופנים מתחלפים זה בכה וזה בכה,

[2] שם: וכאן כאן חילוק צינורות או שפע עולמות, הכל מבחינה אחת. א"כ פשיטא שתהיה הנהגה נכונה, ולכך אמר השם "ואצלת מרוחך עליהם" (עי' בהעלתך יא יז), וא"כ המה ינשאו אתך, כי הן ומשה הכל אחד, ושורש אחד לכולם בשוה: ואילו היה בכח יהושע להאציל מרוחו על זקנים כמשה, תתקן בהם הנהגה גם כן.

[3] שם: וכן יקרה לכל אדם אם יתעצל מלעמול בתורה בכל כוחו וע"י עצלותו יהיה נשאר ריק מחלקי התורה שהיה בידו להשיגה כחברו יבוא ויכלם אח"כ מאור פניהם אשר יבהיקו למעלה מאור תורתם ואז כבר לא יהיה בידו לתקן כי לאחר ביאת המשיח שיתבטל היצה"ר מן הארץ כבר אין שם זכות ולא חובה ורק כל אחד עומד במדרגתו שזכה בה מקודם כמו שאמרו חז"ל על הפסוק "וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" (קהלת יב א) אלו ימות המשיח שאין לך בהם לא זכות ולא חובה, עכ"ל.

[4] דעת זקנים מבעלי התוספות (וארא ז כה) וימלא. פירש"י שכן היה דרך כל המכות שכל אחת היתה משמשת רביע חדש והשלשה חלקים היה מתרה בו נמצאת המכה עם ההתראה היה חדש שלם מדכתיב שלח אותות ומופתים בתוכך מצרים (תהלים קלה ט) שהיה יכול לכתוב בתוך הרי כ"י יתירן שעולים שלשים הרי חדש שלם, וכו' עכ"ל. ומבואר דחודש היינו שלשים יום.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

תדיר ושאינו תדיר בברכות

מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה (כח, כג)

מכאן ילפינן בזבחים (פט.) את ההלכה הידועה, דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. עוד איתא שם במשנה דכל המקודש מחבירו קודם את חבירו. והגמ' (צ:) מסתפקת באופן שיש תדיר ומקודש איזה מהם קודם, ולא איפשטא. ופסק הרמב"ם (פ"ט מתמידין ומוספין ה"ב) דאיזה מהן שיראה יקדים. וכתב שם הכס"מ הטעם משום דהוי בעיא דלא איפשטא, וממילא תדיר ומקודש שניהם באותה דרגה.

אשר יצר וברכה אחרונה

במשנה ברורה (סימן ז' סק"ב) כתב וז"ל: כתב רש"ל בתשובה (סימן צ"ז), מי שאכל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח והטיל מים, ונזכר קודם שבא לברך אשר יצר איזה מהם קודם, והשיב דאשר יצר קודם דתדיר. והמג"א הביא לדברי המהרש"ל הנ"ל בס' קס"ה ס"ק ג', ושם הביא טעם נוסף שכתב המהרש"ל, כי לברכת אשר יצר אין לה שיעור משא"כ בברכה אחרונה. המחצית השקל בסי' ז' ביאר הטעם דאשר יצר נחשב תדיר יותר, משום דלגבי ברכה אחרונה אפשר לו יום או יומיים בלעדיה. ועכ"פ מבואר דהאי דינא דיש להקדים התדיר שייך גם לגבי קדימה בברכות, דמי שמחוייב בשתי ברכות יש לו להקדים את הברכה שהיא תדירה יותר.

אשר יצר וברכת המזון

בהגהות הרע"א בשו"ע (סי' ז') הביא ג"כ את דעת המהרש"ל הנ"ל והוסיף להסתפק באופן שנתחייב באשר יצר וברכת המזון, האם גם בזה נפסוק להקדים אשר יצר דתדירה, או דמאחר וברכהמ"ז היא מן התורה יש להקדימה לאשר יצר, וכתב דאפשר דתליא באיבעיא בזבחים הנ"ל תדיר ומקודש הי מינייהו עדיף, די"ל דדאורייתא לגבי דרבנן הוי כמו מקודש, ופסק הרמב"ם דיכול להקדים את איזה שירצה. וציין הרע"א לדברי הצל"ח בברכות ד':, ד"ה ריב"ל וברפ"ח ד"ה שהיין גורם, ובנוב"י סי' ל"ט, וצ"ע לדינא. עכ"ד. ולכאורה יש לעיין מדוע לא הביא המ"ב גם את ספק הרע"א לגבי ברכהמ"ז.

בדברי הצל"ח שציינם הרע"א מבואר דמצוה דאורייתא חשיב מקודש טפי מדרבנן וע"כ יש להקדימה לתדיר. בברכות ד': מיירי לגבי ק"ש שיש להקדימה לתפילת שמו"ע והקשה הצל"ח אמאי הא שמו"ע הוי תדיר טפי, ותירץ משום דק"ש דאורייתא ותפילה דרבנן. חזינן דס"ל דדאורייתא עדיף על תדיר. וכ"כ הצל"ח לגבי קידוש היום, שברכת היין קודם לברכת היום, משום דברכת בופה"ג תדיר טפי. וקידוש הוא מדרבנן, כי מה"ת יוצאין כבר בשמו"ע, אבל מי שלא התפלל מעריב שחיוב הקידוש אצלו הוא מה"ת, א"כ יצטרך לברך קודם ברכת היום ואח"כ יין, כי הדאורייתא עדיף על דרבנן. אמנם האחרונים חולקים בזה על הצל"ח וסוברים שגם מי שלא יצא עדיין בתפילה יקדים את הגפן כי אין לשנות ממטבע שתיקנו חז"ל.

הגרב"צ פלמן זצ"ל טען בשיעורו שגם אם נסבור כהצל"ח דיש להקדים דאורייתא לדרבנן דחשיב מקודש טפי, מ"מ הכא בודאי יש להקדים אשר יצר לברכהמ"ז, מאחר וגם לפי הצד שברכהמ"ז דאורייתא הוי כמקודש טפי מ"מ מאחר ונפסק שאיזה שירצה יקדים, ויש צד שחייב להקדים האשר יצר, הרי שאם יקדים את האשר יצר בודאי עשה כדין.

זאת ועוד, דהא כל ספק הרע"א להקדים ברכהמ"ז הוא משום דהוי מה"ת וא"כ זה דומה למקודש טפי, וזהו דעת הצל"ח והנוב"י שציין שם הרע"א בסו"ד. אולם השאג"א (סי' ב' וסי' כ"ב) נחלק בזה וסובר שמצוה מה"ת אינה מוגדרת כמקודשת יותר ממצוה דרבנן, דס"ל שכל דרבנן לגבי דאורייתא זה רשות ואין בזה את הכלל של תדיר קודם, כי דבר שהוא רשות אינו נכנס בכלל לגדר הכלל של תדיר קודם אלא רק בששניהם חובה. ועכ"פ לדברי השאג"א כמובן אין מקום לספק הרע"א ובודאי שיש להקדים אשר יצר. ולפי"ז מובן שהמ"ב לא הביא ספק הרע"א אלא סתם שתמיד יש להקדים אשר יצר לפני ברכה אחרונה.

אשר יצר וברכת ציצית

וי"ל עד"ר שנתבאר בכלי יקר הטעם שהתחילה התורה בבי"ת, משום דאות בי"ת מקפת מג' רוחות, והוא רומז על התורה שנמשלה לשמש [המקפת ג' רוחות], ונתינתה היתה ע"י משה רבינו שדומה לשמש. **כמו כן מה שסיימה התורה בפסוק "לעיני כל ישראל" וחתמה באות למ"ד, שהוא לרמז על יהושע שעל ידו נסתיימה כתיבת התורה** (ב"ב טו א) **שנמשל ללבנה - שהיא מתחילה באות זו. גם מנין ל' הוא מנין ימי הלבנה, ועד"ר שכתב המדרש.**[1]

---

[1] עד"ר הרמז י"ל דמילואם של אותיות חדש הם תיבת תלתין, פי' שבחדש יש שלשים יום.

מי שהתחייב לברך גם ברכת אשר יצר וגם ברכת ציצית, כגון שכבר לבש הציצית ועדיין לא ביירך אשר יצר, הסתפק הגרב"צ פלמן זצ"ל איזה ברכה עליו לברך קודם. דלכאורה ברכת אשר יצר תדירה יותר מברכת ציצית, שהרי ברכת ציצית אינו מברך אלא פעם אחת ביום, אולם מאידך גיסא יש לדון ולומר שציצית נחשב יותר תדיר מאשר יצר, משום שקיום מצוות ציצית, היא במשך כל היום כולו, שכל רגע ורגע שאדם לבוש בציצית הרי הוא מקיים מצוות ציצית. וממילא כיון שמצד עצם המצווה הרי המצווה הזו תדירה הרבה יותר מברכת אשר יצר, א"כ לכאורה יש לדון שצריך להקדים את ברכת ציצית לברכת אשר יצר.

מה ההגדרה של תדיר, האם לפי קיום המצוה או תדירות הברכה

ובזה יש להסתפק איך מגדירים דין תדיר בברכת המצוות, האם מצווה כזו כמו מצוות ציצית, שהיא מצווה תדירה שכל רגע ורגע שאדם לבוש בציצית הוא מקיים מצווה, זה סיבה שגם בברכה יחול מעלת תדיר, ויצטרך להקדים את הברכה הזו קודם לברכת אשר יצר שמברכים אותה רק כמה פעמים ביום. או דלמא שהגדר של תדיר בברכת המצוות אינו נקבע לפי גדר תדיר של עצם המצווה, אלא לפי תדירות הברכה בפועל כמה פעמים מברכים את הברכה הזו. וממילא בציצית אפילו שעצם המצווה מקיימים אותה בכל רגע שלובשים את הציצית, אבל כיון שמברכים את הברכה רק פעם אחת ביום, א"כ אי אפשר להחשיב את הברכה הזו כתדיר ביחס לברכת אשר יצר. וא"כ ברכת אשר יצר שמברכים אותה כמה פעמים ביום, מוגדרת כתדירה יותר מברכת ציצית שמברך רק פעם אחת ביום.

ברכת ציצית חיובה בכל רגע

והביא הגרב"צ פלמן זצ"ל מה ששמע מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל ומהגר"ח קניבסקי שליט"א שבציצית בוודאי יש לנקוט שברכת ציצית מוגדרת כתדירה יותר מברכת אשר יצר, וצריך להקדים ולברך קודם על הציצית. דאפילו לפי הצד שגדר תדיר בברכה מוגדר כפי תדירות הברכה, ולא כפי זמן קיום המצווה, אעפ"כ לגבי ציצית הברכה כן מוגדרת כתדירה. והטעם, משום שבציצית כל רגע ורגע שאדם לבוש בציצית הוא מקיים מצווה חדשה, ואין זה מוגדר כהמשך של המצווה הקודמת, וממילא בכל רגע מתחייב מחדש לברך ברכת ציצית, אלא כיון שאין הפסק במצווה, לכן הברכה שבירך מתחילה היא פוטרת את כל המצוות שיקיים בהמשך. וממילא גם עצם הברכה של ציצית מוגדרת כתדירה, דהוי כאילו מברך כל רגע מחדש על המצווה הזו. [ואי"ז דומה לשאר מצוות דכשמקיים במשך כל היום הוי קיום מצוה אחת, ואין קיום המצווה מתחדש בכל רגע ורגע מחדש וממילא די בברכה אחת שבירך בתחילה, שאז יש לדון כהנ"ל, שא"א להחשיב את הברכה לתדירה].

אך לכאורה יש לעיין בדבריו, כיון דבפשטות, וכמו שכתב המלבי"ם בארצות החיים (סימן כ"ה ס"ק א') הרי דגדר תדיר תלוי במציאות אם ביירך או לא. והוכיח כן מדברי הריטב"א בסוכה (מו. ד"ה והא דאמרינן) דמעלת תדיר תלוי במה שמברכים בפועל בתדירות, ולא במה שפוטרת הברכה.

מצוה שבחובה ושמצויה יותר, מה חשיב תדיר

וביותר, שלכאורה כל זה עדיין תלוי בביאורו של הגרע"א בתשובה (קמא סי' ט'), דהנה איתא בירושלמי בסוף מגילה, וז"ל: תפילין ומזוזה הי קדים, שמואל אמר מזוזה קודמת, ורב הונא אמר תפילין קודמין. מ"ט דשמואל שכן היא נוהגת בשבתות ויו"ט. מ"ט דרב הונא שכן היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדבריות. ע"כ. ובפשטות ביאור מחלוקתם הוא, דשמואל ס"ל דתדיר קודם, כי אין יום שפטור ממזוזה, משא"כ תפילין. ואילו רב הונא דאמר שכן נוהגת במפרשי ימים, היינו דהחיוב על גופו בכל מקום שהוא ואין לו מנוס להיפטר מזה, משא"כ במזוזה שיכול כל ימיו לפרוש בימים ומדברות בלי דירה ופטור ממזוזה, וה"ה אם דר כל ימיו בבית שאול או שכור. [וכן ביאר הרע"א שם בתחילת הסימן].

ולהלכה נפסק (ביו"ד סימן רפ"ה ס"א) כר"ה דתפילין קודמין למזוזה משום דהוי חובת הגוף ומזוזה אינו אלא חובת הבית. ולכאורה צ"ב דהא מאחר וטעמא דשמואל הוא משום דמזוזה תדיר טפי מתפילין דאינן נוהגין בשבת ויו"ט, והלא מה דתדיר קודם הוי גזיה"כ וכנ"ל, וא"כ מהי"ת לדחות המזוזה משום הסברא להקדים מצוה שהיא חובת הגוף? ואף אם נאמר דחובת הגוף הוי כמקודש לגבי התדיר, עדיין צ"ע דהלא תדיר ומקודש הוי בעיא דלא איפשיטא, ומה שירצה יעשה כמ"ש הרמב"ם הנ"ל, וא"כ מנ"ל דחובת הגוף עוד עדיפה ממעלת המקודש והיא קודמת לתדיר? [ובפשטות זהו משום דהדרגה של החיוב של מזוזה היא פחותה מתפילין, כי ניתן להיפטר ממנה, ובזה ל"א תדיר קודם].

אולם בהמשך דבריו (בד"ה וביותר) מבאר הגרע"א פשט אחר במחלוקת שמואל ור"ה שבירושלמי, שבאמת תרוייהו ס"ל דמדין תדיר אתינן עלה, אלא שנחלקו במחלוקת שמצינו בבבלי בזבחים אי למצוי יש את המעלה של תדיר, דבהא דאיבעיא בזבחים תדיר ומקודש איזה מהם קודם, הביאה הגמ' (צא.) ת"ש שלמים של אמש וחטאת ואשם של היום, דשלמים של אמש קודמים, משום שהיו קודם, ומשמע שאם היו שניהם של היום, חטאת ואשם קודמים ואע"ג דשלמים תדירי, הרי שמקודש עדיף. ורבא דוחה שאין ראיה מכאן שמקודש עדיף, כי שלמים זה לא תדיר אלא 'מצוי', פירש"י שאין תדירותו חובה אלא שהוא מצוי תמיד יותר מחבירו. והיינו כי אין חיוב להביא שלמים, ומאחר ואי"ז חובה, הרי שחטאת דבא בחובה עדיף. וזהו דקאמר שם "מצוי לא קמיבעיא לן". א"ל ר"ה בר יהודה לרבא אטו מצוי לאו תדיר הוא. ומבואר שנחלקו בדבר שלא בא בחובה האם יש לו מעלה של תדיר.

ולפי"ז מבאר הרע"א מחלוקת שמואל ור"ה הנ"ל, דלר"ה תפילין עדיף, דיכון דמזוזה זו מצוה שניתן להיפטר ממנה, א"כ מזוזה לא נקרא תדיר לגבי תפילין כי זה לא חובה. ושמואל חולק וסובר שמצוי ג"כ נקרא תדיר, ולכן מזוזה אף שיכול להיפטר ממנה אבל סו"ס מאחר ויכול לקיימה גם בשבת ויו"ט זה נחשב יותר תדיר מתפילין.

ומעתה, לפי מה דפסקינן כר"ה דתפילין מקרי תדיר לגבי מזוזה, והיינו משום דאע"פ שמזוזה מצויה יותר מ"מ כל שאינה חובה לא מקרי תדיר לגבי מה שבחובה, א"כ לגבי הנידון דלעיל בברכת אשר יצר וציצית, הגם דציצית מצוי יותר, אבל מאחר ואינו חובה עליו, דהא אינו מחוייב לילך עם הד' כנפות כלל, ואילו מברכת אשר יצר אינו יכול להימלט ממנה, הרי שהיא נחשבת תדירה יותר.

ברכת בשמים ונר

ומעתה יש לעיין בדין סדר ברכות ההבדלה, דהנה בטור ושו"ע (או"ח סי' רצ"ו) כתבו דהסדר הוא יין בשמים נר בהבדלה וכו'. ולהנ"ל דבסדר הברכות יש להקדים התדיר יותר, יש לעיין מדוע הקדימו את ברכת הבשמים, הא אע"פ שעל הבשמים יכול לברך בכל עת ואילו מאורי האש אינו רשאי לברך אלא במוצאי שבתות ובמוצאי יו"כ דוקא, וכמבואר בסי' רצ"ח, מ"מ לפי מש"נ דמה שלא בא בחובה אין לו את המעלה של תדיר כלפי מה שבא בחובה, א"כ נמצא דאדרבה, ברכת מאורי האש שבחובה תדירה יותר מבשמים שבחובה, דהא בשמים בהבדלה מחוייב דוקא כשמבדיל משבת לחול, ואילו נר מחוייב בכל מוצ"ש ואף משבת ליו"ט, וכן במוצאי יו"כ שחל בחול שאין חיוב בשמים רק נר. וכן בליל ת"ב שחל במוצ"ש דאין בשמים אלא נר. וצ"ע.

ובפשטות צ"ל דשם טעמא אחרינא איכא, דתיקנו סדר זה משום דהבשמים באים מחמת השבת שיצאה, וי אבדה נפש, ואילו נר שייך למוצ"ש. ואולם יש בזה עוד ביאור נפלא מהתשב"ץ (במגן אבות ח"ג דף נו, הו"ד בספר "אוצר הידיעות" והבאתיו ב'עלי ורדים' ברכות נב.), ואביא כאן דבריו בתוספת נופך, דהנה איתא בגמ' שקבעו הבדלה בחונן הדעת כי אם אין דעת הבדלה מנין, ויוצא שעיקר ההבדלה והשוני שיש בין ישראל לעמים, הוא בדעת, היינו ביכולת האדם לפעול ע"פ השכל והדעת.

והנה ישנם ד' דרגות של דעת, יש ע"י טעם, שכאשר טועם האדם את המאכל בפיו מבין ויודע אם הוא מר או מתוק וכו', וזו הדרגה הנמוכה ביותר של ידיעה, שבשביל להגיע לידיעה צריך האדם להכניס את המאכל ממש לתוך פיו. ב' דרגה שניה שמעליה היא חוש הריח, שע"י הריח ניתן להבין ולדעת על המאכל, אפילו שאינו נוגע בגוף. ומעליה יש את חוש הראיה, שאפילו כשהדבר נמצא רחוק קצת, האדם ע"י הראיה יכול לדעת מה הוא. ומעליו זה כח המחשבה שע"י הבנת דבר מתוך דבר יכול האדם לדעת מה יש במקום פלוני אפילו כשהוא רחוק ואינו רואהו. וכל הד' דרגות הללו הם כפי הסדר שהקב"ה הטביע בצורת פניו של האדם, חוש הטעם הוא בפה שנמצא בתחתית הפנים, מעליו נמצא האף שבוא חוש הריח, ומעליו העיניים שבהם חוש הראות, ומעליהם נמצא המח שבו השכל וחוש המחשבה.

וממילא מבאר התשב"ץ, דמאחר ועיקר ההבדלה היא על הענין של דעת, ע"כ תיקנו לברך כל הני ברכות שסידרום חז"ל עפ"י סדר החושים הנ"ל, מן הקל אל הכבד. בתחילה מברכים על היין, שזהו כנגד חוש הטעם שהוא היותר עבה בחושים, שאינו מרגיש טעם אלא בפה. אח"כ מברכים על הבשמים, שהוא על חוש הריח שחזק יותר, כי בעזרת חוש הריח מריחים גם דברים הנמצאים במרחק מה ממנו. ואח"כ מברכים בורא מאורי האש, שחוש הראיה היא חזקה יותר מחוש הריח דניתן לראות גם ממרחק גדול יותר. ולבסוף מברכים 'המבדיל בין קודש לחול' וכו' שזה שייך לשכל שבא מן המוח, כי כוח ההבדלה בא מן הדעת, והוא למעלה מכל אלו. נמצא שהוא כפי הסדר, הלשון למטה, מעליו החוטם, ומעליו העיניים, ומעליו המוח. עכ"ד.

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

פעמים ומשתנה הדין לפי חוזק בטחונו בבורא ית"ש

וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן חֵפֶר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף (כז, א)

הנה בגמ' ב"ב (קיט:) איתא על בנות צלופחד: צדקניות הן, שלא נישאו אלא להגון להן. תני ראב"י אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחותה מארבעים שנה (שהיו מצפות להגון להן. רשב"ם), אינ': והא אמר ר"ח נישאת בת ארבעים שוב אינה יולדת (ואם נתעכבו עד ארבעים שנה, לא היה אדם נושא אותן, והן נמי לא היה להן להתעכב עד ארבעים שנה, מאחר שלא ילדו עוד. רשב"ם) אלא, מתוך שצדקניות הן נעשה להן נס כיוכבד. ופרשב"ם: "בטוחות בצדקתן שיעשה להם נס כיוכבד", ולכך נתעכבו עד ארבעים שנה, בשביל להנשא להגון כיוכבד, שילדה אחר ארבעים. עכ"ל. ומבואר, דסיכנו נפשם שלא יוכלו ללדת עוד, ומי שאין לו בנים חשוב כמת, והכל בשביל להינשא לאדם הגון להם, "ובטוחות היו בצדקתן", שיעשה להם נס, וסמכו ע"ז שלא להינשא. ואף שאשה אינה מצווה בפו"ר, מ"מ ע"ש בריטב"א שהוסיף וכ' בזה"ל: מתוך שצדקניות היו נעשה להם נס. פי', וגם הבעלים שנשאום על דעת כן נשאום, שסמכו על זכותן. ע"כ. והקשו האחרונים, דמ"מ אין סומכין על הנס, ועי' בקובץ שיעורים (אות שסא). ובשו"ת מהרש"ם ח"ו (סי' קנ). ועוד.

אשר נראה בזה, בהקדים מש"כ שו"ע או"ח (סי' רמח ס"ד) כ', היוצאים בשיירא במדבר, והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת, כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר בשבת לבדם ג' ימים קודם השבת, אסורים לצאת. אבל בשלושה ימים הראשונים של השבוע מותרים לצאת. אמנם בכנה"ג (הגהב"י) כ' בשם מהריב"ל, דאף בג' ימים ראשונים של השבוע אסורים לצאת. וסיים הכנה"ג: ועפי"ז סומכים עכשיו שמסתכנים בעצמם כדי שלא לחלל השבת. והובא במג"א (ס"ק יד). והיינו, דאלו הנוהגין לשבות במדבר אף במקום סכנה, משום דסמכו על דעת המהריב"ל דאסור לצאת בשיירא גם מיום ראשון בשבת, וכיון שלשיטה זו אסור היה להם לצאת, א"כ אין להם היתר להמשיך בהליכתם בשבת, ולכן מסכנין עצמן להישאר במקומן ולא לחלל שבת.

ולכאו' דברי הכנה"ג והמג"א תמוהין טובא, דמה איכפת לן דבזמן שיצאו לדרכם עשו שלא כדין, והלא עכשיו פקוח נפש לפנינו, ופקו"נ דוחה את כה"ת כולה, ומדוע מותר להם לסכן עצמם עכשיו ולא להמשיך בדרכם. ועוד קשה מה שהביא עוד הכנה"ג שם בשם המהר"ם גלאנטי, דרק מי שעבר ויצא בשוגג מותר לו לחלל את השבת, אבל מי שיצא במזיד אין לו היתר. וגם זה צ"ע, דהא אף אם יצא במזיד, מ"מ מותר לו לחלל את השבת דהא פקו"נ דוחה את כל התורה כולה, ומה לי שוגג ומה לי מזיד. ועימש"כ בס' קובץ הערות – יבמות (סי' כג) לבאר דבריהם, ובמש"כ ע"ד הגרש"ז אויערבך בשו"ת מנחת שלמה ח"א (סי' ז' ענף ד'), ובס' תורת העובר (עמ' רצז). וצ"ע.

ובאמת יעוי' באגרות משה (או"ח ח"א סי' קכז) שכ' לבאר ד' המג"א באופן מרווח, וזת"ד: ומש"כ המג"א ועפ"ז סומכין עכשיו שמסתכנין בעצמן שלא לחלל שבת, נראה דלא אייירי כשיש חשש סכנה ממש שהמחמיר בזה הוא מתחייב בנפשו, אלא דיש דברים שתלוי בטבע האדם, שיש אנשים שבטבעם המה אמיצי הלב, ואינם חושבים דבר זה לסכנה, אבל יש אנשים מוגי לב ושאכן חושבים ד"ז לסכנה, והאנשים הללו שפוחדים מותר להם לחלל את השבת, שהרי סו"ס יש כאן סכנה, ודבר זה תלוי בדעת כל אחד בעצמו. ולכן מאחר שאסור לילך בשיירא, אם יהיו מוגי הלב ויצטרכו לחלל שבת, הם מחליטים בעצמם שלא לפחד, ולא לחוש לדבר שהרבה אנשים אינן חושבים מצב זה לסכנה, ולא יצטרכו לחלל שבת, ומותרין לילך. וזהו כוונת המג"א במה שכתב שמסתכנין עצמן, שאף שאם היה מותר לילך בשיירא, היה מחשיב מצב זה מצד טבעו לסכנה, אבל מאחר שא"כ יהיה אסור לו ללכת, מחליט בדעתו שלא להיות מוג לב ולא יחלל שבת ע"ז, ויהיה מותר לילך. עכ"ד. ומבואר מדבריו, דאין הכוונה סכנה ממש, אלא רק באופן שיש הרבה אנשים שמפחדים מזה, ותלוי הדבר באומץ לבו של כאו"א. ויש לבאר עוד, דברור הדבר דעיקר ההליכה במדבר אינה סכנה גמורה, דא"כ כיצד מותר לו ללכת במדבר, והלא אסור לאדם לסכן א"ע, וע"כ דאף שזה מקום סכנה, מ"מ אינה סכנה גמורה, ומ"מ מותר לחלל עליה את השבת, וכמ"ש התוס' ביומא (פה.), דהיינו טעמא דאין הולכין בפקו"נ אחר הרוב, משום דכתיב "וחי בהם" ולא שימות בהם, שלא יוכל לבוא בשום ענין, לידי מיתת ישראל. וא"כ אף על סכנה מועטת מותר לחלל את השבת, למי שמפחד לשהות במדבר.

ונ"ל להמתיק ד' אדוננו האג"מ, לפי מה שלימדנו להועיל מרן החזו"א בס' אגרות וכתבים (סי' מח), וז"ל: וא"א לקבוע בענינים אלו (דפקו"נ) לא גיל ולא שאר דברים קבועים, אלא הלב יודע כפי אומץ הרגשתו לבריאות בנו, ואומץ חרדת גדר בשמירת שבת, "ופעמים משתנה הדין לפי חוזק בטחונו בהשי"ת". עכ"ל. והיינו, דאין הדין ברור לכולם, ולאחד מותר ולשני אסור, והכל תלוי במידת בטחונו של האדם, והבן היטב. ויתבאר בזה גם מש"כ כיו"ב עוד באג"מ לענין אחר בחלק אה"ע ח"א (סי' נו עמ' קמב). ע"ש.

ומעתה אחר שלמדנו מד' מרן החזו"א, דפעמים ומשתנה הדין לפי גודל בטחונו בבורא ית"ש, אולי למש"כ החזו"א, מבואר מאוד הנהגת בנות צלופחד, כיון שרצו לינשא הגון להן, המתינו עד גיל ארבעים שנה, ומתוך שצדקניות הם נעשה להם נס, וכמ"ש

הרשב"ם, ד'בטוחות היו בצדקתן'. ובמקומו הארכתי טובא ד' מרן החזו"א הנז'. ועי' בס' תורת העובר (עמ' רצט, שמח).

בנתיבות הירושלמי – הפרשה

באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלויזנר - מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים, ברוקלין

קרבנות של שבת רק 'עולות', אמאי?

עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ (כח, י)

הנה בכל הקרבנות שקרבין בשבת, תמיד ומוסף, אנו מוצאים שהם היו עולות בלבד.

ובביאור הענין מבאר **ה'משך חכמה'** על פי דברי ירושלמי סוף מסכת יומא פרק ח הלכה ז שקרבן עולה מכפרת על הרהור הלב:

וְהָעוֹלָה (קרבן העולה) **מְכַפֶּרֶת עַל הָרְהוּר הַלֵּב, מַאי טַעְמָא** (שנאמר ביחזקאל כ') **וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה** (והכי פירושו: הָעֹלָה פירוש קרבן הָעוֹלה, מכפר עַל רוּחֲכֶם), **וְכֵן אִיּוֹב אוֹמֵר** (איוב א) **וְהִשְׁכַּמְתִּי בַּבֹּקֶר וְהֶעֱלָה עֹלוֹת מִסְפַּר כֻּלָּם וגו', הָדָא אוֹמֵר שֶׁהָעוֹלָה מְכַפֶּרֶת עַל הָרְהוּר הַלֵּב.**

בשבת נגדר האדם מכל מלאכה ועבודה

חזינן מדברי הירושלמי שקרבן העולה מכפרת על הרהור הלב. והנה קרבן חטאת מכפרת על מעשה של חטא, וכאשר נגדר האדם ממלאכת רשות, מלאכת עבודה, אז אינו מצוי לבוא לידי חטא, לכן בשבת אשר האדם נגדר מכל מלאכה ועבודה אינו בא לידי חטא ואינו צריך להביא חטאת, רק ש'הרהור' מותר בכל מילי דרשות, כמו שאמרו במסכת שבת דף קמ"ט, ולכן צריך להביא 'עולה', שבזה מצוי לבוא לידי עבירה וחטא, לכן אמר 'עולת שבת בשבתו'. מה שאין כן ביו"ט, שהמעשה של רשות, אוכל נפש מותר, לכן חייבים להביא חטאת.

מדוע על העני להביא עולה בנוסף על חטאתו

והנה עם דברי הירושלמי שקרבן העולה מכפרת על הרהור הלב מתרץ **האבן עזרא** תמיהת הראשונים בפרשת ויקרא על הפסוק (ה,ז) וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא... שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לַה' אֶחָד לַחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה, שתמהו בזה מדוע על העני להביא עולה בנוסף על חטאתו.

ומביא **האבן עזרא** בשם **רב יצחק** לבאר לפי שהעני רואה שהש"ת לא חננו בממון ונאלץ להביא קרבן עוף, אולי עלה על רוחו מחשבה, מדוע עשה ה' ככה, הנה העשיר חוטא כמותו מביא עמו בהמה לחטאת ומתקבל בכבוד, הכהנים שמחים לקראתו, והוא בא בבושתו עם עוף בלבד. לכך ציותה התורה שיביא עולת העוף לכפר על מחשבה זו, כי העולה מכפרת על הרהור הלב.

*

לְזֵכֶר עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק * לז"נ קדוש ישראל ותפארתו מרן אדמו"ר ה"לב שמחה" זיע"א מנחיל תורת ה'ירושלמי' בדור האחרון. אשר יומא דהילולא חל בשבוע זו * יצויין שכ"ק מרן אדמו"ר בעל ה"אמרי אמת" זי"ע מגור, הראה בהיותו בא"י לבנו כ"ק מרן אדמו"ר ה"לב שמחה" זי"ע את המובא במדרש שוחר טוב על ספר תהלים עה"פ "דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד" (תהלים ק"ה), אמר ר' יוסי בן חלפתא לר' ישמעאל בריה מבקש אתה לראות פני שכינה בעולם הזה, עסוק בתורה בארץ ישראל, שנאמר דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד, עכ"ל המדרש. ואמר כ"ק אדמו"ר ה"אמרי אמת" זי"ע שהכונה על תורת ארץ ישראל, תלמוד ירושלמי. וביאר ה"לב שמחה" עפ"י מה דאיתא בגמרא עה"פ "ציון היא דורש אין לה (ירמיה ל"ז), מכלל דבעי דרישה (ראש השנה ל' ע"א), וזהו דרשו ה' ועוזו זו תורה. (ס' מקל נועם)

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ

תודת תמיד

וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה', כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד. אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם (כח, ג-ד)

עִנְיָנֵי הַתּוֹדָה שבְּקָרְבָּנוֹת תָּמִיד

כתב האברבנאל (שמות כט לח) שענין שני התמידין הוא כקרבן תודה, כי 'אנחנו מחויבים בכל יום לתת שבח והודאה להש"ת על שני דברים שעושה עמנו בכל יום, הא' הוא החיות שמחיה אותנו בכל יום בקר וערב, שכן תקנו בברכת אלהי נשמה, שבכל בקר ובקר מחדש עמנו הנשמה שנפח בנו בראשונה, וכאלו בערב היא באה ובבקר היא שבה. והב' הוא הפרנסה שמפרנס וזן אותנו ואת טפינו, שאמר 'עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו'. ולכן מביאים כבש אחד בבקר, להודות לה' שיעיר את האדם בבקר בבקר להחיותו. והכבש השני בין הערבים, מפני נשמתו שהיא בידו נפקדת בלילה, והכבש הא במקום המקריב עצמו, ומורה שגופו וכל כחותיו מזומנים לעבודת יוצרו על החיים והחסד שעושה עמו. ומנחתו ונסכו באים להודות על הפרנסה שהוא נותן לחם לכל

בשר וכו'. והיה הקרבן הזה שתי פעמים ביום כדרך הסעודות הבאות בבקר ובערב"[א].

אופן נוסף של תודה בקרבן התמיד הובא בילקוט מעם לועז (שמות כט מא) בשם מהרי"א, שכתב שהתמיד הוא קרבן הבא להודיה על שני חסדים, הא' בנפש, והוא מתן תורה, והשני בגוף, והוא שהוציאנו ממצרים, והכבש בבוקר בא כנגד מתן תורה שהיה בבוקר, ואילו של בין הערבים הוא כנגד יציאת מצרים, שבה נשחט קרבן פסח בין הערביים. ולשני הביאורים נמצא שקרבן התמיד הבא עולה, הוא תודת ציבור, וכמבואר לעיל (פר' ויקרא), שכאשר כל הציבור מחויב בתודה, קרבנו הוא עולה עיי"ש.

לעתיד לבא אין תמיד בין הערבים

והנה ביחזקאל (מו יג) נאמר 'וכבש בן שנתו תמים תעשה עולה לה' בבוקר בבוקר חקת עולם תמיד', וכתב הרד"ק שם שקרבן הערב לא הוזכר, כי לעתיד לבא יביאו רק כבש אחד לתמיד הבוקר בכל יום, ולא יביאו של בין הערבים.

ומצינו שיש בזה נפקא מינה להלכה, כי הרמ"א (או"ח סי' רלד ס"א) הביא, שיש שכתבו שנוהגין לומר פרשת התמיד קודם אשרי של תפלת המנחה, נגד תמיד של בין הערבים, ומנהג יפה הוא, וביאר במקור חיים שהטעם שמנהג זה לא התקבל בכל ישראל, הוא לפי שביחזקאל משמע שתמיד של בין הערביים יתבטל לעתיד לבא.

ואמנם רמז לדבר נמצא כבר בציווי התמיד, שנאמר 'את הכבש אחד תעשה בבוקר' והעיר הכלי יקר שראוי לומר 'את הכבש הראשון', ולהאמור, הרי לעתיד יתברר, שרק האחד של הבוקר הוא התמיד, ושוב לא יהיה אפשר לכנותו 'ראשון', שהוא מנין רק ביחס ל'שני'"[ב].

אולם הדבר אומר דרשני, הלא זאת התורה לא תהיה מוחלפת, ואף אם ימצא טעם שאז יהיה די בתמיד אחד ליום, למה יגרע חלקו של תמיד הערב דוקא"[ג].

אין שירה בתמיד בין הערבים

והנה הטור (או"ח סי' קלג) הביא שרב עמרם גאון נקט שמצוות השירה על הקרבן היא רק בתמיד של שחר, אבל בתמיד של בין הערבים לא אמרו הלויים שירה, ותמהו הכל (אלשיך סי' קלח, פרישה, רמ"ע מפאנו סי' כה) שהרי שנינו (ר"ה ל:) 'פעם אחת השתהו העדים לבא אחר המנחה, והתקלקלו הלויים בשיר', הרי מפורש שאומרים שירה גם בתמיד של בין הערבים, ויישבו באופנים שונים"[ד].

ובאבני נזר (או"ח סי' כז) הביא שבספרי (בהעלותך תשכה) דרש רבי נתן את הכתוב בפרשת החצוצרות (במדבר י י) 'וביום שמחתכם, אלו תמידים', והיינו שצריך לתקוע בחצוצרות בשעת הקרבת התמידין, שכאשר הם באים הרי הוא יום שמחה. וביאר דבריו על פי האמור בזוהר (ח"א רכט:) 'תרין קרבנין ליומא לקבל תרין אלין, דאינון שמחה ורננה, שמחה בצפרא ורננה ברמשא, ועל דא את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים', הרי שזמן הקרבת התמיד הוא זמן שמחה, ולכן אז ראוי לתקוע בחצוצרות, כי תקיעת חצוצרות היא חלק מהשירה על הקרבן (ערכין יא:). וכיון שבזוהר נקט ש'שמחה בצפרא' סבר רב עמרם גאון שמעיקר הדין אין חיוב שירה אלא בתמיד של שחר שהוא זמן שמחה"[ט], ולכן רק אז תוקעים בחצוצרות, אלא שחכמים תקנו שירה גם בתמיד של בין הערבים"[י].

הודית הערב אינה שייכת לעתיד לבא

מעתה נוכל להעלות בחוט המשולש שלשה אופני ארוכה לתמיהתנו.

א. לפי דברי מהרי"א הנ"ל, שתמיד של בין הערבים בא על חסדו ית' שהוציאנו ממצרים, היה מקום לומר כמו שאמר בן זומא לחכמים (ברכות יב:) 'וכי מזכירים יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם', והוא הדין לענין תמיד הבא על יציאת מצרים, שלא יביאוהו לעתיד לבא. אך זה דוחק, כי קיי"ל כחכמים, והם אמרו לבן זומא 'לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים טפל".

ב. לדברי האברבנאל, שהכבש בבוקר הוא על עצם החיות, ובערב הוא על נשמתו הנפקדת בלילה, יתכן לומר שלעתיד, כאשר יבא העולם לתיקונו, שוב לא יהיה מקום לשינה, שהרי השינה היא אחת לשישים במיתה (ברכות נז:), ודרשו (סוטה כא.) 'והקיצות היא תשיחך' לעתיד לבא.

ואכן אצל אדם הראשון מצינו במדרש (ב"ר ח י) שבשעה שנברא טעו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש, מה עשה הקב"ה הפיל עליו שינה, וידעו הכל שהוא אדם, שנאמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו, וביאר מהר"ל (דרך חיים ג י) שמתחלה סברו שהאדם קדוש, דהיינו שהגוף בטל אל, ולכן בקשו לומר 'קדוש' כלומר שהוא נבדל, עד שהפיל עליו תרדימה, וראו שהנשמה תלויה בגוף, אולם משמע שלולי הפיל עליו תרדימה לא היה ישן, כי כל עוד לא חטא, למה יטעם טעם מיתה.

וכן מצינו בשמחת בית השואבה שאמרו החכמים 'לא ראינו שינה בעינינו', כי שמחת הסוכות היא מעין העתיד לבא, ועליהם נאמר 'העומדים בבית ה' בלילות', כי בעת התיקון אין שינת לילה, הנופלת מצד טעם מיתה. נמצא איפה שלא נגרע חלקו של תמיד הערב, אלא שלעתיד לבא לא יהיה צורך בהודיה על הפקדת הנשמה בלילה, וכל הודית קרבן התמיד תהיה רק על חידוש החיות ב'בוקר בבוקר'.

ג. לפי המבואר בשיטת רב עמרם, שאין שירה בתמיד של בין הערבים, וכמבואר ש'שמחה בצפרא ורננה ברמשא', יש לומר שענין התמיד של ערב והשירה עליו, הם רק בעת 'אמונתך בלילות', וכמו שביאר הגר"א (ישעיהו יב יב) את הכתוב (תהלים צב ה) 'כי שמחתני ה' בפעליך, במעשה ידיך ארנן', שאמר על פעולה 'שמחה' ועל מעשה 'רננה', וכן (שם ק ב) 'עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה', השמחה בעבודה, והרננה בביאה, כי השמחה היא בעצם ה'פעולה', שהיא דבר בלתי נראה בראיה בעלמא, אלא אחר הבטה והסתכלות היטב, והרננה היא ב'מעשה' שהוא מה שניתן להשיג בגילוי, כאמור 'כי אראה שמיך מעשה ידיך, ירח וכוכבים', אבל השמש לא נראית בהדיא ונקראת פעולה"[יא].

והיינו שכל משך הנהגת המשפט, היא עת התבוננות, שבה יש צד השגה לדרכי ההנהגה, ובעת הזאת נראית הנהגת הש"ת כראויה לרננה בגילוי 'מעשה' של חסד הכלול בשכר ועונש. אולם השמחה השלימה היא רק בגילוי הנהגת הייחוד, ובעת הזאת עדיין אין בה השגה, ואף ידיעתה נתפסת כ'פעולה' גרידא"[יב].

והנה במזמור לתודה נאמר 'עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה', וביאר הגר"א (שה"ש א ד וליקוטי הגר"א אות א) ש'עבדו' הם כהנים בעבודת הקרבנות שהיא בשמחה, ואילו 'ברננה' היא שירת הלויים, כי הלוויים הם בגבורה, וכמבואר בשער ההקדמות (סח.)

[א] וכענין זה כתב בנפש החיים (ש"ב פ"ט) שהתמיד נקרא 'קרבני לחמי', כי הוא כענין סעודת הבקר והערב שהן עיקר המזון, וכמו שדרשו (שהש"ר א ו, זהר ח"ג לג:) 'רעיתי, אין רעיתי אלא פרנסתי, הן שירעו אותי בשני תמידין'.

[ב] ואמנם רש"י כתב שהציוי האמור בפרשת תצוה 'זה אשר תעשה' נאמר על ימי המילואים, ואילו הכתוב כאן הוא לדורות, וכן מבואר בגמרא (פסחים נח. יומא סב:), וכתב החיד"א בחומת אנך שמהציווי בפרשת תצוה היה מקום לומר שרק בימי המילואים הקריבו שני תמידין, אך לדורותיכם 'קריבו תמיד אחד בלבד, כפי שיהיה לעתיד לבא, ולכן הוצרכה התורה לומר כאן שגם לדורות קריבו שני תמידין ליום.

[ג] ואכן האברבנאל שם כתב על דברי הרד"ק, שזו 'דעת נפסד, ולא תהיה אם כן תורת ה' ומצותיה נצחיות וקיימות לעד, ותפול העיקר שהתורה לא תנוט ולא תשתנה, אבל אמתת הדבר שלא דיבר הנביא מהתמידים שצותה התורה עליהם, אלא מהקרבן שיעשו בכל יום מאותם ימי המלואים [האמורים שם לבנין בית שלישי] והוא מלבד קרבנות התמידין, ואין להקשות שהרי נאמר 'בבקר בבקר מנחה לה' חוקת עולם תמיד' כי 'חקת עולם' נאמר להזהיר שלא יחשבו שבעבור העולה והמנחה הזאת אשר קריבו בבקר בבקר בימי המלואים יחדלו מהקריב התמידין שמכרו בתורת משה, ולכן אמר 'בבקר בבקר חוקת עולת תמיד' דהינו שיעשו את קרבן התמיד בכל בקר ובקר מאותם ימי המלואים. והם היפך דברי החיד"א, ובדעת הרד"ק היה מקום לומר שחידוש זה של תמיד אחד ליום יהיה רק באותם ימי המילואים של בית שלישי. ואמנם כבר אמרו (שבת יג:) 'זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו, שאלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה, מה עשה, העלו לו שלש מאות גרבי שמן וישב בעלייה ודרשן', וכתב רבינו חננאל שהסתירות בעייני קרבנות המועדים וחנוכות וכיוצא בהן, ואין אתנו יודע מה בכלל הסתירות ומה דרש ליישב.

[ד] ומהרש"ם (ביצה ד:) הקשה כן גם על הרד"ק, כי בגמ' (שם ה:) הקשו, שגם אחר החרבן לא יקבלו עדות אחר המנחה, כי יש לחוש שמהרה יבנה המקדש, ויאמרו אשתקד מי לא קבלנו עדות החדש כל היום, הרי שגם לעתיד יהיה חשש על קלקול קרבן בין הערביים. וכתב ליישב לפי שיטת הירושלמי שבנין ביהמ"ק קודם למלכות בית דוד, וא"כ י"ל שבתחלה יקריבו תמיד בין הערבים, ורק כשתקום מלכות בית דוד לא יקריבו בין הערבים.

[ט] ולכאורה דבריו נסתרים ממה שכתב הגר"א (ישעיה יב ו) 'שמחה בכהני ורננה בלויאי, וכהני כל עבודתייהו בחשאי ובלויים הוא רננה באיתגליא', ואם כן היה ראוי שתהיה השירה ברמשא יותר מבצפרא, ובסמוך יבואר.

[י] וכן מוכח בספרי זוטא (במדבר י י) שדרש בהמשך הכתוב (שם) 'מועדיכם' אלו התמידים, כשאמר 'במועדיכם', רבה כל תמיד ותמיד. וביאר באמבוהא דספרי שבא ללמד שצריך לתקוע בחצוצרות גם בתמיד של בין הערבים, וכיון שצריך ריבוי לזה הרי שבין הערבים אינו נחשב זמן שמחה [והביא לשון הפסוק (דה"י א כג כח) 'כי מעמדם ליד בני אהרן לעבודת בית ה' על החצרות וגו', ולעמוד בבוקר בבוקר להודות ולהלל לה' וכן לערב', וכתב שאף מקרא זה נאמר אחר תקנת חכמים לשורר גם על תציד בין הערבים]. אולם בית רענן נקט שכוונת הספרי זוטא היא שאף בשבת שתוקעין על המוספין תוקעין גם על התמיד.

[יא] וביאר שלכן אמרו 'שמחה בצפרא' כי על שחרית בזריחת השמש, נאמר 'שמחתני ה' בפעלך', 'וברמשא רינה', הוא לעת ירח וכוכבים, הנקראים מעשה ה', ועליהם נאמר 'במעשה ידיך ארנן'. והיינו שבלילה רואים את מעשה ה', כי בו ניכר מיעוט הלבנה לחד, ולאידך ריבוי חילה בכוכבים, והרינה ברמשא היא ביטוי הגילוי הנראה לעין. אך ביום, אין אדם יכול להסתכל בחמה, וכמו שאמר יוסף לפוטיפר (במדב"ר יד ג) כשראה לראות פני ה', 'הרי חמה אחת מכמה שמשין שלו ואין אתה יכול להסתכל בו והיאך תוכל להסתכל בכבודו', והיינו שאי אפשר להשיג תכלית טובו ית', אלא אחר הטבה והתבוננות ב'פעל ה'", דהיינו להכיר שכל הנהגת המשפט מתנהלת לתכלית הטובה שבהנהגת הייחוד.

[יב] ואכן לעתיד נאמר (יחזקאל לח כג) 'והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי', וביאר הגר"א (ישעיה יב ו) ש'גדול' הוא בריבוי וגילוי, ו'קדוש' הוא בקדושה והסתר, זוהו 'צהלי ורוני, כי גדול בקרבך קדוש ישראל', הצהלה היא שמחה בקדושה, והרננה היא בגילוי, וזמנה ב'רמשא', דהיינו שקנין האמונה הוא בעת החשיכה, ואז יש 'רננה' בכל צד גילוי, ולכן כשיתקלים 'והתגדלתי' אזי חסידים ברנה יגילו, אך כאשר יוסיף להתקיים 'והתקדשתי', אזי תהיה 'צהלה'.

[טז] וכן בשבת נגדר האדם מכל מלאכה ועבודה, אלא שחכמים תקנו שירה גם בתמיד של בין הערבים.

שנעימות פרקי השיר עולים ויורדים לפי הקצבה התלויה במגבלות הגבורה והדינים, ולכן הלויים שהם בגבורה היו משוררים.

נמצא שעניין שירת הלויים שייך רק על גילוי החסדים בעת הנהגת המשפט, אך לעתיד כאשר תתגלה הנהגת הייחוד, תשרה שמחה שלימה, ולכך קרבן התמיד, הכולל הודית יום והודית לילה, עיקר השירה בו היא ביום, שאז זמן השמחה, ועליו נתקן שיר של יום, ואילו בין הערבים, אין בו אלא רננה, שהיא עבודת הלויים, מצד הגבורה.

וכן לענין הבאת התמיד לעתיד לבא, כאשר לילה כיום יאיר, אז תתקיים בו הודיה בשלימות ההארה כיום, ולא יהיה צורך בתמיד של בין הערבים, שהודיתו היא רק על הארות בעת חשכת הגלות.

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות בת ישראל'

בין המצרים תש"פ - 1951 שנה לחורבן בית שני

מקור השם: "בין המצרים" - "כל רדפיה השיגוה בין המצרים" – מגילת איכה א, ג

עפ"י ספרי המחשבה החסידות והקבלה **זמן המסוגל ביותר להתקרב לבורא יתברך** כנרמז בפסוק: "כל רדפי**ה** השיג**וה** – בין המצרים". ובפרט שבתות בין המצרים מעלתם גדולה משאר שבתות השנה, שאין בהם מנהגי אבלות כלל (מאור ושמש פרשת דברים).

השנה **תש"פ,** שלא כבשנתיים הקודמות בהן היו תעניות י"ז בתמוז ותשעה באב "תעניות נדחות" - משבת למחרת השבת, ולא הייתה כלל "סעודה מפסקת" לקראת צום "תשעה באב", כמו כן, במוצאי תשעה באב (אור לי"א מנחם אב) הותרו כל ענייני האבלות, מיידית לכל העדות, **השנה** חלים הצומות הנ"ל **ביום חמישי** בשבת, ועל כן בדפים שלפניכם הלכות ומנהגים **המותאמים לימי "בין המצרים" תש"פ.**

*

ובכללם, חידושי הלכה רבים שטרם נידונו, עד כה, בספרי הפוסקים, כגון: **א.** בחורים הלומדים ב"קפסולה" ואין ביכולתם להגיע לביתם לקראת הכניסה לחודש אב (או לבני ספרד, לקראת "שבוע שחל בו"), האם תוכלנה אחיותיהם או אימם, ללבוש במקומם, את חולצותיהם ובגדיהם הדורשים הכנה (ולבני ספרד, המחמירים בכך, אף בהכנת גופיות וגרביים וכו'), ולא תעבורנה על **איסור "לא יהיה כלי גבר על אישה"**? **ב.** האם מותרת קניית וחבישת "מסכות" חדשות אף ב"שבוע שחל בו" (שהרי לעניין "הוצאה" בשבת דינן כבגד) ? **ג.** מה לעניין **רחיצת וחיטוי הידיים והפנים**, אף בתשעה באב עצמו ? כנדרש על פי כללי "היגיינת הקורונה" ? **ד.** האם המתפללים בביתם **ביחידות** חייבים בקריאת "מגילת איכה" ? ואמירת ה"קינות" ?

*

נפתח בנושא הנוגע לרבבות מישראל, המשתדלים לחונן את פני מקום מקדשנו, בפרט ב"בין המצרים"

*

השבים לשריד בית מקדשנו בצל תקופת ה"קורונה" ר"ל, בה "ישבה בדד" השכינה, שלא זזה ממקומה, גם בעת אשר "רבתי עם" לא פקדו אבניה

*

דיני קריעה אל מול הכותל המערבי

שולחן ערוך תקס"א, א: "וכשרואה בית המקדש וכו' - קורע" וכתבו בעל אג"מ והגרי"י קנייבסקי זצ"ל (אורחות רבנו ב, קנ"ה) שקורעים, כיום, בראיית הכותל המערבי.

מי שלא היה בכותל 30 יום ותושבי ירושלים רבתי (שגרים במקום המקדש בעיר הקודש - לא נהגו לקרוע בבואם לכותל - ספר א"י לגרימ"ט,ט) אם שהו מחוץ לירושלים 30 יום ובאים לכותל: חובה עליהם לקרוע.

נקדים הלכות השייכות לביקור בכותל המערבי

מותר לצאת לנסיעה להתפלל בכותל המערבי אפילו לפני תפילת שחרית, אפילו ממרחק רב, שהרי מועדות פניו אל "תל תלפיות" - מקום שכל הפיות פונים אליו (אור לציון ב, פ"ז, ו).

*

אין מברכים שהחיינו בשם ומלכות כשבאים לכותל, לאחר ההיעדרות, מחמת נגיף ה"קורונה" ואפילו לא הבא בפעם הראשונה בחייו, כיוון שהשמחה אינה שלימה, בהגיענו שמה, בראותנו את הר ציון שמם, ושועלים הלכו בו.. ובית תיפלתם מתנוסס במקום שאין מקודש ממנו.(שו"ת ישכיל עבדי ח, מג).

רחבת הכותל, דינה כבית הכנסת לעניין קלות ראש, אכילה שתייה, שיחה ושאר דיני קדושת ביהכ"נ, וכל שכן במקום שלעולם לא זזה ממנו שכינה (אור לציון ב עמ' רח"צ עפ"י מד"ר שמות ב, ב).

*

רחיצת ידיים חובה כשבאים להתפלל תפילת עמידה (אפילו ב"סתם ידיים", שנאמר: "ארחץ בניקיון כפי ואסובבה א[illegible] בחך ד'" (תהלים כ"ו). ונאמר: "היכון לקראת א[illegible] שראל" (עמוס ד, י"ב).

*

מתפללים בכותל, לכתחילה, אפילו שהמקום אינו מקורה, שבמקום השכינה, לא יתכן ש"אין אימתא דשמיא עליו" כיצחק אבינו ש"יצא לשוח בשדה" – מקום המקדש ! (ב"י ושולחן ערוך צ, ט"ז).

*

כיוון תפילת עמידה, במצודד לצד **שמאל** – למול קודש הקודשים, (הנמצא כ 480 מטר מסוף הרחבה [המקורה] של הגברים). בפרט הנשים העומדות בקצה הימני, תעמודנה כמעט לצד שמאל, למול קודש הקודשים ("משוש כל הארץ" לגר"ש דבליצקי זצ"ל).

*

תהילים, שיר השירים וכו' נאמרים ליד הכותל המערבי בכל שעות היממה, אף שאינם נאמרים בימות החול, בין שעת השקיעה עד לחצות הלילה, אלא אם כן, לצורך עכשיו ממש (כגון ליולדת הנכנסת ללידה או חולה מסוכן עכשיו ר"ל), כיון שאין במקום זה מידת הדין, רק רחמים.

כל מנין - כבית כנסת נפרד, על כן, העומד בתפילתו, אין עליו חובה להפסיק ולענות לדברים שבקדושה שנאמרים במניינים סמוכים, שאם כן, תיעשה תפילתו קרעים קרעים. אמנם כשאומרים תהילים ובקשות – כנראה שיש לענות. על כן, גם כן, קבלת שבת במניין מסוים אינה אוסרת תפילת מנחה בכל הרחבה.

ספק אם להתנות על קבלת שבת ולנסוע אל הכותל ברכב (מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל במנחת שלמה).

יש להיזהר באיסור ישיבה או מעבר לפני המתפלל אצל הכותל. היושב ואומר תהילים ובא אחר ונעמד מאחוריו שמונה עשרה – אין צורך לקום. מותר לעבור ליד המתפלל בצדדים שלפניו.

*

"הירא והחרד לדבר ד' לא יושיט אצבעותיו בין סדקי הכותל, שלא יכשל בספק איסור דאורייתא (לשון האדר"ת ב"משכנות לאביר יעקב" וכן נהגו החזון איש והסטייפלר זצ"ל). ואין לקחת מהכותל המערבי עפר לשם סגולה וכדומה, מחשש "לא תעשון כן לד' אלוקיכם" (אור לציון ב, עמ' רח"צ עפ"י הט"ז) **החייבים בקריעה בבואם לכותל המערבי**

חובת הקריעה לכל איש ואישה מגיל מצוות, אבל קטנים פטורים, חתן וכלה אף ביום חופתם, קודם החופה – אך פטורים כל שבעה, מפני ש"רגל שלהם הוא" (דעת הגרש"ז אויערבך והגרי"ש אלישיב זצ"ל).

זמנים שאין קורעים:

ערב ש"ק ז"ו"ט, לאחר חצות היום, שבת, יום טוב [וכיון שחיוב הקריעה כל **אותו** יום, מי שהיה בשבת אין קורע במוצ"ש - הכרעת מנחת שלמה, ע"ג). חול המועד וימי חנכה ופורים, אבל במוצאי שבת קדש ובראש חודש - קורעים.

אופן הקריעה:

קורעים רק את הבגד העליון. ואפשר להביא בגד או חולצה, לקרוע ולפשטם. **הערה:** הקניית הבגדים לאחר - אינה פוטרת מקריעה, שכשישוב לביתו באותו יום , חייב בקריעה בבגד שבביתו.

סדר הקריעה:

עומדים מול הכותל שוחים (לא מול המסגדים) ואומרים:" בית קדשינו ותפארתנו אשר הילללוך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה" (ישעי' סד). "ברוך דיין האמת" (בלא שם ומלכות) וקורעים בעמידה לפחות 8 ס"מ בחלק העליון של הבגד לאורכו בסכין או במספריים . ואשה יכולה מיד לשים סיכת בטחון וכדומה, אבל אין מאחים הקרע לעולם. אפשר לקרוע באותו בגד 5 פעמים בהרחקה של 6 ס"מ מקרע לקרע.

לאחר הקריעה:

אומרים: "כי כל משפטיו צדק ואמת, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא, ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו" ויקונן על החורבן, ויתפלל על בניינו "יה"ר מלפניך וכו' שיבנה בית המקדש וכו' עד קדמוניות". ואח"כ אומרים בכוונה פרק ע"ט בתהילים: "אלוקים באו גויים בנחלתך, טמאו את ירושלים וגו'" ומותר לפשוט מיד את הבגד הקרוע.

צום שבעה עשר בתמוז

רמב"ם תעניות פ"ה: "יש ימים שכל ישראל מתענים בהם, מפני הצרות שאירעו בהם, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה וכו' ובזיכרון דברים אלו נשוב להיטיב"

חמשה דברים אירעו לאבותינו בי"ז בתמוז: א. בשנת ב' תמט נשתברו הלוחות הראשונים. **ב.** בבית ראשון בטל התמיד. **ג.** בשנת ג' תתכ"ט הובקעה חומת העיר בבית שני. **ד.** אפוסטומוס הרשע (משרי חיל יון) שרף ספר תורה בבית שני. **ה.** הועמד צלם בהיכל.

*

תחילת הצום: עלות השחר, לבני אשכנז – **3:52** לבני ספרד – **4:15**

*

המעוניינים לקום לאכול קודם עלות השחר, צריכים לעשות תנאי לפני הליכתם לישון אור ליום חמישי – "איני מקבל עלי התענית עד עלות השחר". לעניין שתיה : בני אשכנז, אף אם לא התנו תנאי - רשאים לשתות (משנ"ב) בני ספרד, מלשון השו"ע משמע, שהתנאי מעכב אף לעניין שתייה. מותר להתחיל באכילת פת עד חצי שעה לפני עלות השחר, ותוך החצי שעה אין לסעוד יותר מ"כביצה" פת (56 גרם). **לבנות ונשים** אין איסור, בכל יום, לאכול בחצי שעה שלפני עלות השחר – דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל– בספר משנת אברהם.

*

חולים תשושי כוח וזקנים שלדעת רופא הצום עלול להזיק לבריאותם, לא יתענו, ובכלל זה, מעוברות (לאחר 40 יום להריון) מניקות (עד 24 חודשים אחר הלידה אפילו הפסיקו להניק, וכן מפלת כמניקה (שו"ע תקנא מ"ב, ג כה"ח ודע"ת שם). כל שאינו צם: אוכל מהבוקר בצנעה אך לא בשר ויין ושאר מעדנים. **קטנים** – אינם צמים, אך אין לתת בידם ממתקים, אא"כ לקחום בעצמם (ברכי יוסף).

*

שטיפת הפה: מותרת לאסטניס (רגיש) אפילו עם משחה, ויש לפלוט הכל. ולגר"ע יוסף זצ"ל יש :להימנע מלהכניס לפה בבת אחת רביעית מים (86 סמ"ק), ויש לפלוט הכול. **בליעת תרופות:** מותרת , לגרש"ז אויערבך זצ"ל אפילו עם מים הנצרכים לכך, לגר"ע יוסף זצ"ל עדיף בלא מים, לדעת בעל שו"ת ציץ אליעזר, יש לפגמם, כגון עם תמצית תה סמיכה. ושמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שדי לפורר קצת מהכדור למים.

*

נגיעה במאכלים ביום הצום: לדעת פרי מגדים מש"ז תריב עפ"י הט"ז "אין לגעת במאכלים שלא לצורך, שמא יבוא לאכול". **הטועה ואכל או שתה** – ימשיך בתענית ואין צריך להשלים תעניתו. ולמשנ"ב אף אומר עננו ועולה לתורה במנחה. **טעה וברך על מאכל** – בשדי חמד (בשם נחפה בכסף) שב ואל תעשה (ויאמר בשכמל"ו) ויש אומרים שבצום דרבנן עדיף שיטעם מעט, שלתשובת הרמב"ם, ברכה לבטלה איסור לא תישא וגו' והצום אינו אלא מדרבנן. **רחיצה** – אין לרחוץ כל הגוף בבת אחת במים חמים דרך תענוג. (פרי מגדים ועפ"י הט"ז)

אמירת עננו - בני ספרד – בשחרית ומנחה **בני אשכנז** – רק במנחה. השוכח עננו - אינו חוזר ויכול להשלים באלוקי נצור וכו' העומד לסיים התענית אחרי מנחה, רשאי לומר עננו כל עוד צם ולבני אשכנז בשינוי: "ביום צום התענית הזה". **כמו כן, בני אשכנז** אומרים "אבינו מלכנו" בשחרית ומנחה אפילו כשאין צמים. ואף כשמתפללים ביחידות.

*

חצות היום – 12:44 זמן מנחה גדולה – 13:20
סיום הצום – 20:08 ויש נוהגים – **20:18**

אחר הצום מותרים בבשר ויין, ויש מגדולי הדורות שכשהיה בשר אכלו בשרי, לזכור את נבואת זכריה

*

פרק ח, י"ט: "כה אמר ד' צבא' צום הרביעי (תמוז) וגו' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה לימים טובים ולמועדים והאמת והשלום אהבו"

*

זהירות מסכנה בימי בין המצרים

*

כמבואר בשולחן ערוך תקנ"א ובאיכה רבה, במשך שלשה שבועות אלו שולט בשעות הצהריים "קטב מריר" ["מקטב ישוד צהרים" (תהילים צ"א) צהרים – אותיות מיצרים]. בין השעות הרביעית והתשיעית של היום בין השעות 16:16 - 10:21 **(משנה ברורה** תקנ"א, ק"ב).

על כן יש להיזהר בדברים הבאים

א. אין לכעוס על הבנים והתלמידים ובוודאי שלא להכותם בשעות אלו.

ב. לא ללכת יחידי במקומות שוממים מחוץ לעיר אלא לצורך מצוה (ערוה"ש שם וחזו"א דינים והנהגות כ, ה)

ג. אין ללכת בין חמה לצל (היינו על קו בו מסתיים צל ומתחיל אור השמש, לאורכו)

ד. להימנע מפעולות כירורגיות, כולל עקירת שן, ניתוחים, בדיקות חודרניות וחיסונים לתינוקות וכדומה בשעות אלו. פרט לצורך דחוף או בדיקת סוכר וכדומה.

ה. אף שטיולים מותרים עד ר"ח מנחם אב יש להימנע ממסלולים ל"מיטיבי לכת" או פעולות שיש בהם סיכון. ("סנפלינג", "אומגה" וכדומה).

ו. אין איסור לרחוץ בים או בבריכה עכ"פ עד ר"ח אב (לבני אשכנז) או עד "שבוע שחל בו" (לבני ספרד) ולבריאות - מותר (הגר"ח קנייבסקי שליט"א בתורת המועדים ס"ג, ב) ושכן נהג החזו"א לרחוץ בים עד ר"ח אב

*

התפשט מנהג, שמי שלא רחץ בים לפחות פעם אחת קודם י"ז בתמוז לא יתחיל בימי בין המצרים. לדעת מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א – אין לזה כל מקור בהלכה. וכן הוא ב"הליכות שלמה" ו, עמ' 13 ודעת הגרח"ק שליט"א בספר קרא עלי מועד, ש"מנהג זה בטעות יסודו". ושמעתי ממרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל שכך נהגו בירושלים, בזמנים שנסיעה לים הייתה אירוע מסעיר ומרגש וחששו לדברי "יסוד ושורש העבודה" שראוי להימנע מלהתענג בימים אלו. וודאי

שמותר לשחות בים או בבריכה לצורך בריאות. מכל מקום, אין להיכנס לים סוער. ולהיזהר בבריכה מקפיצות ראש בפרט בין השעות **16:16 - 10:21**

*

מנהגי אבלות (מי"ז תמוז עד משנכנס מנחם אב)

*

מכניסת "ימי בין המצרים" נוהגים ארבעה עניני אבלות **לבני אשכנז: 1)** איסור תספורת וגילוח **2)** איסור נישואין **לכל עדות ישראל: 3)** איסור ריקודים ונגינה **4)** הגבלות בברכת שהחיינו.

איסור תספורת וגילוח

זמנו: לבני **אשכנז** – מי"ז בתמוז. לבני **ספרד** – רק בשבוע שחל בו תשעה באב, אמנם, בכף החיים, שגם לספרדים ראוי להחמיר מר"ח אב, וכן לשון בן איש חי (א') דברים י"ב: " ראוי להחמיר מראש חודש אב והמיקל עד שבוע שחל בו אין גוערים בו" **הערה:** מותר לבן אשכנז לספר בני ספרד בימים שמותר להם.

בני ישיבות בני ספרד, הלומדים בישיבות אשכנז - מותרים להסתפר ולהתגלח, כמנהגם, ואין בכך משום "לא תתגודדו" (הליכות שלמה לגרש"ז אויערבך זצ"ל י"ד, ו).

*

האיסור: לאיש - כל שיער, פרט לשיער שפה עליונה, המעכב את האכילה, שמותר לגלחו, עד שבוע שחל בו.

*

אישה נשואה מותרת לספר שיער היוצא מתחת כיסוי הראש, משום צניעות (משנ"ב תקנא, י"ב)

נערה בגיל שידוכין ואישה נשואה, הרגילים בכך, מותרות במריטת גבות והסרת שיער הרגליים עד שבוע שחל בו ת"ב (שערי נחמה הרב טשזנר שליט"א ב, ח).

נערה לצורך פגישת שידוכים בשעת הצורך מותרת אף להסתפר עד ר"ח אב (הגרש"ז אויערבך זצ"ל הליכות ביתה כ"ה הערה ע) , אולם לאחר שהשתדכה (וורט) בשעטו"מ אין יותר היתר.

*

קטנים משהגיעו לחינוך (גיל 7 – 6) אין מספרים אותם. ויש מחמירים אף לפני כן – מצד עוגמת נפש לגדולים. ובמקום הצורך יש להקל לקטן שלא הגיע לחינוך עד שבוע שחל בו (פמ"ג וחיי אדם)

"חַלֶּקָה" המקפידים לגלח ביום מלאת שלש שנים – מותר (קובץ מבית לוי ג, עמ' כ)

היתרים מיוחדים: בעלי הברית – המוהל, הסנדק ואבי הבן מותרים להסתפר כבר בליל הברית עד שבוע שחל בו (שער הציון, ד) ובמצב של ניוול גדול יש להקל גם לקווטר (חת"ס) **הברית בשבת** – מותר להסתפר מערב שבת, ובשבט הלוי שכיום לא נהגו להסתפר.

הפסד ממון – כשייגרם הפסד (פיטורין וכדומה) יש להקל עפ"י חכם, עד שבוע שחל בו (אגרות משה ד, ק"ב וה, כ"ד).

חתן – כל שבעת ימי המשתה מסתפר. אך לא לשבת העלייה לתורה (דגול מרבבה, א) **צורך רפואה** – מותר כל בין המצרים (לקט יושר עמ' 97)

הערה: גזיזת ציפורניים מותרת לכל העדות "עד שבוע שחל בו". ראה להלן בדיני ערב שבת "חזון".

נישואין ושדוכין

נישואין : בני **אשכנז** – אין נישאים כל ימי בין המצרים. בני **ספרד** – בארץ ישראל נהגו להינשא עד ר"ח אב, ולא עד בכלל (שו"ת יחווה דעת א, לו). ובפרט אם כשידחו הנישואין, ידחו לזמן רב.

אשכנזים בחתונת בני ספרד: ריקודים - מן הדין מותרים אף לרקוד (אגרות משה שם) ויש שכתב שעדיף שייצאו האשכנזים בזמן הריקודים (שו"ת מנחת יצחק ד, פ"ד).

נגינה – נגן אשכנזי רשאי לנגן בחתונת בני ספרד לפרנסתו (ביאור הלכה תקנ"א בשם הפמ"ג)

שידוכים – מותרים לכולם, אפילו בתשעה באב עצמו (שמא יקדימנו אחר) ובכף החיים שיש בני ספרד שנהגו שלא לעשות מסיבת "אירוסין" בימים אלו. בני אשכנז, עושים מסיבת "אירוסין" בכיבוד קל אפילו עד ר"ח אב ובשירה בפה בלבד. **סעודת שבע ברכות** – מותרת בשירה ללא נגינה ואפילו בליל י"ז תמוז (גדולי ירושלים) וכלשון שבט הלוי ג, קנ"ז: "ללא ריקודים ומחולות וללא שמחה יתירה".

ריקוד נגינה ושירה

ניגון וריקוד אסורים כל ימי בין המצרים (משנ"ב תקנא, ט"ז מנח"י א, קי"א אג"מ או"ח א, כ"א) והאיסור אף לקטנים משהגיעו לחינוך גיל 7 – 6 (אג"מ ד, כ"א). אמנם ב"הליכות שלמה" י"ג, ג שהאיסור, ביסודו, במנגינות המביאות לידי ריקוד, ונכון להימנע גם מאחרות. **מסיבת סיום** סוף שנת לימודים - מותרת, בסעודה ונאומים, ובשירה בפה בלבד.

היתרים מיוחדים

1. המתפרנסים מלימוד נגינה לתלמידים, אם יש הפסד ודבר אבד מצד התשלומים או איבוד זמן הלימוד – מותר. (שו"ת זכר שמחה, שו"ת מהר"ם שיק יו"ד, שסח ושו"ת ציץ אליעזר) אבל התלמידים בינם לבין עצמם בביתם אסור להם לעשות חזרות, כיון שבג' שבועות אין מצוי שייפגם כושר נגינתם (בצל החכמה ג, ס"א).

*

2. הלחנה, עיבוד ועבודות אולפן לצורך מקצועי מותרים - עד רח' אב.

*

3. מותרת נתינת קצב להתעמלות (לא למחול אירובי) ומותרת תרפיה במוזיקה נהג עייף בדרכו מותר לשמוע נגינה שלא יירדם, אמנם למרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל עדיף שיחנה (בזהירות) בשולי הדרך וינוח.

4. לדעת רוב הפוסקים מותרת שירה בפה עד ר"ח אב. בפרט שירי רגש המעוררים לעבודת הבורא. או להרגעת תינוק, ומותר אף להשמיע לו ממשחק התלוי בעריסתו (מנהגי מהר"ש תלמיד המהרי"ל, תקכ"ג).

ברכת שהחיינו

לדעת השולחן ערוך והאריז"ל – אין לברך ברכת שהחיינו כל ימי בין המצרים כולל שבתות. להגר"א – מותר אף בימי החול. למשנ"ב, צ"ח ושער הציון, שם. וכן בכף החיים, שם, **שבשלשת השבתות – מותר.** וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל – שמותר גם בשבת שבאב ואפילו על בגד חדש. כמו כן, **ראש חודש אב,** לעניין שהחיינו - **דינו כשבת** ומותר לברך שהחיינו (שעה"צ שם עפ"י הגרע"א).

שהחיינו על מצוות: מברכים גם בימים אלו – מילה (אשכנז) פדיון הבן, הולדת בת (שבט הלוי). **ברכת הטוב והמטיב** – מותרת בין בחול בין בשבת [שולחן וכסאות, מקרר חדש, רכב משפחתי] (שע"ת תקנ"א אג"מ או"ח ג, פ והגר"נ קרליץ זצ"ל ואפילו בשבוע שחל בו. קניית בגדים חדשים מותרת (עד ר"ח אב) אלא שבבגד שמברכים עליו שהחיינו, ינהגו כנ"ל.

*

שהחיינו על פירות העונה

א. פרי שלא יימצא אחרי תשעה באב - יניחנו לשבת, יתקלקל עד שבת - יש לברך בחול (רמ"א ומ"ב).

ב. אכל פרי חדש ולא ברך שהחיינו – לא יאכל ממנו יותר, ויאכל אחרי בין המצרים מפרי חדש אחר, ויברך בכוונה לפטור הנ"ל (כף החיים)

ג. ברך בטעות ברכת הפרי – על פרי חדש: לאבני נזר או"ח תכ"ח – יאכלנו בלי שהחיינו. לשע"ת וכה"ח – יברך שהחיינו.

ד. מעוברת או חולה ר"ל, הזקוקים לפרי החדש מותרים בשעת הצורך לאוכלו. למשנ"ב – בלי שהחיינו. לגר"ע יוסף זצ"ל – מברכים שהחיינו.

*

יש מקפידים באופן מיוחד בימים אלו לומר לפני ברכת המזון מזמור קל"ז: "על נהרות בבל" וכן נוהגים לדעת מג"א ומשנ"ב בכל ימות החול כל השנה – מקור חיים תקנא, י"ז.

*

שבת פרשת "מטות - מסעי" כ"ו תמוז "מברכים החודש מנחם אב"

המולד: יום שני בשעה 1, 10 דקות ו 15 חלקים

ההפטרה: השנייה מ"תלתא דפורענותא" - "שמעו דבר ד' וגו' (ירמי' א).

*

הערה חשובה: משבוע זה, זמן ה"שקיעה" מתחיל להקדים, מידי שבוע בכמה דקות, נא לשים לב !!

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

לעבור דרך המצלמות תרמיות (מדידת חום) מצד "פסיק רישא דלא ניחא ליה"

שאלה: מדוע אין אנו מתירים לעבור בכניסה לבתי חולים דרך המצלמות התרמיות (שמודדים חום), מצד "פסיק רישא דלא ניחא ליה"?

תשובה: הנה להלכה אנו נוקטים ש"פסיק רישא דלא ניחא ליה" אסור גם כשהנידון כלפי איסור דרבנן [והגם שבעת דחק גדול יתכן לדון לצרף להקל כשזה "לא ניחא ליה", אך אי אפשר להתיר מצד זה באופן גורף]. האומנם בלאו הכי כבר הרחבנו בעבר (פר' קרח) שמסתבר שלעבור דרך המצלמות הללו זה נחשב כ"ניחא ליה", ואם כן ברור שיש לאסור כשזה פסיק רישא.

*

ה ר ח ב – ד ב ר :

פסיק רישא דלא ניחא ליה

א] התוס' בשבת (קג, א ד"ה לא) מביאים בשם הערוך שבאופן שהאדם עושה פעולה ב"פסיק רישיה דלא ניחא ליה" (כגון דקעביד בארעא דחבריה באחר שאינו אוהבו או הקוצץ בהרת בשעת מילה שאין לו הנאה), שזה מותר לכתחילה ואפילו איסור דרבנן ליכא, ואילו התוס' שם חולקים שאמנם לא מיחייב חטאת אבל איסורא איכא.

ויעוי' ברע"א (מערכה ו יומא אות ח) שדן האם יסוד הדין של "פסיק רישא דלא ניחא ליה" נידון כ"מלאכה שאין צריכה לגופה" או מצד "אינו מתכוין". וממה שכתבו התוס' שפס"ר דלא ניחא ליה הוא פטור גם ב"ד התורה כולה (כדמוכח ממש"כ התוס' על ההיא דמזלפין יין), א"כ על כרחך דעדיף יותר מן מלאכה שאינה צריכה לגופה דחייב בשאר אסורים, אלא זה נידון כאינו מתכוין. ומה שדימוהו התוס' למלאכה שאינה צריכה לגופה הוא לגבי מה שאסרוהו מדרבנן.

[ובאמת דעת הרא"ש (הובא במשנ"ב שכ, נג) ש"פסיק רישא דלא ניחא ליה" הוא דין מיוחד לגבי שבת מצד "מלאכת מחשבת", אבל בכל התורה כולה גם פסיק רישא דלא ניחא ליה אסור ואיסורו הוא מן התורה].

וב' השיטות הובאו בשו"ע (שכ, יח) והשו"ע סותם לעיקר שפס"ר דלא ניחא ליה אסור (עי' בטור ובאר הגולה, וראה בהמשך הדברים אות ה מה שהבאנו משו"ת גבורות אליהו).

והכי נקטינן להלכה שגם פסיק רישא דלא ניחא ליה אסור מדרבנן, וזה גם באופן שהנידון על איסור דרבנן – וכפי שיבואר להלן.

וכך גם כותב השביתת השבת (ח"א דף יח ס"י): "אפילו פסיק רישא דלא ניחא ליה מדרבנן אסור". ויעו"ש בס"ק ד שמרחיב: "שדעת רוב הפוסקים והשו"ע (בכמה מקומות) שאסור אף בפס"ר דלא ניחא ליה בדרבנן".

ולכן אין להקל להשתמש כהיתר ב"פסיק רישא דלא ניחא ליה" באופן גרוף.

מה נחשב "לא ניחא ליה"

ב] ראשית נקדים מה נחשב "לא ניחא ליה". יעוי' בביה"ל (ד"ה דלא) שכותב: "אפילו רק היכא שאין נהנה כלל בהפעולה שנעשה על ידו ואין לו שום נפק"מ בזה נקרא ג"כ פ"ר דלא ניחא ליה, כיון דהוא אין מכוין להפעולה, כן הוכיחו התוספות בשבת ע"ה ד"ה טפי מהא דשבת ק"ג בגמרא דקעביד בארעא דחבריה".

והנה הרע"א (גלהש"ס שבת קג, א) על דברי רש"י שמפרש "בארעא דחבריה" דהיינו ש"לא איכפת ליה", כותב הרע"א: "קשה לי ממש"כ רש"י לעיל (עה, א ד"ה טפי ניחא ליה) מודה ר"ש במידי דלא איכפת לי"", וקאי בצלע"ג.

ובדרוש וחידוש (שם) מרחיב, שלפי רש"י בדף קג "לא אכפת ליה ליפות" ג"כ נחשב כלא ניחא ליה, ואילו בדף עה כותב רש"י שר"ש מודה שפ"ר אסור מצד דמידי דלא אכפת ליה אי מתרמי ומיהו איכוני לא מיכוין – ולפי"ז אם רק לא אכפת ליה הרי זה נחשב ניחא ליה, ומסיים "ה' יגלה עיני" (וע"ע בפמ"ג א"א שטז, ט שדן לחלק בין לא ניחא ליה לבין לא אכפת ליה ע"ש). וכאמור בלא"ה יש איסור דרבנן.

דברי הריטב"א

ג] אולם הריטב"א בשבת (קג, א ד"ה לא צריכא) כותב: וז"ל "ומיהו תמיהא מילתא טובא, כל היכא דפסיק רישיה ולא ימות, מאיזה טעם יתיר רבי שמעון משום דלא ניחא ליה, דהא טעמא דתלמודא דמודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, היינו משום דכיון דלא סגיא דלא אתעביד מלאכה הרי הוא כאילו נתכוון ומלאכת מחשבת הוא, וא"כ מה לי אי ניחא ליה או לא ניחא ליה, וליכא למימר דכי לא ניחא ליה הויא לה מלאכה שאינה צריכה לגופה שזה ודאי צריכה היא לגופה, ויפוי קרקע גמור וסחיטה גמורה אלא שהוא אינו צריך לה, וכן אם חרש בבהמות שדה אחת ולא נתכוון אלא ליגע בהמותיו כלום יהא פטור כו'".

ועוד כותב הריטב"א (שם קז, א): "והא דאמרינן לעיל דכי לא איכפת ליה שרי, היינו מדאוריתא אבל איסורא דרבנן איכא, ויש מתרצים (לגבי מפיס מורסא) דהכא לאו פסיק רישיה דאיפשר שיוציא ליחה ויעשה פתח אלא שיהא נסגר מיד, וכן עיקר וכו'".

הרי שהריטב"א באמת לא מסכים להתיר במפיס פורסא מצד פסיק רישא דלא ניחא ליה – ועכ"פ גם הרע"א וגם המשנ"ב לא זכו לראות את דברי הריטב"א (שחי' הריטב"א עמ"ס שבת י"ל רק לאחרונה).

מקורות בדברי המשנ"ב שפס"ר דלא ניחא ליה אסור גם בנידון דרבנן

ד] ועתה נציין כמה מקומות שמבואר בדברי המשנ"ב שאסר פסיק רישא דלא ניחא ליה גם באופן שהנידון על איסור דרבנן.

ראה במשנ"ב (שיד, יא) שכותב: "והנה לענין עיקר הדין הסכימו המג"א וא"ר והגר"א והגרע"א דפסיק רישא אסור אף במלתא דרבנן", ויעו"ש שדן להתיר להוציא סכין מהכותל שזה גם מלאכה שא"צ לגופה ומקלקל ולאחר יד, הוגם בזה מצדד שראוי להחמיר.

וע"ע במשנ"ב (שטז, יח) שכותב: "דקי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר, אבל כשאין בו חור כלל אז הוי פסיק רישיה ואסור אפילו במילתא דרבנן".

וע"ע בביה"ל (שטז, ג ד"ה ויש) שמביא בשם הפמ"ג שבתיבה שיש אוכלין ומשקין דבודאי לא ניחא ליה הזבובים דשם שיטנפו את האוכלין והוא פ"ר דלא ניחא ליה יש לצדד יותר להתיר – והנה שם הנידון בצידה דרבנן ואעפ"כ מחפש היתרים.

וע"ע בשעה"צ (שטז, יח) שמתיר בתרי דרבנן, אבל י"ל דשם מיירי שאחד מהדרבנן זה רק ספק פ"ר (וראה עוד בסמוך בזה) ולכן לא נוכל להקל מכח זה כשזה ודאי פסיק רישא גם כשהנידון על תרי דרבנן. וראה גם בשעה"צ (רלז, ב) שמצדד להחמיר גם בכה"ג, וע"ע בחזו"א (סי' סא ד"ה סי' שמ) שכותב עלה: "מיהו עיקר ההיתר דתרי דרבנן אינו מוכרע וכמש"כ שם ואין לו מקור בגמרא".

ספק פסיק רישא

ה] ולגבי ספק פסיק רישא, כותב המשנ"ב (שטז, טז): "ועיין בט"ז שהכריע דמכיון שהפריח הזבובים שראה בעיניו תו אין צריך לעיין ולדקדק אולי יש שם עוד איזה זבובים, כיון דזה לא הוי אלא ספק פסיק רישיה במילתא דרבנן דהוא דבר שאין במינו ניצוד אין להחמיר כל כך".

ונעתיק בזה מה שמופיע בספר גבורות אליהו להגר"א הענקין זצ"ל, ושם בסימן צט מובא דברים מאת דודו של הגר"מ פינשטיין שמזכירו כמה פעמים באגרות משה וכותב עליו "דודי הגאון הגדול גאב"ד טימקאוויץ", ה"ה הג"ר יעקב קאנטראוויץ זצ"ל שכותב (דבריו שם נסובים לגבי פתיחת מקררים בשבת[ט]): "גם אין להתיר מטעם פס"ר דלא ניחא ליה כדעת הערוך שבשו"ע סי' שכ סעיף יח, דאף שהשו"ע שם כתב שנהגו כהערוך, הא מבואר התם שהיתר זה קלוש מאוד, שכל הראשונים חולקים עליו, **ובנידו"ד ודאי אין לסמוך, לפי מש"כ הט"ז (יו"ד שא, ו) דדבר שאין מתכוין שייך רק בדבר שהוא לפי שעה, אבל אין לעשות תמיד איסור על סמך שבכל פעם יהיה אינו מתכוין, דכיון שעשוי לכך הרי זה כמתכוין, ובנידו"ד עשוי לכך".**

העולה למעשה

ו] והעולה למעשה מכל האמור שגם פסיק רישא דלא ניחא ליה כשהנידון על איסור דרבנן הרי זה אסור [וכ"ש לשיטת רש"י שלא ניחא ליה זה דוקא שאופן שלא רוצה]. ולכן לגבי לעבור במצלמות תרמיות בכניסה לבתי חולים אין להתיר משום "פסיק רישא", מאחר שזה אמור גם באיסור דרבנן גם בלא ניחא ליה.

ואמנם באמת יתכן למורה הוראה בעת הדחק גדול לדון לצרף מה שזה "לא ניחא ליה", אבל למעשה כבר הרחבנו בגליונות הקודמים שבאמת מסתבר לדון את זה כ"ניחא ליה" וממילא מאחר שזה פסיק רישא אין בידינו להתיר.

האומנם בגליון 134 הבאנו מדברי המשנ"ב (שטז, ה) שמתיר פסיק רישא באיסור דרבנן במקום צער, וא"כ יש לדון להתיר בזה לצורך ביקור חולים, אבל הרי לא ברור שבנידו"ד זה רק איסור דרבנן. אבל בעת הדחק גדול יתכן למורה הוראה לדון לצרף את זה להיתר.

וכל דברינו באנו רק להעיר וללבן את הנושא, אך בעת שהדבר נוגע למעשה על כל אחד לשאול רב מובהק בכל מקרה לגופו שיורה לו את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

כה, יא: פינחס בן אלעזר בן אהרן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קינאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקינאתי.

קשה למה מזכיר רק את זה שהציל את בנ"י מכליה שזה תוצאה מקנאותו דפינחס ועי"כ נעצרה המגפה מעל בני ישראל, **היה צריך להזכיר את המעשה קנאות עצמו שהרג לזמרי וקינא לשם שמים** על שאסר העריות והוא פרץ זה.

וג"ל דעל אותו מעשה היינו הבועל ארמית קנאין פוגעין בו [סנהדרין פב, א] אמרו שהיא הלמ"מ ואין מורין כן, ודוקא בשעת מעשה, אבל אם פירש זמרי והרגו פינחס נהרג עליו, ולא עוד שאם הרגו זמרי לפינחס אין נהרג עליו דהא רודף הוא, והטעם מבואר בראש"ש שם לפי שאין מצוה להורגו אלא רשות בעלמא. והרי כאן הקב"ה רצה ליתן לפינחס שכרו ברית שלום וכהונת עולם שהוא שכר גדול מאד, **אי משום המעשה קנאות עצמו שהרג לזמרי הא לא הוי מצוה אלא רשות בעלמא** ואחז"ל [קידושין ל, א] גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה. ועי"ש בתוס' בטעם הדבר, א"כ האי רשות דפינחס לא הוי אלא כמי שאינו מצווה ועושה דלית ליה שכר גדול כ"כ ע"מ שעשה. ומ"מ קצת שכר יש לו.

אולם י"ל שגם זה עדיין לא הגיע זמן הראוי לכך שהרי אחז"ל [ע"ז ג, ב] שכר מצוה בהאי עלמא דכתיב היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם ולא היום ליטול שכר, לכך י"ל דלא הזכיר הקב"ה מעשה קנאות דפינחס כלל ליתן לו ע"כ שכר, **אלא על שבזה השיב את חמתי ולא כליתי את בנ"י בקנאתי, והיינו שהקב"ה מחזיק לו טובה בכך**, והיינו לפי שאין מלך בלא עם, ואם לא היה בנ"י לא היה הקב"ה כביכול "מלך" ואכמ"ל. וע"ז בתור הכרת טובה לפינחס במה שעשה זה לא שכר מצוה אלא החזקת טובה ראוי הוא לשלם מיד בעה"ז. וזה כוונת המדרש כאן אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו, אי"ז שכר מצוה אלא שכר הכרת הטוב, שהא חיוב גמור להכיר טובה ולא להיות כפוי טובה ח"ו והיא היא מצות ביכורים ואכמ"ל. וכן מצינו בילק"ש אסתר פ"ו בפס' בלילה ההוא נדדה שנת המלך, שהיה מלאך חובטו כל הלילה ואומר כפוי טובה עשה טובה למי שעשה לך טובה על מרדכי שהציל את חיי המלך, ומלכותא דארעא כעין מלכותא דשמיא.

כה, יא: פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קינאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקינאתי.

לכא' **תיבת "בתוכם" יתירה היא** ללא צורך.

וג"ל ע"פ הרמב"ם פי"ב מהל' איסורי ביאה הל"ד כל הבועל גויה בין דרך חתנות בין דרך זנות, אם בעלה בפרהסיא והוא שיבועל לעיני עשרה מישראל או יותר, אם פגעו בו קנאין והרגוהו הרי אלו משובחין וזריזין, ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, וראיה לדבר זה מעשה פינחס בזמרי.

מבואר ברמב"ם דדין קנאין פוגעין בו דוקא בנעשה בפרהסיא בפני עשרה מישראל או יותר, **וי"ל דזהו נרמז בקנאו את קינאתי בתוכם, "בתוכם" דייקא היינו בפני עשרה מישראל**, כדאמרינן [ברכות כא, ב] אתיה "תוך" "תוך" כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב התם הבדלו מתוך העדה הזאת, מה להלן עשרה אף כאן עשרה. והנה במעשה זמרי כתיב לעיל [כה, ו] ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל דהוי בפרהסיא יותר מעשרה, והכא קמ"ל "בתוכם" דבפני עשרה סגי לא פחות.

כה, יב: לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום.

הנה במדרש לקח טוב כתב בזה"ל שלא יהא אדם חולק על הכהונה כדרך שחלקו עדת קרח עליו ואומר [מלאכי ב] בריתי היתה אתו החיים והשלום, גדול השלום שניתן לפינחס בברית, **גדול השלום שניתן לו שקיבלו הדורות שיתן אדם לחבירו שלום שחרית וערבית** עכ"ל.

ובמכות [כג, ב] מבואר דבימי בועז שאמר לקוצרים ה' עמכם היה שאילת חבירו בשם שתיקנו בי"ד של מטה והסכימו בי"ד של מעלה על ידם, ולהנ"ל זה התחיל מלאחר מעשה קנאותו דפינחס שקיבלו הדורות שיתן אדם לחבירו שלום שחרית וערבית.

אולם עדיין צריך ביאור למה דוקא אז קיבלו הדורות לעשות כן, ומה ענין זה למעשה דפינחס.

כה, יג: תחת אשר קינא לאלוקיו.

צריך ביאור לשון זו, **וכי זה אלוקיו שלו לבד ולא של כלל ישראל**, ועוד כאן הקב"ה מדבר והיה צריך לומר אשר קינא לי. ושמעתי מחכ"א שליט"א שביאר דפינחס הגיע למדרגת קינאה זו בשיא השלמות שקינא לכבוד השם בלי נגיעה אישית שלו, **בגלל שהרגיש בבחינת בן יחיד של הקב"ה שמייחד אלוקותו עליו בפרט,** ולכן אהבתו אל הקב"ה היתה גדולה ביותר ולשם כך נבעה קנאותו לכבודו יתברך שמו.

כט, א: יום תרועה יהיה לכם.

כתב הרמב"ם פ"ג מתשובה ה"ד אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו כלומר **עורו ישנים משנתכם והקיצו נרדמים מתרדמתכם** וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מהם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה עכ"ל.

ולכאורה צריך להבין איך בני אדם שכל השנה שוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם וכו', **איך ברגע אחד ששומעים את קול השופר זה מסוגל לשנות את דרכם ממה שבחרו בו עד עתה** ולשוב בתשובה.

ויש לומר לפי מה שכתב הרמב"ם פ"ו ממזוזה הי"ג אמרו חכמים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא **שהרי יש לו מזכירים רבים** עכ"ל. נראה מדברי הרמב"ם דבאמת אדם בתוכי לבו יודע את האמת המוטלת עליו אלא שהוא בוחר לעצמו להתעלם מזה עד שבמשך הזמן הוא גם שוכח מזה, אבל כשיש לו מזכירים רבים כמו שופר ומזוזה זה מביא אותו למצב שיזכור ויעשה המוטל עליו ולא יתעלם מזה. [שמעתי מהגר"צ פרצוביץ שליט"א]

כט, ד: ועשרון אחד לכבש האחד לשבעת הכבשים.

בפירוש המיוחס לרבינו יהודה החסיד ז"ל כתב **בכולם כתיב ועשרון עשרון, וכאן כתיב ועשרון אחד, רמז להזכיר זכות אברהם, הוא נקרא "אחד"** [ישעיה נא, ב הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלֵלְכֶם כִּי אֶחָד קְרָאתִיו וְזהו ועשרון אחד, לכך "לית" במסורה [היינו שהמסורה מציינת שאין עוד פסוק כזה], שכולם עשרון עשרון וכאן נשתנה עכ"ל.

והנה הפסוק כאן מדבר בראש השנה **ואנו תוקעין בשופר בר"ה כדי להזכיר זכות עקידת יצחק בן אברהם** [ר"ה טז, א], לכן אתי שפיר שהפסוק רומז כאן על זכותו של אאע"ה ביום זה. ונראה דרבינו יהודה חסיד דרש עוד "ועשרון" מלשון עשר, רמז לעשרה נסיונות שנתנסה אאע"ה.

כט, יז-יט: וביום השני... מלבד עולת התמיד ומנחתה ונסכיהם.

בתענית [ב, ב] רבי יהודה בן בתירא אומר דמזכירין גבורות גשמים בשני בחג, ואיתא בברייתא הטעם נאמר בשני ונסכיהם ונאמר בשישי ונסכיה ונאמר בשביעי כמשפטם הרי מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מים, ומכאן רמז לניסוך המים מן התורה, ומאי שנא בשני דנקט דכי רמיזי להו בקרא בשני הוא דרמיזי הילכך בשני מדכרינן. ופירש"י דנאמר בשני ונסכיה דסגי בנסכה, וכיון דבשני אייתר מ"ם לדרשה להכי מתחילין להזכיר בשני עכ"ד.

בספרי דבי רב [ד"ה ודע] כתב ודע דבהך דרשה דר' יהודה בן בתירא כתב רבינו הלל וז"ל קשיא לי אני הלל אי הכי איכא נמי יו"ד דונסכיהם יתר, ומאי דריש ביה והניח חלק. ולענ"ד ברור **דמ"ם דונסכיהם וכן יו"ד דונסכיה ומ"ם דכמשפטם היתור דגוש במבטא,** ההפרש שבינה לונסכה, אבל היו"ד דונסכיהם היא נחה ואינה נרגשת כלל דכמו כן קרינן ונסכהם חסר כמו ונסכיהם מלא, ואין עלינו אחריות לדרוש כל חסרות ויתרות שבתורה עכ"ל.

ובספר דורש בעדי [להג"ר יחיא משה עבודי זצ"ל סוף פרשת פינחס] כתב בזה"ל אין להקשות כיון דונסכיהם יו"ד מ"ם יתרים, א"כ כמשפטם מ"ם יתירה די, דהרי מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מים, ולמה אצטריך לכתוב ונסכיה יו"ד יתירה, דונסכה הוי ליה לכתוב, ואפשר לומר משום דא"כ הוי יו"ד מ"ם מ"ם, ואנן מים כסידרן בעינן.

כט, יח: ומנחתם ונסכיהם לפרים.

עיין רש"י **פרי החג שבעים הם כנגד ע' אומות שמתמעטים והולכים** סימן כליה היא להם [מדרש אגדה] ובימי המקדש היו מגינין עליהן מן היסורין.

במדרש שיר השירים [פרשה ד' סימן ס"] איתא דישראל מכפרין על האומות שכל אותן שבעים פרים שמקריבין בחג כנגד שבעים אומות כדי שלא יצדה העולם מהן, ופירש המתנו"כ יצדה – יחרב עכ"ל.

והנה רבינו הרוקח כתב ע' פרים בחג ומתמעטין והולכין, **כי ע' אומות עתידין למעט ולא ישארו כי אם ז'**, הם בני קטורה להיות איכרים וכורמים ועובדים לישראל עכ"ל. ולפ"ז יתכן דהנה מיום הראשון יתמעטו הפרים מי"ג ואילך ולבסוף ביום השביעי עמדו על שבעה פרים, **יש כאן רמז דז' אומות יהיו קיימין גם לעתיד.**

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס

האם בכותל המערבי יש את מעלת עשרה ראשונים הרי השכינה כבר שם

שאל הרב מרדכי ציון: בספר שו"ת שערי ציון (ג, יא), הג"ר שמואל רבינוביץ, רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים, מסתפק, שבמעלה להיות מהעשרה הראשונים בביהכנ"ס, ביאר רבינו יונה (ברכות ד, א. וכן במהרש"א שם מז, ב), משום שהראשונים גורמים לשכינה לבוא.

ולפי זה יש לשאול, האם בכותל המערבי שממנו לא זזה שכינה מעולם (זוה"ק שמות ה, ב. שמות רבה ב, ב), יש גם את המעלה להיות בין העשרה הראשונים? מה דעת הרב?

תשובתי: ישנם כמה וכמה דרגות בגילוי שכינה, כנודע.

הקב"ה נמצא בכל מקום בכל זמן, לית אתר פנוי מיניה, ובכל זאת יש בחינה של השראת השכינה מיוחדת בכותל המערבי, יש בחינה של השראת שכינה בעשרה ראשונים, והשראת השכינה בקברי צדיקים כמובא בתיקוני זוהר, וכו' וכו', וככל שמגבירים את הקרבה להקב"ה, כך גוברת השראת השכינה.

וזה לכאורה משנה מפורשת באבות פ"ג משנה ו: "רבי חלפתא איש כפר חנניה אומר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר (תהלים פ"ב) אלהים נצב בעדת אל ומנין אפילו חמשה שנאמר (עמוס ט') ואגודתו על ארץ יסדה ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט ומנין אפילו שנים שנאמר (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו' ומנין אפילו אחד שנאמר (שמות כ') בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך".

ולכאו' אם השכינה שורה בעשרה וגם בחמשה, בשלושה ואחד, א"כ מאי רבותא טפי לגילוי שכינה בעשרה על פני גילוי שכינה באחד?

אלא שיש בזה דרגות על דרגות, גבוה מעל גבוה. והדברים ידועים גם בספרי הח"ן, שישנו אור אין סוף המצטמצם לפי הענין, וכך מצטמצמים הם האורות העליונים עד אשר נשאר רק רשימו, הוא רושם מהאור שנסתלק, כמש"כ האריז"ל. (כמו "יציאת צדיק עושה רושם". גם כשהצדיק כבר עזב, נותרו ממנו עקבות אור מסויימים). וכן כהנה וכהנה, כאשר הכוונה שהקב"ה ית"ש מקרין את אורו האין סופי לפי הצורך והכלים היכולים לקבלו, הכל בהשתלשלות האור ומקבליו. וכנודע. ממילא אין מקום לשאלתכם.

בברכה

שמואל ברוך גנוט

[ט] הדברים היו נוגעים למקררים הישנים, וכידוע במקררים החדשים גם אלו שבעבר התירו אינם מתירים ללא התקן מיוחד לשבת ואכ"מ.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

בענין תפילת מוסף לנשים לדעת הרמב"ם והשו"ע

בפרשת השבוע נזכרו קרבנות המוספין בשבת ומועדים ור"ח וכנגדן תקנו לנו אנשי כנה"ג את תפילות המוספין, ויש לעיין מה דינם של הנשים בתפילות אלו.

והנה תנן בברכות כ' ע"ב דנשים חייבות בתפילה, ואמרי' עלה בגמ': "וחייבין בתפלה דרחמי נינהו, מהו דתימא הואיל וכתיב בה ערב ובקר וצהרים כמצות עשה שהזמן גרמא דמי קמ"ל", ובתר"י [י"ח ע"ב מדפי הרי"ף] כתבו דתפילת מוסף היא שבח ולא רחמים ולכן אין בה תשלומין, ולפ"ז כתב הצל"ח שם כ"ו ע"א דנשים פטורות מתפילת מוסף דהיא מצוה שהזמ"ג ואינה רחמי.

ולפ"ז דן הצל"ח אם מותר לנשים להתפלל תפילת מוסף, והעלה שהרשות בידן, לא מבעיא לדידן בני אשכנז הנוהגים שנשים מברכות על מ"ע שהז"ג אף שהן פטורות, דודאי כמו"כ יכולות להתפלל מוסף, אלא גם לדעת הרמב"ם (ה' ציצית פ"ג ה"ט) והשו"ע (או"ח סי' תקפ"ט ס"ב) שנשים לא מברכות על מ"ע שהז"ג מ"מ כאן גם הם יודו שנשים יכולות להתפלל מוסף, שהרי מבואר שם בב"י הטעם שאינן מברכות שאיך יאמרו וצונו והרי לא נצטוו רק שמקיימות מעצמן, וזה שייך בברכת המצות, אבל בתפלה לא אמרינן וצונו אלא שברכות התפלה הם עצם המצוה עצמה, וכיון שנשים רשאות לקיים כל מ"ע שהז"ג גם תפלת מוסף רשות להן להתפלל, עכ"ד הצל"ח.

אמנם בשו"ת כתב סופר יו"ד סי' קמ"ה כתב דממה שפסק הרמ"א דאשה מברכת על מ"ע שהז"ג מוכח דברכה לבטלה אסורה רק מדרבנן, והרמב"ם דס"ל דאשה אינה מברכת על מ"ע שהז"ג אזיל לטעמיה דס"ל דברכה לבטלה אסורה מן התורה מלא תשא, עכ"ד, ולפי דבריו נמצא לכאו' דלשיטת הרמב"ם נשים לא יכולות להתפלל מוסף, דכיון שאינם חייבות בזה ממילא אם יתפללו יעברו על איסור ברכות לבטלה.

אמנם הצל"ח לא חשש לזה דס"ל דכיון שרשות בידן להתפלל מוסף ממילא אי"ז ברכה לבטלה, ולפ"ז נראה דה"ה בכל ברכה על מ"ע שהז"ג ס"ל דלכו"ע אין בזה משום ברכה לבטלה, כיון שיש רשות בידן לעשות את המצוה, וכיון שמקיימות את המצוה ממילא עליהם לברך עליה, וכן מבואר ממש"כ הצל"ח בשם הב"י שהטעם שלא מברכות לדעת הרמב"ם הוא רק משום שלא יכולות לומר וצונו, משמע דאי לאו האי טעמא היו יכולות לברך ללא חשש.

והנה לכאו' מדברי הרבה ראשונים מוכח להדיא כדברי הכת"ס, דבתוס' ר"ה ל"ג ע"א כתבו "ומשום דמברך ברכה שאינה צריכה וקעבר משום בל תשא ליכא דההיא דרשה דרבנן", וכ"ה ברשב"א ור"ן שם ובעוד הרבה ראשונים, משמע מדבריהם דאם ברכה שא"צ היתה אסורה מדאורייתא באמת היה אסור לנשים לברך על מ"ע שהז"ג משום דהוי ברכה שא"צ, ולפ"ז לשיטת הרמב"ם דברכה שא"צ דאורייתא אסור לנשים לברך על מ"ע שהז"ג משום דהוי ברכה שא"צ.

וגם מש"כ הצל"ח דמה שלדעת הרמב"ם אינם מברכות הוא רק משום שלא יכולות לומר וצונו, לכאו' בהרבה ראשונים מוכח לא כן, דבתוס' ר"ה ל"ג ע"א כתבו שאם מי שפטור אינו יכול לברך א"כ רב יוסף שהיה סומא היה מפסיד "הבדלה וקדוש היום וברכות של ק"ש שחרית וערבית", וברכות הללו ליכא וצונו, וכן הוכיחו שם מדמקשי' בפסחים קט"ז ע"ב איך רב יוסף ורב ששת הוציאו אחרים בהגדה של פסח, ולא מקשי' איך הם עצמם היו מברכים, ובראש"ש שם תי' שלש תירוצים ותירוצו השני הוא שבהגדה ליכא וצונו, אך לפי התירוצים האחרים משמע שגם בלאו טעמא דוצונו יש מקום לומר שלא מברכים על רשות, ועוד כתבו התוס' שם דר"י בר יהודה הביא ראיה מדאשה עולה למנין שבעה, והרי אשה פטורה מת"ת, ובברכת התורה הרי ליכא וצונו, ומכל זה לכאו' מוכח דגם בברכות שאין וצונו צריך ראיה להתיר לברך אותן למי שאינו מצווה, ובראש"ש הנ"ל ושאר ראשונים הרי כתבו פירכא על כל הראיות, וא"כ לכאו' לפי דעת הרמב"ם שנשים לא מברכות על מ"ע שהז"ג, הוא הדין שלא יברכו על ברכות שאין בהם וצונו[3].

אמנם הנה הצל"ח הביא ראיה גדולה לדבריו מהב"י סי' תקפ"ט, שכתב בדעת הרמב"ם רק את דברי הרב המגיד פ"ו מסוכה הי"ג שנשים לא יכולות לומר וצונו, והביא שכ"כ הסמ"ג, אך לא הזכיר כלל את הטעם דברכה שא"צ[כא], אף שטעם זה הוזכר בהרבה ראשונים כנ"ל, ומזה למד הצל"ח הנ"ל שכל טעמו של השו"ע הוא רק משום שאינן יכולות לומר וצונו, וכן בביאור הגר"א או"ח סי' י"ז ס"ב ביאר בדעת הרמב"ם רק שאין יכולות לומר וצונו, משמע דבלא זה שרי.

ונראה בס"ד ראיה גדולה שכן דעת השו"ע, דהנה ידוע מה שמקשים על השו"ע שפסק בס"ס מ"ז שנשים מברכות ברכת התורה, והא נשים פטורות מת"ת, ומ"ש המג"א שצריכות ללמוד דינים שלהן תמוה דזה רק הכשר מצוה, ומ"ש הגר"א שם דמברכות אמ"ע שהז"ג זה רק לרמ"א אך לשו"ע הרי אין מברכות, ועי' מנ"ח סוף מצוה ת"ל שנתקשה בזה ונשאר בצ"ע, אמנם נראה דאי נימא דהשו"ע מודה דאפשר לברך ברכות המצוות שאין בהן וצונו ניחא שפיר, דהא נוסח הספרדים בברכה זו הוא "אקב"ו על דברי תורה", וביאר ר"י בן פלאט (בתשובתו הידועה על נוסח הברכות, הובאה בפרדס לרש"י ובתמים דעים, ועוד) שלא נצטווינו רק ללמוד את התורה אלא ללמוד וללמד לשמור ולעשות, והרי הנשים ג"כ מצוות על דברי התורה לקיים את מצוותיה, ולכן שפיר מצו לברוכי אקב"ו על דברי תורה.

ולפ"ז נראה ליישב גם מה שהקשו האחרונים על פסק השו"ע או"ח סי' תרע"א ס"ז שמברכים על הדלקת נר חנוכה בביהכ"נ, דהא בשו"ע או"ח סי' תכ"ב כתב שבא"י וסביבותיה נוהגין כדעת הרמב"ם שאין מברכין על ההלל בר"ח, הרי דס"ל שאין מברכים על מנהג, אמנם להנ"ל י"ל דמה שאין מברכים על מנהג הוא ג"כ משום שא"א לומר עליו וצונו כיון שלא נצטווינו על זה, אכן כאן הגם שלא נצטווינו להדליק נר חנוכה בביהכ"נ מ"מ אין זה שקר לומר "וצונו להדליק נר חנוכה" שהרי אמת הוא שנצטווינו להדליק נר חנוכה בבית וממילא שפיר שייך לברך זאת גם על ההדלקה בביהכ"נ, [ואין לתמוה דא"כ ברכה זו אינה שייכת להדלקה שבביהכ"נ, כי ההדלקה בביהכ"נ היא סניף לאותה הדלקה שנצטווינו עליה, שהרי יש בה פרסום הנס].

היוצא מכל זה שלדעת השו"ע הטעם שנשים לא מברכות על מ"ע שהז"ג הוא רק משום שאינן יכולות לומר וצונו, ולא משום ברכה לבטלה, וכדעת הצל"ח, אמנם אכתי צ"ב מה יענה השו"ע על דברי כל הראשונים הנ"ל דמוכח מיניהו דאם ברכה שא"צ דאורייתא יש בזה משום ברכה לבטלה.

ונראה בס"ד דהנה לכאו' קשה טובא על דעת הרמב"ם דברכה שא"צ דאורייתא, דהא יש הרבה ברכות שאינם חובה כלל ומ"מ מותר לברך אותם לכתחילה, ואף מצוה איכא בזה, כמו תפילת ערבית רשות, והטועה ומתחיל בברכה של חול בשבת גומר את כל הברכה אף שבשבת פטור מברכה זו, וכן ברכת שהחיינו על פרי חדש היא רשות, (ועי' ראב"ה מגילה סי' תקצ"ז שהכריע מכח זה כר"ת דנשים מברכות אמ"ע שהז"ג), וכן מותר להתפלל תפילת נדבה כמבואר ברמב"ם פ"י מתפילה ובשו"ע או"ח סי' ק"ז, ואמאי לא חיישינן בכל זה לאיסור לא תשא.

והמוכרח מזה הוא דאליבא דאמת כו"ע מודו דלא שייך איסור ברכה שאינה צריכה בברכות של רשות, אלא דפליגי בטעם הדבר, דהראשונים הסוברים שברכה שא"צ מדרבנן כתבו לפי שיטתם דאם ברכה שא"צ היתה מדאורייתא היה אסור לנשים לברך על מ"ע שהז"ג, ולשיטתם גם תפילת ערבית רשות ושהחיינו וכו' הם רק משום משום דבכי הא לא אסרו רבנן, אכן לשיטת הרמב"ם דברכה שא"צ מדאורייתא צריך לומר דזה דוקא ברכה שאינה לצורך כלל, אך ברכה שיש בה צורך מותר לאמרה לכתחילה אף שאינה חיוב.

ולכן לשיטת הרמב"ם כל ברכה שתקנו חז"ל בתורת רשות מותר לאמרה לכתחילה, כי קיום מצוה שאינה מחייבת היא ג"כ צורך, כי זו היא תכלית החיים לקיים מצוות מאהבה, וכל כל מצוה שמותר לעשותה מותר גם לברך עליה, כי הברכות הם צורך המצוה כמ"ש בריטב"א פסחים ז' ע"ב שהברכה לפני המצוה היא "כדי שיתקדש תחלה בברכה ויגלה ויודע שהוא עושה אותה מפני מצות השי"ת, ועוד כי הברכות מעבודת הנפש וראוי להקדים עבודת הנפש למעשה שהיא עבודת הגוף", ואין לך צורך גדול מזה, ורק אם יש בה וצונו ס"ל דנוסח הברכה אינו נכון ולא יוצאות בזה, וממילא הוי נמי ברכה לבטלה, (ומש"כ כמה ראשונים דנשים המברכות על מ"ע שהז"ג הוי ברכה לבטלה, כמו המחזור ויטרי סי' שנ"ט ורבינו מנוח הל' שופר פ"ב, כוונתם רק על הברכות שיש בהם וצונו).

ושוב מצאתי בחי' הר"י מנרבונא ר"ה ל"ב ע"ב שכתב דיש שאמרו שנשים אסורות לברך על מ"ע שהז"ג, וכתב ע"ז: "וכן כתב הרב ר' משה דברכה לבטלה היא, **ואע"ג דקימא לן תפילת ערבית רשות ואפי' הכי מצלינן לה** אי משום הא לא איריא דשאני התם דתפלה גופה הוא רשות ואפי' הכי ברשות אמרינן לה ולא בחובה, **אבל הכא אע"ג דרשות בידם לעשותם היאך יהיו מברכות וצונו היאך צוה להם"**, הרי דגם הוא הוקשה לו על הטעם דברכה לבטלה מתפילת ערבית רשות, ומחמת כן כתב שכל החשש הוא רק משום שאינן יכולות לומר וצונו.

ואמנם בארחות חיים הלכות ר"ח סי' ז' כתב דיחיד שהתחיל הלל בברכה עם הציבור וגומר לבדו לא יגמור בברכה כיון דברכה שאינה צריכה היא ויש בה הזכרת השם ומלכות אם יברך יהיה עובר על לא תשא, וכן הוא בכל בו סי' מ"ג, אף דשם ליכא וצונו, ונראה דס"ל דחז"ל לא תקנו ברכה זו ליחיד גם לא בתורת רשות, אך מצוות שיש רשות לנשים לקיימן ונוסח הברכות שייך גם אצלן, מסתברא שגם להם תקנו חז"ל את הברכה, דלמה יגרע חלקם.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

ביאור מעלת משה בחידוש פרשת הירושה בבנות צלפחד

כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת (כז, ז)

וברש"י: "כֵּן בנות צלפחד דברת - כתרגומו יאות, כך כתובה פרשה זו לפני במרום, מגיד שראתה עינן מה שלא ראתה עינו של משה. כן בנות צלפחד דברת - יפה תבעו. אשרי אדם שהקב"ה מודה לדבריו". עכ"ל.

בספרי (כאן) איתא: "ויאמר ה' אל משה לאמר כן בנות צלפחד דוברות, יפה תבעו בנות צלפחד, שכך כתובה פרשה לפני במרום. אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו, כיוצא בו אתה אומר: "כן מטה בני יוסף דוברים" (במדבר, ל"ו, ה'), כיוצא בו אתה אומר: "ויאמר ה' סלחתי כדבריך" (שם, י"ד, כ'), עתידות אומות העולם לומר, אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו" עכ"ל הספרי.

ויש להבין, בשלמא הא דכתיב: "ויאמר ה' סלחתי כדבריך", אתי שם שפיר הלשון: "אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו", שהרי קודם אמר השי"ת: "ואכלה אותם", ורק מחמת דברי משה רבינו, אמר הקב"ה: "סלחתי", כהסכמה לדבריו שכביכול חזר בו.

אולם הכא גבי בנות צלפחד, מה שייך כאן הלשון: "אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו", הלא כך היא המידה של כל אדם, שכאשר אדם טוען לחבירו דברים שהצדק עמו, מודה חבירו לדבריו, ומהו המיוחד בזה.

ואם נאמר שהכוונה היא שרצה לומר אשרי מי שזוכה לכוין לדעת המקום, הו"ל למימר בלשון אשרי אדם שזכה לכוין לדעת המקום וכיו"ב.

ועוד יש להבין את הלשון: "כך כתובה פרשה זו לפני במרום", דמה בא להוסיף בזה, דלכאורה היה סגי לומר: "יפה תבעו בנות צלפחד" ותו לא.

ולכאורה יש להקדים שאלה נוספת, העולה מתוך השאלה הכתובה. אם באמת כל ביאור דברי המדרש בלשון "מודה לדבריו" משמעותו היא שהקב"ה מודה למה שאמר משה וביקש ממנו, דהיינו שנתרצה לו, א"כ מדוע בכל המקומות מופיע ש"עתידין אומות העולם לומר" אשרי וכו', היה על המדרש לדרוש שבח זה על משה רבינו מיד כאשר אמר לו "סלחתי כדברך", שהרי הודה לו והשיב חרון אפו, ומה הוא "עתידין", מדוע זה שייך לעתיד דווקא, ומה הענין שרק אומות העולם יאמרו את זה.

לפיכך נראה בביאור דברי המדרש, כי הנה ידוע שהתורה הקדושה היתה גוזרה תתקע"ד דורות לפני בריאת העולם. ומשה רבינו הוריד מסיני גם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש מרבו. אבל לא הכל מתגלה בפעם אחת, אלא בכל דור מתגלה עוד דבר הנכתב בתורה, ועוד חלק. מעלה גדולה ישנה, למי שזוכה לחדש חלק מהתורה שבכתב.

וזאת היתה המעלה של בנות צלפחד, שעל ידי בקשתם נתגלה חלק מהתורה שבכתב שהיה רשום לפני הקב"ה, וע"י שאלתם ובקשתם נתחדש הוא ונתגלה כעת מהתורה הקדומה לכל ישראל, ולכן אמר להם הקב"ה: "שכך כתובה פרשה זו לפני במרום".

ועתה נבאר, כי גם לשון "מודה" שנאמרה כאן, אין לה שום הבנה ללמוד "מתרצה" כמו שהבינו בשאלה, שאין להתרצות למי שמבקש לא נקרא "להודות" לו. "מודה"- מתפרש בכמה אופנים. יש האומר תודה על מה שמקבל, ויש ה "מודה על העבר", כענין "מתוודה". ביאור לשון זו לענ"ד מתפרש היטב כאן, שכיון שהקב"ה בא לומר להם, שעל ידי בקשתם נתגלה חלק מהתורה הקדומה שהיתה כתובה לפניו במרום, לכן

---

[3] ובאמת לכאו' דברי הראשונים הנ"ל וכן דברי הכת"ס צ"ב טובא, דהא יש הרבה ברכות שלא היה חייב להביא אותם על עצמו, ומ"מ מברכים אותם, שהרי מי שרואה ימים ונהרות מברך עושה מע"ב אף שלא היה חייב ללכת לשם, ומי שקנה כלים חדשים מברך שהחיינו אפילו שלא היה חייב לקנות, ומי שמברך על הריח לא היה חייב להריח, והרבה ברכות כיו"ב, וא"כ גם כאן אף שנשים לא חייבות במצוה שהז"ג מ"מ כיון שמקיימות המצוה למה לא יודו ויברכו עליה.

ונראה דזה תליא בחקירה האם גדר ברכות המצוות הוא חיוב גברא להודות לה' על המצוה, או דהוא דין מדיני המצוה שצריך לברך קודם עשיית המצוה (והארכתי בזה במקום אחר בס"ד), ונראה דלפי הצד הראשון ודאי הכא לא הוי ברכה שא"צ, דהא ודאי אנו צריכים וחייבים להודות לה' על כל חסדיו שעשה עמנו, וגם על מצוות הרשות שנתן לנו, אך לפי הצד השני שהברכה היא רק מדיני המצוה י"ל דכיון דהכא אינה חייבת במצוה ממילא גם אם מקיימת את המצוה מ"מ אינה חייבת בברכה כלל, וברכה שאינה מחוייבת בה ברכה שא"צ היא, ונראה דכן ס"ל להראשונים הנ"ל ואזלי לטעמייהו בב"ק צ"א ע"ב שכתבו שם התוס' והראשונים שמצוה וברכה הם מצוה אחת ולא ב' מצוות, ע"ש.

[כא] ומה שכתב שם בשם האגור בשם רבינו ישעיה דהוי ברכה לבטלה, מקור דברי רבינו ישעיה הוא בספר המכריע סי' ע"ח, ומבואר שם דס"ל דברכה שא"צ מדרבנן אלא שכתב שאם מברכות על המצוה מכוונות שם חובה ועוברות על בל תוסיף, ועל פי זה כתב: "ועוד שמברכות ברכה לבטלה שאף מדרבנן לא נצטוו שאין כח לחכמים לבטל לאו דלא תוסיף", ואי"ז ענין לנידון דידן, (והב"י שם כתב: "ומה שכתב שעוברות על בל תוסיף אם מברכות אינו נכון כלל אלא שאין לי להאריך כאן", א"כ לשיטתו גם טעם זה נדחה).

הוא "הודה להם" ולדבריהם, מלשון גילוי העבר, שגילה את מה שהיה כתוב לפניו בתורה.

מעתה נבין, כי גם מה שנאמר למשה רבינו "סלחתי כדברך", אין הכוונה מלשון "נתרצתי לך" עי"י בקשתך,אלא הכוונה כאן היא עמוקה הרבה יותר, שהקב"ה אמר לו, שגילת כעת כי לפני בתורה הקדומה מופיע כי כעת עלי לסלוח לישראל, וע"י בקשתך אני מגלה כעת כי "לא געלתים ולא מאסתים לכלותם להפר בריתי איתם", ויש כאן גילוי של דבר ישן. מעתה, מאחר שנתבאר כי מאז ומעולם כרת הקב"ה ברית עם ישראל, באותה תורה שקדמה לעולם, כי לעולם לא יכלה אותם, א"כ שוב לא יעזרו לעתיד לבוא כל הטענות של אומות העולם, כי על הקב"ה לכלות את ישראל מחמת שהם מתנהגים כמו הגויים וכד', כיון שאז יראה הקב"ה לכל הגויים כי כבר בתורה הקדומה היה כתוב מאז ומעולם שהקב"ה לא יכלה את ישראל, ורק משה רבינו הוריד זאת לעולם. מעתה מובן, מה ענין "אומות העולם" לכאן, ומדוע רק הם יהללו את משה על דבריו אלה, ורק לעתיד לבוא, ודו"ק.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

מדוע קיבל יהושע רק חלק "מ"הודו של משה רבינו ולא את כולו

וְנִתְּתָה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כז, כ)

בגמרא (ב"ב עה ע"א) נאמר והובא ברש"י כאן, **כיוצא בדבר אתה אומר:** ונתתה מהודך עליו - ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה **כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה.**

ומבואר, שנצטוה משה להעביר מכוחו ליהושע אולם לא את כל כוחו של משה. וע"ז אמרו שפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה.

מכח זה קיימת "בושה וכלימה" מכח ירידת הדורות שהיתה מזמן משה רבינו לזמנו של יהושע.

והשאלה הנשאלת, והרי ירידת הדורות הינה לכאורה דבר טבעי, וכפי שאמרו בגמרא שבת קיב ע"ב **אם ראשונים בני מלאכים - אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים - אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר, אלא כשאר חמורים.** הרי שמבואר שקיימת ירידה בגדלותם של הדורות.

ועצם הירידה הינה בשתי ענינים האחת, חולשת הגוף ,שבגמרא (חולין פד ע"א) : אמר רבי יוחנן על רב **"אבא", ממשפחת בריאים הוה, אבל כגון אנו - מי שיש לו פרוטה בתוך כיסו יריצנה לחנווני.** וברש"י שם כתב וז"ל: "כגון אנו - שאין אנו בריאים. מי שאין לו אלא פרוטה יריצנה לחנוני - ולא יסגף עצמו בעינוי ויצטרך לבריות יותר". הרי שמבואר שמדור לדור קיימת חולשה טבעית בגוף.

אמנם יותר מלבד זאת, קיימת חולשה רוחנית מדור לדור. שבגמרא (מכות כד ע"א) נאמר על השתשלות קיום יסודות התורה מדור לדור, ושם נאמר **בא דוד והעמידן על אחת עשרה.** וכתב רש"י שם **"שבתחלה היו צדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך ואם באו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה ובא דוד והעמידן כו' כדי שיזכו אם יקיימו י"א מצות הללו וכן כל שעה דורות של מטה הולכין וממעטין אותו".**

הרי שמבואר שקיימת חולשה רוחנית קיימת בתוך כלל ישראל מדור לדור.

ואחר המבואר שיש ירידה טבעית מדור לדור, וביותר שמראש כך נצטוה משה "ולא כל הודך" והיינו שיקבל פחות ממה שיש למשה רבינו, וא"כ מה בושה וכלימה יש בכך.

וברשב"ם ב"ב שם ביאר שם אוי לה לאותה בושה - **שבזמן מועט נתמעט הכבוד כל כך שהרי יהושע היה נביא ומלך כמשה ולא יכול להגיע לכבודו.**

ומבואר בדבריו שהבושה והכלימה היתה ש"בזמן מועט נתמעט". והיינו שהתקטנות של יהושע ביחס למשה רבינו היתה בזמן מועט

ומבואר, ברשב"ם עוד ששתי תכונות הללו "מלכות ו"נבואה" הינם שורש השלימות, ושניהם היו קיימים במשה וביהושע, ומ"מ נתמעט הכבוד היינו התמעט השלימות שהיתה ביהושע.

וכונת הדברים ברשב"ם שהיה למשה ויהושע דין מלך, למה שהובא במאמרינו לפרשת בהעלותך לשנה זו מה שכתב הרמב"ם (בית הבחירה פ"ו הי"א): **ומשה רבינו מלך היה.** ובהלכות מלכים פ"א ה"ג כתב על יהושע וז"ל: **אין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי בית דין של שבעים זקנים ועל פי נביא, כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו,**

הרי מבואר שהן משה והן יהושע היו מלכים, וומעתה הואיל ושניהם היו מלכים ושניהם נביאים שהם השלימות הגדולה , ומ"מ נתמעט כוחו של יהושע ומה שנתמעט כוחו הוא מן הציוו, מ"הודך" ו"לא כל הודך", וא"כ פשוט הוא שאין בכך תביעה על יהושע עצמו, אמנם עוד יקשה מדוע נעשה כך שמועט כוחו בכונה תחילה.

ואשר יראה בזה, ושורש להבין כל הענין הוא מגמרא מתמורה טז ע"א:

וכך נאמר שם, שבשעה שנסתלק משה רבינו ליהושע מן העולם אמר לו ליהושע **"שאל ממני כל ספיקות שיש לך. אמר לו: רבי, כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר? לא כך כתבת בי ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל.** ושם בגמרא כתוב שמכח מעשה זה, חלשה דעתו של יהושע וכתב שם רש"י **ונשתכחו ממנו - מיהושע בעון שגרם להחליש דעתו של משה שנצטער משה על יהושע בעצמו שהיה גדול כמותו.**

ומשם נראה שבחלק של ידיעת התורה היה יהושע גדול כמשה רבינו[כב].

והנה בידוע מה שביארו משמעות הענין ש"פני יהושע כפני לבנה", שאין ללבנה כח עצמי אלא היא מקבלת את אורה מן השמש. והוא הכונה שהיה משה פני חמה שהוא היה נותן האור בבחינת "חמה" ליהושע שהוא היה "המקבל" והוא היה בבחינת לבנה.

ונראה עומק יסוד זה , שבגמרא בכריתות שם מבואר שיהושע אומר למשה רבינו "כלום עזבתיך רגע אחת והלכתי למקום אחר", ועומק דברי יהושע ביארנו במקום אחר, שבשעה שעלה משה רבינו לשמים לקבל את התורה נאמר בתורה שיהושע נטה אהלו מתחת להר סיני ולא חזר למחנה עד ששב משה לאחר ארבעים יום.

ושם הקשנו מה היה הענין של יהושע שלא לחזור אל תוך המחנה בו בשעה שמשה רחוק ממנו מרחק של זמן של ניתן להשיגו כלל.

ונתבאר, שהואיל ויהושע היה דבוק ברבו בבחינת "כלום עזבתיך רגע אחת", והיינו שהיה יהושע דבוק לקבל מרבו משה, כל הזמן היה תפוס במחשבתו בריכוז לקבל תורה ממשה. ומשום כן לא חזר למחנה שאם יצא יצא מן הביקוש ואין לדעת באיזה שקיעות יחזור ויקבל.

מעתה, לפי זה יבואר היטב, שהואיל ומשה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, וא"כ יהושע הוא הראשון בבני אדם שנמסרת אליו התורה מממשה שקיבל תורה מסיני.. הואיל וכן חייבה שראשית הקבלה של התורה תהיה באופן המושלם ביותר וללא חסרון, וזהו עומק הענין של פני יהושע כפני לבנה, והיינו הוא היות יהושע כלי קיבול בשלימות לקבל תורה ממשה רבינו אין לו אור עצמי משלו, וכל כולו תפוס לקבל את תורת רבו.

ומעתה רק יהושע שהיה ראשון למסירת התורה אצלו היתה קיימת קבלת התורה בשלימות, וככל שהדורות עוברים יש הם ירידה טבעית, חלישות הגשמית והרוחנית וכפי שנתבאר לעיל, ואי אפשר שהקבלה תהיה באופן מלא ומושלם כמו אצל יהושע.

משום כן דבר זה גורם שבסדר הקבלה מדור לדור לא עברה התורה בשלימותה, וממילא נוצר החסרון בהבנת התורה והרחיבה ויצרה מחלוקות.

אמנם בדור הראשון של מסירת התורה חייבה המציאות שתועבר התורה בשלימותה ליהושע, ומשום כן יהושע היה קיבול במלא מובן המילה היה בבחינת לבנה שמקבלת את כל אורה מן השמש, וע"ז אמר למשה, כלום עזבתיך רגע אחת והלכתי למקום אחר" היינו הייתי כלי קיבול שלם, ומשום כן לא שחכתי כלום חלק מחלקי התורה.

אמנם יש להוסיף בזה עוד עומק, שכאמור עצם המציאות חייבה שיהושע יהיה בדרגה של מקבל כדי לקבל את התורה שיהיה בבחינת "לבנה". מעתה יש להוסיף בזה, שלולי כן שאילו היה יהושע בבחינת חמה, לא היה שייך שתתקבל התורה שכלל הוא בידינו שאין שתי מלכים משתמשים בכתר אחד, ומקורו הוא מהלבנה שמעטה הקב"ה משום טענה זו שאין שתי מלכים משתמשים בכתר אחד.

והביאור בזה הוא שהואיל ואין שתי מלכים משתמשים בכתר אחד, א"כ אין האחד יכול להיות "מקבל", אחד מחבירו, משום היות כל אחד מלך[כג].

אמור מעתה שמשום כך לא היה שייך שיהושע יהיה בדרגת חמה, שבאופן זה לא היה שייך להעביר את התורה מדור לדור. ונמצא שמציאות התורה בכלל ישראל חייבה שיהיה יהושע בדרגה יותר נמוכה ממשה רבינו בבחינת לבנה, ודבר זה הוא אין בו חסרון כלל.

אמנם במבחן התוצאה למעשה מדורו של יהושע ירד השפע האלוקי לדרגה פחותה יותר, והוא אשר כתב הרשב"ם "שנתמעט הכבוד" ועל זה אמרו זקני ישראל "אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה".

[כב] ודבר רש"י אלו הם סתירה למה שכתב המהרש"א בב"ב שם, שלא היה יהושע בן נון במדרגת משה בחכמת התורה.

[כג] ויומתק היטב לפי דברים מה שכתבו אדונינו הגר"ח מוואלזין בספרו רוח חיים לבאר מאמר זה שפני יהושע כפני לבנה. שיהושע אמר למשה רבינו שאלדד ומידד מתנבאים במחנה. ובאר שטען שאלדד ומידד אינם צריכים לאצילותו של משה רבינו ויתנבאו מצד עצמם. ויהושע סבר שאין שתי מלכים משתמשים בכתר אחד וכוטענת הלבנה, ומשה רבינו שתק ואמר מי יתן כל העם נביאים והיינו כמו החמה שלא קטרגה ולא היה איכפת לה. וכתב שיתן ה' בעצמו רוחו עליהם ולא יצטרכו לי עכ"ל. ולדברינו היה בכך יהושע לשיטתו שסדר קבלת התורה מחייב שלא יהיו נביאים באותו דרגה אלא יהיו כולם מקבלים מכח משה רבינו ודו"ק

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים מח"ס יקרה מפנינים

האם מתי נכרים מטמאים במגע ומשא | פנחס זה אליהו

ברבנו בחיי (כה, יא) כתב ודעת רבותינו ז"ל כי פנחס זה אליהו, למדנו אותו ממה שאמרו בבבא מציעא (דף קיד ע"ב) אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דהוי קאי בבית הקברות של עכו"ם, אמר ליה לאו כהנא את – כלומר היה תמה עליו על שלא נזהר בטומאת אהל, ואמר ליה שאין העכו"ם מטמאין באהל אלא ישראל וכו' לכך מצינו שנשתטח על בן הצרפית המת לפי שהיה בן עובד גלולים, עכ"ל.

והנה **הג"ר יעקב שור** ז"ל רבה של קיטוב **בבעי חיי** (על רבינו בחיי) תמה על דבריו וכתב, דבריו נפלאים דמלבד כי זה נגד הסברא לומר שנתאכסן אליהו בבית גויה, אף גם הרי מפורש בפרקי דרבי אליעזר (פרק לג) שהצרפתית היתה אמו של יונה הנביא, וכן מבואר גם כן בדברי המדרש (המובא בתוס' קדושין דף עא ע"א) כי ישראלית צדקת היתה עיי"ש.

והאמת שכבר **החיד"א בדבש לפי** (מערכת צדיק אות כ) כתב לתמוה על דברי הרבנו בחיי וז"ל, ומה שכתב דהצרפית היתה גויה, כעת לא מצאתי ברבותינו ז"ל דעת זה, ורבותינו ז"ל בירושלמי מסכת סוכה (דף כב ע"ב) אמרו שהיה הבן, יונה בן אמיתי.

וראה גם **במירא דציא** [כד] (פרשתן) שכתב, לא ידוע לי בעניי מאיפה שאב דבר זה, וראה **בילקוט שמעוני** (מלכים רמז רט) במה שכתב מפרקי דרבי אליעזר שהאלמנה הצרפתית אמו של יונה הנביא היתה, וראה גם שם (יונה רמז תקן) בשם הירושלמי שיונה בן אמיתי משבט אשר היה, ולפי דעתו של רבי יוחנן בן זבולון היה, ודרש רבי יהודה בן נחמן יפה לימדנו רבי יוחנן אמו מאשר ואביו מזבולון עיי"ש [כה]. וקשה לכן לומר שאשה שזכתה לבן כיונה הנביא, יהיה לה בן גם מעובד גלולים חלילה [כו], ושהוא הבן שהחיהו אליהו הנביא. אך כמובן שאין לא ראינו ראיה, וקדמון כרבנו בחיי שאמר דבר, אין מזחיחין ואין מזניחין ואין מזיחין אותו, ובפרט ללא ראיה וד"ל, עכ"ד.

ואני הדל במכתבי אליו (משנת תדש"ם) הערותיו שכבר קדמו החיד"א (הנזכרים), והשיב לי שכבר הראו לו את מה שהעיר **הרדב"ז** (בתשובותיו חלק ו סימן ב' אלפים רג) על דברי הרבנו בחיי וז"ל, וגם זה אינו נכון שהרי אמרו ז"ל שהיה יונה הנביא בן אמיתי, וכי יונה נביא ה' בן נכרית היה, וכי תימא שנתגייר, היאך מייחס אותו אחר אביו, וליכא למימר דאביו נמי נתגייר דהא בן אלמנה היה. ותו איך אפשר שיתגורר הנביא אצל נכרית, ותו דכתיב חי ה' א-להיך אם יש לי מעוג (שמואל א, יז, יב), וכי הנכרית יודעת לישבע שבועה כזאת, ותו וכי בשביל עכו"ם היה נעשה נס כזה, אלא ודאי ישראלית היתה כי צרפת הסמוכה לצידון לישראל היתה, עכ"ד.

*

תמיהה על דברין דהא דמתי נכרים אינן מטמאין היינו דוקא באהל, ולא במגע ומשא

עוד כתב בבעי חיי וזה זמן לא ידעתי מה הועיל רבינו בתירוצו שבן גויה היה, דנהי דקברי עכו"ם אינן מטמאין באהל, מכל מקום במגע ומשא גם מת עכו"ם מטמא, כמבואר בתוס' (נזיר דף ד ע"ב ד"ה אלא) וכן מבואר **ברמב"ם** (פרק א מהלכות טומאת המת הלכה יב-יג, ובפרק ג מהלכות אבל הלכה ג) דגם מת עכו"ם במגע מיהו מטמא [כז]. שוב ראיתי **למרן הבית יוסף** (ביורה דעה סימן שעב ד"ה קברי נכרים) שהביא בשם **היראים** דסובר דמת עכו"ם גם במגע ומשא אינו מטמא, ושלא כדעת הרמב"ם, ואם כן שיטת רבינו בזה עולה כדעת הרב אליעזר ממיץ ביראים (הנזכר). עכ"ד.

*

השערתו של הגר"י שור כי למרן הבית יוסף לא היה תוס' על רוב הש"ס

ומכל מקום חידוש על מרן שלא הביא דברי התוס' בנזיר (הנזכר) שסברו להדיא דבמגע ומשא מטמא גם מת עכו"ם. וגם זה לעד להשערה ששערתי בעצמי כי מרן ז"ל לא היה לו תוס' על רוב הש"ס (וכהאי גוונא כתב **בשו"ת מעיל צדקה** על **הריב"ש**), והסיבה לזה יען שבימיו שהיה עדיין זמן קצר מעת שהחל מלאכת הדפוס, לא היו התוס' נדפסים עוד סביב הש"ס, והיו נדפסים בכרכים מיוחדים לעצמם, כמו חידושי הרשב"א והריטב"א, ולא היו לו חידושי התוס' כולם. ויש לי ראיות ברורות לזה, שהרי **בכסף משנה** (פרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא) כתב וז"ל, ונראה שרבינו היה גורס 'וכן לצלי', וכן גורס **הר"ן,** וכתב

[כד] **מהג"ר מרדכי יפה שליזנגר** ז"ל לפנים רב **אב"ד דק"ק אייזנשטדט** ואגפיה, **ואב"ד בתל אביב יפו,** בעל מחבר **שפת המעיל** על לבוש התכלת מבעל הלבושים.

[כה] וכן הקשה **בשו"ת קרית חנה דוד** (הלכות אבלות סימן כח) **למוה"ר דוד הכהן סקלי** ז"ל.

[כו] לא זכיתי להבין דברו דגם אם הייתי אומר כן, הרי היה לו דין ישראל דהרי אמו ישראלית, ואם כן אינו עכו"ם.

[כז] ראה גם **במירא דציא** (המזכר) **ובשו"ת קרית חנה דוד** (המזכר) שהקשו כן והאריכו הרבה בזה.

בסמ"ג שכן גורס **הריב"א**, ע"כ. ובאמת הוא מפורש בתוס' מנחות (דף כא ע"א ד"ה וכן) ובתוס' חולין [כח] (דף יד ע"א ד"ה ונסבין), וכן **בבית יוסף** (יורה דעה סימן נ) כתב, וכתב **הרשב"א** שכן הוא גם כן דעת התוס' ע"כ. הרי שהוצרך להביא בשם הרשב"א שדעת התוס' הוא כן, הגם שהוא מפורש בתוס' (שם במקומו בדף נד ע"א ד"ה אילימא). וגם **בכסף משנה** (פרק ג מהלכות שבועות הלכה ז) כתב לחדש דאף על גב דקיימא לן כרבי יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה, מכל מקום אינו מושבע ועומד על חצי שיעור מהר סיני עיי"ש, ובאמת מפורש הוא בתוס' בשבועות (שם דף כג ע"ב ד"ה דאוקי). ועיין עוד **בכסף משנה** (פרק ב מהלכות עכו"ם הלכה ב) מה שהקשה על דברי הרמב"ם, ואם תאמר הא אמרינן עלה מאי משמע וכו', והמעיין בתוס' בבא מציעא (דף קט ד"ה ודיוקנא עצמה) יראה דאין מקום לקושייתו כלל. וגם **בכסף משנה** (פרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה י) אישתמיט מיניה דברי התוס' בזבחים (דף סח) וחולין (דף כג) עיי"ש. וכל זה יעיד עדות נאמנה להשערה הנזכרת, ועל כן אין להתפלא על מרן, אם נמצא שדברו הם היפך דברי התוס', או שמחדש ורמי ומקשי מה דמבואר בתוס', יען שהיו חסרים לו התוס' על רוב הש"ס כדכתיבנא.

*

משא ומתן בדעת רבינו בחיי

גם בקושיית ותירוץ הבעי חיי הנזכרת קדמו **החיד"א בדבש לפי** (הנזכר) שכתב, ונראה דקאי בשיטת **מה"ר אליעזר ממיץ** ז"ל כאשר כתבתי **בפתח עינים** (ביבמות דף ס ע"ב).

*

ואני בעניי אומר דאי כוונת הרבנו בחיי כדברי הספר יראים, העיקר חסר מן הספר דהלא הוא כתב לבאר מה דרבה בר אבוה תמה על אליהו וז"ל, כלומר היה תמה עליו על שלא נזהר 'בטומאת אהל', ואמר ליה שאין 'העכו"ם מטמאין באהל' אלא ישראל וכו' לכך מצינו שנשתטח על בן הצרפית המת לפי שהיה בן עובד גלולים, ואי כוונתו דכיון שאין מטמאין באהל הכא נמי אינן מטמאין במגע ומשא, ולכך נשתטח, היה לו לומר כך בהדיא דהיינו טעמא נמי שנשתטח על בן הצרפית כי אינו מטמא במגע ומשא, ודו"ק.

אמנם אין אנו צריכין לדחיה זו דבלאו הכי אין לומר דרבנו בחיי סבירא ליה כהיראים וכמו שכתב הוא עצמו (לקמן לא, יט) להדיא שאף על פי שהגויים אין מטמאין באהל, 'מטמאין הן במגע ומשא' וכתב **הגר"י שור** ז"ל (שם) ואמנם נוראות נפלאתי על רבינו ז"ל, שהוא גופא כתב לעיל בפרשת פנחס דכיון דקיימא לן דעכו"ם אינו מטמא באהל, לכך נשתטח אליהו על בן הצרפית לפי שהיה בן גויה, ולפי דבריו שכתב כאן דבמגע ומשא גם עכו"ם מטמא, אכתי לא פעל בזה רבינו כלום וכו', ועל רבינו צריך עיון גדול, עכ"ד.

ועל כרחך צריכים אנו לביאורו של הרדב"ז (שם) שלאחר שהביא דברי רבנו בחיי כתב, ולפי זה הא דכתיב ויתמודד על הילד (מלכים א, יז, כא) – לא נגע בו, אלא האהיל עליו לבד, וכן אמר אליהו עצמו בדוכתא אחריתי קברי מתים אינן מטמאין באהל עכ"ד, ואתי שפיר דברי הרבנו בחיי.

*

תירוץ התוס' על הא דאליהו נשתטח על בן הצרפית ומשא ומתן בדבריו

בבעי חיי (פרשת מטות) כתב, ובאמת קושיית רבינו עיקר קושייתו לא קשה מידי, דהתם דהוי משום פיקוח נפש, כיון שידע שיחייהו שפיר היה מטמא לו, וכן תירצו להדיא התוס' בבבא מציעא (דף קיד ע"ב ד"ה אמר ליה) עיי"ש.

אמנם הרדב"ז הקשה על דברי התוס', וקשה חדא דאין סומכין על הנס, ותו דאם ברור לו שיחייהו, אם כן לא היה שם פיקוח נפש, ואם היה שם פיקוח נפש אם כן לא היה ברור אצלו שיחייהו.

והחיד"א בשו"ת חיים שאל (חלק ב סימן מג אות ב) כתב ומה שהקשה דאם ברור לו שיחייהו וכו', לא קשיא דהיה ברור לו שיחייהו אם יתמודד עליו ממש, ויכוון בכוונותיו ויחודיו, ולא היה אפשר להחיותו מבלי שיטמא לו, ואם יטמא לו ויתמודד עליו ברור לו שיחייהו, ואם כן אם לא היה נטמא היה פיקוח נפש.

אלא שעדיין יש להעיר דאף אם לא היה ברור לו שיחייהו רק היה ספק, היה יכול ליטמא דספק נפשות דוחה אפילו שבת החמורה, ויש לומר דקושטא דמילתא קאמרי.

וראה עוד **בפרדס יוסף** (שמות יג, יט ד"ה ועיין עוד בתוס') שכתב, ועיין ספר **המדרש והמעשה** (דרוש ב) שהקשה, היכן מצינו מצות פיקוח נפש כזאת, דכל הילפותא במסכת יומא (דף פה ע"א) רק על החיים שלא ימותו, אבל לא לדחות לא תעשה כדי להחיות מתים. (ועיין מה שכתבתי בזה מדודי ז"ל בפרשת כי תשא לא, טז).

[כח] אמנם שם איתא בתוס' להיפך, גרסינן 'וכן לקדירה' ולא גרסינן 'וכן לצלי', והכא נמי כתבו (שם דף קיב ע"א ד"ה הני מילי), ובפסחים (דף עד ע"א ד"ה מוליתא) וצ"ע.

ויש לומר דכוונה אחרת בתוס' דבמת מצוה הותר טומאה אף לכהן גדול ונזיר, ואיזהו מת מצוה מי שאין לו קוברין כדאיתא במסכת יבמות (דף פט ע"ב), וטעם קבורה לחד מאן דאמר בסנהדרין (דף מו ע"ב) משום בזיונא שלא יהיה המת מוטל בבזיון, ואם ימצא כהן בדרך הרוג ויש בידו לקוברו או להשיבו לתחיה, בטח החוב להחייהו דהרי אם יחייהו גם כן מצילו מבזיון, וכי לא עדיף תחיה מקבורה, ובש"ך (יורה דעה סימן שעד ס"ק א) כתב, דאף על פי שיש מ' שיקברנו קבורה כל דהוא, מכל מקום כיון דאפשר בקבורה עדיפא על ידי זה הכהן, חייב הכהן ליטמא לו, ואם כן אפילו אם נאמר שאין בתחית המת לענין זה רק מין קבורה עדיפא, מכל מקום כיון שאותה התחיה לא היה אפשר בבן הצרפית אלא על ידי אליהו, אם כן לאותו דבר לא גרע אצלו ממת מצוה דחייב לטמאות, ואין כוונת התוס' פיקוח נפש ממש דזה יש לומר שאינו רק שלא למות, רק כוונתם דעל כל פנים אידחי לאו בטומאת כהן, דאותו תועלת שיהיה על ידי קבורה היינו הצלת בזיונא, יהיה גם כן בפיקוח נפש להחיות. ואתי שפיר מה שכתבו התוס' 'שהיה ברי שיחייהו', דלכאורה קשה הא גם בספק פיקוח נפש דוחה לכל התורה (ומצאתי שכן הקשו בלימוד ה' סימן קיב, ובשו"ת חיים שאל הנ"ל), ועל כרחך דלא מפיקוח נפש ממש, רק מטעם קבורה עדיפא, ובזה בעינן ודאי ולא ספק.

*

תירוצים נוספים

עוד כתב **החיד"א** (שם) ובספר **אסיפת זקנים שיטה מקובצת** למציעא (שם) כתב משם **תלמיד רבינו פרץ** כיון שסופו לחיות, כחי דמי עיי"ש.

והרדב"ז עצמו כתב, יש אומרים שלא מת ממש, והכי משמע מדכתיב עד שלא נותרה בו נשמה [כט] (מלכים א, יז, יז), וכן נראה ממה שתרגם יונתן בן עוזיאל (שם כ) לא יתבאש לה ולא ימות ברה, משמע שעדיין לא מת, והכי משמע נמי בסוף נדה (דף ע ע"ב) דאיבעיא להו בן השונמית מהו שיטמא, ומדלא איבעיא להו בבן הצרפית דקדים, משמע דסבירא להו דלא מת.

ואין דרך זה נכון כלל [ל] דכתיב ולהמית את בני (שם יח), וכתיב ויאמר אליהו ראי חי בנך (שם כג), והכי הוה ליה למימר ראי לא מת בנך, וגם דברי המתרגם אינם מכריחים, דהכי קאמר ולא ימות ברה – ולא ישאר ברה מת [לא].

והא דלא איבעיא להו בבן הצרפית, דלמא בעל הבעיא לא פסיקא ליה, ונתברר בכמה מקומות בתלמוד ובמדרשות דאליהו החיה את המתים.

עוד יש לפרש דלעולם לא נטמא אליהו, והא דכתיב ויתמודד על הילד, לא על הילד ממש אלא סמוך לו, כמו ועליו מטה מנשה (במדבר ב, כ), כדי שתהיה תפלתו בכוונה יתירה על הילד, כמו ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו (בראשית כה, כא).

וגם לזה קשה דכתיב ויתמודד על הילד, והיה ראוי שישים פניו אל הילד ויכוון מחשבתו בתפלתו על הילד, מה צורך להתמודד שפירושו שם מדתו למדת הילד. ותו דכתיב ויעלהו אל העליה (מלכים א, יז, יט), וסתם עליה בית מקורה הוא, והרי נטמא באהל, והכי משמע דכתיב וישכיבהו על מטתו (שם), ומסתמא המטה בעליה היתה במקום מקורה ולא תחת האויר, ותו שהרי נטמא במשא דפשטיה דקרא משמע שהוא בעצמו העלוהו [דכתיב ויקחהו מחיקה (שם)].

עוד יש לפרש, דהוראת שעה היתה כדי שיתקדש שם שמים על ידו, כענין להקריב קדשים בחוץ הסמוך לזה המעשה שנתקדש ה' על ידו, והכא נמי איכא חילול ה' שכן אמרה מה לי ולך איש ה-אלהים כי באת אלי להזכיר את עוני ולהמית את בני, ויאמרו העולם כי באתי אלי ממש [לב] ועל ידי כך מת בני, ואין לך חילול ה' גדול מזה, ולבסוף נתקדש ה' כי אמרה כי איש א-להים אתה ודבר ה' בפיך אמת (שם כד).

עוד יש לפרשו דמת מצוה שאין לו קוברים היה, והטומאה דחויה היא אצלו.

ולשני הפירושים האלו התמודד עליו ונגע בו, ושניהם חדשתי אני, ועל הראשון אני סומך דהוראת שעה היתה. הנה כתבתי לך כל מה שיש אצלי בתירוץ קושיא זו, ואתה תבחר.

[כט] כן אמרו האנדלוסיים כמו שהביא **הרמב"ם במורה נבוכים** (חלק א פרק מב), וכן כתב **הרד"ק** (מלכים שם) יש מי שאומר שלא מת מכל וכל, אלא היה חוליו חזק מאוד עד שנעצרה נשימתו, ולא היו מכירין ממנו שום סימן חיות לא בנשימה ולא בדופק הגידים, עד שחשבה אמו כי מת, וכן אומר בדניאל לא נותרה בי נשמה, אבל אותו הוא על דרך הפלגה.

[ל] וכן כתב **הרד"ק** (שם) והנכון כי מת מיתה גמורה, כמו שסוברין בני העולם.

[לא] **ובפרקי דרבי אליעזר** (פרק גל) איתא להדיא לאחר ימים חלה בן האשה 'ומת', ועיין **ברד"ל** (שם אות טז) שפירש חלה ומת – מפני שאין מבואר במקרא לשון מיתה, רק כתיב ויהי חליו מאוד עד אשר לא נותרה בו נשמה, שיש מקום לטעות שלא מת רק נחלש מאוד ונתעלף, עד שלא נותרה בו נשמה, לזה ביאר שחלה 'ומת', וכמבואר ממה דכתיב וישמע ה' בקול אליהו ותשב נפש הילד על קרבו 'ויחי' (שם כב) שנשמע מזה שכבר יצא נפשו מקרבו 'ומת', ובדבר ה' שבה אל קרבו.

[לב] **בשו"ת חיים שאל** (הנ"ל) כתב, ומתוך דברי הרדב"ז למדנו פירוש מאמרם ז"ל כי באת אלי – בתשמישי המטה, והמפרשים הרעישו העולם, ויש שרצה לומר כי היה כתוב ת"ה – והכוונה תחית המתים, והמדפיסים לא הבינו, והרדב"ז הושיטו בקנה דיאמרו העולם ויחשדו כי באת.

ולפי דעת חכמי הנסתרות לא קשיא כלל, כי האומר פנחס זה אליהו – שורש נשמתו של פנחס, וכשאמרו לא ולאו כהן הוא מר, לא רצה לגלות הסוד, עכ"ד.

*

פרפרת נאה לשיטת בעל היראים

בגמרא דיבמות (דף ס ע"ב) תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר, גיורת פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד כשירה לכהונה, שנאמר וכל הטף בנשים וגו' החיו לכם (במדבר לא, חי), והרי פנחס עמהם וכו' וכן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באהל וכו' ע"כ.

הקשה **בבנין אריאל** (פרשת מטות) זאת היא נפלאת בעיני כל רואה, וכי שני דברים אלו בלבד אמר רבי שמעון, הלא דבריו מלאו פני כל התלמוד, ואם לומר דשני דברים אלו כאחד נאמרו מפיו, צריך טעם למה נסמכו, ומה ענין זה לזה.

ונראה לי לקשר ב' המאמרים יחדיו יהיו תמים, על פי דאיתא בספר יראים דכהן רשאי לטמא למת נכרי אליבא דרבי שמעון דסבירא ליה נכרי אינו מטמא באהל, דלא הזהירה תורה את הכהן שלא יטמא אלא למת ישראל שהוא מטמא באהל, אבל מת נכרי שאין בו טומאת אהל, אין הכהן מוזהר אפילו על מגעו.

ולכאורה יש כדמות ראיה לסברתו ממה שאיתא בפרק חלק (סנהדרין דף פב ע"ב) דפנחס בעצמו הרג את בלעם, ולכאורה קשה הלא פנחס כהן היה והיאך נטמא לו במגע דלפי חרב כתיב (שם ח), אלא מסיע ליה לבעל היראים דכהן אינו מוזהר על מגע מת נכרי, והטעם לפי שאינו מטמא באהל וכדאמרן.

אבל ראיה זו אינה עולה אלא למאן דאמר שכבר נתכהן פנחס, אבל למאן דאמר בזבחים (דף קא ע"ב) שלא נתכהן פנחס עד ששם שלום בין השבטים, ואפילו ככהן הדיוט לא נחשב עד הזמן ההוא, אין ראיה כלל מפנחס, וכמו כן למאן דאמר זה אין ראיה דקטנה פחותה מבת ג' שנתגיירה מותרת לכהונה וכדלעיל, שהרי פנחס לא היה כהן בעת ההיא, וכיון דרבי שמעון בן יוחאי יליף מהחיו לכם דקטנה פחותה מבת ג' שנים שנתגיירה כשירה לכהונה, צריך לומר שסבירא ליה שנתכהן פנחס מיד.

ובזה שני המאמרים של רבי שמעון בן יוחאי קשורים זה בזה והיו לאחדים, תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר תינוקת פחותה מבת ג' וכו', דכתיב החיו לכם, ופנחס היה עמהם שהיה כהן ונתכהן מיד כפי פשוטו של מקרא.

אך על זה היה מקום לבעל דין לומר, הלא על כרחך מוכח דבאותו זמן עדיין לא נתכהן פנחס, דאם נתכהן כבר באותו זמן תקשי, היאך טימא את עצמו בהורגו את בלעם לפי חרב, הלא הכהן מוזהר לנפש לא יטמא, לכך הביא וכן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר קברי נכרים אין מטמאין באהל, ואם כן יש לומר שאין כהן מוזהר אין מטמאין באהל, ואם כן יש לומר הנ"ל, ולא עשה שום איסור בהורגו את בלעם, ולעולם אימא לך שכבר נתכהן פנחס כפשטא דקרא, ושפיר איכא למילף מהחיו לכם דכהן מותר בגיורת שנתגיירה פחותה מבת ג' וכדאמרן.

*

ובפתח עינים (יבמות שם) הקשה על דבריו וז"ל, ראיתי להגאון **מהר"ר שאול** נר"ו בספר **בנין אריאל** שהחליט דהא דתניא וכן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר וכו' קאי אמימרא דלעיל דרבי שמעון בן יוחאי גיורת פחותה מבת ג' וכו' ועלה קתני וכן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר קברי גויים וכו', וכתב שיש להפליא מה ענין שתי מימרות אלו, ויישב ודרש לקשור ולשנות. והמעיין יראה דממשכן אנפשיה ובנה מצודים על יסוד שאינו בריא, ומי הגיד לו דשני המימרות בדבור אחד נאמרו, הרי מאחר דהש"ס קאמר 'תניא' וכן היה רבי שמעון אומר קברי גויים, משמע קצת דאינו סיום הברייתא דלעיל, דאי הוה סיום הברייתא דלעיל, לא הוה קאמר 'תניא' פעם אחרת, דהכי ארחיה דהש"ס דאף על גב דשקיל וטרי הש"ס באמצע הברייתא, אחר כך חוזר הש"ס ומביא שאר הברייתא, ולא קאמר 'תניא' כידוע, ומדקאמר תניא וכן היה רבי שמעון בן יוחאי אומר מוכח דלא קאי אדלעיל, ואנחנו לא נדע תנא היכא קאי דקאמר 'וכן'. עכ"ד.

ולגודל הקושיא אני בעניי אומר דכוונת הבנין אריאל היא לומר, דמה לו להש"ס להביא מימרא זו דרבי שמעון בן יוחאי הכי, ומה שייכותה לסוגיא דידן, ולא שעלתה על דעתו שברייתא דקברי גויים היא המשך דהברייתא דלעיל, וכי תידוק בלשונו גם כן תראה לכאורה דהכי קשיא ליה וכדכתב וכי שני דברים אלו בלבד אמר רבי שמעון, הלא דברין מלאו פני כל התלמוד, ואם לומר דשני דברים אלו כאחד נאמרו מפיו, צריך טעם למה נסמכו, ומה ענין זה לזה.

עוד כתב **בפתח עינים,** ורגע אדבר בישוב הרב בנין אריאל, שכתב דמלימוד רבי שמעון בן יוחאי דגיורת פחותה מבת ג' כשירה לכהונה מדכתיב החיו לכם ופנחס בהדייהו מוכח דנתכהן פנחס, ויקשה דאיך הרג בלעם לפי חרב והלא היה כהן ולנפש לא 'יטמא', והתירוץ לזה דקברי גויים אינם מטמאים באהל והוא הדין במגע ומשא כדעת ספר יראים, זה תורף דבריו בקצור נמרץ.

ויש להשיב דהיסוד דפנחס עצמו הרג לבלעם, יש להרהר עליו חדא דאפילו תימא דהוא הרגו, לא תקשי

דאיך נטמא, דאפשר לומר דשיונהו גוססים על דרך מה שאיתא גבי שמשון במסכת נזיר (דף ד ע"ב). ותו דבפרק חלק (דף קו ע"ב) דאמר ההוא צדוקי דחזי בפנקס בר ל"ג שנין בלעם חגירא כד קטליה פנחס, פירש רש"י דאפילו קטליה אחר, כל המלחמה נקראת על שם פנחס עיי"ש. ותו דאמרו בזהר הקדוש (פרשת בלק דף קצד ע"ב) דפנחס אמר לצליה תא וקטליה, אלמא צליה הרגו ולא פנחס, והם דברי רבי שמעון כמבואר שם בתחילת הענין, ומאחר שכן נפל היסוד, עכ"ד.

כיום יאיר / הרב נח גדליה קזצקוב

מה הייתה השנאת חינם בזמן בית שני

פתחו חז"ל (גיטין נ"ה, ב) וביארו על מה חרבה ירושלים, והביאו המעשה הידוע בקמצא ובר קמצא.

והנה מצינו כמה שיטות באחרונים מה היתה השנאת חנם בזמן בית שני. ולפני שנפרטם ראוי להדגיש שכל הקורא בדברי ימי בית שני, אין לו שאלה זו כפשוטה, כי התחלקות עם ישראל לקבוצות השונאות זו את זו היתה שלטת באותה תקופה מאוד, הרציחות ההריגות וההלשנות שהיו באותו הזמן הרי הם כתובים על ספר יוסיפון וכל דברי ימי ההסטוריה, כיצד נחלקה המלכות בבית חשמונאי לשתי מלכים ששניהם רבו על תשומת הלב של המלכות הרומאית השלטת, ועל כל מוקדי הכח כגון הכהונה המלכות הסנהדרין וכו' התחוללו קרבות פוליטיים עקובים מדם בין הקבוצות.

הסיבה שכל זה נקרא שנאת חנם, מבאר הכלי יקר (תולדות כו, יט), שכשמחלוקת נהיית בין קבוצות, עם הזמן מטשטשת המחלוקת האידאולוגית שבין ראשי המחלוקת, ונוצרת מחלוקת חדשה בין הפחותים שהם עצמם אפילו כבר אינם יודעים וזוכרים מדוע הם התחילו לריב בעקבות מחלוקתם האידאולוגית של הראשים בעבר, ומחלוקת פחותים זו היא הנקראת שנאת חנם.

הדיון שנוצר בין האחרונים הוא איזה חלק בשנאת חנם גרם לחורבן בית המקדש. דהנה שאלה מהותית שואל רבי יהונתן אייבשיץ (יערות דבש ח"א דרוש י') איך יתכן לומר שכל חורבן בית שני היה רק בגלל שנאת חנם, הרי באותו זמן היו בעם ישראל כתות כפרניות למכביר שביניהם חילוקים באופי הכפירה, צדוקים בייתוסים איסיים שוכני המדברות, וכן כאלה ששלבו בתוכם מאפיינים של עבודה זרה שממנה התפתחה הנצרות, וא"כ שורש הבעיה לכאורה איננה שנאת חנם אלא הצורה שעם ישראל נראה כמו בימינו עם כל הכתות הכפרניות כרפורמים קונסרבטיבים וציונים וכו'. לכן הסכימו שלושה מגדולי הדורות היערות דבש (שם) הבית הלוי (פרשת בא) והנצי"ב (הקדמה לבראשית ומשיב דבר סי' מ"ד) שהבעיה הגורמת לכל אותם הכתות היתה שנאת חנם, אבל החורבן היה בפועל בגלל שלל הכפירות הנ"ל.

אך נחלקו אלו מן הקצה אל הקצה כיצד גרמה שנאת חנם להווצרות של כל הכתות הללו. הבית הלוי אומר בקצרה שבגלל השנאת חנם התרחקו אלו יותר ונעשו כופרים, אך לא ביאר כיצד הם התרחקו יותר בגלל השנאת חנם. וכאן יש שתי דעות מנוגדות, היערות דבש סובר שהתחילה התדרדרות איטית בתחילה של אי אלו אנשים, ואם כל אחד היה אוהב את חבירו באמת אהבת נפש ללא כל שנאה, היו מוכיחים בקול במחאה גדולה ועצומה על הקלקול הזה, וכך לא היתה מתפתחת הכפירה המפלצתית לעתיד, וכל הכתות הנזכרות נוצרו כי היתה שנאת חנם שגרמה שלא יהיה אכפת לאחד מהעולם הבא של השני כמו שהוא עצמו אכפת לו מהעולם הבא שלו, לכן לא מחו בהם והתפתחה הכפירה. לעומתו הנצי"ב סובר להיפך, שהפרושים באותה תקופה היתה להם שנאת חנם, ולכן כשאדם היה עושה איזה עבירה או טעות קלה, כבר היו מפרשים את מעשיו כביכול הוא כופר צדוקי או אפיקורס, ומרוב פגיעה ושברון לב מהיחס המשפיל הזה הוא אכן נהיה באמת כזה כמו שכינו אותו, וא"כ כל הכתות הללו נוצרו בגלל השנאת חנם של הקנאים. מי שרוצה יוכל לראות במחלוקת זו את מהות השנאת חנם מחלוקת אז ולדורות.

יצוין, שביוסיפון ובספר דורות הראשונים לרי"א הלוי מופיע שבר קמצא היה ביתוסי. החתם סופר (גיטין שם) מסביר שזה היה היכוח בין החכמים שם שלא מיחו בהוצאת בר קמצא מן המקום, כי הם סברו שהם לא יכולים לשבת בחברתו של כופר שכזה, וזכריה בן אבקולס סבר שצריך להכיל את הנוכחות שלו במקום ולא לחולל מהומה. ולמעשה מה שגרם את החורבן היה שתי התתיחסויות, גם של החכמים שלא מחו, וחז"ל רואים בשלילה את חוסר היחס הזה, וגם ענוותנותו של זכריה שמכונה כענוה חיובית אבל תוצאותיה היו שלא הרגו את בר קמצא ולכן הצליחה מזימתו. דהיינו שגם אצל מעשה דבר קמצא היו שתי השנאת חנם הזו, של היערות דבש שאומרת למחות ברשע ולסלק אותו מאתנו, וזו של הנצי"ב שאומרת להכיל גם טעויות של אנשים ולא לזרוק אותם.

נאמר בגמרא בפסחים (קיג, ב) על הפסוק כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו, ומקשה הגמ' כיצד יתכן מצב של 'שונאך', הרי אסור לשנוא יהודי? מתרצת הגמרא שמדובר שראה בו דבר ערוה והוכיחו ולא שמע לו ולכן מותר לו אישית לשנאו אע"פ שלאחרים אסור כי אין עדים בדבר, ועל כן כלפי השאר יש לו חזקת כשרות. ומקשים תוספות שם הרי בגמרא ב"מ (לב, ב) למדנו שאם עומדים לפנין אוהב לפרוק ושונא לטעון, אע"פ שפריקה קודמת לטעינה משום צער"ח, במקרה זה יקדים את טעינת השונא כדי לכוף את יצרו. שואלים התוספות, לכאורה לפי דברי הגמ' בפסחים אין צורך לכוף את יצרו כי מצוה לשנוא את הנשנא הזה? ומתרצים תוספות שם שהואיל והוא שונא את חבירו, כמים הפנים לפנים וישנא גם חבירו אותו, ואז יגביר גם הוא את שנאתו עליו שלא בשל המצוה אלא כי הוא הוא שונאו ותגבר המחלוקת שלא לשם מצוה.

הריטב"א מבאר את התירוץ הזה, שאף שעדיין נשארת החוב לשנאו, אסור לו להראות זאת במעשה חיצוני כי הוא יביא לשנאה האסורה, אבל אין כונת התוספות שבשל חשש זה עליו לכוף השנאה אלא לכוף את הביטוי החיצוני שלה.

ראוי לציין את דברי החתם סופר שכתב שעל פי דברי התוספות הללו תתיישב סתירה משולשת בדברי ר' יוחנן, שבשלוש מקומות בש"ס אומר ר' יוחנן מפני חרבה ירושלים בבית שני. מקום אחד הוא ממנק בשנאת חנם, מקום שני שהעמידו דבריהם על דין תורה, ומקום שלישי מעשה של בר קמצא שהחכמים לא מיחו בבעל הבית. ומבאר החת"ס שעל פי התירוץ של תוספות מיושב הכל, השנאה של קמצא ובר קמצא היא השנאת חינם שהיתה בירושלים, אבל החכמים חשבו שהיא מוצדקת כיון שראה בו דבר ערוה וחייב לשנאתו ולהם היה אסור להאמין בזה כיון שהוא עד יחיד, ולכן לא מיחו על אף שעתידה להתפתח משנאה זו שנאה שאינה של מצוה שהיא שנאה אסורה שצריך לכפות יצרו ממנה, והואיל והעמידו דבריהם על דין תורה המקורי שמותר לו לשנאתו ולא חשו לדברי התוספות שהם מעבר לדין התורה של החשש להתפתחות השנאה שאינה של מצוה, לכן חרב בית המקדש. דהיינו שילוב כל הסיבות הללו יצר את החורבן.

בב"מ תירצו תוספות תירוץ אחר, שאכן אין המדובר שם בשונא שמותר לשנאתו אלא שנאה שלא מחמת מצוה, אבל בשנאה מותרת אין מצוה לכוף את יצרו, וכדעה זו פסק הרמ"א (חו"מ רע"ב ס"י).

המהר"ם שיק פירש באופן מקורי את הגמרא בב"מ שאין הכונה לכוף את יצרו של השונא, שכן הוא עושה מצוה, אלא הכונה לכוף את יצרו של חבירו החוטא, שעל ידי שיראה שעוזרים לו על אף מצבו הרוחני הוא יכוף את יצרו החוטא וישוב בתשובה.

על פי תירוץ התוספות בפסחים מיישב ר' מאיר אריק (טל תורה שם) סתירה שהקשו הרבה אחרונים (ראה אהבת חסד (פ"ג נתיב החסד) בדברי הרמב"ם. שמצד אחד במשנה תורה (רוצח יג, יד) כותב הרמב"ם שמי שרואה את חבירו שעבר עבירה מצוה לשנאו, ומצד שני כתב בפירוש המשניות (סנהדרין פ"י מ"א) שאין לשנוא אלא את הכופרים בעיקרי האמונה אבל כל מי שחוטא ואינו כופר מצוה לאהבו ולעזור לו במה שיוכל. לפי דברי התוספות חילק בטל תורה שעל כופר יש מצוה לשנוא גם בביטויים החיצוניים של השנאה ואין לחוש שישנא אותי ותגבר השנאה בינינו כי כל שנאה ששונאים אותו מוגדרת כשנאה של מצוה. אבל מי שאינו כופר רק חוטא מותר לשנאו רק שנאה פנימית ולא חיצונית כדי שלא תגבר השנאה שלא לשם מצוה.

גם בבעל התניא (ליקוטי אמרים לב) כתב לחלק שבישראל חוטא אסור לשנוא אותו אלא את חלק הרע שבו, ולאהוב את חלק הטוב שבו. אבל כופר הפך כל עצמותו לרע ולכן צריך לשנוא אותו ולא את מעשיו, ועליו אמר דוד 'תכלית שנאה שנאתים'.

ויש להעיר שבגמ' בברכות (יט, א) מסופר שהיו בריוני שציערו את ר"מ והתפלל עליהם שימותו, אמרה לו ברוריה אשתו שכתוב יתמו חטאים ולא חוטאים שיתפלל עליהם שיחזרו בתשובה. והרבה שאלו הרי ראינו שיש מצוה לשנוא את הרשעים, וגם דוד המלך שאמר יתמו חטאים בתהילים ק"ט מקלל את הרשעים קללות נמרצות במוות חולאים וכל מרעין בישין? ואכן הרבה חילקו כחילוקים שהזכרנו עתה שלא היו כופרים אלא עמי הארץ, או שעוונם היה רק שציערו את ר"מ אבל לא היו להם עוונות אחרים. אבל דבר מפתיע כתב בדברי תורה לאדמו"ר ממונקאטש, הוא מביא מקורות רבים שפירשו חז"ל את הפסוק יתמו חטאים כפשוטו שימותו החוטאים, ולכן לשיטתו אין חכמה לאשה אלא בפלך ואין הלכה כברוריה אלא כר' מאיר, ויש להתפלל על החוטאים שימותו.

לבי ער / הרב קלמן קצז'קוב

הכרת החסר בבנין המקדש

בספר עזרא (ג', י'-י"ג) מתוארת שמחת סיום בנין בית שני: 'הכהנים בחצוצרות והלוים במצילתים באמירת ההלל. 'וכל העם מריעין תרועה גדולה בהלל לה". ונאמר שם: 'רבים מהכהנים והלוים והזקנים, אשר ראו את הבית הראשון ביסדו, זה הבית ביסדו, בוכים בקול גדול, ורבים, (שלא ראו את הבית הראשון) בתרועה בשמחה להרים קול". וכתוב שם: 'ואין העם מכירין קול תרועת השמחה לקול בכי העם, והקול נשמע למרחוק'. כלומר: קול הבכי נשמע למרחוק, וקול השמחה בטל בקול הבכי.

ומי בכה? אלו שראו וזכרו את הבית הראשון, אבל אלו שלא ראו, לא בכו, רק שמחו מאד. כמה זמן עבר מאז חורבן בית ראשון? רק שבעים שנה. ויש הרבה שזוכרים אותו, עד שקולות הבכי שלהם גוברים על השמחים. ומי בוכה? מי שמרגיש את החסר. מי נזכר? מי שראה את הבית הראשון. אבל אלו שלא ראו את הבית הראשון, להם זו שמחה עצומה. למה הדבר דומה? למשפחה עשירה שירדה מנכסיה, וביתם נחרב, ומתגוררים באיזה צריף או קראוון. אחד הילדים מצא כלי מפואר ומיוחד עם פגם, ורץ בשמחה להראות להוריו את המציאה. בראותם את שמחת הילד ממציאת כלי פגום, הם פרצו בבכי, והילד אינו מבין מה הבכי הזה, מדוע אינם שמחים במציאת כלי יקר וחשוב כזה על אף שהוא פגום. איש עני שאבות אבותיו גרו בארמונות, האם הוא יאנח שזה חסר לו, חסרים לו דברים בסיסיים לחם וחלב. לא חסרים לו כלי זהב וכסף אבנים טובות ומרגליות.

אנחנו בנים שגורשו משלחן אביהם כבר כאלפיים שנה. האם אנו יכולים להבין מה זה כבוד הבית, מה הוא גילוי שכינה, השראת השכינה, כבוד עם ישראל. שמחת בית השואבה, שמשם שואבים רוח הקדש. האם אנו יכולים לדעת ולהבין מה חסר לנו? אמנם בודאי יהודים מאמינים אנחנו, ומזכירים את המשיח ואת גאולת ישראל. אבל לדאבון לב, מה המושגים שלנו בגאולה? שלא יהיו נפילות בשערי הבורסה, שלא יהיה פיחות בדולר. שנוכל לשבת בביהכנ"ס אמנם, ולא לעשות שום דבר. רק לכל יהודי יהיה פיליפיני אחד או יותר. שיעשה בעבורו הכל. כמו שאנו רואים את מצות הצדקה בדורנו, לאיזה רדידות אנשים מגיעים, עם סגולות משונות ללא בושה בראש כל חוצות. ואם כן איך יכולים להשיג קצת את רוממות הענינים האלו. הרי שואלים צפית לישועה. הרי מתפללים בנה ביתך כבתחילה, תן כבוד לעמך, ועוד.

הדבר שיכול לזכך את המחשבה, שתרגיש ותחוש ענין זה של בנין הבית והגאולה, יכול לבוא רק על ידי מאור התורה. המסילת ישרים פי"ט מדבר על ענין יראת הרוממות. כשאדם עומד ומתפלל יחושב שהוא עומד לפני הבורא ומתחנן לפניו, והוא אינו רואה אותו והחוש הגשמי לא עוזר לו, וזה קשה מאד שיצטייר לפניו דבר זה. רק צריך שיצייר בלבו דבר זה, ולאט לאט יקבע בנפשו. ורק ע"י סגולת התורה יכול להגיע לזה. וכן באותו ענין יכול להגיע ע"י התבוננות בחלקי התפילה בענין בית המקדש, מלכות ישראל, והקרבנות. מסופר על המהרי"ל דיסקין שכשהיה מביט דרך האשנב שבביתו לעבר מקום המקדש היה רועד בכל גופו. וגם האדר"ת מספר שראיתו מהבית את מקום המקדש וצערו על כך, קיצרו את ימיו. מהיכן נובע כח זה רק מכח תורתם.

בתפילת מוסף של שלוש רגלים, אנו מתפללים על הקרבת קרבנות המוספין שבפרשתינו, ושנזכה לעליה לרגל. מה היא עליה לרגל. ראשית הרי משאירים את כל הרכוש ללא שמירה למשך עד כחודש. והרי כדי לעשות דבר כזה, צריכים אמונה שלמה ללא שיור. ובאיזו שמחה היו נוהרים לירושלים, "אדדם עד בית אלדים בקול רינה". ובירושלים עצמה הרי ויתרו על כל הנוחיות האישית, והכל כדי לראות את פני ה'. את הניסים. מגביהין את השלחן עם לחם הפנים להראות שכעבור שבוע הוא עדיין חם. ראו חיבתכם לפני המקום. עומדין צפופים ומשתחווים רווחים בפישוט ידיים ורגליים. שמחת בית השואבה ששואבים משם רוח הקדש. האם אנו יכולים לתאר לעצמנו מה חסרנו. במסכת מע"ש כ' כתוב, שעצם הדבר להמצא ולהראות בביהמ"ק היה מוסיף יראת שמים. עבודת הקרבנות, עשרה ניסים נעשו בביהמ"ק. המזבח לא עמד ריק. והיו מביאים קרבנות לקיץ המזבח. ועל כל אלו שירת הלוים, שכותב בספר הברית שזו היתה אומנות מיוחדת, שהיתה מעוררת לתשובה שלימה, ולשמחה. כשהיה אדם מביא קרבן הרי היה צריך לחשוב שכל מה שעושים לקרבן היה צריך לעשות עמו. הקרב והכליות כנגד כלי המחשבה והתאוה. הכרעיים כנגד ידים ורגלים. וכשנתבונן ונחזור ונתבונן על כל פרט ופרט. עם כח עיון התורה. יחלחלו הדברים בלבנו ונוכל להשיג מעט מה חסרנו ולמה אנו צריכים לצפות.

[על פי כתבי אמו"ר זצ"ל]

לדעת – אוצר ידיעות בפרשת השבוע / הרב אליעזר הלוי אפל

פנחס לאורך הדורות – סקירה מקיפה

פִּינְחָס בֶּן אֶלְיעֶזֶר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כה, יא)

דמותו של פינחס מקבלת קנאת ה' הייה ללא ספק דמות פלאית הוא מופיע במקומות רבים – לאורך התו"ר כולו! – אך בכל מקום הוא מופיע לזמן קצר מחדש ומתריע, מעורר ומנבא – ושוב נעלם כלעומת שבא.

יתרה מזאת רשות מקום רחו"ר לא מופיעה פינחס של פינחס ומאידך הוא מופיע רדורות מאוחרים רמו דורו של דוד המלך מה שהביא רוראה לקריעת חז"ל כי פינחס זה אליהו אשר עלה רסערה השמימה ואם מופיע לאורך הדורות תיאור המתאים מאד לדמותו הפלאית של פינחס הכהן

אם ונוקר אחר פינחס לאורך התו"ר ומצא כי ארו הוא מופיע רמלאך ה' אז ברגע הנעלם להוריע את ישראל אך לא רמוהיג העם דרך המעלה תמיהה היתכן כי היה קיים מאות שנים רישראל אחד מיוצאי מצרים מדורו של משה ברגו ורדו של אהרן הכהן והוא איננו מוהיג את העם? תמיהה זו מעלה הרלב"ג רפירושו לספר שופטים (ו ח) והוא עונה על רר רתיאור רו פתחו ורלשונו "ואפשר כי רמו שהיה אליהו פעם וראה ופעם נעלם רשישאהו רוח ה' אל מקום רחוק. רר היה הנביא רפינחס"

ארו דימוין של פינחס למלאך מופיע רדברי ברוחניו זברוחם לרברה רילקוטו שמעוני רתחלת ספר ויקרא אומרים חז"ל "ורי מלאך היה והלא פינחס היה ולמה קרא אותו מלאך? אלא רשעה שהיתה רוח הקודש שורה עליו היו פניו רוערות כלפידים"

ונמה לונוקר מעמו של מקומות הופעותיו של פינחס הכהן לאורך התו"ר מקומות נודעים ונודעים פחות, ואגר כו ידוו רשאלות שונות לגריו

מלבד האזכורים רתורה מעשה זמרי ופינחס ומלחמת מדין הידועים זה מרבר הרי שלאחר פנירת משה ברגו עליו השלום מופיע פינחס ראשר הוא נשלח על ידי יהושע בן נון לרגל את ירחו של הסוקס (ר א) "וישלח יהושע בן נון שנים מרגלים" אומרים חז"ל כי הם פינחס וכלב בן יפונה גם ראו מוצאים אנו את פינחס רשהוא מתואר כמלאך ראשר ראתה רחב להנעלם אמר לה פינחס אני הנו והכרגים דומיו למלאך שנאמר כי נשפתי הנו ישמרו דעת ונו' מלאך ה' צבאות הוא והמלאך מרקוע וראה מרקוע אינו נראה, ולא הנומיה כי אם לרלר" (ילקוט שמעוני שם)

לאורך ספר יהושע אין אנו מוצאים את דמותו של פינחס כנראה משום שעוד היה זה רחיי אריו אלעזר הכהן אר כסופו של הספר שור מופיע פינחס כמתואר כספר יהושע (כב יג) ראשר שרו בני גד ובני ראובן אל וחלתם כעורר הירדן אחר מלחמותיהם ראבר בנו להם מזבח גדול על יד הירדן יהושע בן נון לא ראה את הדברים בעיני יפה היה זה ראשר ברר הוקם המזבח רשילה ובאמרה ההקרבה ברמות ראו אנו מוצאים את פינחס רשהוא נשלח להוריע את בני גד ובני ראובן דבר המתאים לתיאורו של פינחס כמלאך ה' הנשלח להוריע את ישראל

המקום הבא בו אנו מוצאים את פינחס הינו ברר ספר שופטים אחר ימי יהושע ראשר לא הוריעו בני ישראל את יושבי הארץ ביעוי ה' ונשלח פינחס להוריע את ישראל רפסוק רספר שופטים (ב א) ואמר כי מלאך ה' הופיע מן הגלגל ונולה אל מקום שנשמו בוכים שם הוריע את בני ישראל על מעשיהם חז"ל במדר נולה (פרק ינו) דורשים כי הא הוא פינחס

שנים לאחר מכן אחר מלחמת דבורה וברק ואחר שעברר שבנה הארץ ארבעים שנה ראשר שבו בני ישראל להתהנג שלא בראוי מופיע בנביא (ו ח) "וישלח ה' איש נביא אל בני ישראל" גם כאן חזרו חז"ל ופירשו מדבר נולה (פרק ב') כי נביא זה הוא פינחס, אשר נשלח להוכיחם על חטאיהם

רפסוקים שלאחר מכן מופיע ראריכות על התגלות מלאך ה' אל גדעון בן יואש ומלחמתו כמדין לא מצאתי התייחסות לבר כמדרשי חז"ל, אך הרלב"ג כותב כי גם כאן הכוונה לפינחס

ההמשך ספר שופטים שנים רבות לאחר מכן אחר ימי יאיר הגלעדי שור מופיע רפסוק (י יא) "ויאמר ה' אל בני ישראל" – כאן מזכירים דברי תוכחה על התהנגותם של בני ישראל המפרשים כולם פירשו כי הדברים נאמרו על ידי נביא יהרלב"ג – נאמן לשיטתו – כותב כי אנו מדובר כפינחס

אחר נראה זו מופיעה פרשת יפתח הגלעדי הזכורה לנו מהפנורת פרשת חוקת מדובר ברר רשלש מאות שנה (!) מעת כניסת ישראל לארץ כמפורש כפסוק (יא כו) כסופה של פרשת יפתח מופיע הסיפור הנעים על בדנו של יפתח כי יעלה לעולה את היוצא לפגוש מבלתי ריתו רשונו מן המלחמה ראשר כסופו של דבר יעשה לפגוש בתו לא נאריך את דרשת חז"ל כעוניו כי יפתח ראה להישאל על בדנו אר לא היה מכרחנו כמהנהג ישראל ללכת אל פינחס להחיר את בדנו מאידך פינחס הכהן והנביא סבר כי מכיון שיפתח ארור לו מן הראוי שיבא הוא אליו ריו בר ובו ארבה בתו של יפתח (הדברים האלו מופיעים גם בתרגום יונתן של הפסוק ובלשון התרגום "כמא דעבד יפתח גלעדאה ולא שאיל לפינחס כהנא ואילו שאיל לפינחס כהנא הוה פריק יתה בדמיו")

המדרש מוסיף כי שניהם נועשו על בר יפתח הנה בשחין ופינחס נסתלקה שכינה הימנו. מדובר לכאורה

בתפיסת רחיין של פינחס אר למרות זאת הוא מופיע כנביא גם לאחר מכן להלן ובתיר בדבריה

כמה ימי השופטים מופיע המעוגן ברמות ארי שמשון ההפנורה הנודעת מפרשת ושא בו מתגלה אליו מלאר ה' ומודיעו מה יעשה לנער הנולד לו הרלב"ג מציין כי גם כאן מדובר בפינחס, הדומה למלאר ה'

כמה ספר שופטים מוצאים אנו את מעשה פלגש בגבעה הנודע גם כאן מוצאים אנו את פינחס בשמו (כ כח) "ופינחס בן אלעזר בן אהרן עומד לפניו" לראנה מדובר כאן אחר ימי השופטים המנה כי פינחס האריך ימים (לפחות) כדור לאברנו מאות שנה כר אנו בודר הרב"ק על הפסוק ובלשונו "ואמר ופינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן מפני שלא יאמינו בני אדם כי אותו פינחס היה לפי שיש לו משמותיו עד הזמן ההוא יותר מן מאות שנה לפיכך יחסו עד אהרן וחיה זמן בר כי הנוגע ובתבנר הבנינים בזה על אשר בגע בשופטים ואמר הנני נותן לו את בריתי שלום ואמר, בריתי היתה אתו החיים והשלום ועל פינחס אמר"

אמנם ראוי לציין כי דברי הרב"ק נסמכים על פי שיטתו הפרשה זו כי מעשה פלגש בגבעה אירע אחר ימי שמשון בסוף תקופת השופטים אר שיטת הסדר עולם כי מעשה זה היה בימי עתניאל בן קנז אמור לדורו של יהושע בן נון, כך שאין כל פלא שהוא מוזכר בתקופה זו

(אר גם זאת מן הראוי לציין כי שיטתו של הרב"ק יש לה סמך בדמה ממדרשי חז"ל המבואר בפירוש המלבי"ם בסוף ספר שופטים, וכן נראה גם להלן).

בהנה נדולה

בתחלת ספר שמואל שור בדרשים אנו לדמותו של פינחס אר קודם לכן ובתנון בלשון מסויים העולה מתוך הפסוקים לפינחס בן אלעזר הנכונה בספר שמו "בנים בהנה עולם" ואנו אר נוכנים שבאחר פנירת אלעזר הכהן (הנזכרת בסוף ספר יהושע) יכהן פינחס בכהונה נדולה בתחתיו

לפי קו מחשבה זה ראשר פינחס מאריך ימים עד (לפחות) ימי דוד המלך הרי הוא אמור לכהן בכהונה נדולה כל ימי המשכן בשילה ואם כנור ובנבונות אר למרות זאת אנו מוצאים בשמשון שילה את עולי הכהן משמש בכהונה נדולה ואחריו אנו מוצאים את אחימלך הכהן הנדול בנור ואת אביתר הכהן וכהנים גדולים אחרים מבני איתמר בן אהרן הכהן

לשאלה זו נדרשו חז"ל והשיבו כי אנו בתחלה היה פינחס הכהן נדול אחר אביו אר בשלר מסויים הינולה הכהונה הנדולה ממנו ויתכן לבני איתמר לזמן הארך בלבד שהרי הנכונה לפינחס בגיים בהנה עולם אם בנור ובנבונות בין בנבונות בשמשון בשילה ואם בנבונות בנבונות בנבונות

שבכו 'למשפחותיהם' על עסקי עריות שנאסרו להם, וגם נכשלו הרבה מהם בבנות מדין, ונרמזו באחרונה[לג].

ובזה מיושב מדוע דווקא לשבטים ראובן ושמעון וזבולון נוסף גם בשם של ראש השבט שם י"ה. מפני שהם היו צריכים תוספת עדות משאר השבטים, ראובן היות ונכשל במעשה בלהה, ושמעון שיצא ממנו זמרי. וזבולון שהוא "לחוף ימים ישכון". (בראשית מט, יג). ויש לחוש שכיון שפרושים מנשותיהן שמא על ידי זה יבואו לידי זנות, על כן חתם שם י"ה שנית על שלושתן, לומר שכולם גדורים מעריות לשעבר ולהבא יותר מכל אומה ולשון.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר)

ביאור עומק השייכות בין ימי "בין-המצרים" ושנה טובה ומתוקה

מה נשתנה שבפרשיות הקרבנות בפרשת השבוע יש שינויים? כי בין פסח לשבועות, בין ר"ה ליו"כ, בין יו"כ וסוכות (כולל כל הימים של סוכות) כולם הם פרשיות סתומות, ורק בין שבועות לראש השנה יש פרשה פתוחה – הלא דבר הוא! ובאיר בזה כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א דבר נפלא, כי כנראה, הפרשה נשארת פתוח בכדי להכניס בין שבועות לראש השנה עוד יו"ט... קרא עלי מועד..

איך יראה היו"ט של בין המצרים לעתיד לבוא?

ויש לציין שתי מאמרים שונים אודות צורת היו"ט של לעתיד לבוא. הנה בשם משמואל (קרח, ר"ח תמוז, תרע"ב) כותב וז"ל "חודש זה (תמוז).. עוד עתיד להתהפך מרע לטוב, ויהיו הצומות לששון ולשמחה, ובודאי יתחיל המועד מי"ז בתמוז וימשך עד ט' באב, והימים שבינתיים יהיו כמו חול המועד". ואילו בספר "פרפראות" מהר"ר אשר זעליג טויסטער (בילגורייא, תרפ"ו) מביא בפרשת פינחס מהרה"ק אדמו"ר רא"י מסדיגורא זי"ע בשם אביו הרה"ק מרוז'יו זי"ע שאמר שאיתא בספה"ק כשיבנה ביהמ"ק, י"ז בתמוז יהיה היום הראשון של היו"ט, וט' באב יהיה היום האחרון, והימים שבינתיים יהיו ימי חוה"מ, "און איך זאג" (ואני אומר), שט' באב יהיה יום הראשון, וי"ז בתמוז יהיה היום האחרון, וביניהם יהיו חוה"מ" עכ"ד. ושמעתי, שהוסיף, ועל הימים שבין י"ז בתמוז וט' באב, יהיו משהו מיוחד ממש!

בדחילו ורחימו

ולכן יש לגשת לימים אלו בדחילו ורחימו, כפשוטו כמשמעו, בדחילו (יראה), מכיון שיודעים אנו עד כמה נצטערו כלל ישראל בימים אלו, אבילות וקטרוגים רח"ל, ומצד שני "ברחימו" – "באהבה" כי הם ימים שלעתיד לבוא יהיו ימים מיוחדים ביותר, וכמבואר. אולם אף לעת עתה, שעדיין נמצאים בגלות בעו"ה, הם ימים של "רחימו" ימים של אהבת ה', ואדרבא, דייקא בימים אלו בולטת ביותר גודל האהבה שיש לכלל ישראל וגודל הנאמנות שיש לכלל ישראל לאבינו שבשמים, וכפי שיבואר בס"ד.

רק קרובים יכולים להתאבל

בשיחות הגר"ש פינקוס זצ"ל (גלות וגאולה עמוד ק"פ) מבאר כי כאשר בחורי ישיבה מתבקשים להגיע לשמוח בחתונה, מגיעים בטוב לבב, ורוקדים בכל עוז, עד שניתן לחשוב כי מדובר בחתונה של אחיהם עצמם ובשרם, כי כדי לשמוח עם השני אין צורך להכירו או להיות מחותן שלו. לעומת זאת כשרח"ל קורה אסון במשפחה שאינה מוכרת לציבור, ובלויה אין מי שישתתף, אם יבואו עשרה בחורי ישיבה ויבקשו מהם ללכת לשם ולהזיל דמעות על הנפטר, אף כאשר יסכימו להשתתף בהלויה, אך בשום אופן לא יוכלו לבכות על אדם שלא הכירו. צער ניתן להרגיש רק כלפי מי שמכירים וחשים שייכות כלפיו!

ולכן שונה ימי האבילות בשלשה שבועות אלו, מהימים טובים במשך כל השנה כולה. בפסח שבועות וסוכות כולם יכולים לשמוח, גם כשלא מרגישים הקשר עם השכינה הקדושה, לא כן בימים אלו, רק כאשר זוכים לקשר אמיתי עם הבורא כל עולמים, ומתבוננים בגודל צער השכינה של אריכות הגלות וצרות כלל ישראל, רק אז יכולים באמת להתאבל כדבעי. ע"ש.

ולכן, מוטל טלינו ביותר, להתבונן עד כמה שידינו מגעת, ולקיים ההלכות המבוארות בשו"ע והמנהג ישראל בתורה בימים אלו, בכדי שעצם קיום ההלכות יפעלו עלינו, באופן של חיצוניות מעורר את הפנימיות, וגופא עי"ז לעשות קשר של קיימא ופנימי עם הבורא כל עולמים ולהשתתף בצערו, אשר בכל צרתם לו צר, שכביכול הוא באמת מרגיש בכל צער גדול או קטן של כל אחד מישראל בכל מקום שהוא.

[לג] עוד הוסיף הרב לבאר שהיות ובכל חתימה האותיות באות בסדר הפוך, עם ישראל נחשבים כחותם של הקב"ה כמו שנאמר "שימני כחותם על לבך". (שיר השירים ח, ו). לכך הוקדם אות ה"א ליו"ד. ורבינו אור החיים הקדוש כתב לבאר שהיות כללות נשמות ישראל הם מכסא כבודו יתברך אשר יקרא היכל קדשו ומתכנה בשם אדנו"ת. ובכל שם אדנו"ת אנו מכוונים כנגדו שם הוי"ה. וביחוד שמותם הוא יאהדונה"י. ונמצא שבסדר היחוד אות ה"א קודמת לאות יו"ד.

כ"א יום של בין המצרין כנגד הכ"א יום של ימים נוראים

ובזה בביר ביתר עומק מה שידוע מהספה"ק (ע' מהרש"א בכורות ח.) אשר הכ"א יום של בין המצרים מכוונים כנגד הכ"א יום מראש השנה עד הושענא רבה. [ובמאמר המוסגר, יש לציין כי רבים שואלים שיש באמת כ"ב יום, כולל י"ז בתמוז וט' באב בעצמם, וגם בימים הנוראים יש כ"ב יום מראש השנה עד ששמיני עצרת. ויש בזה דרכים שונים, בחסידי קארלין יודעים כי יום כ"ב תמוז אינה מן החשבון, כי הוא יומא דהילולא של הרה"ק ר' שלמה מקארלין זי"ע הי"ד, אשר כידוע היה לו נשמת משיח בן יוסף. בחסידי רוז'ין, סדיגורא ובאיאן, לא רצו למנות יום כ"ג תמוז מן החשבון, היום שהאדמו"ר הזקן הרה"ק ר' אברהם יעקב מסדיגורא זי"ע יצא מתפיסה. ויש שלא מנו יום י"ז בתמוז, ויש שלא מנו יום ט' באב]. ונחזור לדברינו.. כי כאשר האדם עוסק בימים אלו בפנימיות לבבו לבנות קשר אמיתי עם הבורא כל עולמים, ולהצטער עמו על החורבנות של העבר ושל ההוה, הרי ממילא כאשר ניגש בימים הנוראים הבעל"ט ומתפלל פעם אחר פעם, ובכן תן כבוד.. ותמלוך אתה ה' לבדך.. הרי ממילא יש להם משמעות אחרת לגמרי, ויש להם יסוד פנימי ועמוק באמת, כי באמת כאב לו עבור החסרון של גילוי מלכות שמים.

לשמוח בפסוקי דזמרה

וביותר לפמש"כ העבודת ישראל (פ' מסעי) בביאור החיוב לעבדו מתוך שמחה אף בימים אלו, ואלו דבריו הק' - "הגם שהזמן גרמא להיות עצב ונאנח על חורבן בית ה', עכ"ז **יש לחזק את עצמו ולטהר לבבו ולעבוד ה' בתורה ותפלה בשמחה, בפרט בשעת אמירת שירות ותשבחות.** ולהבין זה על פי משל ומליצה, מדרך מלך בשר ודם שיש לו כל מיני טוב ומיני שמחה וגם מנגנים בתוף ומחול וכנור ועוגב, ובודאי כאשר טוב לב המלך והוא שרוי בשמחה אין מן הצורך לו אל המשוררים והמנעימים בקולי קולות כי בלאו הכי יש לו שמחת לב. אכן כאשר לפעמים בא עת עצב ויגון ממקרה אשר הקרהו, אז יקראו הפורטים על נבל לשירם ולזמרם לשמח לבבו ולהצהיל פנים. וכן הנמשל ודוגמא כביכול אל קדושתו ית', שבודאי משרתיו ברקיע מנעימים לו ומקלסים שמו, רק בזמן שבית המקדש חרב יש עצב בבתי בראי, **אז צריכים מי אשר ה' בלבו להתחזק ולכנוס אל בתי גוואי ולהפשיט עצמו מכל מיני עצבות ולשמח כבוד המלך ולומר לפניו אתה מלכנו מעולם**, וגם עכשיו ותמלוך לעולם ועד והכל כאין נגדך, ועלו מושיעים בהר ציון ויאתיו כל לעבדך ויתנו לך כתר מלוכה". ולכן כמה מחובת השעה, מצד אחד להתבונן ולהתאבל בצער השכינה הק', ומצד שני בשעת תורה ותפלה, וביותר בשעה פסוקי דזמרה, להיות שורר מתוך שמחה, בכוונה לשמח מלכו של עולם. ובזה יבוא אל המלך בימים הנוראים מתוך קשר אמיתי.

שלשה דפרענותא ושבעה דנחמתא

אולם כאשר מעמיקים בספה"ק רואים עד היכן הדברים מגיעים, ועד היכן כל שנת תשפ"א תלוי ועומד על ימים אלו. כולנו יודעים איך נראה חודש אלול אצל היראים ושלימים. אשרי מי שראה עבודת גדולי המוסר וצדיקי הדורות בימי ההכנה לקראת יום הדין. אולם כפי שגילה הרה"ק ר' צדוק מלובלין זי"ע בספרו פרי צדיק (פרשת פנחס אות ז') יראה דברים נפלאים ומאירים אודת ימים אלו. ואלו הם:-

"הנה בעשרה שבתות מפרשת פנחס, היינו מי"ז בתמוז עד ראש השנה מפטירין תלתא דפורענותא ושבעה דנחמתא כמבואר בשלחן ערוך שהם במספר עשר, ובכל מקום מספר עשר מרמז על עשר ספירות, וגם החלוקה לג' וז' מרמז גם כן לזה, כנגד ז' תחתונות מחסד עד מלכות, שהם כנגד ז' ימי הבנין וג' ראשונות שהם כתר חכמה בינה שהם הנסתרות לה' אלקינו...". זאת אומרת שיש כאן בנין של עשרה שבועות המתחלת בשבעה עשר בתמוז עד סוף השנה. וסיום השנה המשפיע וההכנה לקראת השנה החדשה הבעל"ט. והנה ידוע כי הז' מידות מושרשים ותלויים על הג' מוחין, כתר חכמה ובינה. ולכן כל עבודת האלול (והשבועות שלפניה) תלויים ועומדים בשלשה שבועות אלו. ויאיר לנו באור חדש עד כמה הכ"א יום של בין המצרים משפיעים על הכ"א יום של הימים נוראים.

כל רודפ-י-ה השיגוה "בין המצרים"!

והנה ידוע מה שאמר המגיד ממעזריטש ז"ע ונעתיק הדברים מעבודת ישראל (הנ"ל פ' מסעי) "וכבר הקדים לנו אדומו"ר ז"ל הנ"ל רמז בפסוק (איכה א, ג) "כל רודפיה השיגוה בין המצרים", דהיינו **כל מי שרודף להמליך את הבורא** (רודף – י-ה) **יוכל להשיג יותר דוקא בימים אלו בין המצרים**. למשל כי כשהשר יושב בביתו אז אימתו מוטלת אשר לא כל איש ואיש יכול לבא פנימה, מה שאין כן אם השר עובר בשוקים וברחובות חוץ לפלטרין שלו אז הוא קרוב לכל קוראיו ויאזין שועת כל הקוראים בשמו. וכן הנמשל לדעת כי בזמן הזה כי כצפור נודדת מקנה וגו' (משלי כז, ח), לכן הרשות נתונה לכל אדם להתקרב אל מלכו של עולם והוא עונה אליהם עכ"ל [של המגיד ז"ע, וממשיך העבודת ישראל..] **"ועיקר הענין להתחזק ולאמץ את לבבו בעתים הללו לבלתי יפול ברשת ההתרשלות מעבוד ה' חלילה, ואפילו בתשעה באב שהוא חושך למראה עין, הגם שיש לבכות במר נפש על כל אשר מצאתנו ביום ההוא, מכל מקום יש לשמח לב המלך בשמחה העתידה שבו יולד מנחם ויגאלנו במהרה וישמח ה' במעשיו והיתה לו המלוכה כימי קדם,** עכ"ד המאירים והמדריכים של העבודת ישראל בבירור עבודת השעה. וקשה עלי להעתיק דבריו הק' בלי להוסיף מה שאמר לי פעם כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א אבער מיר דארף זיין א רודף! [חייבים להיות "רודף" י-ה, ואולי הכוונה על דרך הכתוב "וְנֻדָּעָה נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת הַשֵּׁם" (הושע ו', ג') להשים כל הכח ומֹוֹח אחריו יתברך].

והנה לאור המבואר, יבואר לנו בס"ד נקודה נפלאה בהקדם מש"כ באגרא דכלה (ריש פ' לך) וז"ל "וכבר ידעת שהשיעור קומה של העשר ספירות הוא הוי"ה שלימה, **היו"ד** מרמזת לחכמה (ועם הקוץ שמרמזת לכתר), **הה'** - בינה, **הו'** - ו' קצוות (היינו חסד עד יסוד), **ה"ה** אחרונה מלכות. עכ"ל. וא"כ יתפרש לנו באור חדש תורתו של המגיד ז"ע, והוא **"כל רודף- י-ה"**, היינו כמבואר, כי האותיות **י-ה** של השם הוי' מורים על כתר (קוצו של היו"ד) חכמה (האות י') ובינה (האות ה'), והיינו השלשה דפרענותא כמבואר בפרי צדיק, אז **"השיגוה"** יש לפרש, **השיג -ו-ה**, דהיינו שיזכה להשיג כדבעי השבע דנחמתא, דהיינו כמשנ"ת לעיל הפרי צדיק דהיינו הז' ספירות מחסד עד מלכות, והוא האותיות **ו-ה'** של השם הוי' (ו,חסד עד יסוד, ה' מלכות) כמבואר באגרא דכלה. וחלק זו של הרמז נוגע תמיד כמבואר בתניא (פרק ג') אשר המוחין מולידות המידות, והרודף **י-ה** (המוחין) השיג-**ו-ה** ישיג המידות.

גודל מעלת השבתות של שבועות אלו

והנה בפרי צדיק להלן בפרשת דברים (אות י"ב) מבאר עוד (ונעתיק רק מקצת מדבריו הק' ועל הקורא הנכבד לעיין בפנים בספרו לשלימות הענין) וז"ל "והנה בז' מדות שהאציל השם יתברך להנהגת עולם הזה אף בגלות רק השם יתברך הוא המנהיג .. רק עולם כמנהגו נוהג והוא בהסתר, ונראה כמו שנמסר חס ושלום ההנהגה להם, אבל באמת השם יתברך המנהיג ורק שהוא בהסתר, ועל ידי זה סובל הישראל צער. אבל לעולם הבא יתגלה הג' ראשונות הנסתרות ואז יכירו וידעו.. ואז יהיה ה' למלך על כל הארץ. ובעולם הזה הוא בהסתר הג' נסתרות ואין יכולים להכיר זאת. ו**בשבת שהוא מעין עולם הבא מרגיש גם כן הישראל נייחא בלב מעין עולם הבא.. אך השגה זו הוא רק על ידי מדת אמונה שבשבת מאמין הישראל שהכל מהשם יתברך ויש לו הרגשה בלב מזה. והנסתרות הם בהסתר שעדיין לא נגלה מפורש הג' ראשונות..**".

נמצינו למדים כי שלש שבועות אלו שהם ה"שלש ראשונות" היינו הג' מוחין, הם בהסתרה, ולא רואים אותם בגילוי, ויש לכלל ישראל צער מזה – והאמונה המתגלה בעיקר בשבת קודש עוזר ביותר. ומאריך בנקודה זו בפרשת השבוע (הנ"ל אות ז') וז"ל **וישראל מאמינים שאדרבה מהשבת יבוא ברכה ועושר** כמו שאמרו (שבת קי"ט.) והוא רק על ידי שלימות האמונה וכמו שאמר לוו עלי ולקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע. ובשבת כל ישראל מפקירין ענייני עולם הזה ואיהו יומא דנשמתין ולאו יומא דגופא (זח"ב ר"ה א') ומשליך כל עסקיו כמו שדרשו במכילתא ועשית כל מלאכתך שיהיה כאלו כל מלאכתך עשויה וזה נקרא לכתך אחרי במדבר לכן יכול כל אדם לזכות בשבת שיהיה קשור בשורש בראשית המחשבה. **ולזה עיקר ההכנה לראש השנה הוא בעשר השבתות (!)** שבנקל בשבת להתברר בכל המדות עד ראש השנה ואז בתשרי עתידין להגאל, עכ"ד. רואים אנו עד היכן מוטל עלינו להכין כראוי לקראת ראש השנה ע"י שבתות האלו של בין המצרים בפרט, ושל כל העשר שבתות בכלל – עד שנזכה לשנה טובה ומתוקה בכתיבה וחתימה טובה לנו ולכל ישראל, אמן!

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה' אשדוד

למה רק פנחס קיבל שכר כה גדול על מעשה חד פעמי?

פרשתנו פותחת בפסוקים: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קינא לאלוקיו ויכפר על בני ישראל".

והקשה המגיד מדובנא בספרו "משלי-יעקב" שראוי להתבונן מפני מה זכה פינחס אל מה שלא זכה משה, שנאמר בו (תהילים ק"ו, כ"ג) "לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית", ולא פעם אחת עשה כמעשה פינחס, אלא פעמים רבות הציל את ישראל והשיב חמת ה' מעליהם, בעגל ובמרגלים ועוד, ולא עוד אלא שמשה רבנו הוא זה שמסר את נפשו על עם ישראל, שאמר להקדוש ברוך הוא ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת והצליח לפיס את הקדוש ברוך הוא בזכות מסירות נפשו, ולא הובטח בברית שלום כמו שהובטח פינחס?

וגם במדרש ברישׁ פרשׁתנו עה"פ "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שׁלום" איתא: אמר הקב"ה, בדין הוא שׁיטול את שׁכרו. ע"כ. ויש להבין מדוע?

אלא ביאר המגיד מדובנא עפ"י משׁל, לאחד שׁהיו עליו בעלי חובות הרבה ולא היה לו מה לשׁלם, ובכל עת שׁהיו באים בעלי החובות לתבוע חובם, היה בא חבר אחד שׁהיה אוהבו והיה משׁפיע על הנוגשׁים והיה מצליח להאריך זמן הפרעון וזוחה אותם מחודשׁ לחודשׁ, וכן על זה הדרך בכל פעם שׁהיה עליו לשׁלם איזה שׁטר היה האהוב ההוא דוחה את התשׁלום. ואחר איזה חודשׁים היו עוד הפעם הנוגשׁים חוזרים ונעורים ותובעים חובם. והנה לאיש הזה היה עוד אהוב אחר, אותו אהוב ראה איך באים הנוגשׁים וממררים ללווה את החיים, עמד עם בעלי החובות ונתפשׁר עמהם לשׁלם להם בעד כל חוב עשׂרה למאה. והיה משׁלם לכל בעלי החובות כדרך שׁנתפשׁר עמהם ולוקח מידם השׁטרות, עד שׁפרע את כל החובות ולקח מהם את כל השׁטרות. הנה האהוב השׁני עשׂה עמו טובה גדולה יותר מאשׁר עשׂה הראשׁון, כי הראשׁון היה דוחה את החוב מעליו אבל חוב נשׁאר חוב, לא כן השׁני שׁלא דחה החוב לזמן אחר אלא פטר אותו לגמרי מהחוב ושׁילם מכיסו וקרע את כל שׁטרי החוב מעליו, עד שׁלא נשׁאר לו שׁום נוגשׁ.

והנמשׁל: במעשׂה העגל באה מידת הדין לנגוש את ישׂראל, בא משׁה רבינו ע"ה ודחה אותה. ומה נאמר שׁם "וינחם ה' על הרעה אשׁר דיבר לעשׂות לעמו", כלומר שׁמנע נגישׁת החוב מעליהם, אבל לא ביטלה לגמרי, ככתוב "והיה ביום פקדי ופקדתי עליהם וגו'", ונדחה החוב לזמן אחר כמו שׁנאמר "ואולם חי אני וגו' אם יראה איש באנשׁים האלה". לא כן, פינחס שׁסילק את החוב לגמרי מכל וכל, לכן נאמר לפינחס מה שׁלא נאמר למשׁה, שׁזה נאמר לו "הנני נותן לו את בריתי שׁלום", מה שׁלא נאמר לשׁון נביא, וזה מפני שׁהוא מסר את נפשׁו להריגה בשׁביל ישׂראל.

ולביאור המדרש הנז', אמר הקב"ה בדין הוא שׁיטול את שׁכרו, כתב המגיד מדובנא ז"ל לבארו עפ"י משׁל לנער שׁהיה משׁרת אצל עשׁיר אחד רק בעבור מחיי"תו, וישׁרת אותו בכל כוחו ימים רבים. והנה ביום פורים בשׁעה שׁהיו יושׁבים בסעודה ושׁותים, בא סוחר גדול ויבקשׁ ממנו למכור לו כמה מיני סחורות מאשׁר בחנותו, וידחהו העשׁיר ויאמר לו לך היום ושׁוב למחר ואמכור לך, כי עתה עת משׁתה ושׂמחה. וישׁמע הנער ויקם מהשׁולחן ויאמר אל העשׁיר אני אלך ואביא לו הסחורות אשׁר הוא מבקשׁ, תן לי מפתחות החנות, אלך ואביא לו הסחורה. אמר לו העשׁיר ולמה תפסיק מסעודתך?

ויאמר הנער אין דבר, אני אלך ואביא את הסחורות. רץ הנער והביא את הסחורות הדרושׁות וימכור הסוחר והרויח בסחורתו. למחר, שׁאל העשׁיר לנער, הגידה לי מה משׁכורתך, הלא עבדתני ימים רבים? ויאמר הנער, מה היום מימים שׁתקצוב לי משׁכורת? ויאמר העשׁיר: דע, כי מתחילה הייתי חושׁב עליך כי אכילתך חביבה עליך כל-כך, עד שׁמשׁכורתך היא אכילתך, אבל עתה שׁאני רואה כי ארוחתך אינה חביבה לך כל-כך, יען עזבת סעודה יקרה ועריבה אחרי גוויך, והלכת להביא הסחורות, לכן ראוי מעתה לתת לך שׂכר עבודתך.

הנמשׁל: כי מבואר הוא שׁאין בכח האדם להשׁיב ולשׁלם לה' גם בעד החיים לבד, כי טובת החיים היא טובה גדולה, וצריך לעבוד כל ימיו בעד הטובה הזאת עד שׁישׁלם לה', אבל שׂכר שׂאר טובות עוה"ז ועוה"ב אינם רק נדבה וחסד לפנים משׁורת הדין מאתו יתברך. אבל כשׁבא פינחס ומסר נפשׁו בעבור קדושׁת שׁמו יתברך וחירף נפשׁו למות, כי לולי הניסים שׁנעשׂו לו היה מאבד חיותו, ובזה גילה דעתו שׁחיי"ו אינם נחשׁבים בעינינו למאומה, לכן עכשׁיו צריך לשׂכר אחר, ובדין הוא שׁיטול שׂכרו. והדבר נחמד ונעים. עכ"ד.

מה המיוחד במעשׂהו של פנחס

והקשׁה הרב מאיר פדידה שׁליט"א (הו"ד בגליון משׁנתה של תורה פנחס תשׁע"ו) ועדיין ישׁ להבין מה המיוחד שׁהיה בפינחס במעשׂה זה שׁהתורה משׁבחת אותו שׁקינא קנאת ה', ובעבור זה זכה לשׂכר כל-כך גדול לברית שׁלום ולכהונת עולם לו ולזרעו אחריו, הרי ודאי שׁכל אדם אחר שׁיש לו יראת שׁמים אמיתית ויראה מעשׂה כזה כל-כך חמור, ובמיוחד באותו דור שׁקבלו את התורה במעמד הר סיני וראו ניסים גלויים כל רגע ורגע, בודאי כשׁיראה מעשׂה כזה, הרגשׁות פנימה יפעלו ויעשׂו מה שׁעשׂה פינחס. ובמיוחד שׁזו הלכה "כל הבועל ארמית קנאין פוגעין בו" רק שׁאין מורין כן. וא"כ, מדוע זכה לשׂכר כל-כך גדול על מעשׂה כזה שׁכל אדם בעל רגש מפותח היה עושׂה כן? וכן יש להבין דאיתא בגמ' (סנהדרין פ"ב.) א"ל פינחס למשׁה, למדתנו רבינו כל הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, א"ל משׁה, קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא, ונשׁאלת השׁאלה ממאי נפשׁך, אם דינו במיתה, מדוע רק קנאין פוגעין בו, ואם אין דינו במיתה, מדוע לקנאין מותר לפגוע בו? וכן נפסק שׁזו הלכה ואין מורין כן, וגם זה קשׁה ממאי נפשׁך, אם דינו במיתה, אמאי אין מורין כן, ואם אין דינו במיתה, מדוע זו הלכה דקנאין פוגעין בו? ומהו החילוק בזה בין קנאין לשׁאר בני אדם?

שׁהסיר מעצמו את הנגיעה

והנראה לענ"ד ההסבר בזה הוא שׁיש מידה רעה טבועה באדם והיא "הנגיעה", שׁהרבה פעמים אדם נגוע בנקודה מסויימת וכל פעולתו שׁיפעל תהיה עפ"י האינטרס שׁיש לו בזה, וכל זה פועל אצלו בתת-הכרה עד כדי כך שׁהוא עצמו חושׁב שׁהוא עושׂה טוב. ועיין בספר "מסילת-ישׁרים" להרמח"ל ז"ל בביאור מידת הנקיות (בענין נתינת עצה לפני עיוור בדבר וכו', עיי"ש בדבריו שׁהענין הוא שׁכשׁיש לאדם אינטרס מסויים אז באופן אוטומטי הוא יתן לחבירו עצה שׁהיא רק לטובתו-שׁלו, אעפ"י שׁהיא בעצם לרעת חבירו, ואעפ"י שׁכעת הוא לא חושׁב שׁבאמת זה לרעתו של חבירו, מ"מ כך הוא טבעו של האדם שׁבאשׁר הוא נגוע, כל האמת מתכסה והשׁקר מתגלם בצורת אמת. וע"ש בפרק ט"ז בביאור מידת הטהרה שׁכתב הרמח"ל ז"ל "ועניינה שׁלא יניח האדם מקום ליצר במעשׂיו אלא יהיו כל מעשׂיו על צד החכמה והיראה", ומבואר שׁאפילו במעשׂים הטובים והישׁרים שׁעושׂה האדם יכוין בהם לשׁם שׁמים, ולפעמים האדם לא מרגיש שׁכוונתו לשׁם משׁהו אחר אלא חושׁב שׁכל כוונתו היא לשׁם שׁמים, ולמעשׂה כל המניע אותו והדוחפו הוא רק היצר הרע. משׁא"כ האדם השׁלם כל מעשׂיו פועלים מתוך לב טהור וקדוש, וכל כוונתו רק לשׁם שׁמים בלבד. וא"כ זה הענין אצל פינחס כשׁהלך להרוג את זמרי כל זה היה מהלב הטהור שׁלו שׁעשׂה מעשׂה זה בלי שׁום פניה פסולה ח"ו, אלא הכל על הצד הנקי ביותר ולשׁם שׁמים במלא מובן המילה, משׁא"כ אדם אחר שׁיעשׂה מעשׂה זה של פינחס, אעפ"י שׁעיקר הדבר שׁהניע אותו לעשׂות זאת זה בגלל שׂכואב לו על שׁעוברים על ציווי ה' בפרהסיא, אולם מ"מ אי אפשׁר שׁלא תתגנב בדעתו איזו שׁהיא מחשׁבה של כבוד, הנה אחרים ראו ויגידו שׁאני צדיק וכו' וכו', ובכה"ג שׁמעורב במעשׂה זה פניה כזו, אז כל הערך והחשׁיבות של המעשׂה ירדה, ובמקרה כזה אדרבה יש לו דין רוצח שׁהרג בלא בי"ד, שׁהרי מה שׁהרגו היה עפ"י אינטרס. ובמיוחד קורה לפעמים שׁהאדם ההוא מסוכסך עמו ואז כעת הוא מנצל את ההזדמנות לחסל עמו חשׁבון והורגו בגלל ענין שׁהיה לו נגדו ואז באופן אוטומטי השׂכל משׁוחד ופועל על גל לא הכי טהור ונקי, ולכן התורה מעידה על פינחס שׁכל מעשׂיו בזה היו לשׁם שׁמים בלבד "בקנאו את קנאתי", קנאתי דייקא בלא שׁום פניה זרה, וכן פירש"י "בנוקמו את נקמתי", נקמתי דייקא, ולהגיע לשׁלימות ולטוהר מידות כזה לא כל אדם זוכה, ולכן זכה פינחס לשׂכר גדול כל-כך. ולפי"ז מובן שׁפיר מדוע רק קנאין פוגעין בו, כי אדם אחר שׁיעשׂה זאת יקרא רוצח, ולכן רק קנאין שׁהכאב שׁלהם הוא אמיתי לשׁמו יתברך, רק להם מותר לפגוע בו. ולכן זו הלכה ואין מורין כן, כי לא שׁייך להורות הלכה זו לרבים כיון שׁלא כל הבני אדם יכולים להגיע לשׁלימות מידות כזו של פינחס.

ולפי"ז מיושׁבת שׁפיר עוד קושׁיא מדוע מן השׁמים העלימו הלכה זאת ממשׁה ולא זיכוהו שׁהוא יזכר ויקיים בעצמו את המצוה? ועוד, מדוע לאחר שׁאמר לו פינחס למדתנו רבינו כל הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, א"ל משׁה, קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא, מדוע לא ביצע משׁה רבינו בעצמו הלכה זו שׁיש כאן חילול שׁם שׁמים גדול, ומצוה בגדול? אולם לפי מה שׁנתבאר ניחא, שׁהרי זמרי בא לפני משׁה וא"ל זו אסורה או מותרת, וא"ת אסורה, בת יתרו מי התירה לך, הרי שׁביזה את משׁה, ואם היה משׁה הולך והורגו, היו יכולים לרגן אחריו ולומר שׁבגלל שׁזמרי פגע בו לכן הוא הרגו, ולא מפני שׁרצה לקנאות את קנאת ה', ולכן העלימו מן השׁמים הלכה זו ממשׁה, וגם לאחר שׁפינחס הזכיר לו את ההלכה, נמנע משׁה לבצע בעצמו הלכה זו, מטעם הנזכר. ואפשׁר שׁדוקא מזה שׁנתעלמה הלכה זו ממשׁה, הבין משׁה שׁמן השׁמים לא רוצים שׁהוא בעצמו ילך ויפגע בזמרי, ולכן שׁלח את פינחס שׁילך ויפגע בזמרי, עכ"ד הרב מאיר פדידה שׁליט"א.

ולפי"ז יש להסביר שׁהיות והוא חשׁש שׁמא הוא נגוע, לכן באו השׁבטים והיו מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שׁפיטם אבי אימו וכמו שׁביאר הכתב סופר עה"פ "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שׁלום" (כה, יב) במדרשׁ [רבה כא, א] בדין הוא שׁיטול שׂכרו. ונ"ל הנה מייחס הקרא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, וכבר הרגיש רש"י וכתב שׁהיו קוראים לו בן פוטי זה שׁפטם אבי אמו עגלים לע"ז, לכן יחסו הקרא שׁהוא בן אהרן.

ונ"ל הלא גם הם ידעו זה וגינו אותו במשׁפחת אמו, ומה פועל התייחסו אחר אביו . וי"ל דהנה מדת בני אברהם שׁהם רחמנים, ומכ"ש בני אהרן רודפי שׁלום אוהבים את הבריות, ופנחס הראה כאן אכזריות גדול, שׁעשׂה מעשׂה ודקר איש ואשׁה יחד והמיתם. ולכן אמרו ראיתם בן פוטי זה וכו', שׁיען שׁהוא בן פוטי יש בו מדות אכזריות, כי מצד אביו היה לו להיות רחמן. ובאמת פנחס בוודאי אחז במידת בני אברהם וזקינו אהרן, אוהב שׁלום ואוהב את הבריות וזה היה בטבעו, אבל עשׂה נגד טבעו והתחזק לעשׂות כזה לכבוד ה' ותורתו לקנאות קנאת ה' צבאות. וכיוון שׁפנחס באמת בא מזרעו של אהרן שׁהיו רודפי שׁלום ואוהבים הבריות ביותר ומ"מ התחזק עצמו נגד טבעו לקנא קנאת ה' בדין ובראוי ששׁכר הרבה יטול. וזהו שׁאמר, פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שׁהוא מורגל להיות רחמן ולא אכזרי, והוא השׁיב את חמתי, ומי שׁבטבעו הוא כעסן ורגזן אין חידוש אם פעם לכבוד ה' ינקום ג"כ ויכעס על עוברי עבירה, אבל פנחס שׁאין זה בטבעו וקנא את קנאתי לכן אמור לו הנני נותן לו את בריתי שׁלום, ובדין הוא שׁיטול שׂכרו, כי היה מתאמץ ומתחזק לכבוד ה' כל כך לעשׂות דבר שׁטבעו מתנגד, כנ"ל נכון. עכ"ד הכתב סופר.

שׁלום אמיתי הוא לפי הדעת תורה

ויש להוסיף לכך את משׁ"כ הרשׁ"ר הירש זצ"ל עה"פ "הנני נותן לו את בריתי שׁלום" (כה, יב) מדוע דוקא פנחס הוא שׁזכה לברית השׁלום? האם קנאותו הבלתי פושׁרת אינה עומדת בניגוד גמור לשׁאיפת השׁלום?

רגילים אנו לראות במושׂג "רודף שׁלום" אדם נעים הליכות, המאיר פנים לבריות ללא אבחנה; אדם שׁלעולם לא יגיד מלה רעה על זולתו; אדם שׁכלל לא מתערב בנושׂאים השׁנויים במחלוקת. לפי הגדרה זו, בודאי שׁלא ניתן לכלול את פנחס בקטגוריה של "אנשׁי השׁלום".

אולם בהשׁקפת התורה, הדבר נראה שׁונה. אנשׁים מסוג הנ"ל, אמנם אינם "בעלי מחלוקת", אבל משׁום כך עדיין לא ניתן להגדירם כ"רודפי שׁלום". כי "שׁלום" אינו רק שׁלילת המחלוקת. שׁלום הוא ערך חיובי! וערך זה, לא ניתן להשׂיג ב"שׁב ואל תעשׂה", בהתעלמות מכוונת מנקודת המחלוקת. אלא הוא זקוק לכח יצירה, היוצר את ההרמוניה שׁבין חלקי העם.

מי הוא האיש, שׁבכוחו לחולל את כל זה? נקודה חשׁובה, נקודת מפתח יש כאן: כשׁם שׁאין קיום לעם ישׂראל לא קשׁר עם יוצרו, כך גם השׁלום בעם ישׂראל, האחדות בין יהודים, קשׁורים בקשׁר בלתי נפרד לשׁלום שׁבין ישׂראל להקב"ה: כל זמן שׁאיננו חיים בשׁלום עם השׁי"ת, לא ישׂרו יחסי שׁלום בין יהודים. ולכן רק מי שׁמסוגל לדאוג ליחסי שׁלום בינינו לאבינו שׁבשׁמים, ניתן לו המפתח להשׂראת השׁלום בתוכנו!

אלה שׁראו את שׁבט שׁמעון בקלקלתו, וישׁבו באפס מעשׂה, בודאי לא עשׂו זאת מתוך הזדהות עם מעשׂיהם. מדוע בחרו לשׁתוק ולהבליג? משׁום שׁחששׁו מריב אחים, מפילוג בעם. אך הם טעו!... כל עוד שׁהאחדות באה על חשׁבון של חילול השׁם, אין לאחדות כזו שׁום ערך. אדם אחד בלבד הבין נכון - פנחס. לא רק הקנאות בערה בו כשׁדקר את זמרי, אלא גם השׂאיפה לשׁלום, הנחתה אותו במעשׂהו זה! בכך שׁקנא לאלהיו, הכשׁיר את הקרקע להשׂראת שׁלום ואחדות של אמת בין כל חלקי העם. ואם בעיני עם ישׂראל היה נראה פנחס כמעורר מדנים, כבעל מחלוקת, בא הקב"ה וגילה את האמת: פנחס - הוא, ורק הוא, ראוי לשׁמור על "ברית השׁלום"! . עכ"ד הרשׁ"ר הירש זצ"ל.

ורואים שׁדווקא בדבר שׁהאדם הוא הכי נקי בו את זה מעלילים עליו האנשׁים. כמו שׁביארנו בפרשׁת קורח שׁמשׁה רבינו הצדיק שׁהיה הענו מכל האדם אשׁר על פני האדמה, אנשׁים מעלילים עליו שׁהוא רוצה שׁררה.

מעשׂה בקנאות של הרב פינקוס

ונסיים במעשׂה על קנאות בזמננו..,היה זה בתקופה בה נהלה היהדות החרדית בארץ הקודשׁ מאבק נגד פרסומים כעורים ברחובות ברחובות קריה. החל מסע נרחב של כיסוי פרסומים בדיו שׁחור, מאבק שׁהחל בירושׁלים, בה צבעו תחנות אוטובוס וקשׁקשׁו כתבי מחאה על קירות העיר וכו'. הגאון רבי שׁמשׁון פינקוס זצ"ל, רבה של אופקים, היה סבור כי צעירים או פוחזים אין להם לעסוק בענייני קנאות מהסוג הזה.

וכך הצהיר ברבים: "לדעתי הדברים האלו צריכים להיעשׂות רק ע"י גדולי ישׂראל ואנשׁים חשׁובים. זו שׂגיאה גדולה שׁהמלאכה ניתנת לפרחחים ואנשׁי שׁוליים. טעות זו גם גוררת פרסום תקשׁורתי למשׁל ולשׁנינה שׁ'החרדים שׁורפים תחנות', אך אם רבנים בלבד יעסקו בכך, לא יהיה מצב שׁיאמרו שׁ'חרדים' שׁורפים תחנות" – אלו היה דבריו בסיום שׁיעור בספר המצוות.

איש מהשׁומעים באותה שׁעה לא יכול היה להאמין מה טומנת הצהרה זו בקרבה... כי לאחר כשׁבוע-שׁבועיים, ברגע מסוים הוא זצ"ל אימץ את לבבו והחליט כי 'אני הוא זה שׁיכול ומסוגל לצאת לרחובות קריה'... ר' שׁמשׁון נטל דלי, מברשׁת וצבע, ויצא לבאר שׁבע בירת הנגב להשׁחיר כמה פרסומים. "לא חשׁבתי לרגע כי לא יעצרו אותי וכי לא יובילו אותי למשׁפט ומאסר, ואעפ"כ השׁחרתי כי הייתי סבור שׁזה מתפקידי", אמר לבני משׁפחתו.

הוא יצא שׁלוש פעמים בשׁלושׁה לילות. בלילה הראשׁון יצא לבדו. נשׁארה עדות רק מחצי שׁעה לפני שׁהגיע לבאר שׁבע, פרט מדהים בנקיות וערלכ"ייט השׁמורים לתלמידי חכמים מובהקים, שׁגם בעיצומה של העשׂייה הנגיעות האישׁיות לא מעבירות אותם על דעתם.

"בשׁתים עשׂרה וחצי בלילה עמדתי בצומת משׁמר הנגב, המתנתי לאוטובוס המגיע מהמרכז לכיוון תפרח. ר' שׁמשׁון חלף עם רכבו מאופקים לכיוון באר שׁבע, כלומר, בצידו השׁני של הכביש. הוא הבחין בי, הסתובב, התקרב והציע לי בבקשׁה שׁאבוא עמו יחד להשׁחיר תחנות... לא האמנתי לכזו בקשׁה, שׁהרב יוצא בגפו להצטרף למאבק הציבורי הארצי... שׁתקתי. הוא לא ציווה, לא הפציר, אלא ביקשׁ.

"לאחר שׁתיקה קצרה העזתי להשׁיב לו: השׁעה מאוחרת ואשׁתי ממתינה בבית. 'אה, מחכים לך בבית? אם כך, תעלה בבקשׁה לרכב אקח אותך הביתה לתפרח'. הרב העלה אותי לרכב, לא דיבר מילה מיותרת אודות הפעולה החשׁובה שׁביקשׁ לשׁתף אותי, נסע את הדרך עד תפרח, שׁאל אותי שׁאלה במסכת נדרים בה עסקו בכולל. כאשׁר הגענו לכניסה

למושב הצעתי-ביקשתי: הרי הרב ממהר לבאר שבע, ארד כאן ליד תחנת האוטובוס. 'חלילה', הגיב, והכניס אותי פנימה למושב עד פתח הבית ממש. משסיים את החסד, יצא לבדו באישון הלילה למלאכתו, מלאכת קודש, לכיוון באר שבע".

אותו לילה הוא לא נעצר. לקראת בוקר התקבל מידע במשטרת באר שבע על חרדים שהגיעו כנראה ממאה שערים לצבוע תחנות בבאר שבע. מפקדי האזור נכנסו לכוננות.

מצווה גוררת מצווה

כאשר מצווה נעשית ללא גרגיר של חיצוניות, עם כוונות ראויות, מצווה גוררת מצווה. ר' שמשון לא שקט על שמריו, ולאחר כשבוע יצא שוב. על הלילה ההוא העיד אברך, כיום איש ציבור ירא שמים: "הוא ביקש את עזרתי, ונעניתי לו. נסעתי עמו לבאר שבע, צבענו תחנה אחרי תחנה ברחוב הראשי של העיר. לא היה לי פנאי להביט על פניו ועל מראהו של הרב זצ"ל בשעה נדירה זו, כיוון שהייתי טרוד בהטמנת הפחד שליווה אותי. עם הפחד שלי, חשתי בכך זכות לסייע לרב במעשיו הנודעים לשם שמים.

"לקראת סוף הרחוב הראשי קלטנו בזוית העין כי רכב משטרתי בעקבותינו. התחלנו בנסיעה של בריחה. המרדף החל. הגברנו מעט את המהירות, עדיין נסענו כביכול לתומנו. בכל זוית רחוב הצלחנו להשליך מחלון הרכב את פחיות הצבע עד שלא נשאר בידנו כלום. הם רודפים אחרינו ואנו כאילו לא רואים, נוסעים.

"כאשר הגענו לעיר העתיקה שרחובותיה צרים, ניידת משטרה עקפה אותנו בדהירה וחסמה את דרכנו. 'אתם לא רואים שוטרים אחריכם?' שאלו השוטרים. 'אני עסוק בנסיעה, וכי אפשר לראות חוץ מזה?' השיב הרב בנוסח של תמיהה.

"השוטרים החלו לחפש ברכב, אח"כ בתא המטען, אך לא מצאו מלבד פחיות של טרפנטין לדילול צבע. 'מה זה?' שאלו, והרב פנקוס השיב: 'אני משתמש בהם לטיפול ולתאורה בלוקסים של שבת'. אכן, ר' שמשון השתמש בלוקס לתאורה בשבת קודש.

"הם חיטטו מאחור תחת המושבים ולא עזבו אותנו. שאלו וחקרו: 'מה עשיתם, להיכן נסעתם בשעה כזו? וכו'. ר' שמשון פנה לשוטר ואמר בעברית מעורבת באנגלית: 'אני יליד אמריקה, ישנה סיסמה שאמי לימדה אותי כבר מגיל ילד: 'שוטר זה חבר'. אם כן מדוע שאתם תהיו הגורמים לי לחשוב אחרת? אנא, הזמן שלנו ושלכם יקר, ואנו ממהרים'. בסייעתא דשמיא עזבו אותנו. 'סעו לדרככם'".

"משה, נתפסתי לשם שמים"

בלילה השלישי, היה זה לאחר כיומיים. הרב פנקוס השתתף ב'ברית יצחק' בבאר שבע, הזדמן לו לשמוע כי חידשו שוב תמונות שחץ בכל העיר. הוא פשוט שב על עקבותיו, נסע בכאב מבאר שבע עד ביתו באופקים, הכניס צבע בשקיות ניילון, שב לבאר שבע בשעה שתיים לאחר חצות, זרק את השקית הראשונה על תמונה. חלפו שתי דקות ומאחוריו שש ניידות. עצרו אותו. לאחר שנכנס למעצר ביקש להתקשר לאשתו. השוטר לא הסכים. 'אם יש לך אישה וילדים אתה צריך לתת לי להתקשר ולהודיע בבית', הסביר לו ר' שמשון. השוטר התקשר בשבילו. הרבנית שלחה את התפילין בידי תושב העיירה ס' דדוש שאחיו שירת כקצין במשטרה.

הרב היה במעצר עד שעות הבוקר. הרב משה גפני, תושב העיירה אז, החל מיד בפעילות לשחרר את הרב. ר' שמשון קרא לעומתו מתא המעצר לחלון הפונה לחצר בלשון חז"ל: "משה, נתפסתי לשם שמים, מצאי בסדר גמור".

במהלך יום שישי, לאחר פעילות מרתונית של הרב דייטש והרב גפני, שוחרר רבה של הקהילה בערבות לכבוד שבת. משפטו היה אמור להיערך ביום ג', אלא שבעקבות פעילות וטיסה עתידית לחוץ לארץ ההשפט נערך מיד ביום א'. כפי שהתקבלה עדות אישית מאחד הקצינים במקום, במשטרת ישראל ביקשו בעיקרון להעניש קשות למען ישמעו ויראו, אך רצונם לא בא לידי מימוש. למחרת המשפט פורסמו בעיתון על ידי הרב בנימין י' רבינוביץ פרטים מהדיון המשפטי תחת הכותרת: "לא אוכל להצהיר שלא אחזור על דבר כזה בעתיד", כדלהלן:

"חלילה, לא אוכל לתת הצהרה שלא אחזור על דבר כזה בעתיד, משום שזה מנוגד למצפוני. אם אצהיר כך, אני חושב שזה בגידה במערכה שלנו. הפרסומים הללו מהווים התדרדרות מוסרית שאינני יודע לאן עוד תוביל אותנו. התמונות שמתפרסמות הם סכנת נפשות לציבור ואנו חייבים לשמור עלינו ועל בנינו. מי שמדביק את המודעות מלכלך את רשות הרבים שהוא הבית שלי' – כך אמר אתמול הרה"ג רבי שמשון דוד פינקוס שליט"א, רב הקהילה החרדית באופקים, לפני מתן גזר הדין באשמה שריסס ביום חמישי תמונות תועבה בבאר שבע.

"שופט השלום צבי סגל נעתר לקיים את הדיון המשפטי כבר אתמול, מאחר והרב פינקוס הודה והורשע בעבירה שיוחסה לו בכתב האישום. בבית המשפט נשא הרב דברים בגנות הפצת תמונות תועבה ברחובות העיר, ואמר כי התורה היא המסמך החשוב ביותר שיש לעם ישראל, והתורה קובעת בצורה הברורה ביותר כי בכל מקום שיש גילוי עריות באה אנדרלמוסיה לעולם ההורגת קטנים וגדולים. 'אני עושה זאת מבחינה מצפונית, ואם אנו לא נגיב אז הקב"ה יגיב, ואם ד' יזרוק עלינו שחור אזי באמת יהיה שחור', אמר הרב פינקוס בקול נרגש.

"בהמשך הביע הרב את תקוותו כי לאור מעשהו תהיה הידברות במטרה למנוע את פרסום תמונות התועבה בחוצות רחובות ארץ ישראל, אך יחד עם זאת סירב בתוקף להתחייב כי ימנע עצמו בעתיד לנהוג באותה צורה, מכיוון שזו תהא בגידה במערכה של קודשי ישראל. 'זו ארץ ישראל, זו ארץ הקודש', אמר.

הנאום שחדר ללבבות

"נאומו היוצא מן הלב נקש מעט על לב השומעים. בגזר הדין אמר השופט צבי סגל: 'אין לי ספק שמבחינה סובייקטיבית חש הנאשם כנפגע בעת שצפה במודעות פרסומות אלה, שכן אלה נמצאות ברשות הרבים ועומדות בניגוד לדין תורה על פיו חש הנאשם מחויבות. יחד עם זאת עפ"י החוק הישראלי מעשהו של הרב פינקוס הינו בגדר עבירה על חוק העונשין, והשאלה היא איזה עונש יש להטיל בנסיבות המקרה הנוכחי. טוב היה אילו ההידברות בין הגופים השונים הנוגעים לעניין הייתה מתבצעת לפני ביצוע המעשה, אך כדי לשמור על העיקרון של מדינת חוק יש צורך להטיל עונש מרתיע שישמש הרתעה לנאשמים פוטנציאלים אחרים בביצוע אותן עבירות".

"השופט סגל הוסיף: 'אין ספק כי עבירות בכגון זה הפכו להיות חיזיון נפרץ במיוחד בירושלים, ואיני סבור שהכתובת המתאימה למניעת התופעה היא דרך בית המשפט. רצוי, וכך אני ממליץ, שיבואו הגורמים האחרים לידי הידברות ביניהם ברוח טובה ומבלי שיהיה צורך לגרימת פעילות פרובוקטיבית משום צד שהוא, על מנת שלא להתסיס תחושות רוחשות וחוגשות בקרב ציבור זה או אחר ועל מנת שלא נמצא עצמנו כיהודים מתגוששים בין ציבור אחד למשנהו'.

"בסוף דבריו גזר השופט את עונשו של הרב פינקוס לשלושה חודשי מאסר על תנאי וקנס כספי בסך 500 שקל, כשהמאסר על תנאי בתוקף למשך שנתיים אם יבצע הרב עבירה דומה. לאחר המשפט התכנסו נציגי הציבור החרדי בקהילות הנגב יחד עם הנציגים בבאר שבע במטרה לדון על המצב שנוצר עם ריבוי הפצת התועבה בברית הנגב. בתום הישיבה הוחלט כי ייעשו פניות לגורמים הנוגעים בדבר כדי להעמידם על חומרת הנושא, ובמידה ולא יענו הבקשות והפניות לא יהא מנוס מלצאת לרחובות העיר לאור היום ולרסס בצבע את תמונות התועבה.

"בעיירת אופקים התקבלו עשרות טלפונים מכל רחבי הארץ שבהם הביעו אישי ציבור שונים ורבנים את תמיכתם ללא סייג בצעדו של הרב פינקוס, והביעו את התקווה כי מדרום תפתח הטובה וכי ראשי חברת 'פוסטר מדיה' ויתר החברות המתעסקות בפרסום חוצות יבינו את הרמז, כי במאבק זה ידם תהיה על התחתונה ועדיף להיכנס להסדר שיבטיח את הימנעות הישנות הפצת תמונות התועבה ברחובות ערי ישראל".

ע"כ מן העיתונות.

הפרשייה שתפסה כותרות קידשה שם שמים והובילה את חברות הפרסום להבנה כי יבוא יום והנקז שלהם יהיה רב על הרווח, וכי ארץ הקודש נכנסת לרוח קרב על קודשי ישראל, שבו ידם תהיה על התחתונה.

(הרב א' חפץ מוסף שב"ק פנחס תשע"ג הו"ד בדרשו)

ניתן להאזין לשיעורי למעשה בקול הלשון 07222741111

מאור שעשועי - הגדולה והענוה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

המינימום הנדרש הוא המקסימום האפשרי ["אם אין שלימות אין התחלה"]

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וגו' וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כז, יח-כ)

"ונתתה מהודך עליו. ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו: 'פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה'" (בבא בתרא עה ע"א)

כתב מרן ה"ברכת מרדכי" שליט"א:

"הדברים מפליאים! נכון כי פני יהושע 'כפני לבנה' ולא 'כפני חמה', הכי משום זה יש בושה בדבר? ולא רק בושה, אלא 'אוי לאותה בושה'! כלומר: בושה שאין דוגמתה!

מהי הבושה?

וכי רגיל הדבר או מצוי, כי פניו של מישהו נראים 'כפני לבנה'?

האם נמצא עוד מישהו בכל הדורות שפניו 'כפני לבנה'?

מדוע לא נשמח על עצם המציאות, שאין דוגמתה, שאדם יגיע לידי דרגא כזאת, שפניו יזרחו 'כפני לבנה'? כמה היינו אנו שמחים אילו נתקלנו בפנים זוהרות ככוכב, או למטה מזה.

ויהושע, שפניו זרחו 'כפני לבנה', גרם למפח נפש, לבושה, לכלימה, ולספיקת כף אל כף, לאמור: 'אוי לאותה בושה'. אתמהה.

ללמדך, כי גם כאן הננו נוכחים בהתרחקותנו מן האמת ומן ההסתכלות הצרופה. שכן, כשהנך נוכח בכוחו הפוטנציאלי של אדם, הופך הדבר למינימום של שאיפה, והשואף האמיתי לא יניח ולא ישקוט עדי יגיע למיצוי כוחותיו.

זקנים שבאותו דור, שעקבו אחר שיאי גבהותו של מנהיגם של ישראל, שנוכחו אחר דמותו של רבן של ישראל, לא נחו ולא שקטו, והיו בטוחים, בצדק, כי זוהי אמת המדה האמיתית. כי כך צריך וחייב להראות מנהיג בישראל. וכל זמן שלא תתמלא השאיפה, תוקפת אותם בושה וכלימה, על מיעוט הדמות, על המרחק ממיצוי השאיפה.

אמנם כן, 'אוי לה לאותה בושה ואוי לה לאותה כלימה'. אלו שאינם מתמלאים בושה וכלימה, אין זאת מתוך עין טובה. כמו כן, אלו המתמלאים שמחה על כל הישג, אין זאת מחמת הסתפקות צודקת במה שיש, אלא מתוך חסרון הכרה במהותו של אדם, בכוחותיו.

אין זאת אלא מחמת צרות עין ביכולתו של אדם, וחוסר שאיפה למצות את הניתן למצות!

הסתפקות במועט, אמנם מדה טובה היא אצל גשמיות, אבל מדה רעה היא אצל רוחניות. עצם העמדת המציאות הקיימת מול הפוטנציאל וה'בכוח', גורמת בושה וכלימה.

פעמים שהננו תובעים מבן ישיבה הישגים גדולים יותר, והלה עומד תמה בפנינו, ובפיו טענה: 'וכי אינני טוב מהרבה אחרים? וכי יש למר טענות כלפי לימודי? והלא ממלא הנני אחר כל הסדרים, ומדוע באים אלי בטענות ובזעף יותר מלהרבה אחרים, שלדעת הכל, יש לבוא אליהם בטענות חמורות מאלו? מדוע אינני רואה טוענים כלפי כל אלו, ורק כלפי טוענים וטוענים?...'.

ואנו בשלנו: אנו זוכרים אצלך תקופות טובות מאלו הנוכחיות, אנו ראינוך בהתמדתך, בשקיעתך בים התלמוד, בחידושיך, ביצירותיך, בעמלך. נכון, כי אין לנו לכאורה טענות כלפי ההווה מצד עצמו, אבל אנו, שראינו ונוכחנו ביכלתך, איננו יכולים שלא לטעון כלפיך, כי רחקת מן הפוטנציאל שלך, כי אין ההווה מדביק את העבר, כי יכלתך גדולה מניצולך העכשוי, ועל כל זה אנו תובעים, וחייבים לתבוע, שכן 'אוי לה לאותה בושה ואוי לה לאותה כלימה'.

זקנים שבדור - שראו עד היכן גדולתו וגבהותו של מנהיג בישראל - אינם יכולים שלא להתמלא בושה, ו'אוי לה לאותה בושה'!.

שם בגמרא בבבא בתרא נאמר גם על אלו שנכווים בעולם הבא מחופתם של חבריהם, לשון זו של 'אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה'.

הם הם הדברים. משנוכחים לאיזו 'חופה' מסוגל האדם להגיע, משנוכחים עין בעין לאיזו 'חופה' אף הם עצמם מסוגלים היו להגיע, מתמלאים ממש בושה וכלימה: מדוע לא שאפתי אף אני? מדוע לא מלאתי אחר הפוטנציאל הגלום בקרבי? 'אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה...'.

כי חייב האדם לשאוף בכל כוחותיו להגיע לניצול כוחותיו. וכוחותיו עצומים הם. מסוגל הוא לגדלות! זהו אושרו של אדם, לשאוף ולהגיע, לברוח מן הבושה והכלימה ולצעוד אל האושר האמיתי", עכ"ל ה"ברכת מרדכי" לפרשתנו.

ובמקום אחר ה"ברכת מרדכי" כותב, יותר נכון קובע ותובע, כך:

"...המינימום הנדרש, הוא המקסימום האפשרי!".

וכה כתב מרנא החזון איש זצ"ל:

"כשם ש'הפשטות' ו'האמת' הם שמות נרדפות, כן 'הקיצוניות' ו'הגדלות' שמות נרדפות.

'הקיצוניות' היא התשתלמות של הנושא.

הדוגל ב'הבינוניות' ומואס ב'קיצוניות', חלקו עם הזַיְפָנים, או עם חדלי-תבונה.

אם אין 'קיצוניות' - אין 'שלמות', ואם אין 'שלמות' - אין 'התחלה'...

...כמו שאין באוהבי חכמה אהבה למיעוטה ושנאה לרב-חכמתה, כן אין באוהבי תורה ומצוה אהבה ל'אמצעיות' ושנאה ל'קיצוניות'.

כל יסודי האמונה, שלש-עשרה העיקרים והמסתעפים, המה תמיד בסתירה נמרצת עם המושכלות הקלות ושטף החיים המפותחות תחת השמש, והכרתם הבהירה והמתורצת והמושיטה דְּוֶקָנוּת יתירה באמונתם היא נועם הקיצוניות.

ואלה שמעידים על עצמם שלא טעמו מתק קיצוניות, מעידים יחד עם זה שהם חדלי אמונה בעיקרי הדת לפי כח עיוני ורגש נפשי. רק בחבלי יחוס-מה הם מתיחסים אליה...

הבינוניות שיש לה זכות הקיום - היא מדת הבינונים האוהבים את הקיצוניות ושואפים אליה בכל משאת נפשם, ומחנכים את צאצאיהם לפסגת הקיצוניות!

אבל מה עלובה הבינוניות הסואנת בוז לקיצוניות.

חובת חינוכנו לקיצוניות!

הזיון של החגור הוא לטעת בוז וגיעול נפש להמתעוללים בקיצוניות...

...אלה המכוננים בתי חינוך ממוצעים לא הצליחו, בשביל הזיוף שיש באמצעות...".

[חושבני שנכון לבוא בהערה: אמת הדבר ש"המינימום הנדרש הוא המקסימום האפשרי" ו"אם אין שלימות אין התחלה", אך דרושה לכך עבודת חיים! אין כוונת הדברים הנ"ל שמי שחסרה לו השלימות חסרה לו הכל. הס וחס מלומר כן! רק הכוונה, שהמינימום הוא, השאיפה והביקוש למקסימום, ושאם אין שאיפה לשלימות אזי גם אין התחלה.

מאידך, מי ששואף למקסימום ולשלימות, הגם שכעת נדמה שהוא רחוק משם כמזרח ממערב, אך אליבא דאמת הוא האדם-השלם שהגיע כבר - במובן מה - אל המקסימום. ועיין שערי תשובה סוף שער שני, וזו"ק היטב. ודבר זה כלול גם בדברי החזון איש הנ"ל: "הבינוניות שיש לה זכות הקיום - היא מדת הבינונים האוהבים את הקיצוניות ושואפים אליה בכל משאת נפשם", ודו"ק].

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגרב"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית

רחיצה בערב שבת

שבת דף כ"ה ע"ב איתא, דרחיצת ידים ורגלים בחמין בערב שבת מצוה, מאי מצוה דאמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי, ערב שבת מביאים לו עריבה מלאה חמין, ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין, ודומה למלאך ה' צבאות. וכן פסק בשו"ע (סימן ר"ס סעי' א'), מצוה לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת.

ועי' במ"ב (שם סק"א) שכתב דמצוה זו היא מפני כבוד השבת. ומקור דבריו הוא ברמב"ם פ"ל ה"ב, וז"ל: 'איזהו כבוד', זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת 'מפני כבוד השבת' וכו', ע"כ, ומבואר שהוא מצוה משום כבוד שבת. וברבינו ירוחם (ריש נתיב י"ב) כתב שהוא מצוה משום עונג שבת, וז"ל: רחיצת ידים ורגלים או מרחץ... שעשה לכבוד שבת הוא מצוה משום עונג שבת. אולם הראב"ן (סי' שמ"ג) כתב דמצות הרחיצה בער"ש היא מצוה לשמוע דברי חכמים, וכעין מה שאמרו בחולין (דף ק"ו ע"א) על נטילת ידים שהיא מצוה ופירשו בגמ' שהיא משום מצוה לשמוע דברי חכמים. ועי' בברכי יוסף (סק"א) שהביאו, והשיג עליו דבראשונים הנ"ל מבואר דהמצוה היא משום כבוד או עונג שבת, ע"ש.

הרי מבואר דאיכא ברחיצה ב' דברים, משום עונג שבת שעי"ז גופו נקי בשבת ואז יהיה לו עונג, ומשום כבוד שבת שמראה בזה שהשבת חשובה לפניו. וראיתי מובא בשם גאון אחד לפרש בענין אחר, דהנה הרמב"ם פ"ל ה"ב כתב איזהו כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על האדם לרחוץ פניו ורגליו בחמין בער"ש מפני כבוד השבת ומתעטף בציצית ויושב בכובד ראש 'מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך', ועי' ברמב"ם פ"ג מתפילה ה"ג וז"ל: במה דברים אמורים שאינו מטהר לתפלה אלא ידיו בלבד, בשאר תפילות חוץ מתפילת שחרית, אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו ואחר כך יתפלל, ע"כ, ובכסף משנה שם הביא מקור לדבריו ממה שאמרו בשבת דף נ' ע"ב רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום שנאמר כל פעל ה' למענהו, דהיינו לתפילת שחרית (ודלא כפרש"י שם), ועי' בנודע ביהודה (תנינא או"ח סי' ק"מ) במש"כ בן המחבר (שם) לבאר ענין זה, וז"ל: פירוש הברייתא דרוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בשביל קונו, היינו מצד החיוב דצריך האדם להכין בכל יום בשחרית לעבודת הבורא 'כאדם שהולך לפני מלך ושר', כמש"כ הכון לקראת אלהיך, ולא יעמוד כשהוא מנוול ומלוכלך ברפש וטיט ומלמולי זיעה, והנה ודאי כל זה הוא קפידא באברים המגולים ואינן מלובשים כגון פנים ורגלים וכו']. ומעתה נראה שלרמב"ם מנהגו דרבי יהודה בר אילעאי שהיה משום כבוד שבת מיוסד הוא על דין הכנה לתפילה, דתפילה הוא בבחינת קבלת פני השכינה, וכעומד לפני המלך, ולכן כל מה שצריך בעד קבלת השכינה, שוה בקבלת שבת כמו בתפלה, וכדמבואר ברמב"ם הנ"ל דקבלת שבת הוא כמו שיוצא לקראת המלך. ולכן צריך בעד קבלת שבת רחיצת פניו ידיו ורגליו, שהוא להרמב"ם דין הנאמר בעד הכנה לתפילת שחרית. וכן מה שהיה מתעטף בציצית לקראת שבת הוא ג"כ משום דלגבי תפילה בענין תיקון המלבושים, וכדמבואר רפ"ה מתפילה, (ומצינו בעוד מקומות שהעיטוף הוא אימת השכינה, יעוי' בשבת דף י"ב ע"ב הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי המיטה ולא על גבי הכסא אלא 'מתעטף' ויושב לפניו מפני ששכינה למעלה מראשו, ופרש"י מאימת השכינה כאדם היושב באימה, וכן שם דף י' ע"א מאימתי התחלת הדין ר' ירמיהו ור' יונה חד אמר משיתעטפו הדיינין ופרש"י שמתעטפין בטליתן מאימת השכינה). ומה שכתב הרמב"ם דלגבי שבת שהיה יושב בכובד ראש ומייחל לקבלת השבת, הוא ג"כ דין לגבי תפילה, דתפילה בעי כוונה כדמבואר ברמב"ם פ"ד מתפילה הט"ו, וז"ל: כל תפלה שאינה בכונה אינה תפילה, מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו, עוד שם בה"ח וז"ל: וכן אין עומדין להתפלל לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה וכו'. הרי מצינו שכל ההכנות הדרושות משום כבוד שבת שעשה רבי יהודה בר אילעאי, דהיינו רחיצת פניו ידיו ורגליו, ולבישת טלית מצוייצת, ויושב בכובד ראש, כולם היו דינים מושאלים מהלכות תפילה, שקבלת שבת ותפילה שוים הם בזה, שבשניהם נפגשים במלך.

ויסודי הדברים כבר כתב מרן הגרי"ז זצ"ל בספרו עה"ת (פרשת יתרו), שענין הרחיצה הוא מצד ההכנה שצריך לקבלת פני השכינה, וכתב שיש בקבלת שבת שלוש הלכות מקבילות להלכות שנאמרו בקבלת פני השכינה של מתן תורה, ותמצית דבריו הם, דבמתן תורה אמרו בני ישראל רצונינו לראות את מלכנו, ואח"כ נאמר לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, והיו נכונים ליום השלישי וגו', ויוצא משה את העם לקראת האלקים וגו', היינו מכיון שאמרו רצונינו לראות את מלכנו ובאו לקבל פני השכינה, נתחדשו בזה שלש הלכות, האחת – חילוף בגדים דכתיב וכבסו שמלותם, השנית – שיהיו מוכנים ולא טרודים ועסוקים כאשר תבוא השכינה, וזהו דכתיב והיו נכונים ליום השלישי, והשלישית – היציאה לקראת השכינה, דכתיב ויוצא משה את העם לקראת האלקים, אלו שלוש הלכות הנצרכות לקבלת פני השכינה. ומבאר הגרי"ז דגם בקבלת שבת מצאנו את אותן השלוש הלכות, האחת - החלפת הבגדים לכבוד שבת, השנית - מה שהרץ ברה"ר לפני שבת נקרא רץ ברשות, משום ההלכה של בואו ונצא לקראת שבת כלה מלכתא (ב"ק ל"ב), היינו כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי, והשלישית - שהיו יוצאים לקראת השבת ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלכה. והיינו דקבלת שבת היא בעצם קבלת פני השכינה, ולפיכך יש בהם אותם דינים, עכת"ד.

ב. והנה בטור איתא, דמצוה על כל אדם לרחוץ 'כל גופו' בערב שבת, ואם אי אפשר לו לרחוץ כל גופו ירחץ פניו ידיו ורגליו בחמין דאמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב שבת מביאין לו עריבה מלאה מים חמין ורוחץ בה פניו ורגליו. וכן פסק הרמ"א דלכתחילה צריך אדם לרחוץ כל גופו, ואם אי אפשר לו ירחץ פניו ידיו ורגליו. ומקור לזה כתב הגר"א מהסוגיא בשבת (שם) דדרשו את הפסוק 'ותזנח משלום נפשי' אמר רבי אבהו זו הדלקת נר בשבת, 'נשיתי טובה', אמר רבי ירמיה זו בית המרחץ, רבי יוחנן אמר זו רחיצת ידים ורגלים בחמין, ופירש הגר"א שגם ענין הרחיצה הולך על שבת וכ"כ המהרש"א שם, וא"כ מבואר שבער"ש יש לרחוץ במרחץ, ועל כרחך היינו רחיצת כל גופו דהא לרחיצת פניו ורגליו אין צריך מרחץ. [ומצאנו עוד בסנהדרין דף י"ז ע"ב, דעיר שאין בה מרחץ אין ת"ח רשאי לדור בה, ופי' היד רמה 'בית המרחץ לרחוץ בו לכבוד שבת ויו"ט וכו']. והקשו האחרונים דא"כ אמאי לא רחץ רבי יהודה בר אלעאי את כל גופו שהוא עיקר הדין, ובפרט דקי"ל (עי' ב"ק דף ק"ג ע"ב) דכל היכא דאיכא מעשה בחסיד אחד רבי יהודה בר אלעאי היא, וא"כ אמאי לא עשה את עיקר דינא, והסתפק רק ברחיצת פניו ורגליו. ונאמרו בזה כמה תיחוצים, האליה רבה (סק"א) הביא מהראב"ן (סי' שמ"ג) שכתב שלא היה מרחץ בעירו של ריב"ע, וכתב עליו האליה רבה והוא דוחק. והברכי יוסף (סק"ב) תי' דריב"ע היה רגיל לטבול בבוקר במקוה או בנהר ולעת ערב היה רוחץ פי"ו במים חמין, אבל מי שאינו טובל, מצוה מן המובחר לרחוץ גופו. [וע"ש עוד בברכ"י (סק"ג) שכתב, ראיתי חסידים ואנשי מעשה דכל ער"ש היו רוחצים במרחץ ואח"כ טובלים במקוה ובערב היו רוחצין פי' ו בחמין]. וע"ע ברמ"א בסו"ס רס"ב שכתב שיש ענין להתרחץ סמוך לערב, וע"ש הטעם, ובשיירי כנסת הגדולה (הגה"ט אות ג') ובאליה רבה (סק"ו) ביארו טעם נוסף להאי דינא, כי רחיצה היא הנאה שלאחר שעה, ואם ירחץ סמוך לשבת תבוא הנאת הרחיצה בשבת ומכלל עונג שבת הוא, כמש"כ הטור בסי' תקנ"ב בשם הרמב"ן, והוסיף השכנה"ג דלפ"ז אם רחץ מבעוד היום גדול ישוב וירחץ פניו ידיו ורגליו סמוך לשבת, ולפ"ז א"ש במה דרבי יהודה בר אלעאי היה רוחץ רק פניו ידיו ורגליו, והיינו לפי שזה היה סמוך לערב, ולכך לא סמך עצמו על מה שרחץ כל גופו בעוד שהיום גדול. ולפ"ז מדויק מש"כ רש"י שם רחיצת ידים ורגלים ערבית 'ליל שבת', והיינו כנ"ל דכל הנידון שם הוא על הרחיצה שסמוך לערב, [וכ"כ שם הראש יוסף דכוונת רש"י ליל שבת היינו ער"ש מבעו"]. וע"ע בספר מנחת שבת (שירי מנחה סימן ע"ב ס"ק י"א) שהביא בשם השל"ה, דאם טבל זמן רב קודם צאת הכוכבים צריך לרחוץ פניו מעט קודם צאה"כ לשם קדושת שבת.

והנה בדינא דרחיצת כל גופו לא נזכר שצריך דווקא בחמין כרחיצת פניו ידיו ורגליו. וכ"כ האשל אברהם (מבוטשאטש) שמשמע שאף אין מצוה מן המובחר לרחוץ כל גופו בחמין, אלא רק פניו ידיו ורגליו. ולפ"ז מיושב קושיא הנ"ל, שבאמת ריב"ע רחץ כל גופו כדין וכמש"כ הטור, אלא דזה עשה במים קרים, ורק פניו ידיו ורגליו רחץ בחמין. [וביאור ד"ז נראה דבמצות הרחיצה איכא ב' דברים, א' דין 'כבוד שבת', דהמעשה הרחיצה עצמה היא מעשה מצוה לכבוד המלך, ולפיכך צריך שיעשהו דוקא בחמין, וכן צריך שיעשה אותה סמוך לשבת דכל שהוא מפני כבוד השבת צריך שיעשהו סמוך לשבת (כדי שיהא מינכר שעשוהו לכבוד שבת, ומה"ט אמרי' דלא יקדים הדלקת הנר), ב' דין 'עונג שבת', שע"י הרחיצה הרי הוא מעונג ביום השבת, ולזה צריך כל גופו, (וכ"נ דהא המקור להאי דינא הוא ממאי דדרשו בשבת 'נשיתי טובה' זו בית המרחץ, והאי קרא איירי בעניני עונג), וכיון שאין גוף הרחיצה מצוה כ"א היכי תימצי להיות מעונג בשבת לפיכך יכול אף לעשותו בבוקר ובצונן, (אולם לעיל הובא דברי השכנה"ג והא"ר שאף משום עונג יש לעשות הרחיצה סמוך לשבת). ולפ"ז ראיתי לבאר דברי הרמ"א בסי' תקנ"א סעי' ט"ז לענין הרחיצה בער"ש חזון, שמותר לרחוץ כ"א ראשו ופניו ידיו ורגליו, וביאר הגר"א דההיתר בהם משום שהוא רחיצה של מצוה, וכמו שהתיר שם הרמ"א דאשה טובלת ורוחצת לטהרת מצוה, אלא דצ"ב דא"כ מה"ט נתיר נמי רחיצת כל גופו לפי דהוי רחיצת מצוה, ולהנ"ל א"ש דרחיצה האסורה בימי אבלות הוא רק רחיצת תענוג ולא רחיצת מצוה, ורחיצת פניו ידיו ורגליו הוי משום כבוד וא"כ חשיב רחיצת מצוה, אבל רחיצת כל גופו הוי משום עונג א"כ תו חשיב רחיצת תענוג, ולהכי אף שיש בו מצוה מ"מ כזה רחיצה לא התירו בימים אלו. ויש שכתבו ד"ז בנוסח אחר, דרחיצת כל גופו אינו ממצות הרחיצה אלא הוא בכלל שאר ההכנות לשבת, ולפיכך זמנו לכתחילה מהבוקר כשאר ההכנות לשבת]. אולם המ"ב (סק"ג) כתב שאף כל גופו צריך לרחוץ דוקא בחמין, וכתב השעה"צ להמקור לזה הוא שהרי ראית הטור הוא ממה דדרשו בשבת 'נשיתי טובה' זו בית המרחץ, וסתם מרחץ הוא של חמין.

וכתב הביאור הלכה, ומשמע בגמרא דאפילו מי שתורתו אומנותו יש לו לבטל מלימודו כדי לקיים רחיצה בחמין, דהא מייתי שם הגמרא מרבי יהודה בר אלעאי שבכל ער"ש היו מביאין לו עריבה מלאה חמין ורוחץ בהם פניו ידיו ורגליו, וריב"ע פשיטא שהיתה תורתו אומנותו. אך שם בדידיה 'לא נזכר כ"א פניו ידיו ורגליו', וא"כ יתכן שדווקא עבור זה יש לו לבטל לימודו, אבל לא בשביל רחיצת כל גופו, עכת"ד. ונראה בדבריו דמי שתורתו אומנותו אפשר דאינו צריך לרחוץ רק פניו ידיו ורגליו, ולפ"ז א"ש עוד הא דריב"ע לא רחץ כ"א פניו ידיו ורגליו.

וכתב המ"ב דכיון דבגמ' מבואר בהדיא על רחיצת פניו ידיו ורגליו, ע"כ אם הזמן קצר ואין להם פנאי לרחוץ כל גופן יקיימו מצות הרחיצה בפניהם וידיהם (מ"ב סק"ב), וכן אם יש לו רק מעט מים חמין ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו ולא שאר איברים כדי לקיים מצות הרחיצה מעיקר דינא (ביה"ל ד"ה כל גופו).

ג. והמצוה היא ברחיצה בחמין דוקא, אבל ברחיצה בצונן לא קיים מצוה זו. ובמים פושרים עי' בביאור הלכה שנסתפק בזה עי"ש. וע"כ אותם האנשים ההולכים לים בער"ש וטובלים שם, אינם יוצאים ידי מצות רחיצה. והעתיק מש"כ פתח הדביר (סי' רס ס"א) וז"ל: לרחוץ פניו בחמין, דקדוק לשון בחמין לאפוקי מהגג קצת בני אדם שבימות הקיץ רוחצים בשפת הים או בנהרות, או אפילו בבית במים צוננים, דלאו שפיר עבדי, דהמצוה הוא דוקא בחמין וכמנהגו של ריב"א, ועל דרך הסוד ג"כ צריך חמין וכמו שגילה האר"י בספר הכוונות. וכ"כ הכף החיים (שם אות א') לפי סודם של דברים צריך להיות דוקא במים חמין ואפילו בימות הקיץ. ובאמת אותם שמתרחצים בים יש עוד סיבה לומר שאין מקיים בזה כלל כבוד שבת, מאחר דההולכים לים אין כוונתם לכבוד שבת כ"א לענג את עצמם.

ויל"ע במי שנהנה להתרחץ בצונן יותר מבחמין, אם מקיים המצוה בצונן, וד"ז נפק"מ לאותם שנוסעים בער"ש לים (ויתכונו ברחיצתם לכבוד שבת) אם מקיימים בזה מצות רחיצה. ובפשוטו דבר זה תליה בפלוגתת הראשונים שהובא לעיל, אי מצות הרחיצה הוי מדין עונג או מדין כבוד, דברמב"ם (פ"ל ה"ב) מבואר שהוא מצוה משום כבוד שבת, וברבינו ירוחם (ריש נתיב י"ב) איתא דהוא משום עונג שבת, דאם הוא משום עונג א"כ אם מתענג יותר במים קרים ש"ד, [וכדחזי' במי שמתענג ממה שמתענה אין צריך לאכול כדאיתא בסי' רפ"ח ס"ב, ועב"ד במ"ב סי' קס"ז ס"ק צד], אך אם הוא משום כבוד צריך לעולם להתרחץ במים חמים. אך למתבונן ד"ז קשה דאף אם הוא משום עונג, וכי העונג במה שמתענג ברחיצה, הא זה קודם שבת, ודין עונג הוי רק בשבת.

ובעיקר הדברים יש לדון בתרתי, חדא אם בדבר שהוא משום כבוד ואינו מתענג מזה, אי אית ביה דין כבוד, וידוע הוראת החזו"א לענין בגדי שבת, שאם אין לו בהם עונג אין בו אף משום כבוד, [נפק"מ ללבישת עניבה בימים החמים], אף שמלבושי שבת ענינם משום כבוד. אולם בהבנתו אפשר בב' פנים, א' דליכא ענין בכבוד אם מבטל בזה עונג, ולפ"ז בענינו דהוי קודם שבת לא שייכא דבר זה, ב' דדבר דהוי צער לא חשיב מעשה דכבוד, ולפ"ז אף בניד"ד שייכא סברא זו.

וביותר יש לדון מה ענין החמים דאיכא ברחיצה בערב שבת, הא בפשוטו הרחיצה הוא כדי שיהיה נקי בשבת, וא"כ מאי נפק"מ במה יתרחץ. ונאמרו בזה ב' פנים, א' דהוא מצד עצם הרחיצה וכדמבואר ביו"ד סי' קצ"ח סעי' מ"ה (ע"ש בב"י), ובסי' קצ"ט סעי' ב', ובמ"ב סי' תנ"א ס"ק ק"ו ושעה"צ שם ס"ק ק"ל דחמין מועלת ומנקה יותר, ונראה דזהו כונת רבינו ירוחם דחמין הוי מדין עונג, והיינו כנ"ל דעל ידו מתנקה יותר, ולפ"ז נראה דבכל גווני צריך להתרחץ בחמין. ב' דהמעשה הרחיצה עצמה היא מעשה מצוה לכבוד המלך,

ועמש"כ בזה הגרי"ז עה"ת פרשת יתרו, ולפיכך צריך שיעשהו דוקא בחמין שמכין עצמו בשמחה כקבלת פני המלך, ולפ"ז כשאינו נהנה ליכא ביה שום מצוה.

ד. והנה בביה"ל מבואר דבצונן לא קיים מצות רחיצה. וקשה דבהלכות ט"ב סי' תקנ"א סעי' י"ז איתא דבער"ש חזון מותר לרחוץ ראשו פניו ורגליו בצונן, וברגיל כל ער"ש מותר אף בחמין. ולכאו' אמאי מותר לרחוץ ראשו בצונן הא אינו מקיים בזה מצות רחיצה. ובע"כ חזינן דיש ב' מצות רחיצה, א' מדין כבוד שבת, דמעשה הרחיצה בחמין היא מעשה מצוה לכבוד המלך, וזהו דוקא בחמין, ב' מדין עונג שבת, כדי שיהיה גופו נקי לשבת, וזה מקיים אף בצונן. ובערב שבת שא"א לקיים דין חמין צריך לכה"פ לקיים המצוה בצונן מדין עונג.

וקצת ראיה לזה מדברי הטור (סי' ר"ס) שכתב, דמצוה על כל אדם לרחוץ 'כל גופו' בערב שבת, ואם אי אפשר לו לרחוץ כל גופו ירחץ פניו ידיו ורגליו בחמין דאמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב שבת מביאין לו עריבה מלאה מים חמין ורוחץ בה פניו ורגליו, וכן פסק הרמ"א דלכתחילה צריך אדם לרחוץ כל גופו, ואם אי אפשר לו ירחץ פניו ידיו ורגליו. וקשה אמאי רבי יהודה בר אלעאי לא רחץ את כל גופו שהוא עיקר הדין, ובפרט דקי"ל (עי' ב"ק דף ק"ג ע"ב) דכל היכא דאיכא מעשה בחסיד אחד רבי יהודה בר אלעאי היא, וא"כ אמאי לא עשה את עיקר דינא, והסתפק רק ברחיצת פניו ורגליו. ועי' בברכי יוסף (סק"ב) שתי' דריב"ע היה רגיל לטבול בבוקר במקוה או בנהר ולעת ערב היה רוחץ פי"ו במים חמין, אבל מי שאינו טובל מצוה מן המובחר לרחוץ גופו. ובאשל אברהם (מבוטשאטש) כתב שהמצוה בחמין אלא רק פניו ידיו ורגליו, אבל כל גופו אפשר לכתחילה בצונן, ולדבריו א"ש דריב"ע רחץ כל גופו כדין וכמש"כ הטור, אלא דזה עשה במים קרים, ורק פניו ידיו ורגליו רחץ בחמין, ואפשר דזה כונת הברכ"י. ולדבריהם מבואר דאיכא מצות רחיצה אף בצונן, אלא שאת הדין רחיצה בחמין אינו אלא בפניו ידיו ורגליו. אולם המ"ב (סק"ג) כתב שאף כל גופו צריך לרחוץ דוקא בחמין, ולדבריו ליכא ראיה לכל הנ"ל.

ולפ"ז יל"ע במי שהתרחץ במים קרים אם צריך לרחוץ עצמו שוב במים חמים, [וד"ז מצוי כשנכנס להתרחץ ויש תקלה במערכת החימום ואין מים חמים, אם צריך אח"כ להתרחץ שוב בחמין במק"א, אחר שרחצו גופם סמוך לשבת וגופם כבר נקי], דאפשר דאף שברחיצה במים קרים אינם מקיימים מצות רחיצה מ"מ אחר שגופם רחוץ אין שום משמעות במה שרוחץ שוב, ורק לצד שהובא לעיל שרחיצה בחמין מנקה יותר י"ל שצריך להתרחץ שוב, וצ"ע.

ה. נהגו המדקדקים לטבול במקוה טהרה בכל ערב שבת. ומקור הדברים הוא מהזוהר (פרשת ויקהל דף ר"ד ע"א), והובא דבריו בראשית חכמה שער הקדושה (פ"ז אות ק"ו). ועי' בחיי אדם (כלל א' סעי' י') וז"ל: מצוה לרחוץ כל גופו 'ויטבול', ואם א"א לו עכ"פ ירחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת. וע"ע מש"כ בריש ספרו 'זכרו תורת משה' וז"ל: יכול האדם להתבונן ולנסות כי כאשר יכוין האדם את דעתו ויהיה יראת ה' בלבו באמת ויהיו מעשיו רצויים, אז בודאי 'לאחר שטבל בערב שבת בכונה רצויה לקבל קדושת שבת יבין בדעתו שנתוסף לו נשמה יתירה', כי 'רגיש בנפשו יראת הרוממות שבאה לו עד שתבער בו אהבת ויראת ה', וזה בדוק ומנוסה מכמה אנשים כמה פעמים בלא שום ספק, אבל כשאין נשמתו טהורה אז לא ירגיש בקדושת השבת, עכ"ל. והמ"ב בהלכות שבת השמיט לדין זה, אולם בהלכות תשעה באב בסי' תקנ"א (סק"צ"ה) גבי שבת חזון הביא למנהג זה, וז"ל: ולענין הטבילה 'הנוהג לטבול' בכל ערב שבת מותר, ומי שמבטלה לפעמים מפני טרדת עסקיו או מפני הצינה אסור, ע"כ. וראיתי מביאים שדבר זה נמצא כבר בראשונים, דיעוי' בספר המנהיג (הלכות הלל אות פ"א) וז"ל: 'הטובל לכבוד שבת' לא מברך על הטבילה, שאין טבילה זו מן התורה אלא לנדה ויולדת, ע"כ. ומבואר דהיה מנהג קדום כבר מזמן הראשונים לטבול במקוה בער"ש, עד שהיה ס"ד שיברכו על טבילה זו.

והנה הגדרת מקוה הוא מקום של מים מכונסים אשר אין נזדלים ממנה החוצה, וכשנזדל ממנו החוצה זה פסול מה"ת משום זוחלין. ויש עוד הלכה במקוה שצריך שיהיו המים מי גשמים וכו' אבל אם הם שואבין הר"ז פסול. ולגבי טבילת עזרא כתב המ"ב בסי' פח סק"ד בשם האחרונים שמ' סאה של שאובים כשרים לטבילה זו, ומ"מ יש ענין לטבול במקוה כשר, דיעוי' בירושלמי ברכות (פ"ג סוף הלכה ד') אמר רבי יצאי שמעתי שמקילים בה ומחמירים בה, וכן המחמיר בה מאריך ימים בטובה, מקילין בה לרחוץ במים שאובים, מחמירים בה לטבול במים חיים, וכתב החרדים בפירוש הירושלמי שם 'מים חיים לאו דוקא דה"ה למקוה של מי גשמים, אלא לאפוקי שאובים. ובמסכת ברכות דף כב ע"א אמר רבי יצאי שמעתי שמקילים בה ושמעתי שמחמירים בה וכל המחמיר בה על עצמו מאריכין לו ימיו ושנותיו, ופי' הבה"ג שמעתי שמקילים בה – היינו מסאה במים שאובים, ושמעתי שמחמירים בה – היינו דמצריכי טבילה במי מקוה דוקא, וע"ז קאמר דכל המחמיר על עצמו לטבול במקוה כשר כדין מאריכין לו ימיו ושנותיו, אולם ברש"י נראה שפירש בענין אחר, ועי' בשו"ת תפארת צבי ח"ב יו"ד סי' כ"ט ושו"ת משנה שכיר ח"א סי' ע"ט שנדחקו ברש"י לפרש ג"כ דהמחמירים הידרו על מקוה כשר. ולגבי טבילה דתוספת קדושה כגון בערב שבת ויו"ט, דעת הבן איש חי (שו"ת תורה לשמה סי' שע"ה) שכשר, ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' סד סק"ו) הביא מהשל"ה (יומא נר מצוה אות יד) שטבילה לתוספת קדושה ולצורך תשובה לא מהני בשאובין, ולא תיקנוה חכמים רק לטבילת עזרא משום 'הם אמרו והם אמרו', אבל בעצם לא מצינו טהרה במקוה כזה, ולפיכך כתב דבערב יוה"כ שהטבילה הוא גם משום תשובה בענין דוקא מקוה כשר דמים שאובים אין מועיל בטבילה שהיא לתשובה. ולענין פסול זוחלין לטבילת עזרא, בשו"ת מנחת יצחק (שם) הביא שמדברי המג"א סי' קנ"ט ס"ק כ"ז והמחצית השקל שם משמע שהוא פסול, ויש חולקין, וע"ש שהיקל כשאין לו מקוה אחר.

חשש זוחלין המצויים בזמנינו במקואות של גברים, אם המים גבוהים מדי, ובעת הטבילה המים יוצאים החוצה, או באופן שהמים גבוהים מדי ונכנסים לתוך החור של הבור של הזריעה בקיר למעלה באופן שהחור הוא פחות משיעור שפופרת הנוד דנמצא שאין חיבור בין המקואות, וצריכים להזהר שגובה המים לא יתקרב לחור של בור הזריעה. אלא דיש צדדים להקל בזחילה למעלה מארבעים סאה, עי' שו"ע סי' רא סעי' נ' וברמ"א שם (שלכתחילה יש להחמיר), ובפ"ת שם סק"ג בשם הב"ח (שאף בדיעבד אין זה מהני), כמ"כ יש לדון להקל מצד שזה זחילה בשעת טבילה, עי' פ"ת (שם) שהביא משו"ת מעיל צדקה שפוסל, והש"ך שם ק"ק לק וס"ק קי"כ מתיר, אך הביא משו"ת מהרי"ק (ס"ס נז) שפוסל. ולענין זחילה ממקוה למקוה, עי' חזו"א יו"ד הל' מקואות ס' קכ"ז סק"ב, ע"ש.

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' ושא"ס

הזכרת חורבן ירושלים בסעודה - אעפ"י שאכלנו ושתינו חורבן ביתך הגדול והקדוש לא שכחנו

אמרינן במנחות (צז' ע"א) ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו: בזמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר על אדם, ועכשיו שאין בית המקדש קיים - שולחנו של אדם מכפר עליו. וביאר ברש"י, מפני שנותן פרוסה לאורחים. ובשיטמ"ק כתב, מפני שנותן פרוסה לעני, ע"ש. ולכך המאריך על שולחנו מאריכים לו ימיו ושנותיו, מפני שמא יבוא עני ויתן לו מן המאכלים (ברכות נה' ע"א). ובמשנה אבות (פ"ג) איתא: רבי שמעון אומר וכו' אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא שנאמר (יחזקאל מא'): ויאמר אלי זה השלחן אשר לפני ה' (עי' ש"ע או"ח סי' קע'). ויש עוד הלכות ומנהגים שאמרו חז"ל בענין 'שולחנו של אדם', ואין כאן מקומו.

הרבה כתבו חז"ל אודות חשיבות 'שולחנו של אדם' היושב בסעודתו. במאמר שלפנינו נעסוק בעד"ה מעט בענין 'הזכרת חורבן ירושלים על שולחנו', בשו"ע (או"ח סי' תקנ"ס סעי' ב') כתב, וכן התקינו לעשות זכר לחורבן שהעורך שולחן לעשות בעודה לאורחים מחסר ממנו מעט וכו' (ע"ש במ"ב ובביאור הלכה). וגם בכך לא נעסוק כאן, אלא בענין הזכרת החורבן בפה וכפי שיבואר להלן בעד"ה.

כתב בספר סדר היום: וצריך לזכור בתוך סעודתו חורבן ירושלים והמקדש, ויאנח על ככה ויאמר מזמור תהילים 'על נהרות בבל', ואע"פ שאין ראי' לדבר דרשינן סמוכים דכתיב (תהלים): נותן לחם לכל בשר וגו' וסמיך ליה: על נהרות בבל, וביגון ואנחה יאמר אם אשכחך ירושלים וגו' ויעלה על לבו השממה והחרבן שנחרב בית קדשנו ותפארתנו בעונותינו ונארך גלותנו, ע"ש.

כתב האר"י ז"ל, יזהר האדם מאוד ומאוד שלא ימנע עצמו מלדאוג על חורבן הבית בכל הסעודות, והוא מזוהר הקדוש פרשת תרומה (דף קנז.) וז"ל (תרגום) מי שמתעדן על שולחנו ומתענג במאכלים יש לו לזכור ולדאוג על הקדשה של ארץ הקדושה ועל היכל המלך שנחרב, ובשביל העצב ההוא שנתעצב על שולחנו שם בתוך השמחה והמשתה שלו, מחשב עליו הקב"ה כאילו בנה ביתו ובנה כל אלו חרבות של בית המקדש, אשרי חלקו. ע"כ. ולכן נהגו לומר בחול קודם ברכהמ"ז מזמור 'על נהרות בבל', ובשבת ויו"ט 'שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון' וגו', אך את זה תוכלו שאת בינה שבוודאי אין אדם יוצא חובתו בפה שח ואומר המזמור בפיו ובשפתיו, ולבו בל עמו. אך העיקר שיכניס בלבו ובמחשבתו צער החורבן ויקרע סגור לבו מהצער הגדול והדאגה הגדולה על חורבן בית המקדש בעת אמירת המזמור. ודי בזה (ספר יסוד ושורש העבודה).

כתב המגן אברהם (סי' א', ומובא במ"ב): כתב של"ה, שבכל סעודה יאמר 'על נהרות בבל' ובשבת יאמר מזמור 'בשוב ה' את שיבת ציון וגו' ואחר כוונת הלב הן הן הדברים.

כתב בספר פלא יועץ (ערך אכילה ושתיה): ומאחר שהפליגו בזוהר הקדוש בשבח המגיע למעלה זכרון בית המקדש על שולחנו ומיצר ודואג על חסרונו, על כן נהגתי לומר ברייתא זו על השולחן לצאת בה גם כן ידי חובת דבר תורה. תניא אמר רבי יוסי פעם א' הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל וכו'. תניא ר"א אומר ג' משמרות הוי הלילה וכו'. יהודה בן תימא אומר וכו'. ובשבת אני רגיל לומר משנת יהודה בן תימא ומימרת אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים וכו' רבי חנינא בן עקשיא וכו' ואחר כונות הלב הן הדברים בעידן עציבותא עציבותא ובעידן חדוא חדוא.

ועוד כתב (ערך חורבן ביהמ"ק): חורבן בית המקדש צריך להיות לזכרון בין עינינו כדכתיב: אם אשכחך ירושלים וכו'. ובפרט לעת האוכל זכור יזכור ותשוח עליו נפשו על כי שולחנו מלא דשן ושולחן אבינו שבשמים ריקם זה כמה מאות שנים בעוה"ר וכו'. וביותר צריך ליזהר בשבת לזכור בסעודותיו חורבן בהמ"ק מאחר שאומר בבהמ"ז, ואעפ"י שאכלנו ושתינו חורבן ביתך הגדול והקדוש לא שכחנו, ואם לא יזכור ולא יעלה על לב חורבן בית המקדש אפי' בשעה שאומר אלו התיבות, הרי זה מעיד עדות שקר בעצמו לפני קונו ונשא עונו אבל המעלה את ירושלים בזכרונו יזכה ויראה בבניינו.

ובס' בן איש חי כתב: על כן ירגיל לומר 'לשם יחוד קודשא ברוך הוא ושכינתיה וכו' הריני זוכר את ירושלים אשר חרבה בעוונותינו, והריני מצפה לבנינה שיבנה אותה הקב"ה במהרה בימינו אמן. ויהי רצון מלפניך ה' או"א שתשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת. וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו, וקיים בה מקרא שכתוב שסיים ואע"פ שאכלנו ה' חומת אש סביב, ולכבוד אהיה בתוכה.

ובספר ליקוטי מהרי"ח כתב: טעם שצריך להזכיר חורבן בית המקדש עפ"י דברי הגמ' סוף פ' חזקת הבתים, דמשחרב ביהמ"ק היה הדין שלא נאכל בשר שבטלו הקורבנות, ולא נשתה יין שבטלו הנסכים, ושלא לאכול לחם שבטלו המנחות, אך היא גזירה שאין יכולין לעמוד בה. ע"ש. ולכוונה זו כיון שאכלנו את לחמו ויינו שתינו הוה כאילו ח"ו אין אנו מתאבלין על חורבן בית המקדש לזאת אומרים 'על נהרות בבל' וגו' לומר שח"ו לא שכחנו, אך הוא הכרח. כל זה כתבתי בדרך אפשר וה' ינחני בדרך האמת. וסמך לדברי מצאתי בסידורי ספרד בנוסח רצה בברכת המזון שסיים ואע"פ שאכלנו ושתינו חורבן בית המקדש לא שכחנו. ע"ש.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מבחן הקנאות בשם התורה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כִלִּיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי. לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם (כה, י-יב)

שאלות

א} שאלת השאלות אשר כל אדם שואל היתכן שבשביל מעשה רצח יקבל שכר גדול כזה הנני נותן לו את בריתי שלום, ואמרו חז"ל פנחס הוא אליהו שהאריך ימים ולבסוף עלה ברוח סערה השמימה ומלווה כל ברית ואף הוא אשר יבשר את הגאולה במהרה בימינו? ב} זאת ועוד אם המעשה נשגב כל כך מדוע חז"ל פסקו **במסכת סנהדרין דף פב ע"א** וכתיב, במדבר כ"ה וירא פנחס בן אלעזר, מה ראה אמר רב ראה מעשה, ונזכר הלכה. אמר לו אחי אבי אבא, לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני הבועל את הנכרית קנאין פוגעין בו. והיא הלכה ואין מורין כן, היינו שאם ישאל אסור להתיר לו לרצוח את הבועל ארמית, ומאידך קנאים פוגעים בו, ולכאורה היה צריך להיות הלכה ומורין כן?

המצב בתוך מחננו:

עדים אנו למצב שישנם רבים אשר מקנאים בשם התורה להילחם נגד כל פעולה אשר לכאורה היא נוגדת השקפת התורה, ולזאת מרשים לעצמן לפעול ולעשות ככל העולה על רוחם, וההסבר לדברים כמובן שזה קנאות לשם התורה הקדושה, אולם כאשר האדם יבחן את מעשיו פעמים רבות יראה עד כמה הוא טועה ושזו עצת היצר ואין כל מטרה קדושה מאחרי הדברים, אלא מידות וסיבות שונות ואינטרסים אישיים, אך למען התחושה הטובה ולמראית העין תולים הכל בשם התורה, ולזאת התורה מנחה אותנו את הדרך לבחון את שורשם של מעשיו לבל יטעה בעבודתו כאשר נבאר.

המבחן נבחן בלקיחת האחריות:

ונראה לבאר כי קושיה מתורצת בחברתה היות ועצם המעשה הוא רצח בכדי להופכו למשמעות אחרת חייבת להיות קנאות לשם שמים טהורה מכל נגיעה ושיקול אנכי, ולו היתה הלכה הרי הדבר מתיר לכל אדם לבצע דבר זה מבלי לבדוק את הפנימיות שבתוכו אם מעשיו קנאה לקב"ה או לסיבה אנוכית כיון שחושב שמותר לבצע פעולת רצח זה, אך כאשר הדבר נקבע שרק קנאים פוגעים בו יודע האדם שאין היתר אלא

הדבר נתון לשיקול דעתו האישית שעושה כן מתוך קנאת השם אחרת רוצח הוא ויענש על כך, נמצא שדרך זו עוברים מעשיו בכור המבחן מה היא כוונתו האמיתית. כך האדם בכל מעשיו צריך לבחון את האמת שבמעשיו ומהיא הסיבה האמיתית שמניעה אותו למעשה, בהיות שפעמים רבות האדם אמנם תולה את מעשיו בדבר מצוה אך האמת המסתתרת היא תאוות ליבו ומידותיו.

משל המבדיל בין ניתוח ע"י רופא לסתם אדם:

ובכדי להמחיש דבר זה נביא משל, כאשר אדם יכנס לחדר נתוחים בבי"ח ורואה כיצד חותכים האדם ומוציאים את ליבו לטפל בו, וכי יאמר שהרופא רוצח? ודאי שלא, אך מדוע לא? והרי בדומה לכך, אם יראה אחד שתפס אדם ברחוב והשכיבו ולקח סכין וחתך אותו והוציא ממנו איברים אין ספק כי רוצח הוא, וכי יאמר שהוא מנתח, ולכאורה מה ההבדל?.

אולם מלבד תנאי השטח המבדילים בין המעשים, הרי גם סוג האישים מובדלים במהותם בכדי שיתפרשו מעשיו כניתוח לרפא, צריך להיות בעל ידע רפואי ולהיות מנתח, אבל כאשר אין לו מושג ברפואה כיצד יתכן שנפרש מעשיו כמנתח? ברור שהוא רוצח, הוי אומר שדרגת האדם וידיעותיו קובעות פרשנות מעשיו מניתוח לרצח מרפואה למשחית. כן הוא הדבר בבועל ארמית שרק אדם שהוא קנאי ובדרגת יר"ש גבוהה שייך שהדבר יתפרש כקנאת ה'י"ת יכול לעשות כזה מעשה ומתוך הנהגתו ומעשיו אשר מעידים עליו כי הכל לכבוד השם יתברך בהיותו מדקדק קלה כבחמורה, אבל אדם פשוט אשר בועט ומזלזל בקיום התורה והמצוות, היתכן אצלו קנאה לשם שמים מתוך דאגת כבוד השכינה, הרי אם כל כך חס על כבוד קונו כיצד רומס בידים את התורה ומצוותיה?.

תוכחת הקב"ה לשמש ולירח:

זאת ועוד מבואר **במסכת נדרים דף לט ע"ב** דרש רבא ואמרי לה אמר רב יצחק מאי דכתיב (חבקוק ג) שמש ירח עמד זבולה, שמש וירח בזבול מאי בעיין והא ברקיע קביעי? (היינו הרי מקום השמש והירח ברקיע ולא בזבול אשר גבוה מהרקיע כמבואר בחגיגה דף יב:) ותירצה הגמרא מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו רבונו של עולם אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירים, באותה שעה ירה בהן חיצים וחניתות, אמר להם בכל יום ויום משתחוים לכם ואתם מאירים, בכבודי לא מחיתם, בכבוד בשר ודם מחיתם? ובכל יום ויום יורין בהן חיצין וחניתות ומאירים שנאמר לאור הציך יהלכו וגו' עכ"ל.

הגדרת הגר"ח במבחן הקנאה האם שמח בזה:

וראיתי משל יפה בשם הגר"ח מבריסק כיצד להבחין במעשיו של האדם, הרי ידוע לעכבר יש שני אויבים והם החתול ועקרת הבית ושניהם רוצים להורגו, אך ההבדל בניהם הוא תהומי, החתול שמח שיהיו עכברים בכדי לאכול אותם, ואילו עקרת הבית מצטערת שהעכבר נמצא ונזקקת לאמצעי חיסול, ויותר הייתה שמחה אילו לא היה בא לבית.

כך בדבר זה אפשר לבחון כל פעולות ומעשיו של האדם האם קנאתו לשם שמים או לא, אם שמח בנזק שנגרם לשני או מצטער עליו והיה יותר שמח שלא יהיה ולא יצטרך לקנא בו. והיינו פנחס אשר רצח את נשיא שמעון ודאי נצטער על כך רבות והוא הוכחה שהיה יותר שמח שלא יהיה החטא ולא יצטרך לרוצחו, אבל כעת שכבר ישנו מקנא לשם ולא חיסול חשבון עם האדם, כעין עקרת הבית, וכל זמן שאין האדם מגיע לשלמות זו לא יתכן שקנאתו תהיה לשם שמים אלא כדי לעשות רצון עצמו ולקרר את כעסו.

תקנת ברכת המינים דווקא ע"י שמואל הקטן ללמדנו שאסור לשנות נוסח התפילה:

ונקדים את הגמרא במסכת ברכות דף כח ע"ב תנו רבנן שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה. אמר להם רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים? עמד שמואל הקטן ותקנה, לשנה אחרת שכחה. ומאחר ואנו נצרכים להביא מאמר חז"ל הקשור לפרשתנו נקדים בדרך אגב את אשר נלמד ממאמר זה עד כמה **אסור לשנות נוסח התפילות** אשר לצערנו בימינו הפך להיות דור הסידורים שרבים אשר מוציאים סידורים ומשנים הנוסחאות כאילו הוא דבר של מה בכך ולכן נביא דברי גדולי חכמי ישראל אשר כתבו בזה. **וכתב מרן החיד"א זצ"ל בשו"ת חיים שאל (חלק ב סי' יא)** כתב להביא ראי' לענין זה מהא דאמר ר"ג כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים וכו', דלכאורה יפלא, כי מה חכמה היא זו לתקן דברות שתים בלה"ק ואפילו תינוקות היודעים לה"ק יכולים בנקל לתקנה? אלא שבהיות שמכל אות ואות מהברכות סוד שתלוי ביחוד וזיווג המדות, לכן צריך חכם גדול ורוה"ק שורה עליו לכוון הדברים לפי סודם, והיינו דקאמר ר"ג כלום יש אדם וכו'. **וכן כתב בנפש החיים להגר"ח מוולוז'ין זצ"ל (שער ב סוף פרק יג)** האריך להסביר שאין אתנו יודע עד מה כוונת אנשי כנסת הגדולה מתקני התפלה שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים, וכל מה שנתגלה לנו מקצת כוונות התפלה מכתבי האר"י ז"ל אשר הפליא לעשות כוונת נפלאים אינם בערך אפילו כטפה מן הים נגד פנימיות עומק יושבתא שיוכל לתקן תיקון נפלא ונורא כזה וכו' ע"ש. **גם בתשו' חתם סופר (חלק ו סי' פד וע"ש סי' פו ופט)** כתב, דהגם שהותר לעשות כן באקראי להתפלל בלע"ז, אבל להעמיד ש"ץ באופן קבוע להתפלל תמיד ברבים בלשון העמים אסור לעשות כן שא"כ היה להם לאנשי כנסת הגדולה לתקן להתפלל בלה"ק, ויותר טוב היה להם לתקנה בלשון כשדים שזהו הלשון שהיו מדברים, וע"כ שהיו צריכים לתקן הנ"ל בלה"ק בתיבות ידועות וכוונות רצויות כדי למלאת חסרון עבודת ביהמ"ק, ונמנו על כל תיבה ותיבה ואות ואות בסודות עליונים עד שא"א להעתיק כוונות אלו בלשון אחר בשום אופן, ואם אנו אומרים כלשון שתקנו אנשי כנה"ג, אף על פי שאין אנו יודעים לכוון, מ"מ עלתה תפלתינו כהוגן, משא"כ כשמתפללין בלע"ז עכת"ד החת"ס. **והוסיף בשו"ת יביע אומר חלק ה - אורח חיים סימן יב** וכיו"ב כ' **הגאון פני יהושע (ברכות כח:)**, גבי הא דתני א"ל ר"ג לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים, עמד שמואל הקטן ותיקנה וכו', **ולכן כ' השל"ה** שאין לשנות אפי' נקודה אחת, כי שנוי נקודה אחת יכול להחריב העולם וכו'. ולכן אפילו אינו מבין לה"ק יתפלל בלה"ק וכו'. ע"ש. **וכ"כ בחסד לאלפים (סי' קא סק"ה). ועוד עיין בזה בשו"ת יחוה דעת חלק א סימן מג. וכן בשו"ת יחוה דעת חלק ג סימן ו. ותלו"ל.**

דברי הגרי"א לבאר מאמר חז"ל עד כמה צריך האדם לבחון עצמו שהכל לשם שמים:

נחזור לדברנו שחייב האדם להעביר את מעשיו בכור המבחן שתהיה כוונתו טהורה, ובדרך זו ראיתי שמפרש הגרי"י אברמסקי זצ"ל את הגמרא הנ"ל, והקשה הגרי"א וכי כל כך קשה לנסח עד שהוצרכו דווקא שמואל הקטן שינסח? אלא ביאר שכונת חז"ל ללמדנו היות וברכה זו נתקנה נגד הצדוקים פורקי עול התורה ויש שנאה כלפיהם מסתמא מי שיתקן נוסח הברכה יהיה מעורב בזה רגשותיו האישיים ולא רק חשבון החילול ה'י"ת שיש בדרכם, ולכן דווקא שמואל הקטן שהיה דרכו לומר (אבות פ"ד מי"ט) "בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך" (משלי פכ"ד פסוק יז). והיינו שהשריש בקרבו מידה זו שאפילו שהוא אויב שלו אין לו לשמוח במפלתו, וכיצד ישמח במפלת הצדוקים ואדרבא היה שמח אילו לא היו צדוקים יותר מאשר שיפלו נמצא שנוסח הברכה יהיה נקי מכל תחושות אישיות. **וכן ראיתי בשו"ת קול מבשר חלק ב סימן ז** וז"ל והנה לכאורה הלא יש בזה סתירה שאם ע"פ התורה אסור לשנוא לחבירו איך נפרנס את המקרא כי תראה חמור שונאך? אבל באמת בגמרא **פסחים דף קי"ג ע"ב** מקשה על קרא דכי תראה חמור שונאך ומי שרי למיסני והא כתיב לא תשנא את אחיך בלבבך, ומוקי לה כגון שראה בו דבר עבירה ושונאו מחמת עבירה ולא מחמת שאין לבו שלם עמו. ובתוספות שם פסחים דף קי"ג הקשו מההיא **דב"מ דף ל"ב** דאמרינן אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו והשתא מה כפיית יצר שייך כיון דמצוה לשנאותו? ותירצו כיון שהוא שונאו גם חבירו שונא אותו דכתיב כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם ובאים מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית יצר עכ"ל, (ועיין בספר החינוך פ' משפטים סימן פ' ובהגהות מל"מ שם) ומעניינת מאד הפסיכולוגיה שבדברי התוספות, ועל פי דבריהם אמרתי לפרש מאמר נעים זמירות ישראל בתהלים סוף פרק קל"ט: הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט, ר"ל כי הוא שונא רק למי שהוא מצוה לשנאותו, ואעפ"כ: תכלית שנאה שנאתים, ר"ל שבאים מתוך כך לידי שנאה גמורה, כ': לאויבים היו לי, ר"ל כיון שהוא שונא גם חבירו שונא אותו כנ"ל ובאים מתוך כך לידי שנאה גמורה, וא"כ יש חשש שמא אין כוונתו טהורה בשנאתו לשם שמים באמת רק הוא בעצת היצר מחמת איזו נגיעה עצמית גשמיית, ולכן התפלל: חקרני אל ודע לבבי בחנני ודע שרעפי וראה אם דרך עוצב בי, ר"ל אתה ה' היודע מחשבות אם אתה רואה כי היצה"ר מסמא את עיני ונדמה לי כי דרכי ישרה ותמימה לשם שמים ובאמת איננה טהורה ממחשבת פיגול ופניה צדדית, באופן זה אני מתחנן לפניך: ונחני בדרך עולם, ר"ל שתסייעני לשוב לדרך הנצחיית והאמיתית. ועל פי האמור יש להבין דברי הגמרא **ברכות דף כ"ח סוף ע"ב:** שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות לפני ר"ג על הסדר ביבנה אמר להם ר"ג לחכמים כלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים עמד שמואל הקטן ותקנה, וזה צריך ביאור איזה חומר יש בתקון ברכת המינים יותר מן י"ח ברכות אחרות שבתפלה? אכן לפי שברכה זו כולה מלאה קללות נמרצות לאויבינו ואויבי ה' לפיכך היא צריכה כוונה יתירה ומחשבה טהורה שלא תהא מעורבת בשום פנייה צדדית לצורך עצמנו רק הכל לשם שמים כמאמרו של דהע"ה בתהלים הנ"ל, ודרוש לזה שהאיש המתקן והמסדר את הברכה הזאת יתן את רוחו עליה הן שידקדק בשמירת הביטויים הנכונים ומתאימים לכוונה זו והן שאנו המתפללים דעתנו הקצרה סומכת על הכוונה שלו כמו שכתבו הקדמונים (ואנו רגילים להתפלל בשעת קיום איזו מצוה שתהא חשובה כאלו כיוונתי בכל הכוונות שכיונו אנשי כנסת הגדולה), ולכן בחרו את שמואל הקטן שנודע במאמרו במס' אבות פ"ד משנה י"ט שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח ופירשו שם הרמב"ם ורש"י ורבינו יונה והר"ע מברטנורא אף על פי ששלמה המלך אמר זאת הצוואה אבל שמואל הקטן הוא רגיל להוכיח בזאת המדה ולהזהיר מזאת העבירה (וכיוצא בזה יש בכתובות דף כ"ב ע"ב וביבמות דף כ"ד ע"ב דאמר רב אסי הסר ממך עקשות פה וכו', ופירשו התוספות בכתובות שם ד"ה משום דרב אסי: פסוק הוא אלא דרב אסי רגיל להביאו, ועיין בספרי שו"ת קול מבשר ח"א סימן י"ח עמוד נ"ו), ובו היו בטוחים שלא תצא תקלה מתחת ידו בסידור ברכה זו. וכו' משלם ראטה עכ"ל.

כל איש ישר בעיניו דרכו בעבודת השם אפילו השבטים:

כמו כן מצינו אצל אחי יוסף במשך עשרים ושתיים שנים שדנו את יוסף מדין רודף ונחלקו לשלושה דעות מה דינו דיעה ראשונה להורגו, דיעה שניה לזורקו לבור של נחשים והיינו להרוג אותו בגרמי ולא בידיהם, ודיעה שלישית של יהודה למה שידנו תהיה במיתתו נמכור אותו לישמעאלים ואם מגיע לו מיתה כבר הם יהרגו אותו, והתקבלה הכרעתו של יהודה וביצעו ותיכננו את כל התהליך כיצד להודיע לאביהם, וכל פסק דין זה נעשה בשיתוף השכינה כדברי חז"ל מאחר והיו רק תשעה שיתפו עשירי את הקב"ה והשביעו שאף אחד לא יגלה לאבא, {ואגב ראיתי שהקב"ה שיתף איתם פעולה כי בדרך שאדם רוצה מוליכין אותו ולכן לא מנע מהם} ומאז נעלמה רוח הקודש מיעקב במשך כ"ב שנים, נמצא שמדובר על גדולי עולם שיכולים לשתף ולהשפיע גם בשמים והם הבינו שהכל נעשה בצדק ובוישו וכל מעשיהם בשם התורה והצדק, ואכן כך הם הרגישו במשך כל הכ"ב שנים למרות שראו את צער אביהם שלא קיבל תנחומים עליו ונהג באבלות כל אותן שנים שהם נוהגים בצדק. ולבסוף נגלה קלונם והתברר להם שהם טעו וכל המסתתר מאחרי כל הדחף למעשיהם נבע מתוך מידת הקנאה כדברי חז"ל.

קנאת קרח נגד משה:

כמו כן מצינו אצל קרח ראש הסנהדרין ומאתים וחמישים ראשי סנהדראות של דור דעה אשר קמו נגד משה לקנאת השם ובשם הצדק והיושר, אך סופו הוכיח כמאמר חז"ל קרח מה ראה לשטות זו עינו הטעתו והצליח להטעות עוד מאתים וחמישים ראשי סנהדראות בשם קנאת הצדק והיושר, ואחריתם היית מרה שהאדמה פתחה את פיה ובלעה את קרח ועדתו, ואם בארזים נפלה שלהבת מה יאמרו אזובי קיר בדורנו אשר רבים טועים ולוחמים ומקנאים בשם התורה הן בהנהגה הפרטית והן בהנהגה הציבורית, ולזאת חובת האדם להעביר בכור המבחן את מעשיו לבל יפול ברשת היצר.

גיהינום לצדיקים על מצוות מתוך מניע רע:

וראיתי משל יפה בשם ספר עטרת חכמים היו ב' חברים שלמדו יחד ואח"כ אחד מהם עסק בקבלה והשני בגמרא, אחרי שנים נפגשו ושאל את המקובל מה השיג בחכמת הקבלה וביקשו שיראו מנפלאות הי"ת, אמר לו המקובל מה אתה רוצה לראות והשיב שרוצה לחוות גיהינום וגן עדן, הסכים המקובל אך בתנאי שיראה ולא ישאל שאלות כי אם אתה תשאל שאלות הכל יעלם, והסכים לתנאי ולכן המקובל העביר על עיניו איזו מטפחת והתחיל לראות את העולם הבא, והנה ראה שכתוב זה שער גיהינום של רשעים, התפלא החכם וכי יש גיהינום לצדיקים ומדוע כתוב לרשעים, אך לא שאל וראה כיצד נענשים הרשעים בגיהינום איום ונורא, המשיך בדרכו וראה שער גיהינום לצדיקים, אך אינו מבין כיצד יתכן, והנה רואה **מקרה ראשון** כיצד מענישים קשה אדם שריחם על אלמנה, ועוד **מקרה שני** מענישים בעונש חמור על שהיה לומד תורה בקול רם בין מנחה לערבית בביהמ"ד, **ומקרה שלישי** נענש קשה על ששמר השבת, וכבר אינו יכול להתאפק ושאלו לפשר הדבר ונעלם המראה. עכ"פ השיבו המקובל **שהראשון** כאשר ראה שבי"ד פסקו לרעת האלמנה חירף וגידף הבי"ד, ולכן נענש כיצד מבזה הדיינים, **והשני** היה יושב בבית המדרש ושם היה רב דורש בין מנחה לערבית והוא לומד בכוונה בקול ומפריע לדרשן וגורם לביזיון ת"ח ולכן נענש, **והשלישי** שהיה חולה מסוכן בביתו והתחסד שלא לחלל שבת ונגרם נזק לחולה ולכן נענש על שמירת השבת. **נמצא** שאפילו קיום מצוות כאשר מסתתרת מאחרי אותן מצוות מחשבות רעות וכוונות לא טהורות יענש עליהם. ולכן חובה על האדם לפשפש ולמשמש במעשיו אם הם לשם שמים, או מסתתר אחרי מעשיו דבר אחר.

מוסר השכל:

עלה בידנו ללמוד מפרשתנו עד כמה חייב האדם לבחון את מעשיו מהיכן הן נובעים מאחר ופעמים רבות זו עצת היצר אשר מטעה את האדם לתלות מעשיו בשם קנאות לתורה או לשם שמים, וכאשר יבחן את עצמו ימצא שהכל נובע מתוך נגיעות אישיות ומידות ואינטרסים, ובפרט בימינו אשר לצערנו רבים פועלים בשם התורה ולא בוחלים בשום דרך ואינם אלא מחללי שם שמים ברבים כי ממאיסים את עולם התורה ולומדיה בעיני הכלל, ועל כך נאמר הרמז כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים הרמז בזה שכל אשר תולה מעשיו בלשם שמים הרי ממילא עומד על דעתו ומתקיים המחלוקת כי אינו חושב שעושה דבר רע, ומעין אשר אנו עדים בתקופתנו על כל אויבינו השהידים אשר מוכנים להתאבד בשביל להרוג כיון שמשכנעים אותם שכל מי שיצליח להרוג נהפך לשהיד קדוש וזה מה שנותן להם את הכוח להמשיך במלחמה ולהתאבד למען המטרה הקדושה המוטעית שמחדירים להם, ויתכן שלכך אנחנו נענשים מידה כנגד

מידה היות ויש רבים בתוך מחננו משתמשים באותה סיסמה ולעטוף את מעשיהם הנלוזים בשם התורה ולשם שמים ומוסרים נפש על כך, אולם תורתנו הקדושה מלמדת אותנו שאין המטרה מקדשת את האמצעים וחייב האדם להעביר בכור המבחן את קנאתו ורק אז יתכן שינצל ומעשיו יהיו רצויים להי"ת, ויהיה רצון שלא נכשל במעשינו שיהיו בטהרה ובקדושה לעשות נחת רוח לפני בוראנו אמן ואמן.

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין אמונה בהשגחת השי"ת בעסק בהשתדלות

אַךְ בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת הָאָרֶץ לְשִׁמּוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחָלוּ. עַל פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ בֵּין רַב לְמְעָט. (כו, נה-נו)

איתא במדרש תנחומא ז"ל: "אך בגורל וגו' אין לך רשות לחלק אלא על פי הגורל, ומעשה נסים היה בגורל, אלעזר הכהן לובש אורים ותומים, וקלפי הגורלות לפני יהושע שנאמר: "ויריתי לכם גורל פה לפני ה' אלהינו". ועד שלא יעלה הגורל אלעזר אומר ברוח הקדש: "גורל שבט פלוני עולה שיטול במקום פלוני", ויהושע פושט ידו ועולה, שנאמר: "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון". וזו היתה יתירה שהיה הגורל צווח בשעת עלייתו, "אני גורל שבט פלוני עליתי לו במקום פלוני", ומנין שהגורל מדבר שנאמר: על פי הגורל", ע"כ. ודברי המדרש תמוהים מאוד, מאחר שהנחלות היתה נחלק ע"י רוח הקודש, אמאי היה צורך בכלל לעשות גורלות, ולעשות מעשה ניסים כאלו?

אין שום מקרה בעלמא

ונראה לומר בעזה"ת, דהנה יש כאן לימוד נפלא דהאופן שזכו כלל ישראל היתה בדוקא ע"י גורל, דכפשוטו נראה, דמה שעולה בגורל הוא רק "מקרה בעלמא", אולם נראה לומר, דהקב"ה רצה להורות דאין שום "מקרה בעלמא", והגם שהיה גורל, מ"מ באותו שעה היתה הוראה גם מפי רוח הקודש, להורות שאין שום "מקרה בעלמא", ורואים בחוש שהכל הוא בהשגחת הקב"ה, אפילו כל דרכי הטבע שנראים כמו "מקרה בעלמא".

טעם לחובת השתדלות

ונראה דיש להוסיף על זה, דדוקא קודם שזכו כלל ישראל לנחלתם, היה נצטרך ביותר לימוד זה. דמשעה שזכו לנחלה בתוך הארץ, היתה התחלת עבודת קרקע, דקודם שזכו לנחלה בארץ, לא היו עוסקים לצורך פרנסתם כלל, רק הקב"ה היה מפרנסם באופן נס ע"י ירידת המן. וכבר האריך החובת הלבבות (שער הבטחון סוף פ"ג) לבאר דאחד מן הטעמים שאדם חייב לעסק לצורך פרנסתו, הוא לנסיון בעסק בהשתדלות וז"ל, "והעילה, אשר בעבורה חייב הבורא את האדם לחזר ולסבב על סבות הטרף ושאר מה שהוא צריך אליו, לשני פנים. אחד מהם, **מפני שחייבה החכמה בחינת הנפש בעבודת האלהים ובהמרותו,** בחן אותה במה שמראה זה ממנה, והוא הצורך והחסרון אל מה שהוא חוץ לה ממאכל ומשתה ומלבוש ומעון ומשגל, וצוה אותם לחזר עליהם להביאם בסבות המוכנות להם על פנים מיוחדים ועתים ידועים. ומה שגזר הבורא שיגמר לאדם מהם, יגמר וישלם בהשלמת הזדמנות הסבות, ואשר לא גזר לו להגמר בהם, לא יגמר וימנעו ממנו הסבות. ונתבררו ממנו העבודה והעברה בכוונה ובבחירה לאחת מהנה מבלתי האחרת, ויתחייב אח"ז הגמול והעונש ואפילו לא גמר בהם המעשה", עכ"ל.

להאמין שהקב"ה מפרנסו ולא הסיבות

ובכלל הנסיון של עסק בהשתדלות לצורך פרנסה, להאמין שהגם שבדרך הטבע כל מה שעוסק בו, עולה לו מכח הסיבות אשר עוסק בהן, מ"מ חייב כל אחד להאמין באמונה שלימה שכל מה שעולה לו הוא כולו בהשגחת הקב"ה, ואינו מכח דרכי הטבע, ואינו משום שכחי ועוצם ידי, רק על כל דבר ודבר יש גבול מסויים אשר כבר נגזר מאת הבורא יתברך, כמו שכ' החובת הלבבות (שער הבטחון פ"ד) וז"ל, "וכמו שאמרנו בחיים ובמות, כן נאמר בחיוב תביעת סבות הבריאות והמזון והמלבוש והדירה, והמדות הטובות, ולהרחיק שכנגדם, עם ברור אמונתו **כי הסבות אין מועילות אותו בזה כלום, אלא בגזרת הבורא יתברך",** עכ"ל. ר"ל, הגם דאיכא חובה לעסק בהשתדלות, מ"מ אין שום כח לעצם ההשתדלות, רק כל מה שמגיע לו, הוא רק בגזירת הבורא. וא"א בשום אופן לשנות גזירת הבורא יתברך [ברבוי השתדלות, רק ע"י זכותים, כגון ע"י בטחון, תפילה ותשובה ומעשים טובים]. ומ"מ הגם שכל דבר נגזר מאת הבורא יתברך, מ"מ הגזירה הוא דוקא אם יעשה האדם ההשתדלות המוטלת עליו לעשות. ואין לומר, דאילו כבר נגזר מאת הבורא אמאי יעסק בסיבות להשיג פרנסתו, דהא הוא רצון של השי"ת, ואם לא יעסק בהשתדלות, לא ישיג פרנסתו [עי' במה שארך החובות הלבבות ריש פ"ד במש"כ בענין זה].

וזהו הלימוד שיש ללמוד ממה שזכו כלל ישראל לנחלתם דוקא ע"י הגורל, שגם כל דרכי טבע, מה שנראה דמגיע לו משום שהוא אפן טבעי משום שעסק בדרכי הטבע בהשתדלות להשיג פרנסתו, מ"מ צריך להאמין שאינו אלא אך ורק מהשגחת הקב"ה. ואחר שזה ברור לאדם, כל עסקו בפרנסה הוא רק באמונה, ועל פי דרך התורה.

המאמין בהשגחת השי"ת הרי הוא בן עולם הבא

איתא בברכות (ד, ע"ב): כל האומר פותח את ידיך ג' פעמים ביום הרי זה בן עולם הבא, ע"כ. ודברי הגמ' תמוהים מאוד, דמי שאומר "פותח את ידיך" ג"פ בכל יום מצד זה הוא בן עולם הבא, מהו מעלה המיוחדת באמירת "פותח את ידיך"? וביאר ר' יחזקאל לעוינשטיין (אור אמונה עמ' ק"ג) וז"ל, "ונראה ביאור הדברים שכל האומר פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון, דהיינו **שאומר ומכיון יסוד זה של אמונה בהשגחתו יתברך, שהקב"ה הוא המשביע לכל חי, וזן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כנים. ממילא זוכה להיות בן העולם הבא, כי עוה"ב ניתן לאדם המאמין בהשגחתו הפרטית,** ולפי"ז כמה פשוט שאין כוונת דברי חז"ל לאומר ג' פעמים ביום ללא כוונה ותומת לב, כי ללא כוונה והבנה אין משתנה לבו ומחשבתו ונשאר במחשבות המינות והאפיקורסות", עכ"ל.

נשאת ונתת באמונה

וגם איכלל בכלל הנסיון בעסק בהשתדלות לצורך פרנסה, הוא נסיון אם יעסק בפרנסתו באמונה, ויעשה כל עסקיו על פי דרך התורה ובאופן היתר גמור. וזהו הבחינה הגדולה, שהקב"ה רוצה לראות אם ישא ויתן באמונה בלי גזל או רמאות, וכדומה. ולפי"ז אפשר לבאר למה בתחילת דינו של אדם שואלין אותו אם נשאת ונתת באמונה, כדאיתא בשבת (לא, ע"א) "אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר וכו'", ע"כ. כלומר, דהא לכך נצרת, להיות מן המשתדלים בעוה"ז באמונה, וע"כ תחילת דינו של אדם הוא אם עסק כל השתדלות על פי דיני תורה וכהלכה. דעל זה הוא הנסיון, אם הוא מאמין בהקב"ה, דרק מי שמאמין באמונה שלימה בהקב"ה, שהקב"ה הוא המפרנסו, אינו צריך לעשות שום עסק שהוא כנגד דיני תורה, שהוא יודע, שהקב"ה יפרנסו באופן היתר. ועי' במש"כ הבית הלוי (בקו' הבטחון) וז"ל, "ומזה יובן טעות האנשים העוסקים בהשתדלות שאינו הולך על דרך התורה בנדנוד גזל ואונאה ושארי דברים האסורים, אשר על זה אמר הכתוב (ישעיה נט, ה): "ביצי צפעוני בקעו", ואם תשאל לו על מה עושה ככה גם הוא יודה אשר לא טוב עושה, רק תשובתו כי הוא מכרח במעשיו אשר הוא מכרח לזה מחמת חסרון וכבד הפרנסה, ובאמת תשובה גנובה היא, כי רק מחמת שעוסק בענינים אלו בגלל כן אין לו פרנסה אחרת, ואם לא היה עוסק בזה היה מזמין לו פרנסה כשרה וכו'", עכ"ל. ר"ל, דמי שאינו מאמין באמונה שלימה בהשגחת הקב"ה, יעשה דברים אשר אינו על פי דרך התורה לצורך פרנסתו. ורק מי שמאמין באמונה שלימה, שהקב"ה יזמין לו פרנסתו, וכל השתדלות שהוא חייב לעסק בהם, הוא רק בדרך התורה, הוא יודע שאינו צריך לעשות שום השתדלות שאינו על פי דרך התורה. ולעולם לא יפסיד כלום במה שעוסק רק בהשתדלות של היתר.

נסיון אם יהיה פנוי ללמוד התורה הקדושה

וגם איכלל בכל ניסון של עסק לצורך פרנסה הוא נסיון לענין אם יהיה לו פנוי ללמוד התורה הקדושה. וכן מבואר הייטב בדברי רבי צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק פרשת ויקרא אות ו') וז"ל, "ובגמרא (שבת לא, ע"א) כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, והקשו בתוס' (קידושין מ, ע"ב ד"ה אין) ממה שאמרו שם אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה וכו'. אך הענין הוא על פי מה שמובא בזוה"ק (ח"ב דף סב, ע"ב) תא חזי עד לא יהיב קודשא בריך הוא אורייתא אבחין בין אינון בני מהימנותא ובין אינון דלאו בני מהימנותא וכו' ובמה אבחין לון במן. ואחר כך מסיים ואינון דלא אשתכחו בני מהימנותא מה כתיב בהו שטו העם ולקטו שטותא הוו נסבו לגרמייהו בגין דלא הוו בני מהימנותא מה כתיב וטחנו ברחיים וגו' מה אטרח לון כל האי וכו', דמי שהאמין בה' אכל המן כמו שהוא וידע שה' יתברך נותן בו כח לקיום החיים וגם לא עמל לאסוף וללקוט, ומי שלא האמין עמל וטרח ואחר כך טחנו ברחיים **ועל זה שואלין לו לאדם נשאת ונתת באמונה שהאמין בה' וממילא לא היה מוטרד בפרנסתו וקבע עתים לתורה וזהו תחילת דינו על דברי תורה.** וזהו שאמר כאן בזוה"ק כדין אינון בני מהימנותא קיימין ויהבין גבורה וחילא לכנסת ישראל ודין איקרו רינה דאורייתא וכו'", עכ"ל. הרי מבואר בדבריו, דבכלל הנסיון של פרנסה אינו רק אם עסק באמונה, אלא גם אם קבע עתים לתורה. כי מי שעמל וטרח כל ימיו רק בפרנסתו ולא קבע עתים לתורה, אפילו עסק באמונה, הרי לא הגיע לתכלית עבודתו בעולמו, וע"כ בכלל תחילת דינו של אדם, הוא אם קבעת עתים לתורה.

אין אדם מפסיד משעת קביעת עתים לתורה

הנה מאחר שהמאמין מאמין באמונה שלימה שכל פרנסתינו הוא כולו בהשגחת הקב"ה, בודאי לא יפסיד האדם ממה שלא עסק בפרנסה בשעה שעסק בתורה. וכדאי להעתיק כאן קצת דברי חז"ל הענין.

הנה מרנא בעל חפץ חיים בספר שמירת הלשון (ח"א שער התבונה, פרק ט') האריך בזה וז"ל, "דוד המלך ע"ה אמר בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה. מתחלה הזהיר את האדם במדת הבטחון ואח"כ על עשיית הטוב, כי הוא כיסוד חזק שיוכל להבנות עליו כל בנין. למשל, התורה הקדושה צותה אותנו שנזהר בלימוד התורה תמיד, ולפחות בקביעות עתים לתורה. וכן בנתינת הצדקה, וכדומה מעניני המצות, אשר יראה לכאורה הפסד לאדם ע"ז בממונו. והיצר הרע מסיתו לאמור, פן מה אעשה באחריתי אם לא אשתדל ביותר בענין עסקי, ובפרט בעת זו שמוכשרת ביותר ליסע ולילך לשם ולשם, ואם לא עכשיו אימתי, ומשתדל להפריע ממנו ע"ז העת הקבועה לתורה. וכן מנתינת הצדקה על ידי טענות אלו וכדומה לזה. לכך בא הכתוב כמזהיר, בטח בה' שהוא בודאי ישלים לך את כל הראוי לבוא לך. ועשה טוב, ע"ז תוכל לעשות כל טוב. וכמוזכר בירושלמי (סוטה פ"ט) וז"ל: באחד שהיה לומד והוו צווחין ליה בפרגמטיא (פי' שהיו צועקים הקונים שיבוא עם סחורתו למכור) והוה אמר לית אנא מבטל. ענתי, אין חמי למיתי מיתי הוא [וזה לשון הקרבן עדה: והיה אומר אין אני מבטל השעה שקבעתי ללימוד התורה בשביל הרווחת ממון, אם ראוי שיבוא לי ריוח יבוא הוא מעצמו מהקב"ה אף לאחר שאגמור קביעת לימודי]. והנה זה דבר השהשכל יחייבהו ודאי, **כי איך יתכן שהקב"ה יגרע מן האדם מזונו שקבע לו בראש השנה עבור שלא רצה לבטל הזמן הקבוע לו לתורה.** ואפילו אם אירע לו שע"י קביעת עתים שלו נסבב לו מניעת הריוח ביום זה, אעפ"כ אל ידאג מזה, כי הרבה סיבות יש למקום, ואם לא ביום זה יתן לו ביום אחר, וידע לנכון כי עד כלות זמן הקבוע לטרף של שנה זו והוא עד ראש השנה כמשאחז"ל בודאי משלם מה שנגזר לו מן השמים. ואין החריצות וההשתדלות ביותר מועיל מאומה, **כי בודאי לא יתוסף לו מאומה עי"ז שיעבור על רצונו של הקב"ה ויפריע את העת הקבועה לו לדברי תורה, וכן מליתן ממונו לצדקה וכדומה.** אם לא מי שכפר לגמרי בה' ובהשגחתו, דעליו כתיב ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו וכו'", עכ"ל.

וע"ע מש"כ מרן הסטייפלר (ברכת פרץ, פר' מקץ) וז"ל, "והנה לא הוברח לעמילי תורה שיזכו לעשירות וכיו"ב כי הכל לפי מה שנגזר עליו מתחילה בשעת יצירתו [ועניניו נגזרים ע"פ מעשיו בגלגול הראשון כמש"כ הגר"א ז"ל בשם זוה"ק הובא באבן שלמה פ"ג אות ה' ע"ש] **אבל מ"מ זה מובטח להם שע"י עסק התורה לא יפסידו ולא יגרע מנת חלקם מכמות שהיה בא להם אילו לא עסקו בתורה** וכו'", עכ"ל.

והמקור לזה הוא הגמ' בברכות (ו, ע"ב) ז"ל, "אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד - הקדוש ברוך הוא משאיל בו, שנאמר: מי בכם ירא ה' שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נגה לו; אם לדבר מצוה הלך - נוגה לו, ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לו. יבטח בשם ה', מ"ט - **משום דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטח",** ע"כ. ופי' המהרש"א (שם) וז"ל, "ומשום שיש אדם שיחשוב לו כי גם זה לו דבר מצוה כשהולך בסחורתו להרויח בה ולפרנס בני ביתו **וע"כ אמר שיבטח בה' דה"ל לבטוח בה' שיתן לו פרנסתו ולא היה לו לימנע מב"ה** כדאמרי' לקמן פרק אין עומדין (לב, ע"ב) בחסידים הראשונים וק"ל", עכ"ל.

וכל זה מבואר הייטב בדברי המדרש (דברים רבה פ"ד אות ה') וז"ל, **"אמר הקדוש ברוך הוא שמעו לי שאין אדם שומע לי ומפסיד",** עכ"ל.

וכן פסק השו"ע (סי' קנ"ה) וז"ל, "אחר שיצא מבהכ"נ ילך לבהמ"ד ויקבע עת ללמוד וצריך שאותו עת יהיה קבוע שלא יעבירנו **אף אם הוא סבור להרויח הרבה",** עכ"ל. וע"ש במשנ"ב וז"ל, "להרויח הרבה - **ואיש כזה הוא מבעלי אמנה שמאמין ובוטח בה' שלא יחסר לו מזונותיו** ע"ז וכדאיתא בירושלמי (סוטה פ"ט) מאי אנשי אמנה כהדא דהוו צוחין ליה בפרגמטיא [פי' שהיו צועקים הקונים שיבא עם סחורתו למכור] והוי אמר לית אנא מבטל ענתי מה דחמי למיתי מיתי' וז"ל הקרבן עדה שם הוי אמר אין אני מבטל השעה שקבעתי ללמוד התורה בשביל הרווחת ממון אם ראוי שיבוא לי ריוח יבוא הוא מעצמו מהקב"ה אף לאחר שאגמור קביעות למודי", עכ"ל.

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, **ושים חלקינו עמהם לעולם,** ולא נבוש כי בך בטחנו, אכי"ר!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'

שליחות לקבלת ברכת כהנים בזמן הקורונה

וְהִיתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹקָיו וְיִכַּפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כה, יג)

הנה יש לדון עתה בזמן הקורונה, מי שנמצא בבידוד, ולא יכול לשמוע ברכת כהנים, האם שייך שליחות לקבל את הברכת כהנים. ?

וידידי הגאון הנפלא רבי יוסף אביטבול שליט"א מח"ס "שער יוסף", ושא"ס נכבדים, כתב לי בזה, וז"ל: ראיתי בספר החדש והנפלא ממרן הגר"י זילברשטין שליט"א ופריו מתוק חומש במדבר (עמ' 77) וכה סופר שם ובביא הסיפור בקצרה, שהגיע אל בית הכנסת תייר מחו"ל והתיישב ליד היהודי ובשעת ברכת כהנים ניכר התרגשות מיוחדת בעת ברכה וכו' ובתום התפילה ניגש אליו שכנו ואמר לו שמאוד התרשם מהנהגת ההוד שלו בשעת הברכת כהנים.

ואז הוא סיפר לו כך: אני ממש מקנא בכם יש אצלכם במניין כהנים ואתם זוכים להתברך על ידם יום יום, ואילו לדאבוני בשכונה שאני גר בחו"ל אין הרבה יהודים ומתקיים שם מנין אחד, אבל אין בו בכלל כהנים, כך שהם לא זוכים לשפע של הכהנים לא בימות החול וגם לא בשבתות וביו"ט, ואז אותו אזרח חו"ל ביקש ממנו שיהיה השליח שלו לברכת כהנים שיחשוב שכל הברכות שהם שומע מהכהנים יכון גם עבורו, וע"ז ישלם לו משכורת חודשית של מאה יורו, והסכים בשמחה ונתן לו בעבור זה אלף מאתים יורו לשנה שלמה, והביא לו את מס' הטלפון שלו שבשנה הבאה יתקשר אליו וישלח לו את השכר לעוד השנה וכן ע"ז הדרך, ולאחר מכן העיר לאותו יהודי שגר באר"י שהרי יש לחוש לזה שיש בזה חשש גדל, והוכיח לו שכמו שלא שייך שליחות בתפילין כך גם לכאורה לא שייך שליחות בברכת כהנים.

אולם מרן הגר"י זילברשטין שליט"א, ענה בתשובתו שיש להוכיח מדברי השל"ה הקדוש שכן שייך שליחות בברכת כהנים, שהשל"ה הקדוש באיגרת לבני משפחתו ששהו בחו"ל מתי שהיה בארץ (ספר אגרות אר"י סימן לה) וכה כתב להם: שוב אודיעכם כי היום יום א' הייתי במערת הצדיקים שמאי והלל ותלמידיהם ורשב"י ובנו ר' אלעזר וכו' ואח"כ אבוא לירושלים עיה"ק תובב"א, ושם אכתוב לכם כו' הכהנים נושאים כפיהם בכל יום, ואני זוכר בכם וממשיך ברכה על ראשיכם ע"כ, הרי ששייך להמשיך את הברכה של ברכת כהנים.

וביאר בזה הגרי"ז שהרי ברכת כהנים מבואר בגמ' בסוטה דף לח: שהוא חסד של הבורא יתברך והם נחשבים לצינור להמשיך את הברכות, א"כ ממילא שייך להמשיך את הברכה גם לאחרים, ולכן נראה שיוכל גם להמשיך את הברכה על יהודי אחר ע"ש, ולכן המקבל הכסף יוכל להשאיר את הכסף בידו עכ"ד.

וראה שם שהביאו בהערה ממה שדרש הגה"צ רבי שמשון פינקוס זצ"ל בספר נפש שמשון, שכתב כך: העת רצון הגדולה ביותר שיש לנו בעולמנו היא שעת ברכת כהנים שאז נפתחים שערי שמים ממש מה צריך יותר מזה יברכך ה' וישמרך יברך אותך בנכסים וישמרך מן החטא ומן המזיקין יאר ה' פניו אליך ויחונך השי"ת יאיר לך פנים וישם לך שלום בשלום מונחות כל הברכות כולם, פעם אחד מידידי היה במצב קשה מאוד, כיוונתי עליו רבות בזמן ברכת כהנים והשי"ת נענה לתפילתי ולאותו חלוה נעשה נס ממש ע"כ, ומהתם אין ראיה כי אפשר שזה מכוח התפילות של רבי שמשון פינקוס ודו"ק.

והנה לכאורה היה ניתן לצדד כדברי מרן הגרי"ז, דהנה בקונטרס הלל המבואר הבאנו בביאור הפסוק בתהילים הקטנים עם הגדולים בשם זקני הגאון רבי אליהו פורת טהרני שליט"א שהגדולים ממשיכים את הברכה על הקטנים, ולפי"ז ביאר זקני שליט"א שמה"ט מניחים האבות בשעת ברכת כהנים את הידים על ראשיהם כדי להמשיך ברכה לראשיהם ע"ש, וא"כ ה"ה הכא יכול להמשיך ברכה גם למי שבחו"ל, אולם אכתי חשבתי שיש לחלק דדוקא אב על בן וכמו שמוכח מדברי השל"ה הקדוש, וכן דוקא באב על בן שהוא גם מניח את היד אז יכול להמשיך את השפע על הקטנים, כי עושה כן מחמת שאינם יודעים לכון ולקבל את הברכה, אבל מהכ"ת להמשיך את הברכה על משהו זר, הרי הקב"ה נתן את הצינור לכהנים בדוקא, ולא לאיש הישראלי.

אולם מאידך י"ל מסברא פשוטה וכי לא מצינו שאדם שולח שליח שגדול הדור יברך אותו, והכא נמי כאן הוא מכון גם על אותו מחו"ל, ואולי היה נראה דבעי בדוקא שישלם לו כסף, דאז הוא משועבד ויכול להעביר לו את הברכה, ואולי גם בלא זה, הוא יכול לכון על כלל ישראל, ואולי בכלל מי שנמצא בחו"ל הוא בכלל העם שבשדות וי"ע. כי הנה כתב בשו"ע הרב (סימן קכח סעיף לז) ובביאור הלכה (סימן קכח ד"ה אם הם) שכל הדין של עם שבשדות במי שהוא אנוס אבל לא במי שמתעצל ומתרשל לבוא לבית הכנסת שאינו בכלל הברכה ואפילו אם ביתו ממול בית הכנסת ופניו נגד הכהנים אינו בכלל הברכה שהרי מראה שאין הברכה חשובה בעיניו ע"ש, ונראה דהכא חשיב אונס, וא"כ כן יכול לצאת יד"ח, וכן בכה"ג הנ"ל שדיבר עליו בביה"ל, בזמן הקורונה שעדיף כמה שיותר להחמיר ולא לצאת מהבית שהוא בכלל הברכה.

ושוב בחופשי בזה, ומצאתי בקובץ שבט הכהונה (חלק א' עמ' ח') שנערך ע"י הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א ושם הביא מתוך פנקס אחד שכתב אחד מגדולי ירושלים, וסיפר לי מו"ה גרשון הכהן זקן ז"ל שהיה מתפלל ומברך בבית מדרשו של רשכבה"ג החסיד מו"ה יהושע ליב דיסקין זצ"ל ושאל לו אם יכולים לעשות שליח מחו"ל שיעמוד בשבילו בעת ברכת כהנים בדבר שנפשו עגומה כידוע, וענה לו בכל התורה כולה קי"ל שלוחו של אדם כמותו, ויכול לעשות שליח עבורו, והיה לו כמה מעות ששלחו מחו"ל שישכור שלוחים לעמוד בעת ברכת כהנים. ע"כ, הרי להדיא דשייך שליחות, והנה שם משמע דוקא דנפשו עגומה עליו וי"ע, וגם מש"כ משום דהרי קימ"ל בכל התורה כולה שיש שליחות הרי ידוע דברי התוס' רי"ד שבתפילין לא שייך שליחות, וכמו שהאריך בדבריו בקצות החושן (סימן שפב סק"ב) ע"ש, ומ"מ ברור שהכא לא יקיימו בשבילו את המצוה של ברכת כהנים לפי דברי ספר החרדים שיש מצוה גם על המתברך ודו"ק.

והנה בספר האדיר גם אני אודך בעניני ברכת כהנים (ח"א, סימן לו) הביא שם שמרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב לו בזה"ל: לא שייך שליחות בזה, רק בלאו הכי הברכה הולכת גם על עם שבשדות, עכ"ל, ומסתמא אם מרן הגר"י זילברשטיין היה רואה כן הוה הדר ביה. וכדברי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, כן השיב הגר"א קוליק [להגאון בעל מח"ס גם אני אודך] והו"ד בגליון מריח ניחוח מס' 199 וז"ל: לא שייך בזה שליחות עיין תורי"ד קידושין מב, ועיין קצוה"ח סימן קפ"ב ובלאו הכי הברכה גם על העם שבשדות ע"כ.

וכן כתב בספר שערי הלכה ומנהג (או"ח סימן עה) שבני חו"ל הרי הם בגדר אנוסים והם בכלל הברכה של אחיהם הכהנים שבאר"י וכתב ונכון לבן חו"ל שיבקש מאיזה כהנים מידידיו בני אר"י שיכוונו בשעת נשיאת כפיהם להשפיע עליהם מברכת ה' ע"כ, ומוכח דנקט שאף שהם נכללים בכלל אחיהם שבשדות מ"מ עדיף שיבקש מחבירו שיכון עליו. וראה בגם אני אודך (שם) הביא מש"כ לו הגרב"כ דדון שיכול הכהן לכוון על אדם מסוים אף שאינו נמצא בקהל, וכן ניתן לבקש מהכהן ע"ש, אולם לענ"ד איני יודע יהיה זה יהיה מועיל, כי הכהן הוא צריך לברך את כלל ישראל בלא כוונה על אדם מסוים, דאפשר שזה מגרע כמו שמכון על אדם אחד שלא, ואולי יש להוכיח להיפך דכן מהני וי"ע.

והנה יש להוכיח לכאורה ראיה לדברי מרן הגר"ח קניבסקי דהנה איתא בגמ' בסוטה דף לח ע"ב בית הכנסת שכולה כהנים נושאים כפיהם למי מברכים לאחיהם שבשדות ואם היה מועיל שליח שהיו עושים שליחות, אלא בע"כ דלא מועיל, ולא בעי כי ממילא יוצאים כמו אחיהם שבשדות שהם אנוסים, ורק מפסידים את עניית אמן, אולם היה אפש"ל דמה שבאחיהם שבשדות לא עושים שליחות כי התם לא מועיל שליחות, כי שייך להעביר את ברכת כהנים לאדם מסוים שיכון עליו ואז יעביר את הברכת כהנים אבל לא לכלל ישראל, וגם אפשר שאחיהם שבשדות היינו דוקא בקירוב מקום וי"ל.

ובשו"ת דברי בניהו חלק כ' סימן לה, כתב [בתשובה להגאון מח"ס גם אני אודך שליט"א] להאריך בזה, ושם כתב באות ד' לדון שי"ל שדין שלוחו של אדם כמותו לא אמרינן אלא במידי דעשייה דאז הו"ל מעשה שלוחו כמותו אבל במידי שליכא עשיה אז לא אמרינן הדין דשלוחו של אדם כמותו, והוכיח כן מפירוש הרא"ש בנדרים דף ע"ב ע"ב בד"ה והא, וכן הביא ממש"כ בשו"ת חת"ס ח"א סימן רא שכתב שפשוט שלא שייך שלוחו של אדם כמותו במילי דעלמא אם אומר ישב ילך ידבר וכדומה שיהיה כאילו הוא יושב הולך ומדבר הוא דבר בטל לא נאמרו הדברים אלא בקיום מצוה או בעובר עבירה או בקנין ומכירה שיהיה משיכתו של שליח כאילו הוא משך או חזקתו או קנין חליפין וכדו' ע"ש, אולם לענ"ד יש להעיר דהרי סו"ס הכא אי"ז מדין שליחות מעשה או מידי דעלמא, אלא הוא מדין צינור שמעביר את הברכה, ועיין, וע"ש באריכות, ואכמ"ל.

והנה היה נראה לומר דאף אי נימא דלא מהני כמו אחיהם שבשדות, מ"מ עתה במצב הקורונה שהוא מצב חירום, שפיר דמי בכל מקום חשיב בכלל האונס של אחיהם שבשדות לכו"ע, ויוצאים יד"ח.

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן קל) כתב: אמנם מצדד אני דאפשר דעיקר ברכת הכהנים לאותם שהם לפניהם דוקא או לציבור שבאותו מקום דוקא דאניסי ולא באו שדעתם עליהם אבל מעולם אין עיקר ברכתם לעולם כולו אבל אם הכהנים מתכוונים כשמברכים הציבור על איזה יחיד שאנוס מלבוא שהוא כחוץ לארץ ומפרטים לפני נשיאות כפים שברכתם עליו מועיל יותר לקבל ברכת ה' שהוא אנוס מלבוא ודעתם עליו וכעם שבשדות דאניסי שהם בכלל הברכה וכפי ששמעתי בישיבת וולדין נהגו שהש"ץ בהנה העני ממעש אמר שתפלתו תתקבל לעם שבשדות וכל האנוסים שלא יכולים לבוא לשמוע תפלתו מביע להדיא שדעתו בתפלתו עליהם. ועוד כתב שם, וכשאני בחו"ל נוהג אני לבקש שני כהנים מיוחסים בארץ ישראל לפני נש"כ לפרט שמי ולכוון בברכתם יום יום עלי לקבל כזה ברכת הקב"ה על ידי כהנים ומשלם אני להם דוקא איזה סכום להזכירם על כך, ולדעתי כשמברכין שכינה עמהם וכשמפרט שם איזה יהודי שאינו יכול לבוא ומתפלל שגם הוא יקבל הברכה נראה דשעת הכושר היא להתברך, ועיין היטב בבה"ל קס"ח ס"ק כ"ד ד"ה אם הם אנוסים ובדרך שהבאנו נראה סגולה גדולה ונפלאה בעזהשי"ת לנו. [וכתב שם עוד: דרך דרוש הוספתי שברכת כהנים רמז שכהנים עובדי ה' וזקוקים היו לעם ישראל לפרנסתם לתרומות ומעשרות חלה וראשית הגז וכדומה אבל לא ידמו ישראל שהם נותנים מתנות ומפרנסים הכהנים רק להיפך ברכת ה' שמצליחים על ידי כהנים דוקא שהקב"ה מברך על ידם ולכן מתנאי נשיאות כפים לברך עם ישראל באהבה וכנוסח הברכה שהכהנים מרגישים שמחה ואהבה בהצלחת ישראל תומכיו שיתברכו שבזה הוא מתברך ואז הברכה חל וכעין אופן שהבאנו שמקבל הכהן ממנו טובת הנאה ומברך הברכה באהבה]. עכ"ל.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

כיצד הסיר פינחס המגיפה מעל בני ישראל

פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כִלִּיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי. לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם (כה, יא-יב)

מפשוטו של מקרא משמע דהמעלה הגדולה דפנחס, והשכר הגדול והמיוחד שקבל, הוא בדווקא מפני שלא היה מצווה, שהרי היא הלכה ואין מורין כן, דרק קנאין פוגעים בו, ואם בא לימלך אין מורין לו, ואף על פי כן נכנס לזה במסירות נפש, ולכן זכה למה שזכה. ואולם יש להתבונן בדבר, שהרי לכאורה גדול המצוות ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, ואם כן אדרבה אם היה מצווה היה צריך להיות נחשב יותר גדול, וצריך ביאור להבין.

והנה הלב מרגיש שכאן הסיפור שונה, וכאן אדרבא האינו מצווה גדול ממי שמצווה ועושה, שבכל התורה כולה יותר התגברות צריך המצווה ועושה מהאינו מצווה ועושה, ואולם כאן שהיה צריך למסירות נפש, בזה אדרבה מעלת האינו מצווה ועושה בולטת מאליה, וכאן הלא מפקידנא ועבידנא גדול יותר. ומכל מקום אחר ההרגשה צריך לבאר במפורש מה המעלה המיוחדת, בהיות פינחס בגדר אינו מצווה ועושה.

וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ. מתוך כל העדה שכולם ראו המעשה הנורא, ולא עשו דבר, קם פינחס ולקח רומח בידו. זהו אכן מקרה חריג שכל עם ישראל נבוך וחסר אונים, ודווקא הוא פינחס מקנא מעצמו ולוקח רומח בידו. במקום שכזה, אם נוסיף על כך את העובדא שבעצם הוא כלל לא היה מחויב בדבר, כי היא הלכה ואין מורין, ואת אותה הלכה הוא הולך לקיים במסירות נפש. אכן בדין הוא שיטול שכרו.

ומכאן יש ללמוד שככל שהרגשת החיוב יורדת, מעלת הקיום של היחיד גדלה, וזה יסוד גדול ונורא, ועל כן אם ראית דור שמתרפין מן התורה, אם באונס אפילו, בצוק העיתים, בעידן הקורונה שהפכה את העולם למסוכן יותר, עמוד והתחזק בה ואתה נוטל שכר כולן. **וכאשר נכנס לפנים משורת הדין, זוכה להפוך הדין לרחמים.**

וכמה שכר מוכן לבני התורה בימינו, שאנו חיים בדור שבו הרגשת החיוב כל כך קטנה, ועל כן חסרים אנו הקביעות, ובאמת השתולים בבית ד' **בחצרות** אלוקינו יפריחו ועוד ינובון בשיבה, ואילו הרשעים כמוץ הם אשר תדפנו רוח. וכמובן יש שכר נוסף להללו שבנוסף לעמלם בתורה, עוד הם זהירים במצוות שבין אדם לחבירו, כמו למשל מצוות לא תעמוד על דם רעך, ותורתם ותפלתם נקיה מכל חשש של נזק להזיק לזולת.

ואמנם יתכן שכאשר האדם זוכה וגם במצב הזה הוא הופך עצמו למחוייב, והוא מעצמו נעשה מצווה ועושה, אזי מעלתו גדולה ועצומה. ואם גדול המצווה ועושה, כמה גדול הוא העושה את עצמו למצווה ועושה.

ונראה לבאר בזה העניין של קביעת עיתים לתורה, ויש לומר שהמעלה המיוחדת היא בכך שהופך את עצמו למחויב, שהרי אם לא הי' קובע לא הי' לו החיוב, ולפחות היה חסר את הרגשת החיוב, ונמצא שהוא הפך עצמו מלא מפקידנא לעבידנא... ועם כח זה אפשר **להציל את כלל ישראל כפינחס בשעתו, ולהסיר המגיפה מעל בני ישראל.** ועל ידי קביעת עתים לתורה נצפה לישועה במהרה בימינו ברחמים גדולים אמן ואמן.

נשכימה לכרמים / הרב גרשון יהודה וינטרוב, מח"ס זכרון פנחס, ראש כולל 'יערה' במושב יערה

"בריתי שלום" – מהי? [שלל פירושי המפרשים]

הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם (במדבר כה, יב)

– בינותי במפרשים מהי אותה ברית שלום.

יונתן בן עוזיאל – בשבועה [לכן הוא לשון שבועה כמבואר בחז"ל]...ואעשה אותו מלאך, ויחי' לעולם לבשר את הגאולה. פי' זה כסוברים שפנחס הוא אליהו, והוא יבשר את הגאולה, וזה הובטח לו כבר כאן.

וצלה"ב היכן נרמז כאן בשורת הגאולה? אולי י"ל שנרמז במילה שלום שהגאולה היא השלום האמיתי והסופי.

רש"י – הברית היא מה שמבואר בפסוק הבא ברית כהונת עולם, ומה שנאמר כאן בריתי שלום, הכוונה שהברית הזו היא כמו דרישת שלום בשבילו מהשמיים. יתכן שמה שהכריח את רש"י לפרש כך, הוא לשון הפס' בריתי שלום, שאם השלום הוא הברית כפי' שאר המפרשים, הי' צ"ל ברית שלום, וכמו שהקשה ראב"ע, ותירץ, שפי' הפסוק כאילו נאמר בריתי ברית שלום, והוא מקרא קצר, אבל רש"י פי' שאני נותן לו את בריתי כדרישת שלום, אבל שלום אינו הברית.

ראב"ע – באמת הברית היא השלום, וכאילו נאמר בריתי ברית שלום, והכוונה שיהיה לו שלום ממשפחתו של זימרי, שלא יזיקו לו. ולפי זה יש כאן שתי בריתות – ברית שלום, וברית כהונת עולם. אמנם יש קשר ביניהן, שכן אחד מתפקידי הכהנים הוא להשכין שלום בישראל, הן משום שהם צאצאי אהרון שהיה אוהב שלום ורודף שלום הן משום שמברכים ברכת כהנים וישם לך שלום, והן משום שמקריבים קרבן שלמים שעושה שלום בין כולם כמבואר בחז"ל.

רבינו בחיי – שלום נוטריקון **שלא למו**ת, וזה לפי פי' יונתן בן עוזיאל.

עטרת זקנים לבעלי התוס' – ו' של שלום קטועה ונראית כמו י', לרמוז שעד 10 דורות לא ניתנה כהונה גדולה לזרע פנחס, בגלל מעשה בת יפתח, ורק בימי שלמה חזרה לזרע פנחס.

עוד פי' שם, שהברית שלום היא כאשר יבא אליהו ויפשוט את כל הספיקות, וזהו השלום. [אולי כעין מה שאמרו אין שמחה כהתרת הספיקות] ואולי זה גם הפשט בדברי יונתן בן עוזיאל שיבשר הגאולה, ואז יפשוט כל הספיקות. [קצת דחוק].

ספורנו – שלום ממלאך המוות, כעניין עושה שלום במרומיו, כי אמנם הפסד לא יקרה אלא בסיבת התנגדות ההפכים, וזה אמנם התקיים בפנחס שהאריך ימים...וכל שכן לדברי האומר אליהו זה פנחס והוא עדיין חי וקיים. ויש להבין בדעת הספורנו על איזה הפכים מדבר?!

וראיתי בר' ירוחם זצוק"ל שמביא דברי חז"ל שאמרו – "גדול השלום שכל הברכות כלולות בו", וכן אמרו – "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום". ומבאר שיש מידות רבות לאדם, שכל אחת מושכת לצד שלה, ויש מידות שסותרות זו את זו, וצריך שיקול לדעת את הגבול והמידה של כל מידה, וזהו עניין השלום, שהוא שלימות המידות, והעמדתן על מתכונתן. ובזה מבאר את דברי הספורנו בעניין התנגדות ההפכים, שכאשר אין שלימות במידות, וכל אחת מושכת לצד שלה, אז יש הפסד, אבל כאשר יש שלום ביניהם, אין הפסד.

אמנם יש להבין עדיין שתי נקודות לפי הסבר זה – א. לכאו' עבודת המידות היא עבודת האדם, לתקן את המידות עד שמגיע לשלימות, ואם פנחס תיקן אותם מה קיבל במתנה, ואם לא תיקן, כיצד קיבל מה שעליו לתקן בעצמו?! יתכן לבאר עפ"י מה שכתב במסילת ישרים על מידת הקדושה, שתחילתה עבודה, וסופה מתנה, והביאור הוא שיש דברים שהם למעלה מהשגת האדם, ומקבלם במתנה לאחר שעשה כל מה שיכול לעשות. ויש לומר כך גם כאן, שכאשר אדם מתקן את מידותיו עד כמה שיכול, זוכה למידת השלום מהשמיים. ב. קשה להבין מה הקשר בין תיקון המידות לחיים נצחיים, שהמידות הם בנפש, והחיים בגוף?!

ראיתי בילקוט מעם לועז שמביא מכמה ספרים פירוש נוסף בביאור בריתי שלום. כידוע האדם מורכב מ-4 יסודות - עפר אש אויר ומים. כל אחד מהם מנסה להשתלט על האדם. כאשר הם חיים בשלום ובהרמוניה, יכול האדם לחיות לעולם. לכאורה זה הסבר נוסף גם בדברי הספורנו בעניין התנגדות ההפכים. אולי ניתן לומר ששני הפירושים משלימים זה את זה. כידוע, מקור המידות הוא ביסודות הנ"ל, מידת העצלות מיסוד העפר, מידת הזריזות מיסוד האש, וכדו'. מסתבר שזה עובד גם להפך, שאם מתקן את מידת הזריזות, נתקן גם יסוד האש, וכו'. ממילא אדם שמתקן את כל מידותיו, נתקנים גם היסודות, ויכול לחיות לעולם.

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק

המקור לכך שבנות צלפחד חיבבו את הארץ

"וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד ... לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף (כז, א)

ופירש רש"י "לומר לך יוסף חיבב את הארץ שנאמר והעליתם את עצמותי אתכם, ובנותיו חיבבו את הארץ שנאמר תנה לנו אחוזה".

וצריך עיון היכן מבואר שבנות צלפחד חיבבו את הארץ במה שביקשו אחוזה, שמא בקשתם היתה משום תאוות הממון בעלמא שרצו לירש חלק אביהם בארץ, ולא מחיבת ארץ ישראל, כן הקשה גיסי הבה"ח צבי שליט"א.

ומצאתי כמה דרכים שכתבו בזה.

בנות צלפחד ביקשו בשנת הארבעים ולא כשמת צלפחד

א. אשת ה"שפת אמת" הקשתה כך לבנה רא"מ מגור זצ"ל, ותירץ לה שהרי צלפחד שהיה מקושש עצים [ולמ"ד הב' מהמעפילים] וא"כ היה בשנה ראשונה במדבר, וא"כ אם רצונם היה בממון היו צריכות לתבוע ירושתן ארבעים שנה קודם לכן ולא בסוף שנת הארבעים קודם כניסתן לארץ ישראל, ובע"כ שרצונם היה משום חיבוב ארץ ישראל, (טללי אורות).

אמנם לכאו' יש לדחות, שהרי מבואר בב"ב קי"ט: בנות צלפחד חכמניות היו שלפי שעה דברו, [כשמצאו פתח ועלילה לדבריהם באו בעלילה ובטענה מעלייתא לבי"ד. רשב"ם], דא"ר שמואל ב"ר יצחק מלמד שהיה משה רבינו יושב ודורש בפרשת יבמין.. אמרו לו אם כבן אנו חשובין תנה לנו נחלה כבן, אם לאו תתייבם אימינו.. ע"ש, ומבואר שהיה טעם למה שביקשו רק בזמן זה משום שרק אז מצאו טענה לפי מה שדרש משה באותה שעה, ולכן לא טענו כל מ' שנה, וא"כ אין ראיה שרצונם היה משום חיבוב הארץ.

בתירוץ החת"ס שבנות צלפחד בחרו בא"י ולא בעבר הירדן

ב. הביאו בשם ה"חתם סופר" ליישב שחיבוב הארץ היה שביקשו "תנה לנו אחוזה **בתוך אחי אבינו**", וכונתם היתה שחלקם יהיה עם אחי אביהם בארץ ישראל ולא מעבר לירדן.

ונראה להוסיף מעט בביאור הדברים לענ"ד, שהרי חצי שבט מנשה נטל חלקו בא"י וחציו בעבר הירדן, ומבואר בספר יהושע (י"ג. ל"א) שנטלו חצי בני מכיר בן מנשה בארץ ישראל וחציים נטלו חלקם בעבר הירדן, ומשפחת חפר נטלה בארץ ישראל (כמבואר ביהושע י"ז).

וברמב"ן (סוף פ' מטות) כתב שנראה שהיתה הבחירה ביד כל משפחה מבני מנשה לבחור אם רצונה בא"י או בעבר הירדן, וא"כ פשוט שהיתה הבחירה בידי בנות צלפחד לבחור בעבר הירדן ולא בא"י, וע"כ ביקשו "תנה לנו נחלה בתוך אחי אבינו", שחלקם יהיה בא"י כאחי אביהם שבחרו בא"י, [וצ"ל שלאו דוקא כל משפחה כמשפחת חפר אלא אף בתוך משפחת חפר עצמו יכלו לבחור כ"א לפי רצונו].

האם בעבר הירדן יכלו בנות צלפחד ליטול חלק בכורה

אמנם עיקר תירוצו של החת"ס צ"ב שהרי בנות צלפחד נטלו ג' חלקים, חלק אביהם, וחלקו עם אחיו בנכסי חפר, וחלק הבכורה של צלפחד, ובב"ב קי"ט. אמרי' "יודע היה משה שבנות צלפחד ורשות הן, אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה אם לאו".

ובגמ' שם הקשו איך נטלו בנות צלפחד חלק בכורה, הלא אין בכור נוטל בראוי, והרי עדיין לא באו לארץ וזכו בה והוי ראוי, ותירצה הגמ' "**ארץ ישראל מוחזקת היא**", ופירש רשב"ם "שהיתה מוחזקת ליוצאי מצרים כדכתיב ונתתי אותה לכם מורשה, לומר אני נתתיה לכם ירושה".

והנה מסתבר שכל זה ביחס לארץ ישראל המובטחת, אבל עבר הירדן לכאו' עדיין לא היה מוחזק בידם, שהרי לא הובטח להם עדיין עבר הירדן, וא"כ לפי"ז יתכן שמה שביקשו בנות צלפחד בארץ ישראל ולא בעבר הירדן היה משום שחלק בכורה יכלו לקבל רק בא"י ולא בעבר הירדן, ואין ראיה מכאן שחיבבו את הארץ.

ונראה שבנות צלפחד יכלו ליטול חלק בכורה גם בעבר הירדן, משום שיסוד זכות כל אחד הוא חלקו בארץ ישראל אלא שתמורתו היתה אפשרות לקבל חלק בעבר הירדן, [ואיה לכך שהרי התנה משה שאם לא יעברו חלוצים יקבלו חלקם בארץ ישראל], וא"כ נחשב צלפחד מוחזק בארץ, וע"כ יכול ליטול חלק בכורה אז בא"י אז תמורתו בעבר הירדן. [וכן מסתבר שהרי לא מצינו ששבט ראובן וגד לא נטלו חלק בכורה בעבר הירדן, וע"כ צ"ל כדברינו שנחשבים מוחזקים מחמת זכותם בא"י, ומכוחה נוטלים בעבר הירדן].

[אך שוב התבוננתי שאמנם ארץ סיחון ועוג אינה מארץ ישראל, אך מבואר בדברים (ג. י"ג) .. ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה .. ההוא יקרא ארץ רפאים. ופרש"י "היא אותה שנתתי לאברהם", ולפי זה פשוט ש"**מורשה**" הלא נאמר על הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב, וא"כ גם חלק זה נחשב "מוחזק"].

עיקר בקשתן היתה כדי לחבב הארץ על אחרים

ג. ביאור נוסף נראה עפ"י דברי הילקוט "**ללמדך באיזו שעה עמדו לפני משה בשעה שאמרו ישראל ניתנה ראש** [בשעת מיתת אהרן שרצו לחזור למצריים. זית רענן], **אמר להן משה והלא ישראל מבקשים לחזור למצריים ואתנה מבקשות חלק בארץ, אמרו יודעות אנו שסוף כל ישראל להחזיק בארץ.. "הפרו תורתך עת לעשות לד"**" [משום צורך שעה דיברו הם ליטול חלק בא"י אעפ"י שלא היה עכשיו עת לכך. זית רענן].

ולפי"ז מפורש במדרש שכל עיקר ענינם בבקשה זו היה משום חיבוב הארץ [ולכן בקשו דוקא בשעה זו], ויתכן לפרש לפי"ז שחיבבו את הארץ על אחרים, [ולא כפשוטו שחיבבו בעצמן את הארץ].

לתגובות: yehudit2761@gmail.com

פלפולא דאורייתא / הרב רפאל סויד, ראש כולל נר יוסף, מח"ס 'מנחת רפאל' ו'שמעתתא דספיקות'

הערות בענייני תדיר ושאינו תדיר

מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה (כח, כג)

א. שמעתי מהג"ר חיים מאיר שטיינברג שליט"א בעל המשנת חיים להסתפק האם תדיר שאינו מושלם עדיף על תדיר מושלם, וכגון אם אין את כל הקרבנות לשבת, ויש את כל הקרבנות ליו"ט, ואמרתי להוכיח מדברי הנמוקי יוסף דטלית קודמת לתפילין, משום שטלית תדירה, כיוון שמתקיימת אף בשבת, לאפוקי מתפילין, [ועי' שאגת אריה סי' כ"ח שהאריך בהאי עניינא] והא בציצית אין לנו תכלת, וא"כ הו"ל תדיר שאינו מושלם, והצעתי ראיה זו בפני הגאון הנז', ואמר דמי יימר שהתכלת מורידה את הציצית לדרגת שאינו מושלם, ועניתי דהא הרמב"ם מנה את התכלת והלבן כמצווה אחת.

ב. יש לעיין האם תדיר דרבנן דוחה שאינו תדיר דאורייתא, וכבר דנו בזה האחרונים, ונראה להוכיח דתדיר דרבנן עדיף על שאינו תדיר דאורייתא, מהא דקוראים פרשת זכור שחיובה מה"ת, לאחר קריאת התורה שחיובה מדרבנן, והיינו משום שקריאת התורה תדירה, ומוכח דתדיר דרבנן עדיף על שאינו תדיר דאורייתא, והביאור בזה הוא שיש לחקור האם מעלת התדיר היא סימן לחשיבות, או דלמא שעצם התדירות היא עצמה חשיבות, ואי נימא דהוי סיבה אתי שפיר, דאף תדיר דרבנן עדיף על שאינו תדיר דאורייתא.

ג. בד' ניסן תשמ"א, כשיצא מרן הקהילות יעקב זצ"ל לברך ברכת החמה, ראה לראשונה בחודש נסן אילן של פירות שיכול לברך עליו ברכת האילנות, והסתפק מה לברך קודם, האם ברכת האילנות שתדירה יותר, או דלמא ברכת החמה שנוסח הברכה "עושה מעשה בראשית" תדיר יותר, ושאל בנו הגר"ח קניבסקי שליט"א פשט לו מדברי הגמ' בסוכה נו, א דברכת שהחיינו נחשבת תדירה משום שאומרים אותה כמה פעמים בשנה על כלים חדשים, ומוכח שאם נוסח הברכה זהה, אף אם סיבת החיוב ושנה, מ"מ נחשב תדיר, ולפ"ז אתי שפיר נמי אמאי סופרים בספירת העומר במוצ"ש לאחר אמירת ויהי נועם, והא ספירת העומר נאמרת מ"ט פעמים בשנה, ואילו ויהי נועם נאמר פחות פעמים מכיוון שלא אומרים בשבוע שחל בו יו"ט, וצ"ל שמכיוון ואת הנוסח של ואתה קדוש וכו', אומרים יותר פעמים בשנה, ע"כ חשיב תדיר.

ד. הנה בשבת חוה"מ נהוג לאחל "שבת שלום" ו"מועדים לשמחה", משום ששבת תדירה יותר, ושמעתי לדון לכאו' אמנם שבת תדירה, אבל נמצאים כבר בחג קודם השבת, וע"כ יש להקדים את החג, אולם זה אינו, ויעוין בסוגיא דזבחים צא, ב דמבו' להדיר שבשבת חוה"מ מקריבים את קרבנות השבת קודם קרבנות החג, משום ששבת תדירה יותר.

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים, ירושלים

'קנאות' – מהי, מתי, ולמי

בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם (כה, יא)

פרשת פנחס הוא המשך ישיר לסיום פרשת בלק. בסוף פרשת בלק - אחר המעשה הנפלא של בלעם, שרצה לקלל ונמצא מברך - בפסוקים האחרונים ממש, מתחיל פרק חדש - שלכאורה אינו קשור כלל למעשה בלעם - והוא מעשה שיטים, שנכשלו ישראל בבנות מואב, ומעשה זמרי שקרב את המדינית, ומעשה פנחס שלקח רומח בידו והרג אותו ואותה. ובזה מסתיים הפרשה.

לאחר מכן מגיע פרשת פנחס, שמתחיל לכאורה מאמצע המעשה, ומספר על שכרו של פנחס, ועל מלחמת מדין. ולכאורה היה ראוי לכתוב כל המעשה בפרשה אחת - או כולה בפרשת בלק, או כולה בפרשת פנחס. אם אינו שייך למעשה בלעם - צריך לכתבו בפרשת פנחס, ואם הוא שייך למעשה בלעם - צריך לכתבו כולו בפרשת בלק.

ובכלל, כל המעשה הזה הוא פלא והפלא. איך ארע דבר כזה, שאחר הגילוי הנפלא של אהבת ה' לעמו - שהתגלה בברכת בלעם, היה פתאום נפילה כזאת. וכן להיפך, מה היה הפעולה של פנחס, ומדוע נחשב לדבר גדול כל כך, עד שהשם יתברך דורש בשלומו, ונותן לו כל המתנות שבעולם - כהונה לו ולזרעו, ושלא ימות לעולם, וזכה להיות אליהו מלאך הברית, ושכל הגאולה העתידה תלויה בו [יחד עם משיח].

וכנראה שדווקא התמיהה הגדולה היא התשובה והיסוד. והיסוד הזה מוכרח להיות כ'המשך' לכל המעשה עם ברכתו של בלעם, כי הוא שייך לאותו עניין. ואף על פי כן מוכרח להתחלק לשתי פרשיות, ומתוך כל יתבאר יסוד נפלא מאד, שיש בכוחו לעשות

מהפכות יותר מכל דבר אחר - הן לציבור והן ליחיד, וכפי שיתבאר בעז"ה.

הקושיות:

א. החטא של בנות מואב - היה מתוך עצתו של בלעם. וצריך ביאור: איזו 'עצה עמוקה' יש בזה, הלא זה תמיד דרכו של היצר, לפתות ולמשוך ולהכשיל, ומה יום מיומיים. ואם באמת יש כאן איזה עצה עמוקה, מדוע לא הציע זאת מיד כשקרא לו בלעם, ורק כשלא הצליח לקלל 'התחדש' לו עצה זו.

ב. 'הבועל ארמית, קנאין פוגעין בו'. ממה נפשך, אם מגיע על זה עונש - מדוע צריך 'קנאים'. ואם לא מגיע על זה עונש - איזה היתר יש לקנאים לפגוע בו, וכי יש לקנאים תורה משל עצמם. ובכלל, מי הם אותם 'קנאים', האם יש אנשים מסוימים שנקראים 'קנאים' שלהם מותר ולאחרים אסור.

ג. מה היה מעשהו של פנחס. בפסוק מבואר שלקח רומח בידו והרג את שניהם. אבל בפסוק בתהלים נאמר 'ויעמוד פנחס ויפלל ותיעצר המגפה'. האם לקח חרב או שהתפלל. בפסוק לא נאמר שהתפלל, ובתהלים לא נאמר שלקח חרב.

ד. האם 'קנאות' הוא דבר טוב והגון או לא. אם הוא טוב - מפני מה לעגו עליו, ואם אינו טוב - מפני מה קיבל על כך שכר.

ה. במגפה מתו ארבעה ועשרים אלף. אמנם באמת היו צריכים למות כמעט מאה ושבעים אלף [שהם רבע מעם ישראל], כמו שפירש רש"י על פסוק 'הרגו איש אנשיו', ובזכות פנחס ניצלו. מדוע היה חרון אף גדול כל כך. ומדוע היה ציווי 'צרור את המדינים' - דהיינו לשנוא אותם, מה שלא נאמר על שום אומה ולשון [חוץ מעמלק].

ביאור העניין

דרכנו לפרש בדרך כלל 'ביאור הפשט' ואחר כך 'ביאור הפנימיות'. אמנם במפרשי הפשט לא נמצא כמעט ביאור על העניין [רק ביאור הפסוקים, אבל לא כלל העניין] כמו במקומות האחרים, ולכן בהכרח לפרש מיד על פי פנימיות העניין, באופן שיש בו הדרכה לעובדא ולמעשה לכל אחד ובכל מצב.

מערכת רשמית - ולא רשמית

בכל מערכת שבעולם, יש את החלק הרשמי של המערכת, שבו נמצאים הכללים וההוראות מה צריך לעשות ואיך צריך להתנהג, ויש את החלק ש'מאחורי' הדברים, דהיינו הקודים והמרכיבים הפנימיים של המערכת, שזה הבסיס והיסוד שעל זה עומד כל המערכת.

כך גם במערכת של עם ישראל. יש את החלק הרשמי, שזה התורה והמצוות ששם יש כללים והוראות מסודרים ו'חתוכים' - מה מצוה ומה עבירה, מה מותר ומה אסור, ומה החומרא של כל דבר. וזה החלק הנגלה. אבל יש את הפנימיות של הדברים, ששם הכללים מתבטלים ורק הקודים האמתיים יש להם חשיבות.

וכך הוא במציאות העולם. יכול להיות אדם שמקיים את כל המערכת של התורה והמצוות, ומדקדק על כל סעיף בשולחן ערוך, קלה כחמורה. אבל אינו מחובר כלל בפנימיותו. ומשום כך יכול להיות 'נבל ברשות התורה', כי הוא מקיים את כל התורה אבל הוא 'נבל', כי אין לו חלק ונחלה עם התורה ועם השם יתברך.

ויכול להיות להיפך - אדם שלא מצליח לקיים כל מצוה כראוי, ולדקדק בכל הלכה כראוי. אבל לבו בוער באהבה להשם יתברך, ורוצה מאד להתקרב אליו, וכואב לו על מה שאינו מצליח לקיים. ואותו אדם אמנם עדיין אינו 'ברשות התורה' אבל אינו 'נבל', אלא יהודי.

עצת בלעם - שתי חלקים

והנה בלעם הכיר את המערכת הרשמית, וידע שיש מערכת של תורה ומצוות, ואת הכללים של 'אם בחקותי תלכו' ו'אם בחוקותי תמאסו', והמצבים של 'עושים רצונו של מקום' ו'אין עושים רצונו של מקום'. והוא הכיר את זה היטב מהמציאות, כי ידע שיש בכל יום רגע שהקב"ה כועס, והיינו משום שיש כאלו שעוברים על רצונו.

ולכן, חשב 'לרכוב' על המערכת הזאת, ובאמצעותה לפגוע בעם ישראל. דהיינו לתפוס את נקודות החולשה שבהם על פי המערכת הרשמית הם אינם בסדר, ואת הכעס שמתעורר מחמת כך - ואז לקללם. אבל כשניסה לעשות כך, גילה שהקב"ה אינו כועס, ושאין שום בעיה במערכת, כי 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל', אין שום חסרונות ושום עבירות.

ואיך זה ייתכן, הרי בוודאי יש. אלא שהביאור הוא [כמו שהתבאר במאמר הקודם בקצרה], שיש מערכת פנימית, ששם כל הכללים משתנים. וכל המערכת הרשמית 'כפופה' למערכת הפנימית הזאת. דהיינו, שאמנם 'בתוך הבית' יש ויכוחים ויש מריבות, וצריך לתקן הרבה דברים. אבל למי שבא 'מחוץ לבית' ומנסה להעביר ביקורת - אומרים לו: 'לא קשור אליך. הכל בסדר בינינו' ואנחנו מסתדרים היטב זה עם זה, ואל תתערב במקום הרגיש והייחודי הזה'.

וכמו בין אב לבן, שבוודאי יש הרבה מה להעיר לבן, ולחנך אותו כדי להעמיד אותו על דרך הישרה. אבל זה רק בין האב לבנו. אם יבוא מישהו מבחוץ, וינסה להסית את האב כנגד בנו, יאמר לו: לך לך. אל תדבר על הבן שלי. זה עסק פרטי ביני לבינו ולא עסקך. כך בינינו לבין השם יתברך, ולכן הוא כביכול לא נתן לבלעם 'לחדור' למקום הפרטי הזה.

משכך, הבין בלעם שאם הוא רוצה לפגוע חלילה, הוא צריך לפגוע במערכת הפנימית הזאת, ולא החיצונית. וכאן הגיעה עצתו של בלעם, שפגעה במקום הכי פנימי והכי רגיש - בבית פנימה. וזאת על ידי בנות מואב.

נכרית - חמור או קל

איסור נכרית - הוא האיסור הקל ביותר מתוך רשימת העריות, ואפילו אינו מופיע ברשימת העריות, שכולם הם לפחות כרת, וחלקם הגדול במיתת בית דין, ואילו נכרית הוא רק לאו שהעונש עליו הוא מלקות. כל זה מצד המערכת 'הרשמית' כמובן.

אבל מצד המערכת הפנימית - זהו האיסור החמור ביותר. אברהם אבינו יושב על פתחו של גיהנם ומוציא משם כל יהודי, חוץ ממי שאינו מכירו, דהיינו מי שבא על הנכרית (עירובין כג). כי גם מי שעבר על כל התורה, ואפילו על כל העריות - הוא עדיין 'בתוך הבית' אלא שזקוק לתיקון, אבל מי שבא על הנכרית - עזב את הבית, וברח החוצה.

[וכמו שמקובל לומר על מישהו שפרק עול שהוא 'הוריד את הכיפה', אף שאינו דאורייתא ולא דרבנן אלא הנהגה טובה, ו'בדרך' לשם כבר עשה איסורים חמורים הרבה יותר, אבל הביטוי של הורדת הכיפה, מבחינה פנימית, הוא הרבה יותר חריף מכל העבירות האחרות שעשה].

וזה מה שעשה בלעם. הוא לא הציע להכשיל אותם בחילול שבת או אכילה ביום כיפור, ואפילו לא בשאר העריות, אלא 'להוציא אותם מהבית', על ידי בנות אל נכר, שהאיסור בזה אמנם אינו חמור כל כך, ואף היה בזה 'דיון' אם מותר או אסור, אבל המשמעות של זה היא החמורה ביותר.

קנאים - פוגעים בו

בכך פגע בלעם במערכת הכי פנימית ורגישה. ולכן, התגובה לזה לא יכולה לבוא בצורה 'רשמית' אלא רק בצורה 'לא קונבנציונלית', שאמנם אינה 'מגיעה' על פי המערכת הרשמית, אבל מבטאת היטב את הפרצה החמורה שנעשתה כאן. וכאן בדיוק המקום של 'קנאות'.

'קנאות' פירושו התפרצות פנימית בלתי נשלטת. כמו מי שרואה אנשים שפגעו בבני ביתו, בילדיו או באביו - שאינו הולך לשאול רב מה צריך לעשות, ואפילו לא מה מותר לעשות - אלא מתפרץ ללא שליטה, תופס את אותו פוגע, ועושה בו שפטים - בלי חשבון ובלי מגבלות ומעצורים, עד שירגיש שביטא את רגשותיו השוצפים, והלה 'הבין את המסר'.

זה מה שעשה פנחס. מצד ההלכה אסור להרוג את זמרי, כי מגיע לו רק מלקות, ורק אם היה עדים והתראה. אבל ההתעוררות שלו - לא באה מצד ההלכה, אלא מצד המקום הכי פנימי ומקושר לה', והנקודה הזאת התקוממה כל כך, שהוא לא יכול היה להבליג על הפגיעה החמורה הזאת באבינו שבשמים, והוא 'לא יכול היה להירגע' עד שלקח סכין והרג אותם.

אילו היה זמרי הורג את פנחס, לא היה חייב מיתה, כי פנחס היה 'רודף', ואפילו אם מישהו אחר מתוך השבט היה הורג אותו, היו ידיו נקיות. כי לא היה כאן חיוב מיתה, אלא הייתה כאן התקוממות של קנאות ואכפתיות נוראה, שלא הסכימה להבליג עד להשמדתו של זמרי קבל עם ועדה.

ויעמוד פנחס - ויפלל

מניין ידע פנחס באיזה דרך לנקוט, מאחר שלא מדובר בהלכה או בהוראה רשמית. על זה אומר הפסוק 'ויעמוד פנחס ויפלל'. תפילה - יש בה אמנם חלק 'רשמי': יש מצוה דאורייתא או דרבנן להתפלל, ויש נוסח והלכות איך להתפלל. אבל תפילה במהותה היא נקודה פנימית 'עבודה שבלב'. וכל סדר התפילה מכוון כנגד סדר הייחוד והזיווג כמבואר בזוה"ק וכתבי האר"י.

וזה מה שפנחס עשה. הוא עורר בלבו את הנקודה הפנימית של הייחוד, ומתוך כך עורר בתוכו בעירה עצומה של קנאות על הקשר של עם ישראל עם ה', ואז 'יצא לפעולה' בלי לדעת מה לעשות, אלא ידע בוודאות שמעתה הוא מכוון אל המטרה, וכל מה שיעשה קשור אל המטרה, ונכלל במה שמותר לו ומוטל עליו לעשות.

[היה יהודי בבני ברק, שהיה מגדולי הלוחמים למען כבוד השבת, והיה יוצא בשבת למחות בחילול שבת, וכל רכב שהיה עובר, היה תופס אותו והופך אותו... (הוא היה בר הכי...). וכמה פעמים באו לחזון איש בתלונות עליו: איך הוא נוגע ברכב בשבת, ומה יהיה עם הילדים שלו וכו'. והחזו"א תמיד ענה: הוא יודע מה הוא עושה... כלומר, מאחר שזה נובע מהנקודה הפנימית, כל מה שהוא עושה זה נכון...]

קנאות - נקי או לא

קנאות - הוא לא דבר 'רשמי'. אין שיטה כזאת ואין הלכה כזאת, כי כל מהותה הוא הנהגה 'לא קונבנציונלית'. ולכן, אם לא זה לא מגיע מבעירה פנימית ואמתית - זה רציחה ממש. אבל באותה מדה - מי שאינו אוחז בכך, אמור לשאול את עצמו: הכיצד, ואיך זה ייתכן. איך יכול להיות שזה לא בוער בי, ושלא הגעתי למדרגה שאני פשוט 'לא יכול לשתוק'.

ואכן, היו שזלזלו בפנחס וחשבו שזה לא הגיע ממקום נקי, אבל השם יתברך אמר למשה 'הנני נותן לו את בריתי שלום' - שהכוונה הוא 'תמסור לו דרישת שלום'. כולם מזלזלים בו, ואני מחזק את ידו. וגם קיבל מתנה בצורה 'לא קונבנציונלית' את הכהונה לו ולזרעו, והוא גם זה שהפך לאליהו מלאך הברית, שעומד בנקודה של הברית בין יהודי לקונו, וגם עתיד להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

והנה, על פי המערכת הרשמית, ההיסטוריה מלאה במצבים שנעים בין טוב לרע. קבלת התורה וחטא העגל, בניין המשכן וחטא המרגלים, ארץ ישראל ועבודה זרה, בית ראשון ושני וחורבנם, וכן בכל הדורות. כי אמנם יש את הטוב ואת האמת, את התורה ואת הצדיקים - אבל כנגד כל טוב יש ממש זה לעומת זה, שעומד למולו ומונע אותו. ואם כן, מה יהיה הסוף, ואיך לבסוף יהיה התיקון.

על כך מבאר ר' נתן, שהכרעת המערכה תהיה רק על ידי הנהגה זו של 'קנאה'. כלומר, על ידי שמתעוררים בני אדם ואומרים 'לא ייתכן להמשיך כך' 'חייבים לעשות שינוי', ומתעוררים לעשות דברים שאינם חייבים לעשות; לבנות מקוה, בית מדרש, לייסד קהילות ומוסדות, ולהאיר אור הצדיקים וכדומה. רק על ידי זה תוכרע המערכה. כי היא לא תוכרע בצורה רשמית ובנשק קונבנציונלי אלא רק בצורה של 'קלקול השורה'.

וכך גם כל אחד לעצמו. כל אחד נמצא במצב תמידי של עליות וירידות, יום אחד מלאך ויום אחד 'גאלאך', ואין אתנו יודע עד מה, מתי יהיה קץ הפלאות, בו נעלה על דרך המלך ונזכה להיות כראוי. והתשובה לזה היא רק 'קנאה'. דהיינו, פעם אחת שעוצרים ואומרים 'עד כאן' 'לא עוד'. זה הכח היחיד שיכול לשנות את המפה של טוב ורע ימין ושמאל שמשמשים בערבוביא, ולנצח לצד הטוב.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד!

קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ (כז, יח)

כותב על כך רש"י:

כאשר שאלת, שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

הסיפור שלפנינו הופיע בגליון איש לרעהו, שבועות, ויש בו כדי ללמד את כולנו איך הולכים כנגד רוחו של כל אחד ואחד!

הסיפור אמיתי לחלוטין, ומבוסס על רשימות זכרונותיו של בן העיירה בה התרחש המעשה.

לר' מאטיס מהעיירה מעדוועדיטש שבבלארוס, הייתה 'חברה לפתרונות לוגיסטיים'. טוב, אז עוד לא קראו ל'חברת הובלות' בשמות כאלו מפוצצים. גם לא היו לו משאיות, כי אם כמה סוסים בעזרתם הוביל גזעי-עץ מיערות הסביבה לנהר הסמוך.

בשפת הנהר היו יוצרים מהגזעים מעין רפסודות, ומניחים להם לשוט עם הזרם לכיוון גרמניה. מאטיס זכה לשם-טוב, וכל סוחרי היערות השתמשו בשירותיו. האמון שרכשו לו היה בדיוק כמו האמון שהם רכשו לעצמם – בשרם!

את סוסיו האכיל מאטיס בשיבולת שועל של סוחר התבואה ר' משה מרדכי טוקצ'ינסקי. את המספוא רכש בהקפה ולא במזומן. פעם בחודש, בראש-חודש בשעה 8 בבוקר בדיוק, היה משלם על הסחורה. מכיוון שהמושג "העברה בנקאית" לא היה נפוץ בכפרים, היה מגיע בעצמו לשלם, או שהיה שולח שליח עם 100 רובל עד ל"התחשבנות".

ויהי היום, ראש-חודש הגיע, והכסף ממאטיס מתמהמה. השעה כבר 12:00 בצהריים, ועדיין אין כל סימן לא ממאטיס ולא מהשליח שלו... טוקצ'ינסקי מתפלא, ומחליט לקפוץ למדוועדיטש לבדוק שהכל בסדר.

כיון שפניו נתקלות במאטיס הוא לא שומע התנצלות אלא להיפך: "מה קרה שהפעם לא החזרת עם השליח קבלה על התשלום?"... שליח? קבלה? על מה מדובר?... מאטיס מעדכן שכמו מדי ראש-חודש, כבר בשעה 6 בבוקר שלח שליח עם מאה רובל. השליח הפעם היה לייבל – הבן של הצורף המקומי עליו השלום.

אז איפה לייבל? כאילו בלעה אותו האדמה. השניים החלו לחשוש שמא פקד אותו אסון? הוא הרי נסע עם כסף דרך היערות! ולייבל הוא הלוא המפרנס היחיד של אמו האלמנה ושלושת אחיו הקטנים, אוי ווי!

מאטיס וטוקצ'ינסקי יצאו מיד לדרך על מנת לחפש את לייבל. נסעו לאט, סרקו ורחרחו בכל המקומות דרכם היה אמור לייבל לעבור בדרכו. התעניינו אצל כל הנוסעים ועוברי-האורח שמא ראיתם? שמא שמעתם? שמא שמתם לב? אך הכל לשוא – אין קול ואין קשב...

*

האכסניה של ר' שייע איזיקוביץ. אולי פה יודעים משהו? "לא", עדכן אותם בעל האכסניה. "לייבל כלל לא תכנן להגיע היום למקום מגורין של טוקצ'ינסקי. הוא התכונן לתפוס רכבת-מהירה. לאן? אין לי מושג"!

הנוכל נמלט עם הכסף! – קלטו מיידית השניים... מיהרו לתחנת הרכבת האזורית כשדים-משחת. מי יודע. אולי עוד יצליחו לתפוס את הברנש. הם הגיעו בשנייה האחרונה: לייבל כבר עמד עם רגל אחת על המדרגה של הרכבת. מאטיס משך אותו ברוורס.

לייבל נדהם וגמגם: אמא... ילדים רעבים... אמריקה... מסתבר שלייבל מתכנן כבר מזמן להגר

לארה"ב, מה שהיה חסר לו זה רק כסף. משנפלה לידו ההזדמנות, לא המתין רגע אחד מיותר ויצא לדרך.

באכסניה של איזיקוביץ, לשם חזרו איתו, הצליח לייבל "לשחזר" 96 רובל בלבד. ארבעה הוא כבר בזבז על כרטיס הרכבת. הכסף היה תלוי על צווארו, כמו קמיע לישועה...

*

איזה עונש מגיע לברנש? מאטיס וטוקצ'ינסקי ערכו דיון-חירום, בתומה הוחלט לטפל בו בשני שלבים. שלב ראשון: לשחרר את לייבל בלא לערב את גורמי הקהילה היהודית, וכמובן שלא את המשטרה הגויית.

את השלב השני הם דחו קצת, אך לא ארך הזמן ולייבל קיבל מהם את כל הסכום הנצרך לו להגירה לארה"ב... מסתבר, במקום לתכנן איך להעניש את הברנש, ארגנו עבורו השניים מגבית קטנה.

בתוך תקופה קצרה הגיע לעיירה מכתב מאמריקה, בו מבשר לייבל על הגעתו בשלום, ופיו מלא תודה והכרת טובה לנשמות הטהורות, שבמקום לנקום בו – שיקמו אותו. הוא השיג את היעד שלו מכסף כשר, והם זכו לחלק בעולם הבא...

]מרשימת זיכרונותיו של בן העיירה, שמשון ברעוודה ממקסיקו[

הבה נשכיל ללמוד איך לנהוג במי שמעד, ולהגיע איתו ליעד האמיתי – להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמאן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל' ו'הליכות עולם', מנצ'סטר

לזמני הסתגרות בבתים: אם מותר לומר ברכה או דבר שבקדושה דרך תפלה מהגמרא

במשך הזמן שהיינו יושבים סגור בבית ולא היה שייך לצאת להתפלל במנין, לא זכינו לענות קדיש וקדושה וברכו, ונתעורר השאלה האם יש איזה אפשרות לומר דברים שבקדושה שלא במנין, דמצינו בכמה סידורים שהדפיסו נוסח במקום ברכו, שמי שלא שמע ברכו יאמר ברייתה זו שמוזכר בה "ברכו את ה' המבורך" וז"ל הברייתא בקיצור: "אמר רבי עקיבא חיה אחת עומדת ברקיע ושמה ישראל וחקוק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת 'ברכו את ה' המבורך' וכל גדודי מעלה עונים ואומרים 'ברוך ה' המבורך לעולם ועד'". ומי שלא שמע קדושה יאמר ברייתא זו במקום קדושה: "כשעלה משה למקום מצא כת אחת אומרת 'קדוש קדוש ה' צבא-אות מלא כל הארץ כבודו' וכת אחרת אומרת 'ברוך כבוד ה' ממקומו' וכולם עונים בפה אחד ואומרים 'ימלוך ה' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללוי-ה'".

ובליל שבת קודש כשאומרים כגוונא לפני מעריב, נדפס בסידורים "אם מתפלל ביחידות יאמר המשך דברי הזוהר אחר בנהירו דאנפין", והיינו שהזוהר הקי מסיים שם "ולומר ברכו את ה' המברך, את דייקא דא שבת דמעלי שבתא ברוך ה' המברך וכו' ודא איהו ברוך ה' המברך לעולם ועד". וצריכים לדעת אם נכון לאמרם, או דשב ואל תעשה עדיף.

ומצינו בזה פולמוס גדול בספרי הפוסקים וגדולי הדורות, האם מותר לומר ברכה בשם ומלכות בשעת לימודו, בשו"ע (או"ח ס' רט"ו ס"ג) פסק "מותר ללמד לתיקונות הברכות כתקנן ואע"פ שהם מברכין לבטלה בשעת הלימוד", ועל זה כתב המגן אברהם (סק"ה) "גדול בשעה שלומד הברכות בגמרא **אומר בלא הזכרת השם**, וכן משמע בפירוש המשניות להרמב"ם בפרק הרואה ובתוס' ריש פרק הרואה".

*

למה הגמרא השמיט שם ומלכות מנוסח הברכות

וביאר שם במחצית השקל דאיתא במשנה שם (ברכות נד.) "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה, מקום שנעקרה ממנו עבודת כוכבים אומר ברוך שעקר עבודת כוכבים מארצנו, על הזיקין ועל הזעות ועל הרעמים ועל הרוחות ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם, על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה בראשית". ובפירוש המשניות להרמב"ם כתב "בכל מקום שיאמר ברוך, רוצה לומר בא"י אלהינו מלך העולם", וכן הוא בתוס' שם וז"ל "פירש רבינו שמעיה דכל הני ברכות צריכות להזכרת שם ומלכות ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, וכן כתב רבינו שמשון מקוצי כי הר"י היה רגיל לברך על הברקים ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם וכן פר"י".

וכתב שם המחצית השקל "ואם כן תקשי על רבי מסדר המשנה למה לא הזכיר בכל הני ברכות שם ומלכות ונתן מקום לטעות, **אלא על כרחך דבשעת לימודו אסור להזכיר את השם** ולכן גם רבי שסידר השמניות לגרסן לא הזכיר שלא יבואו להזכיר את השם בשעת לימודן". וכן נפסק במשנה ברורה (שם סק"יד) "ודוקא עם התינוק מותר להזכיר את השם אבל גדול בשעה שלומד הברכות בגמרא אומר בלא הזכרת השם ורק כשלומד הפסוקים הנזכרים בתלמוד רשאי לאומרן כמו שהם כתובים עם הזכרת השם".

*

מנהג אמירת כגוונא בליל שב"ק

והנה מנהג חסידים לומר תפלת כגוונא בליל שב"ק קודם ברכו, ומנהג זה מקורו מהבעש"ט הק' זי"ע, וכדסיפר תלמידו הרה"ק ר' דוד לייקוש מבאר זי"ע כדהובא במחזור ראבי"ה עמ' נב כתב יד מאת הרב אליקים געציל מלובר (ראה בזה בקובץ צפונות גליון טז עמ' קא) וז"ל "אודיע בשער בת רבים מה ששמעתי מפי הקדוש החסיד רבי דוד לייקוש מק"ק באר שהוא היה תלמידו של רבי ישראל בעש"ט זצ"ל ממעזיבוז, והוא היה אחרון שעודנו חי בדורי, ובילדותי נתאכסן ר' דוד הנ"ל בבית אא"ז הגאון מוהר"ר אהרן אב"ד ק"ק לובר, וסיפר לנו שפעם אחת בא הבעש"ט לכפר אחד בערב שבת עם ג' תלמידים ולא היה לו עשרה להתפלל ערבית של שבת, **ואז אמר הנוסח כגוונא הכתוב בזוהר פרשת תרומה במקום ברכו**, יען שמסיים שם המאמר כדין שירותא דצלותא לברכא ליה בחדוה בנהירו דאנפין ולומר ברכו וכו' על דרך שנדפס בסידורים אחר תפלת י"ח לשון האגדה במקום שאומרים במקום ברכו וקדיש וקדושה".

ובהשקפה ראשונה היה נראה שהנהגת הבעש"ט חולק על המגן אברהם הנ"ל, דהא אמר נוסח כגוונא כדי שיאמר ברכו, ולפי המגן אברהם אין לומר ברכו את ה' עם הזכרת שם כשאומר דברי הזוהר הק', אולם יש לומר דשאני אמירת ברכו מאמירת ברכה, וכדפסק הגר"ש קלוגר בספרו האלף לך שלמה (ס' סח) שנשאל לגבי כהן שעלה שנית לספר תורה דלא היה שם לוי, אם לומר ברכו שנית דהאליה רבה כתב דאין לומר ברכו שנית, וכתב הגר"ש קלוגר "הנה לדעתי אל ישנה מן חמנהג **ומה קפידא הוי לומר ברכו אפילו בחנם הרי אינו ברכה רק שבח בעלמא** לכך ודאי יאמר ברכו שנית כפי המנהג". (מדברי האליה רבה נראה שלא אסר בוודאות לומר ברכו דז"ל שם (ס' ק"מ ס' א) "ונראה לי לכאורה שיתחיל השני ממקום ברוך אתה שהוא עיקר ברכת התורה אבל ברכו לא יאמר שכבר יצאו בזה, וכו' אלא דמסתפינא כיון שהפוסקים סתמו בזה". וע"ע בהקדמת המשנה ברורה לס' ס"ט בדיני ברכו).

*

מה יעשה אם מתפלל ביחידות בליל שב"ק

והנה בסידור עבודת השם לחסידי בעלזא לא הביאו המשך דברי הזוהר הק' למי שמתפלל ביחידות, וכאשר שאלתי עורך הסידור הרה"ג ר' יוסף עמרם מאשקוביץ שליט"א מירושלים על זה, אמר לי שבכוונה השמיטו ההמשך, דהמעיין בזוהר הק' שם יראה שיש שם המשך ארוכה ובכל הסידורים כתבו נוסח קצר והביאו רק הסיום ולא הביאו כל המשך הזוהר מפני אריכות הדברים, ומסתמא כאשר הבעש"ט הק' אמר הזוהר הק' למד כל המשך הזוהר, ולכן החליטו לא להביא רק נוסח מקוצר. (והמעיין בדברי הזוהר הק' יראה שגם בתוך הקטע שכן הובא בסידורים גם חסר כמה שורות מנוסח הזוהר הק').

ואכן הסברא נוטה כדבריו דמי שרוצה ללמוד כגוונא במקום ברכו, בודאי אין מספיק לדלג ולומר רק שורות אחדות ולהשמיט את השאר, דאז מוכח שאינו אומרה לשם לימוד אלא לשם תפלה במקום ברכו וזה אינו נכון. אמנם רואני שבהרבה סידורים כן הביאו הנוסח הקצר, ובראשם בסידור בעל התניא ובסדור כתר נהורא שסידר הרה"ק ר' אהרן הכהן מזליחוב, ונדפס בהסכמת הרה"ק מברדיטשוב והמגיד מקאזניץ והחוזה מלובלין זי"ע, וצריכים לומר דשאני אמירת ברכו וכדברי האלף לך שלמה, ולכן אפילו כשניכר שאומרה דרך תפלה (ודבר זה נוגע במיוחד לתפלת כגוונא, דמחמת עומק הדברים וקוצר המשיג, רק יחידי סגולה מבינים כוונת הדברים וקשה לומר דכוונתו לאומרה דרך לימוד) מותר לאמרה.

*

אמירת קידוש לבנה מהגמרא

והנה הגם שאין להביא ראיה מאמירת ברכו כנ"ל, אבל מכמה עובדות מגדולי הדורות נראה שלא הקפידו על דברי המגן אברהם, וכמובא בספר דרך פקודיך להרה"ק מוהרצ"א מדינוב (מ"ע ד' בסופו בהג"ה אות ה') שכתב "אמרו לי מגידי אמת בשם אדמו"ר הרב מהר' יצחק יעקב זצוק"ל (החוזה מלובלין) **באם לא נראית הלבנה בזמנה עד אחר אותו הזמן יאמר המימרא בגמרא** (סנהדרין מב.) 'מאי מברך אמר רב יהודה ברוך אתה ד' אמ"ה אשר במאמרו' וכו', ולי נראה לומר בריך רחמנא מריה מלכא דעלמא אשר במאמרו וכו' וכן אני נוהג בכל ספר ברכות" עכ"ל. וכ"כ בשו"ת מור ואהלות (אוהל ברכות והודאות סי' נא) וז"ל "שמעתי שהרה"ק רבי אברהם דוב מחמעלניק **פתח הגמרא ולמד כל המימרא ואמר הברכה בשם ומלכות**".

אמנם י"ל דגם עובדות אלו אינם ראיה נגד שיטת המגן אברהם, דאולי זה שהתירו לומר הברכות מתוך גמרא היה רק במצות קידוש לבנה, דבדיעבד סמכו על שיטות הראשונים שיכולים לקדש הלבנה עד ט"ז בחודש הן מלא הן חסר, ורק ליתר שאת אמרו הברכה מתוך הגמרא, וכן נראה מדברי שו"ת עני בן פחמא ס' כ"א עיי"ש, וכן כתבו בעוד ספרים שזה היה טעמם העקרי, ולקחו הגמרא רק ליתר שאת מאחר שבלאו הכי הקילו לומר קידוש לבנה אחרי יום י"ד. וכן העלה הרה"ק מקומרנא בספרו נוצר חסד (אבות פר' ד, ו) וז"ל "אנו מברכין על הנאת אורו וכל זמן שאינו ניכר החסרון להדיא יכולין לקדש, וכן עשה מעשה הגאון מוה"ר אברהם יהושע העשיל מאפטא". ומסיים שם "אף שמימי לא עשיתי כך אבל לא הייתי מקנטר למי שעושה כך".

*

אמירת ברכת אכילת מרור מהרמב"ם

והנה מלבד גדולי האדמורי"ם הנ"ל, מצינו בספרי גדולי הפוסקים שהתירו לומר ברכה בדרך לימוד כשהיה ספק אם מותר לו לברך. בשו"ת אבני נזר (או"ח ס' שפג) נשאל אודות חולה שלא היה יכול לאכול מרור בליל הפסח רק פחות מכזית, אם יכול לברך ברכת "על אכילת מרור" והביא כמה ראיות שיש חיוב לאכול פחות מכזית והוא מסיים שם "אך לכאורה מה יעשה עם הברכות על אכילת מרור כיון שאינו אוכל כשיעור אכילה", ואחר שהביא טעם אחד להתיר לברך כתב האבני נזר "ולרווחא דמילתא בעת שיצטרך לאכול המרור **ילמוד קודם האכילה הדין ברמב"ם ויאמר בפיו כשאוכל מרור יברך ברוך אתה וכו' בשם ומלכות על אכילת מרור ותיכף יאכל**". אמנם גם זה אינו חולק על פסקו של המגן אברהם, שהאבני נזר סמך על עצה זו רק "לרווחא דמילתא" אבל לא כהיתר בפני עצמו, ועיקר התירו הביא לפני כן.

*

אמירת ברכת שבע ברכות מהגמרא

וכן כתב הגרצ"פ פרנק בספר הדרת קודש (סימן ט"ז) בשם הגרי"ח זוננפלד וז"ל "כאשר היה ספק בדין שבע ברכות כגון האם מברכים ברכת חתנים בבית חתנים כל שבעת הימים מעת לעת או לאו, **נהג הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד ללמוד אז סוגיית הגמרא דכתובות דף ח** ששם איתא כל נוסח שבע הברכות **ואין בזה חשש ברכה לבטלה דאם אינו מחוייב בברכות ה"ז בכלל תלמוד תורה,** וכיוצ"ב כתבו איזה פוסקים לענין ספק פדיון הבן ללמוד אז הגמ' סוף מס' פסחים שם איתא סדר פדיון הבן ברכת הפדיון וברכת שהחיינו וע"י כך יוצאים מחשש ספק איסור ברכה לבטלה" ע"כ.

וכן מובא בספר שלמי שמחה להגרש"ז אויערבאך זצ"ל (עיי"ש סוף פרק נא) שכך השיב פעם כשהיה ספק אם יש לברך שבע ברכות, והשיב שלא יחלקו הברכות בין אנשים שונים, ויתחיל המברך בלחש: הגמרא במסכת כתובות אומרת שהנושא אשה צריך לברך שבע ברכות ואלו הן, ואז יתחיל לומר הברכות בקול רם לפי הסדר בשם ומלכות.

וכן כתב בספר זוכר הברית (מהגר"א גרינוולאד זצ"ל סימן כ"ב אות כ"ב) וז"ל "ובספק אם נימול בתחילה כראוי אף למחמירים לתקן מ"מ לענין הברכה הוי ספק ברכות להקל וא"צ לברך וכו' **או ילמוד גמרא סוף פרק רבי אליעזר דמילה ויאמר הברכה דרך לימוד**" עכ"ל

ובשו"ת שמחת לב (יו"ד ס' טז) מהגאון ר' שלום משה גאגין זצ"ל מירושלים עיה"ק (נדפס תרל"ח) נשאל בדין אמירת ברכה במצות פדיון פטר חמור וכתב שם "**נראה בעיני לעשות פשר דבר ללמוד בעת הפדיה** בטור יו"ד סי' שכ"א ויסיים מ"ש בטור וז"ל לפיכך מיד כשמפרישו מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון פטר חמור' **דבענין זה דהוי כקורא בתורה יצאנו מכל ספק ומכשול**" עכ"ל הרב הנ"ל.

*

שיטת היעב"ץ שמותר לומר הברכה מהגמרא

והיה נראה שגדולים אלו סמכו את עצמם בשעת הדחק על דברי היעב"ץ בספרו שו"ת שאילת יעב"ץ (סי' פא השני) שחולק על המגן אברהם וז"ל "נהירנא כד הוינא טליא וגריסנא גמרא באנפא אבא מארי הגאון ז"ל, כשהייתי מגיע לפסוקים וקריתי השם בכינוי כמו ששמעתי ממלמדי **היה גוער בקורין כך, והורני לקרות השם כקורא בתורה.** ועוד אני אומר שאף אם נזדמנו לו אזכרות **במטבע הברכות** המובאים בתלמוד כגון סוף פסחים (קט"ז:) 'כן ה' אלוקינו יגיענו למועדים' כו' **יראה לי שמזכיר השם כדרך שקוראו בתורה שהרי צריך שילמוד הברכה כתיקונה שיהא נוסחה רגיל על לשונו כתקונו**, שאם יבוא לצאת בו ידי חובתו שלא ישנה במטבע ברכות, ואע"ג דכתב במג"א סי' רט"ו הגדול הלומד הברכות בש"ס אומרן בלא הזכרת השם, אך ראייתו מפיה"מ לרמב"ם ותוס' בפרק הרואה אינה כ"כ ראיה כי שם הדבר ידוע שכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה לכן קיצר התנא וסמך על הידוע לכל שכל הברכות מתחילין בשם, אבל במקום שנזכר שם באמצע נוסח ארוך שאין הכל יודעין שצריך להזכיר שם השם **ודאי צריך ללומדו כתקונו כדרך שאמרו בתינוקות אגב מפטרייהו**".

אולם החיד"א בספרו מחזיק ברכה הביא דברי היעב"ץ וכתב "ואין דבריו מוכרחים **ומנהג רבנן קשישאי בארץ הצבי שלא להזכיר השם כקריאתו**". ובספרו מחזיק ברכה (שם) הוסיף עוד "האידנא חזינא לגאון מהר"ם בר ברוך בתשב"ץ שייסד מפיו תלמידו שכתב (בסי' תכב) וז"ל **ואינו קורא שם של ד' אותיות בתלמוד כי אם השם**" עכ"ל:

וכן העלה השדי חמד (חלק ו מער' ברכות ס' א עמ' ריד) שהביא את דברי הספר ישמח לב הנ"ל וכתב עליו "ואין דעתי העניה נוחה בתיקון זה ונעלם ממנו מ"ש הרבנים שהבאתי בנדפס **דלא אמרו דמותר לומר ההזכרות דרך לימודו אלא בפסוקים שבתורה אבל לא בהזכרות שבש"ס**, וא"כ פשוט שהלומד בפסוקים **כשיגיע למקום איזה ברכה אסור לו לאמרה ככתוב בספר**, וצריך לומר בכינוי השם במקום אדנות".

*

להתפלל מתוך גמרא אינו נחשב כלימוד

ויש להוסיף, דלכאורה גם לשיטת היעב"ץ שמותר לומר ההזכרות במטבע הברכות בעת הלימוד, אבל אין ללמוד מדברי שמותר להתפלל באופן זה, והיינו שהיעב"ץ התיר לומר ברכה בשם ומלכות רק כשאומר כן באמצע לימודו, וכלשונו "**אם נזדמנו לו** אזכרות במטבע הברכות המובאים בתלמוד" כלומר שהיה לומד סוגית הגמרא והזדמן לו אזכרות שיש בה שם ומלכות, אז סובר היעב"ץ שמותר לומר הברכה בשם ומלכות כחלק מלימודו כדי שידע נוסח הברכה על מכונו, אבל לא שמענו מזה שהתיר היעב"ץ למי שבאמת רוצה להתפלל ולומר הברכה, ובמקום לאמרה מתוך הסדור הוא אומרה מתוך גמרא כדי שיתראה כאילו הוא לומד.

וחילוק זה כתב להדיא הרה"ק מקומרנא בספרו נוצר חסד (עמ"ס אבות פ"ד מ"ה) "**והנוהגין ליקח גמרא וללמוד זה שטות, כשמכוין ללימוד ולא לשם שבח הוא איסור דאורייתא לברך ברכה**". וכוונתו מבואר מדברי המהרש"א על הגמרא ברכות (ו.) דאיתא שם: "אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק מנין שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת וכו' ומנין שאפילו אחד שיושב **ועוסק בתורה** ששכינה עמו שנאמר בכל המקום אשר **אזכיר את שמי** אבוא אליך וברכתיך". וביאר שם המהרש"א "שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה כו' שנאמר בכל מקום אשר אזכיר וגו'. והכי מפרש לה לענין עוסק בתורה בכל מקום שאתן לך רשות להזכיר שמי **דהיינו בדרך לימוד אבל בענין אחר אסור להזכיר שם שמים דהוה לבטלה** וק"ל".

הרי שהיתר המהרש"א להזכיר שם ה' בשעת לימודו היא רק **"בדרך לימוד"**, אבל אם אין כוונתו ללימוד אלא לתפלה אסור. ואולי גם להמהרש"א ההיתר להזכיר שם ה' בדרך לימוד היא רק כשלומד פסוק, אבל אין ראיה מדבריו דמותר להזכיר שם ומלכות בברכה דרך לימוד.

ועל דרך זה טען הגאון רבי צבי הירש אורינשטיין זצ"ל בתשובה (נדפס בישועות יעקב סוף ס' תכ"ו) וז"ל "ועיין בתשובת יעב"ץ דמותר לקרות האזכרות הנמצאות בגמרא בעת לימודו בלי כינוי והביא ראיה ברורה לדבריו, ואפשר שעל זה סמך גדול אחד בדור שלפנינו אשר שת עצות בנפשו לקדש הלבנה ביום ט"ז לצאת ידי דעת תלמידי הרי"ף והמאירי ז"ל שהבאתי, שלמד הלכה בש"ס וכיון לצאת בזה ידי חובת הברכה אם עדיין היא זמן חידושה, **אולם לדעתי אין זה נכון דאם כן בכל ספק ברכות דלהקל למה לא נעשה על דרך ואופן המזכר**".

הוכחת הגר"י פרלא לשיטת היעב"ץ

גם הגאון ר' ירוחם פישל פרלוא (מילואים ס' ב עמ' 454) האריך בשאלה זו אם מותר לומר ברכה בדרך לימוד, והיה נוטה דעתו להתיר אבל במסקנתו כתב לחומרא ושאין לעשות כן, וז"ל בקיצור: "לכאורה היה נראה שיש תקנה פשוטה במקום ספק ברכה לעסוק בשמועות שנזכרה בהן נוסחת הברכה שהוא צריך לברך, וכמש"כ בספר פרדס בשם גאון הובא בב"י או"ח סי' נ"ט, לענין קדושה דסידרא וקדושת יוצר לדעת הסוברים שאין היחיד אומרם, מ"מ אם תלמיד חכם הוא יעסוק בשמועות שנזכר בהן סדר קדושה, ואם אינו תלמיד חכם יעסוק במקרא שיש בו קדושה דסידרא, משום **דאע"ג שאין דבר שבקדושה בפחות מעשרה מ"מ בדרך למוד שרי** עי"ש.

וכן כתב בטור (שם לקמן סי' קל"ב) בשם רב צמח גאון ז"ל שאין ליחיד לומר סדר קדושה משום שכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה, ואם ת"ח הוא יעסוק באגדתא דפרק גיד הנשה (חולין צא:) וכו' ואם אינו ת"ח יעסוק במקראות הקדושה וכו' עי"ש, וכן הוא בסדר רב עמרם גאון ז"ל דט"ו ע"א בשם רב צמח גאון ז"ל עי"ש, **ומזה ראיה מבוארת לדעת הרב חכם צבי ז"ל שהביאה בנו הרי"ע ז"ל בשאילת יעב"ץ** שאם יש הזכרה במטבע ברכה שבתלמוד רשאי לאומרה דרך למודו שם שהיא, וכן בשמות שבפסוקים שבתלמוד, **ודברי המג"א** (סי' רט"ו סק"ה) **וכן דברי הרב ברכי יוסף** (שם ס"ק ד') **שגמגם על דברי היעב"ץ בשם אביו ז"ל ע"י"ש הם תמוהים אצלי טובא, דמדברי הגאונים ז"ל והטור והרוקח וספר הפרדס שהביא בב"י שם מבואר להדיא כדעתו ובלתי ספק שמשם מקור דברי הרב חכם צבי בזה**". ועי"ש שהביא עוד ראיות מדברי הראשונים שהעיקר כדברי היעב"ץ.

ולפי זה כתב עוד הגר"י פרלא "**כל שאומר כן דרך למוד וקריאה לית בה מדינא שום חשש מוציא שם שמים לבטלה**, אלא שהוא עושה כן דרך הערמה לצורך ברכה במקום ספק, וא"כ שפיר יש מקום לומר דמהניא אפילו להסוברים דברכה שאינה צריכה הו"ל בכלל אזהרת לא תשא מדאורייתא".

אמנם בהמשך דבריו כתב הגר"י פרלא שלמעשה אין לעשות כן לברך ברכה מהגמרא וז"ל "אלא דבכל תקנות אלו יש לי מקום עיון, דהרי יש לחוש לדעת רבים מן הראשונים דס"ל דברכה שאינה צריכה יש בה מדאורייתא אזהרת לאו דלא תשא כמתבאר בדברי הרמב"ם וכו' וא"כ לפי מה שהעלה בתבואות שור ריש פ"ב דפסחים דאין מערימין באיסור דאורייתא א"כ **הכא דהו"ל הערמה בדאורייתא לדעת הנך רבוותא לא מהני תקנות הללו לברך במקום ספק"**, והוא מסיים "**במקום שיש חשש ברכה לבטלה ממש אין לסמוך על תקנות כאלו**". (וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ז ס' כא).

*

יש עצה ליקח תינוק ולחנכו בברכה

ומעכשיו מוטל עלינו ליישב הנהגת הגרי"ח זוננפלד והגרש"ז אויערבאך שהקילו לומר שבע ברכות דרך לימוד, ואולי יש לומר טעם נוסף כסניף להקל במצב שהם נשאלו עליה, והיינו שלכו"ע מותר לומר ברכה בשם ומלכות כאשר האדם מלמד לתינוקות, וכפסקו של השו"ע לעיל "מותר ללמד לתיקונות הברכות כתקנן ואע"פ שהם מברכין לבטלה בשעת הלימוד" וכתב המשנה ברורה "**ואפילו הרב יכול להזכיר השם כדי ללמד להתינוק הברכות שהרי ע"כ אנו צריכים ללמוד עמהם כדי לחנכם בלימוד התורה ובקיום המצות**", ועצה זו מבואר בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' רנו) וז"ל "**שאלה מי שנסתפק בברכה כיצד יעשה. תשובה, יקח תינוק דלא חכים ולא טפש** ולא כההוא (מנחות כ"ט) דתפלין דיודע להבחין בין ויהרוג לויהרג ח"ו, אלא תינוק שמתחיל לדבר **וקורא עמו תיבה בתיבה**".

ומעתה כשיש חתן וכלה וכולם מצפים לשמוע ברכת שבע ברכות ואינם יודעים שיש איזה סיבה נסתרת שלא ניתן לפרסום, אם אפשר לברך על חתן וכלה זו כראוי, (כמו שהיה במעשה שנשאל עליו הגרש"ז עיי"ש) ואם לא יברכו שבע ברכות, יהא תמיה בעיני התינוקות שנמצאים שם, שעושים סעודת שבע ברכות בלי לברך ברכות שבע ברכות, אז י"ל שאם מכוין לחנך התינוקות בדיני שבע ברכות יש לו על מה לסמוך.

*

לברך מתוך הגמרא אינו נחלת הכלל

ולסיומא דמילתא יש לציין שבספר גנזי חיים (או"ח ס' רטו ס' ס) מהגר"ש רייזנער ז"ל אב"ד פעלשטין כתב "ממורי הגאון החסיד ר' שמעון אלימלך אב"ד ק"ק חיראב (היה מגדולי דורו ומוזכר בשו"ת דברי חיים חו"מ ס' נב, "ידידי הרב המאור הגדול חריף ובקי") ראיתי בעת שלא נראתה הלבנה בזמנה התחיל לשון הש"ס אר"י הרואה לבנה בחידושה אומר ברוך אתה ה', **ואך ציוה לכל העומדים לצאת והם לא יאמרו**, ואם כן משמע דמותר ומ"מ נראה דרק בשעת הדחק, דלדעת קצת פוסקים היה יכול לברך לכן אמר בהזכרת השם דעל"פ לא הוי כמו ברכה לבטלה".

הרי שאין הנהגה זו מסור לכל אדם לבחור לעצמו שמותר לו לומר ברכה מתוך גמרא, ורק לגדולי ישראל יחידי סגולה ההורמנא לעשות כן. וכן נראה מדברי שו"ת מור ואהלות (הנ"ל) שהאריך להצדיק ברכת קידוש לבנה מתוך גמרא ועכ"ז הוא כתב "**נפלאתי לעשות דברים אם על פי דין פטור מן הדבר, ולא להלכה באתי ח"ו רק ליישב הענינים שלא יקשו כל כך**", וכן העיר הרה"ק מקודינוב בספרו משמרת שלום הנ"ל שהגם שהרה"ק בעל בני יששכר הביא מנהג החוזה מלובלין לומר קידוש לבנה מתוך הגמרא, אבל הבני יששכר לא עשה כן וכדהעיד על עצמו "ולי נראה לומר בריך רחמנא מריה מלכא דעלמא אשר במאמרו וכו' **וכן אני נוהג בכל ספק ברכות**", הרי שלא רצה לסמוך על עצה זו לומר ברכה מתוך הגמרא.

ובזה יש ליישב הסתירה בין דברי החיד"א בספרו ברכי יוסף ומחזיק ברכה ובין דבריו בספרו עבודת הקודש, שבברכי יוסף ומחזיק ברכה הסיק שהעיקר כהמגן אברהם שאין להזכיר שם ה' בעת לימודו ואין דברי היעב"ץ מוכרחין "**ומנהג רבנן קשישאי בארץ הצבי שלא להזכיר השם כקריאתו**". ובספרו מחזיק ברכה הוסיף עוד "האידנא חזינא לגאון מהר"ם בר ברוך בתשב"ץ שייסד מפיו תלמידו שכתב (בסי' תכב) וז"ל **ואינו קורא שם של ד' אותיות בתלמוד כי אם השם**" עכ"ל.

ולכאורה זה סותר מה שכתב בספרו עבודת הקודש (צפורן שמיר סי' ב' אות כו) "**כשמתפלל ביחיד יאמר ברייתא זו**: "אמר רבי עקיבא בכל יום שחרית מלאך אחד פותח פיו ואומר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד, וכשמגיע לברכו עד שמגיע לברכו, וכשמגיע לברכו חיה אחת עומדת ברקיע ושמה ישראל וחקוק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת 'ברכו את ה המבורך' וכל גדודי מעלה עונים ואומרים 'ברוך ה' המבורך לעולם ועד'". וזה לא יעשה אלא באונס גדול כגון שהוא בדרך או חולה אבל אם אין לו אונס לא יעשה בנפשו שקר לבטל תפלה בציבור שמבטל כמה מצות ועונשו גדול" עכ"ל החיד"א.

וצריך לומר שדברו בברכי יוסף ומחזיק ברכה הם אליבא דהילכתא וזה נחלת הכלל, ודבריו בספרו עבודת הקודש הם לבני עליה שהם מועטים, וכדמוכח מהרבה הנהגות קדושות שהעלה בספרו הנ"ל שהם ליחידי סגולה, ולהם ניתנה ההורמנא לומר כן גם ביחידות וכמעשה צדיקי עליון הנ"ל.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

בדין לשחוט לחולה שיב"ס או להאכילו איסור

יש לדון בחולה שיש בו סכנה, אשר הטיסו אותו לעשות ניתוח בחו"ל, וחייב לאכול בשר לצורך בריאותו, ובבית החולים בחו"ל יש רק מאכלים של נבילות וטריפות, ויש להסתפק כאשר יש באפשרות המשפחה לשחוט ולבשל לאותו חולה בשבת אוכל כשר למהדרין, או להאכילו את מנת בשר הנבילות והטריפות של בית החולים, מה עדיף. וכן יש לדון כאשר יש אפשרות להאכילו מרק שהתבשל עם נבילה, או לשחוט בשבילו מה עדיף.

לכאורה היה נראה שיש קדימה להאכילו נבלות וטריפות שבזה יעבור האוכל רק לאו, ומאידך אם ישחטו ויבשלו לצרכו יצטרכו לעבור כמה איסורי סקילה של שבת וקי"ל הקל הקל תחילה, אולם השו"ע בסימן שכ"ח סעיף י"ד פסק וז"ל, היה חולה שיש בו סכנה צריך בשר שוחטים לו, ואין אומרים נאכילו נבילה, ומקורו מדברי הרבה הראשונים ומובא בב"י (שם) וכדיבואר להלן.

והביא המשנ"ב (שם ס"ק ל"ט) את הטעם המובא בראש"ש בשם הר"מ, דכיון ששבת "הותרה" אצל פיקו"נ, ולכן הותר לשחוט לחולה, והיינו דלא הוי "הפקעה מהמעשה" שנחשב שלא שחט וכן שלא בישל כיון דהוי לצורך פיקו"נ, ולכן הותר לשחוט ולבשל לצורך החולה, אלא שיש להקשות על ביאור זה, דא"כ נימא הכי גם לגבי איסור נבילה גדר של "הותרה" אצל פיקו"נ ויעבור רק על לאו ולא על איסורי סקילה, וצ"ב.

ונראה ליישב דשאני איסור נבילה דהוי איסור "חפצא", שאותו חזיר שקצים ורמשים ישארו מציאות של שקצים ורמשים גם אי נימא "הותרה" הוי הותרה באיסור חפצא, ונפק"מ לדעות בפוסקים שהם מטמטמים את הלב גם כאשר האוכל אותם במצב של פיקו"נ, וכ"פ הש"ך ביו"ד לגבי אמא חולה שיב"ס שמותר לה לאכול בשר טריפה, אולם לא תניק את בנה שהאוכל משפיע על בנה, משא"כ באיסור שבת שאין איסורו איסור "חפצא" אלא רק מצד הזמן שנאסר לעשות מלאכות בשבת, וכדין יוה"כ שאין המאכל נהפך לחפצא של איסור, א"כ בכה"ג אפשר להחשיב את השחיטה והבישול למעשה המותר, וחשיב כאילו ששחט ובישל ביו"ט, ודו"ק.

אולם יש לדחות ביאור זה, ממש"כ הרשב"א בתשובה [סי' תרפ"ט], שדעתו ששבת "דחויה" מפני פיקו"נ וכן נקטו הרבה מהראשונים, ולכן לשיטתו עדיף להאכיל את החולה נבילה ולא לשחוט ולבשל בשבילו, ובתוה"ד כתב (שם) שהנידון אם שבת הותרה או דחויה תלוי בנידון אם הותרה טומאה בציבור או דחויה בציבור עכת"ד, ומבואר להדיא בדעת הרשב"א שהשווה ודימה את איסור שבת לדין "טומאה" בציבור דהוי כדין איסור "חפצא" שכל טומאה הוי איסור חפצא.

ועוד טעם הביא המשנ"ב ומובא בראש"ש (שם), שאם נאכילו נבילה א"כ יהיה קץ באכילת נבילה ועי"ז לא יאכל ויסתכן עכת"ד. ונפק"מ לדינא בטעם זה בנידו"ד שנמצא בבית החולים שבחו"ל שע"י המאכלים של הנבילות וטריפות יהיה קץ בהם, ולא יאכל ויבוא לידי סכנה, א"כ בודאי שישחטו ויבשלו לצרכו בשבת אוכל כשר למהדרין, וכ"פ הגרשז"א זצ"ל [שש"כ פ"מ הערה מ"ח], והוסיף (שם) שמטעם זה אסור להטעות את החולה ולומר לו שהמאכל כשר, שיש חשש שמא יקוץ החולה לאחר שאכלו ושוב יגיע למצב של פיקו"נ.

ועוד טעם הביא (שם) בשם הר"ן דכיון שעובר באכילת נבילה על כל כזית וכזית, א"כ חמור ריבוי לאוים מאיסור שבת של שחיטה, והביא בספר אפיקי ים [ח"ב סי' ל"ב] שהיה מעשה עם הגר"ח שהיה נידון בחולה שיב"ס האם להאכילו מרק נבילה או לשחוט עבורו בשבת, ופסק להם שישחטו וכדפסק השו"ע.

והביא (שם) שבן דודו של הגר"ח, מצא בספר גבעות עולם שכאשר הנידון על מרק נבילה, עדיף להאכילו מרק נבילה כיון שהרבה מהראשונים נקטו שטעם כעיקר מדרבנן ולא מדאורייתא, והביא (שם) שאמרו להגר"ח ואמר שאם היה יודע לא היה פוסק לשחוט אלא שיאכל את המרק הנבילה.

והוסיף האפיקי ים (שם) שאפי' למ"ד טעם כעיקר מדאורייתא בכ"ז עדיף שיאכל את המרק ולא ישחוט, והביא לדינא מלשון הר"ן, שנקט שבכל כזית וכזית נבילה חל לאו, א"כ מדויק שאם לא היה כזית אלא רק חצי שיעור שאסור מהתורה ולא לאו, בכה"ג עדיף שיעבור איסור של חצי שיעור ולא ישחטו עבורו, ולכן ביאר (שם) שגם אם טעם כעיקר מדאורייתא, כיון שע"י אכילת מרק זה אין עובר בלאו ומלקות עדיף להאכילו מרק מאשר שישחטו עבורו.

אולם ציין שהמג"א [סי' שכ"ח ס"ק ט'] ובט"ז [שם ס"ק ו'] לא ס"ל הכי, ונקטו שגם באופן של חצי שיעור הדין הוא שעדיף לשחוט לצורך החולה ולא להאכילו חצי שיעור, דסו"ס ג"כ הוי ריבוי באיסור תורה של חצי שיעור.

אלא דתיקשי לן פסק השו"ע בהל' יוה"כ סי' תרי"ח, והוא דין מוסכם שמאכילים ומשקים את החולה שיב"ס בשיעורים, והיינו פחות פחות מכשיעור, ולפמש"נ בדעת המג"א והט"ז, שבכל גווני עדיף איסור תורה אחד ואפי' סקילה יותר מאשר חצאי שיעור, א"כ מדוע ביוה"כ מאכילים את החולה שיב"ס פחות פחות מכשיעור, סו"ס הרי עדיף להאכילו שיעור גמור שיעבור בלאו אחד, וצ"ב.

וביאר בספר אשר לשלמה [מועד סי' ס'] שכל האי דינא שמאכילים את החולה שיב"ס פחות מכשיעור אינו מדין הקל הקל תחילה, שיש עניין למעט את רמת האיסור שלא יאכל כשיעור אלא שיאכל פחות מכשיעור, אלא ההגדרה היא שכיון שהחולה יכול לאכול או לשתות גם פחות מכשיעור, ע"י שיאכל או ישתה בהפסקות וכו', א"כ מעיקר אלא הותר לו אכילה של כשיעור, כיון שהוא חולה ויכול להתקיים עם אותו אוכל או נוזלים כעת גם ללא אכילת "השיעור", בכה"ג לא התירו לו לאכול כשיעור. ולכן גם לדעת המג"א והט"ז שפליגי על האפיקי ים, וס"ל דעדיף תמיד שיעבור איסור תורה אחד של סקילה מאשר ריבוי איסור של כמה חצאי שיעור, אולם בדיני שיעורים של יוה"כ בכה"ג מודו שעדיף שיאכל פחות מכשיעור, שמעיקרא לא הותר לחולה לאכול שיעור אם יש באפשרותו לאכול פחות פחות מכשיעור, וכל מה שדנו המג"א והט"ז הוא לגבי פעולת בישול היתר, או שיאכל ב' חצאי איסור של יין נסך.

והעולה לן, א. נחלקו הראשונים אם חילול שבת לצורך פיקו"נ בגדר "הותרה" והיינו הפקעה מהמעשה, או דחויה והיינו הפקעה מהענשה בלבד, ובדעת השו"ע בסי' שכ"ח מתבאר דהוי הותרה לטעם המובא בראש, ולכן פסק השו"ע על חולה שיב"ס שעדיף לשחוט בשבילו ולא להאכילו נבילה, ודלא כהרשב"א שס"ל דחויה ולשיטתו עדיף להאכילו נבילה ולא לשחוט עבורו. ב. בנבילה אין גדר "הותרה" בפיקו"נ ומשום דהוי "חפצא" של מאכל האסור, ונפק"מ לשי' הש"ך שגם בחולה שיב"ס האוכל נבילות הוא מטמטם לו את הלב. ג. חולה הנמצא בחו"ל עדיף שישחטו ויבשלו בשבילו ולא יאכל את המאכלים של הנבילות והטריפות כפסק השו"ע ומטעם "הותרה" שבת בפיקו"נ וכמשנ"ל, וגם לטעם השני המובא בראש"ש שמא יקוץ מהמאכל הנבילה ויבוא לידי סכנה, ד. להאכיל את החולה שיש בו סכנה מרק שיש בו נבילה או לשחוט עבורו, פסק האפיקי ים בשם הגבעות עולם שעדיף להאכילו מרק שיש בו נבילה משום שלדעת רוב הפוסקים טעם כעיקר מדרבנן, וכך הסכים הגר"ח הלוי וגם לדעות הפוסקים שטעם כעיקר מדאורייתא סו"ס אין מלקות עליו ודינו כחצי שיעור, שלשיטת האפיקי ים עדיף איסור ח"ש ולא שחיטה. ה. נחלקו המג"א והט"ז ומאידך האפיקי ים, האם עדיף ב' חצאי שיעור שאינו לאו אלא רק איסור תורה, שיאכל כמה חצי שיעור ולא ישחטו עבורו וכך נקט האפיקי ים בדקדוק לשון הר"ן, שנקט שעל כל כזית וכזית יש לאו ומשמע שכאשר הנידון הוא חצי שיעור עדיף שיעבור איסור של חצי שיעור ולא שחיטה, ומאידך הט"ז והמג"א ס"ל שעדיף לשחוט ולא להרבות באיסורים הגם דהוי איסור של חצי שיעור. אולם גם לדעת הט"ז והמג"א כאשר יש לו אפשרות ביוה"כ לאכול אכילה אחת של שיעור או לאכול פחות מכשיעור, בודאי שמודו שיאכל פחות מכשיעור, וכמשנ"ל כיון שעכשיו הותר לו רק חצי שיעור, וכל מה שדנו הוא לבשל מאכל היתר, או שמאכל ב' חצאי שיעור.

*

מנהיג אמת ושקר | יש לו מנה רוצה מאתים

וְלֹא תִהְיֶה עֵדֶת ה' כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה (כז, יז)

נאמר בפסוק ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה, ויש להקשות מדוע משה רבינו אמר כצאן אשר "אין להם רועה", ולא אמר בפשטות כצאן "בלי" רועה.

וביאר הג"ר שלום שבדרון זצ"ל, שיש הבדל בין רועים. יש רועים שכל כוונתם ומטרתם היא כדי שיהיה להם פרנסה, כסף, כבוד, או רועה שרוצה אח"כ לשחוט את צאנו, ומאידך יש רועים שכוונתם למטרה אחת ויחידה, והיא "בשביל הצאן", שכל מעיינם נתון אך ורק כדי שלצאן יהיה נעים וטוב.

משה רבינו פונה לה' ומבקש מה' שיהיה לעם ישראל מנהיג שדואג לעם ישראל ולא לאינטרסים של עצמו, והיינו רועה שרועה "לצורך הצאן" ולא לצורך עצמו. משה הוא סמל ומופת במה שמסר את נפשו לכלל ישראל ואמר לקב"ה "הורגני נא הרוג" וכו'. וכן עם קרח וכי חמור אחד לקח מכם וכו', שגם את המונות לצורך הנהגת כלל ישראל ששילם מכספו שכל כולו היה לכלל ישראל, והוא זה שביקש שיהיה לעם ישראל רועה "שדואג לצאנו" ולא לאינטרסים של עצמו.

וכמו שמסופר על כל גדולי הדורות וכן על הנודע ביהודה, שכאשר היה שומע את צרותיהם של האנשים שהיו פוקדים את חדרו מדי יום ושופכים לפניו את מריותם, לאחר שעזבו את החדר היה פורץ בבכי מר, ליבו לא עמד לו להכיל את סבלם של צאן מרעיתו.

וכן מסופר על הבית הלוי, שהיה באמצע שיעור בישיבת וולוז'ין כשלפתע נכנס לחדר יהודי לא מוכר, וחזותו הוכיחה עליו שהוא מפשוטי עם, והחזיק בידו את בנו הקטן, ואמר היהודי כל הילדים שלי הם בורים ועמי ארצות ואינם יודעים קרוא וכתוב חוץ מהילד הזה, הכנסתי אותו לחיידר וכעת אני רוצה שהרב'ה יבחן אותו ויראה אם הוא באמת יודע.

וכל התלמידים נעצו עיניהם במבט תמוה כיצד אותו עם הארץ מפריע באמצע השיעור למרן הבית הלוי, אולם הבית הלוי קרא לאותו אדם ואמר לו בנחת, תשב בבקשה, ואח"כ הושיב את הילד על ידו, ליטף אותו בחום והתחיל לשאול אותו איזה חומש הוא לומד, ובחן אותו על פשט הפסוקים, והילד השיב עד היכן שידיעתו היתה משגת. ואח"כ פנה לאבא ואמר לו אשריך, אשרי בנך, אשרי יולדתו, מחלקך יהיה חלקי ומגורלך יהיה גורלי וכו'. כששמע האבא את דברי הבית הלוי פרץ בבכי של שמחה והתרגשות.

ואמר לו הבית הלוי והלוואי ואזכה שיאמרו על בני מה שאומרים על הבן שלך, ולאחר שאותו יהודי יצא, שאלו התלמידים לפשר הברכה של הרב שהלוואי וישבחו את בנו כך, והסביר להם הבית הלוי, שהבן הזה יודע קצת חומש והוא יותר ת"ח מאבא שלו, וזה היתה כוונתי הלוואי ואזכה לבן שיאמרו שהוא ת"ח יותר מאביו.

ומאידך אצל בלעם, כמו שקראנו בפרשה שעברה, נא' בפסוק "לא קם נביא בישראל כמשה" ותחסרו מעט מאלוקים", וכמו שחז"ל פרשו שנקבר בהר נבו נ' בו, והיינו שכמעט הגיע לשער החמישים, והנה גם בלעם הקב"ה נתן לו כוחות אדירים של מנהיג כמשה.

אולם חז"ל מגלים לנו את הנגיעה העצומה שאמר "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה'" [כ"ב, י"ח], ופרש"י למדנו שנפשו רחבה "ומחמד ממון אחרים", שמאחורי מילותיו הללו היה את הביטוי שהתנא באבות הדגיש שהיה לו נפש רחבה, לעומת תלמידי אברהם אבינו שנפשם שפלה, וחזינן מהא שיש מנהיג "שדואג לצאן" ויש מנהיג "כמשה" שהוא בלעם, אבל "נפשו רחבה" מעניין אותו עוד כמה כסף וזהב שיכול לקבל מבלק.

ובעיקר נפש הרחבה שמצינו אצל בלעם, יש לבאר הדנה חז"ל דרשו אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, יש לו בידו מנה מתאווה למאתיים, השיגה ידו מאתיים מתאווה לעשותם ארבע מאות. וצ"ב מה הסיבה שאין אדם מת וחצי תאוותו בידו, הרי סוף סוף היה תאב למאתיים והשיג את המאתיים.

וביאר הרב מפוניבז' הגרי"ש כהנמן, כאשר יש לאדם מנה, הרי הוא חושק במאתיים, כיון שהוא זקוק לעוד מנה, אולם לאחר זמן שהוא השיג את המאתיים, אין לו הנאה מכך והוא תאב לארבע מאות. א"כ הוי גילוי שכאשר היה לו מנה, אין הכוונה שהיה זקוק למאתיים, אלא משום "שהתרגל" למנה, ולכן גם כאשר כבר השיג את המאתיים הוא "התרגל" לאותם מאתיים וכבר מתאווה לארבע מאות, וכן הלאה.

ומעשים שבכל יום שבנ"א היו מסתדרים עם משכורת פחותה, ולאחר שרווח להם והקב"ה זימן להם פרנסה בשפע, כבר "אינם יכולים" להסתדר במשכורת הראשונה, הסיבה לכך היא שאדם "מתרגל" לרמת חיים, מתרגל "למאתיים", וממילא שואף לארבע מאות.

ואדם חכם עליו להסיק שזו טעות לחשוב שהגדלת ההון תעשה אותו ליותר מאושר, משום שלאחר שיתרגל להון הנוסף, תאבד הנאתו והוא יתאווה ליותר, והאושר שהיה לו באותו מנה יחזור שוב להתרגל בארבע מאות.

ומעשים בכל יום, שאותם אנשים שהצליחו בכל מעשיהם ועלו ונתעלו במעלות הפרנסה ברווח, שלכאורה היו צריכים להיות הכי מאושרים בעולם, וכאשר שואלים לשלומם הרי הם עונים בביטויים המשקפים דכדוך וייאוש, ומוכח את מסקנת דברי חז"ל שאין האושר מגיע ע"י ריבוי הממון וכדומה, שהאדם "מתרגל" לכל תפיסת הממון שיש לו, שוב שואף ליותר וכך בכל סוגי התאוות, אלא רק כאשר ממלאים את הנפש שנחצבה ממעל במחוזות רוחניים.

והנה נא' בפסוק ויצא המן "ביום ההוא שמח וטוב לב", וביאר המלבי"ם (שם) מהו "ביום ההוא", שדווקא באותו יום, אולם לאחר היום ההוא כבר היה "מורגל" בהנאה זו, וממילא הנאה זו עתידה להתבטל.

ובעומק הנפש הרי הוא יסוד לא רק בממון, אלא בכל תשוקות וחמדות העולם הזה שהם בגדר של "דמיון כוזב", שההשתוקקות אליהם גדולה ועצומה לאין ערוך, וכל זמן שאדם לא השיג את הדבר שמתאווה אליו, הדמיון מגדיל בעיניו את ערך הדבר והוא בטוח שלאחר שישיג את אותו הדבר שמתאווה אליו תהיה הנאתו גדולה עד מאוד, אולם לאחר שכבר השיג את הדבר והדמיון "הפך למציאות", מתברר שההנאה האמיתית מהדבר מועטת לעין ערוך ממה שהטעהו "הדמיון הכוזב".

ומעשים בכל יום שרואים בני אדם שלא עמדו בניסיונות העולם, ואכן כל ענין העוה"ז היו בחינת "דמיון כוזב", אולם לאחר שכבר השיגו את הדברים שהתאוו להם, והפך הדבר למציאות, כבר בזו באותם חיים והחליטו לחזור בהם, והסיבה שכאשר האדם "מתרגל" הוא מגלה שההנאה האמיתית היא כאין וכאפס למה שהטעהו הדמיון הכוזב.

והנה איתא בגמ' ב"ב (עג:) במימרא דרבה בר בר חנה, שפעם אחת החכמים הפליגו בספינה, וראו דג גדול [כמו לויתן] שנקבע הרבה חולות על גבו, וצמחו עשבים עליו, וחשבו החכמים שהגיעו לחלק יבשה, ועלינו עליו ואפינו ובישלנו על גביו וכאשר התחמם גבו התרומם אותו דג והתהפך, ואם לא היינו קרובים לספינה שלנו היינו טובעים, עכת"ד הגמ'.

ולכאורה דברי הגמ' תמוהים וכשאר המימרות בסוגיא (שם) בשם רבה בר בר חנה, ולפמש"נ יש לבאר שרבה בר בר חנה נתן לנו משל שהעוה"ז הוא עולם של "דמיון כוזב", שבנ"א חושבים שאם הם יעשו כך וכך יהנו וכו', ובעצם חיים בעולם הדמיון, שבין רגע התהפך עליהם "המציאות", ואילולי שהיו קרובים לספינה היו טובעים נראה לפרש, שאילולי זה שעבדו על עצמם רבות בשנים שהעולם הזה דמיון, הרי היו טובעים בניסיונות החיים, בכח ה"דמיון הכוזב".

וכמו מעשה שהיה באדם מבוגר שקרא שנים שלמות את המזמור בתהלים "ורבהם עמל ואון", "ורחבם" עמל ואון שהיה בטוח שאין מילה כזאת "ורבהם" ובודאי שטעות דפוס נפלה שם והאות ה' היא אות ח' שנקטעה, עד שהעירו לו לאחר שמונים שנה שחי בדמיון שאין מילה כזאת "ורבהם" אלא "ורחבם" [אע"פ שפרשנות ב' המילים זהה], כך אדם יכול לחיות כל ימיו "בדמיונות כוזבים" שכל מה שהוא עושה בודאי אינו טועה, ולא יודע שחי בטעות גדולה כל ימיו.

וכמו שחז"ל דרשו "כי הנפש לא תמלא", שכיון שהאדם מורכב לא רק מחלק הבהמי אלא בחלק אלוה ממעל, א"כ כל אשר ישיג בכל ענייני התאוות והתענוגים בעוה"ז, הכל מתפוגג שהרי "התרגל" לאותה הנאה, ואדרבה, הקב"ה ברא מידה זו של "יש לו מנה רוצה מאתיים" כלפי דברים רוחניים.

וכך ביאר הבית הלוי את הגמ' בסוכה (נב.), לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יש לנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה.

ולפמש"נ כשהצדיק כובש את יצרו ומתגבר עליו בשעה שהיצה"ר מפתהו, הרי הוא כובש את יצרו "בשעת הדמיון" ולכן נדמה לו כהר, ומאידך הרשע שמיד עם בא היצה"ר והתשוקה הוא ממלא את רצונם, הרי הוא כבר נוכח לראות את "המציאות" שהכל היה "דמיון כוזב" וכל ההנאה אינה אלא הנאה מועטת בלבד, ומשום כך ייראה לו היצה"ר כחוט השערה, ואז בוכה שבשביל דבר מועט כחוט השערה לא נכנע ליצרו הרע.

וכוחות הנפש שיש לאדם הוא לטוב ולמוטב, ובודאי שמידה זו של "יש לו מנה רוצה מאתיים" היא חיוביות לדברים רוחניים, שלא להסתפק במועט, אלא תמיד לשאוף לעוד ועוד תורה, מידות, יר"ש, וכמו ששונאי היהודים בכל הדורות טענו שהיהודים להוטים אחרי כסף וכו', ואמר ר' אליהו לופיאן זצ"ל שהקב"ה נתן ליהודים את השאיפה של "יש לו מנה רוצה מאתיים" לצורך רכישת רוחניות, אלא שאם היהודי לא יממש מידה זו לרוחניות, היא מתבטאת באופן השלילי של להיטות לצבירת ממון וכן שאר הרצונות הגשמיים, ולכן יש לממש מידה זו לדברים הרוחניים שנא' "פתח פיך ואמלאהו".

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

איחור תפלת שחרית ביום השבת

אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם... וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ (כח, ד ט)

כתב המרדכי (שבת סימן תצח): **על מה שנהגו העולם שכל ימי השבוע מתעוררין בבקר לבית הכנסת להתפלל או ללמוד ובשבת ישנים יותר בשחרית, זהו טעמו של דבר, שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר 'בבקר בבקר', ובתמיד של שחר דשבת לא נאמר בבקר אלא 'וביום השבת', ולשון זה משמע איחור כדמשמע ביומא (לג:). וטעם זה שמע ר"י בר' יהודה בעיר רומא מפי רב האי גאון.** והביא דבריו הרמ"א בהלכות שבת (סימן רפא).

בגמרא מבואר שמקדימין לבוא בשבת

והנה במגילה (כג. איתא, **'ביום טוב מאחרין לבוא וממהרין לצאת ביום הכפורים ממהרין לבוא ומאחרין לצאת ובשבת ממהרין לבוא וממהרין לצאת'**, וכן איתא במסכת סופרים (פי"ח ה"ד) **'בשבת מקדימין לבוא ומאחרין[לד] לצאת'**. ותמה שם הגרי"ב: **עי' שו"ע או"ח סימן רפא וצ"ע.** והיינו דלהמבואר ברמ"א בשם המרדכי יש לאחר תפלת שבת, והוא דלא כהגמרא ומס' סופרים שאמרו להקדים. וראה עוד במשנה ברורה (שם ס"ק א) על הרמ"א **'וברש"י משמע שגם בשבת מצוה למהר לקרא קריאת שמע כותיקין'**.

עוד הקשו הפוסקים על המרדכי, דהך קרא 'וביום השבת' לענין מוספין הוא, אבל תמיד של שבת הוא

[לד] באחרונים עמדו בסתירה זו דהגמ' ומס' סופרים לענין יציאה ואכהמ"ב.

בכלל תמיד של כל יום, ואם כן גם לענין שבת כתיב 'בבקר בבקר'. ועי' ברדב"ז (ח"ב סימן תריד) ועוד אחרונים שתירצו, דסייפיה דקרא 'על עולת התמיד' ולא כתיב 'על עולת הבקר', שמע מינה שעולת התמיד של שבת מאוחר טפי.

מהות תפלת ותיקין

והנראה לומר בזה, דהנה במהות תפלת ותיקין נחלקו הראשונים, דעת התוס' (יומא לז: ד"ה אמר) שייראך עם שמש קאי על תפלת שחרית, שיש להסמיכה להנץ החמה תיקף, אבל דעת רש"י (ברכות י: ד"ה דכתיב), וכן האריכו בזה תלמידי רבינו יונה (ט:), דעיקר המכוון לקרוא קריאת שמע קודם הנץ החמה, ויראוך עם שמש קאי אקריאת שמע להסמיכה להנץ החמה, ותיכף אחר קריאת שמע נתחייב בתפלה משום סמיכות גאולה לתפלה.

סמיכות גאולה לתפלה בשבת

והנה לענין שבת הביא הבית יוסף (סימן קיא) וזה לשונו: **וכתוב בהגהות אשר"י פרק קמא דברכות (סימן י) דבשבת אין צריך לסמוך גאולה לתפילה, הואיל דנפקא לן מיענך ד' ביום צרה, דכתיב בתריה יהיו לרצון אמרי פי, ובשבת לאו יום צרה הוא ע"כ. ואין דבריו נראין, דההוא קרא סמך בעלמא ובלאו ההוא קרא צריך לסמוך גאולה לתפילה, ועוד דתפילת שבת במקום תפילת חול דענייה בעת צרה היא.** אולם בדרכי משה החזיק בדברי הגהות אשר"י בשם עוד ראשונים, וכן פסק הרמ"א בשו"ע דמעיקר הדין אין חובת סמיכות גאולה לתפלה בשבת, אלא שהחמיר בדבר במקום שאין צורך.

ומעתה נראה פשוט, דאף שגם בשבת מקדימין לקרוא קריאת שמע כותיקין כדברי רש"י במגילה, מכל מקום לדעות שאין בשבת חובת סמיכות גאולה לתפלה, אם כן התפלה עצמה אפשר לאחר שהרי אין צריך להסמיכה לתפלה, ואם כן אין סתירה כלל, דבמגילה איירי לענין ותיקין דהיינו קריאת שמע עם הנץ החמה דזה שייך אף בשבת, ולא דמי לכל ימי השבוע חייב תיכף להתפלל, אלא מאחרין התפלה לקיים דברי המרדכי דקרבן שבת לא נאמר בו בבקר בבקר, אבל ביו"ט כתב הדרכי משה והרמ"א שחייבים לסמוך גאולה לתפלה, והרי אם יקרא קריאת שמע כותיקין יתחייב להתפלל תיכף, לכן מאחרין לבוא, שאף קריאת שמע מאחרין קריאתה.

נמצא הרמ"א לשיטתיה אזיל, שסובר דבשבת אין חובת סמיכות גאולה לתפלה, ואם כן לדעות הסוברים דסמיכות גאולה לתפלה היינו מצד קריאת שמע עם הנץ, אם כן הגמ' במגילה איירי לענין קריאת שמע דווקא, אבל התפלה עצמה שפיר יש לאחר כדברי המרדכי.

תפלת שחרית ומוסף שום שאינם ענייה בעת צרה

ואולי אפשר ליישב בזה מה שנקט המרדכי 'ובוים השבת', שהרי לענין מוסף היא דכתיב, אכן טענת הבית יוסף על הגהות אשר"י: 'ועוד דתפילת שבת במקום תפילת חול דענייה בעת צרה היא', הנה כבר כתבו סברא זו תר"י ריש תפלת השחר לחלק בין שחרית למוסף דשחרית היא נגד תפלת חול דנתקן לרחמי, משא"כ מוסף שנתקן נגד הקרבן דווקא.

אולם הרמ"א יפרש דמכל מקום אף שנתקן נגד תפלת חול, אכתי אינה ענייה בעת צרה, אלא דמי בזה למוסף שלא נתקן לרחמי כלל, ולכן הביא קרא דתפלת מוסף להורות שאין בתפלת שחרית חובה לסמוך גאולה לתפלה אלא כתפלת מוסף שאינה ענייה בעת צרה, על כן שפיר אפשר לאחר תפלת שחרית.

ויש לציין דבעין משפט במגילה ציין עלה לשו"ע (סימן רסז ס"ב) שנפסק שם להקדים תפלת ערבית בליל שבת, הרי שמפרש הגמ' שמקדימין בשבת דקאי על תפלת ערבית ולא אתפלת שחרית כלל, לפי זה אין כאן סתירה לדברי המרדכי לענין תפלת שחרית.

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

זהירות בקדושת בית-הכנסת

האם מותר לאברכי-כולל לסעוד ארוחתם בהיכל בית-הכנסת? | ומה הדין לענין סעודה-שלישית בשבת? | אלו דברים חמורים נאמרו על איסור שיחת דברים בטלים בבית-הכנסת? ועוד בשעת התפילה? | וגם: מעשה נורא, כיצד גילו את סיבת המגיפה?

שאלה: יום ו' עש"ק בהר-בחוקותי, כ"א אייר תש"פ. ברוך ה' כי גבר עלינו חסדו, ואברכי הכוללים שבים ללימודם בהיכלי התורה ובתי המדרשות, בהתאם להנחיות משרד הבריאות. האם מותרים לסעוד ארוחתם במקום לימודם – היכל בית הכנסת? וכן האם מותר לסעוד סעודה-שלישית בשבת, או סעודת אזכרה וכיו"ב בבית-הכנסת, בהעדר מקום אחר סמוך?

איסור אכילה בבית-הכנסת

תשובה: בגמרא (מגילה כח ע"א): תנו רבנן, בתי כנסיות - אין נוהגין בהן קלות ראש, אין אוכלין בהן, ואין שותין בהן. וכן פסקו הרמב"ם (פי"א מהל' תפלה ה"ו) והטור והשולחן ערוך (סי' קנא ס"א). ובגמרא (פסחים קא ע"א) אמרו שהטעם שמקדשים קידוש בליל שבת בבית הכנסת, אע"פ שאין קידוש אלא במקום סעודה, היינו כדי להוציא את האורחים שמתאכסנים בבית הכנסת. והקשו התוספות, הלא אמרו בגמרא שאין אוכלים ושותים בבית הכנסת, ואף על פי שאכילה ושתיה של מצוה מותר בבית הכנסת, מכל מקום כיון ששם התאכסנו במשך כל ימות השבוע, הרי לא היתה כל אכילתם ושתייתם של מצוה. ותירצו שלא בבית הכנסת עצמו היו אוכלים ושותים, אלא בחדרים הסמוכים לבית הכנסת, אך אכילה ושתיה של מצוה מותר אף בבית הכנסת.

וכך מבואר בירושלמי (פסחים פ"א ה"א) ששאל רבי ירמיה האם בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה מחמץ, שכן מכניסים שם בסעודת עיבור השנה ועיבור החודש. וכן אמרו בירושלמי (סנהדרין פ"ח ה"ב) שרבי יוחנן היה נכנס לבית הכנסת למחרת היום שעיברו את החודש, והיה מלקט הפירורים שנשארו מסעודתם ואוכלם.

סעודת מצוה בבית-הכנסת

ובדברי הראשונים מבואר שהוא הדין לכל סעודת מצוה, כגון סעודת שבת, מותר לאוכלה בבית הכנסת. כך כתבו הסמ"ג (עשין כט), האור זרוע (ח"ב סי' כג, וסי' שפח), הארחות חיים (הלכות קידוש היום אות ח), הראב"ן בספר המנהיג (הל' שבת אות יג, וכך גרסתו בירושלמי פסחים שם), הרא"ש מלוביל בספר המנהגות (עמ' קעד), וכ"כ מהר"ם חלאוה (פסחים קא ע"א) והר"ן (שם) שכיון שאמרו (מגילה כח ע"ב) שלצורך רבים מותר, אף אכילת האורחים נחשב הדבר לצורך רבים, שעליהם הם מוטלים.

ומרן בשולחן ערוך (סי' קנא ס"ד) כתב שלצורך בית הכנסת מותר לאכול ולישן בתוכו, ואפילו לצורך מצוה אחרת, כגון שנקבצים לעבר את השנה והחודש בבית הכנסת, מותר לאכול שם. ואמנם המגן אברהם הביא דברי רבינו פרץ שדוקא סעודת עיבור השנה שאין בה קלות ראש, שאין עולים בה אלא בפת וקטנית, כלומר, אבל סעודה גדולה של משתה יין ושכר, אין להתיר אפילו היא סעודת מצוה. וכן בשו"ת שואל ומשיב (חמישאה סי' סג, שתיתאה סי' ג) כתב להחמיר שאין לעשות סעודת מילה בבית הכנסת.

אולם כאמור מדברי הראשונים לא משמע כן, שהרי התירו לאורחים לסעוד סעודת שבת בבית הכנסת מפני שהיא סעודת מצוה, ומסתמא והיו היו אוכלים ושותים כל צרכם, וסעודת שבת היא סעודה גדולה, שרגילים לקבוע סעודתם על היין (ברכות מב ע"ב). ואילו היה המג"א רואה כל דברי הראשונים לא היה חולק עליהם, כמו שכתב בש"ת מהרי"ק (שורש פד ענף ג) הביאו הרמ"א (חו"מ סי' כה ס"ב). וכן התיר הגאון הנצי"ב בספר העמק שאלה (פר' בראשית סי' א אות ז).

סעודת תלמידי-חכמים ואברכי-כולל

ויש לצרף עוד דברי רבינו ישעיה הראשון בתוס' הרי"ד (פסחים קא ע"א) שאפילו בבתי כנסיות של ארץ ישראל מותר לאורחים לאכול שם, מפני שמתחילת עשייתן על דעת כן נעשו, וכמו שאמרו (מגילה כח ע"ב) שתלמידי חכמים מותרים לאכול ולשתות בביהכ"נ, משמע שאחר עיקר עשייתם מתחילה אנו הולכים. וכן פשט המנהג לאכול בבית הכנסת בלימוד שעושים ביום פקודת השנה של אחד מיחידי הקהל. וכיו"ב כתב המשנה ברורה (סי' קנא סק"כ ושעה"צ סקי"ד) שהנוהגים להקל לעשות סעודת סיום מסכתא בביהכ"נ, מפני שהוא מקום מרווח, אין למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו. וכ"ה בש"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' מה, ח"ד סי' לז).

ולכן מותר לאכול סעודה שלישית בשבת, או סעודת ברית-מילה בבית-הכנסת, ובפרט כשלומדים ודורשים שם בדברי תורה בהלכה ובאגדה, ואין לך דבר גדול יותר מזיכוי הרבים. וכן אברכים היושבים והוגים שם בתורה, מותרים לסעוד ארוחתם, בהעדר מקום אחר. ובלבד שישמרו על קדושת המקום, וימנעו משתיית משקאות חריפים ולא יבואו לידי ליצנות וקלות ראש.

זהירות והקפדה בקדושת בית-הכנסת

כאן המקום להזהיר את כל הציבור, לשמור על קדושת בית הכנסת, להימנע מדיבורים בטלים. יש לכבות את הפלאפון לפני הכניסה לבית הכנסת, וחלילה מלענות לשיחת טלפון, וכאמור מדברי הגמרא (מגילה כח ע"א): בתי כנסיות - אין נוהגין בהן קלות ראש וכו', והובא בשולחן ערוך (סי' קנא ס"א), שם מבואר בכלל קלות ראש הוא השח שיחה בטלה בבית הכנסת, וכל שכן באמצע התפילה.

"אין לו חלק באלקי ישראל"!

ובזוהר הקדוש (פרשת תרומה, קלא ע"ב) הפליג מאד באיסור שיחה בטילה בבית הכנסת, וכתב דברים מבהילים, שהמדבר בבית הכנסת בדברי חול, אוי לו שאין לו חלק באלקי ישראל, שהוא מראה עצמו כמי שאין לו אלוה, וכאילו אין השכינה נמצאת בבית הכנסת, ואין לו חלק באלקי ישראל, ואינו ירא ממנו. ובבן איש חי (פר' ויקרא ס"א) כתב לפרש דברי הזוה"ק, כי הקב"ה נקרא אלקי ישראל, שאין בינינו שר אמצעי, אבל לגבי אומות העולם נקרא אלקי האלהים, שיש להם שרים אמצעים. וממה שמצינו שהקב"ה השרה שכינתו בבתי כנסיות ובתי מדרשות, לכן המזלזל בהם ומדבר שיחת חולין נראה שאינו מודה שיש שם השארת השכינה, ולכן אין לו חלק באלקי ישראל.

ובספר הרוקח (הל' תשובה אות כו) כתב שהמדבר בבית הכנסת וחברו משבחים ומשוררים, קורא אני עליו: הוי על כל שכני הרעים (עפ"י ירמיה יב יד), כי ישרים דרכי ה' וכו' (הושע יד י), והוא משיג גבול הבורא וכו', והמדבר עושה כאילו הופך אליו עורפו, ועל זה נאמר (ישעיה נ ב) "מדוע באתי ואין איש, קראתי ואין עונה", "מי ביקש זאת מידיכם רמוס חצרי" (שם א יג). וכתב עוד הרוקח (תיקוני התשובה) שהרגיל לדבר דברי חול בבית הכנסת, אפילו שלא בשעת התפלה, יתענה ארבעים יום, וילקה בכל יום, ומכאן ואילך ישב במורא גדול ויתפלל בכוונה, ולא ידבר בבית הכנסת כלל. והביאו החסד לאלפים (סק"א), אמנם כיום שהגופות חלשים, התענית תגרום לביטול תורה, והתיקון לדברים אלו, וכן ליתר בעלי-תשובה על עוונותיהם, לא על ידי תעניות וסיגופים, אלא על ידי התחזקות בלימוד התורה בהתמדה.

ובספר חרדים (דף יח) כתב: להיות בבית המקדש במורא וכובד ראש, מאימת השי"ת השוכן בתוכו. ואמרו בתורת כהנים (בחוקותי ו ה) "את מקדשיכם" - לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות. ועונש העובר על זה גדול מאד. והחכם השלם הרמ"ק והחכם השלם האר"י זצ"ל פסקו לאסור הדיבור בבית הכנסת לגמרי, רק בדברי תורה ויראת השם. וכבד עונש השח אפילו שלא בשעת תפלה, כלשון הזוה"ק הנ"ל, מפני אימת השוכן בו יתברך. וכתב הסמ"ק שיש לאדם לדון קל וחומר מהגוים העומדים בבית תיפלותיהם כאילמים, וכל שכן בעומד לפני מלך מלכי המלכים. ובשער הכוונות (דף ד ע"א) כתב: ראיתי למורי [האר"י] ז"ל שנזהר בתכלית הזהירות שלא לדבר כלל בבית הכנסת, אפילו שלא בשעת התפלה, וכמעט שאפילו בדברי מוסר ותוכחות ותשובה לא היה רוצה לדבר, שלא ימשך מזה איזה דיבור חול, והביאו המגן אברהם (סי' קנא סק"ג).

"זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד"

הפרי מגדים (סי' קנא א"א סק"א) כתב שיש לגעור במי ששח שיחת חולין בבית הכנסת, ואף שבלאו הכי כל שיחה בטלה אסורה, וכל השח בשיחה בטלה עובר בעשה מדבריהם (יומא יט ע"ב), אלא שבבית הכנסת זה חמור יותר וגם לצורך פרנסה לא ידבר. ומרן החיד"א בספר פתח עינים (הובאו דבריו בכף החיים סי' קנא סק"ח) כתב שהמדבר שיחת חולין בבית הכנסת, טוב לו שלא יבא כל עיקר, כי הוא חוטא ומחטיא, והשטן מקטרג ואומר, היום קצר לו לדבר עד שממתין לשעת התפלה, ובכלל זה לומדי התורה המפלפלים בשעת התפילה ומבלבלים הקהל בצעקתם, דלא יאות עבדי, אע"פ ש"תלמוד תורה כנגד כולם" (פאה פ"א מ"א), אמרו חז"ל (שבת י ע"ב) "זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד". ועוד, שעמי הארץ יקחו קל וחומר מהם, ולא יחרשו גם הם לשמוע התפלה מן הש"ץ. וכבר כתב מרן בשו"ע (סי' קכד ס"ז) שהשח בחזרת הש"ץ גוערים בו.

ועל השח שיחת חולין באמצע לימודו – וכל שכן בשיעור תורה דרבים - אמרו בגמרא (חגיגה יב ע"א): א"ר לוי, כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה, מאכילין אותו גחלי רתמים, שנאמר (איוב ל ד): "הקוטפים מלוח עלי שיח, ושורש רתמים לחמם".

מעשה נורא מגודל האסור לדבר בבית-הכנסת ובתפילין

מסופר שבעיר אוסטראה (עירו של המהרש"א ורב ייבי סבא, ועוד) פרצה פעם מגיפה, ורבים חללים הפילה. רב העיר ובית-דינו גזרו יום תפילה, [בזמן מגיפה אין גוזרים תענית, כדי שלא יחלשו הגופות], והכריזו שכל מי שיודע איזה דבר חשוד בעיר שאינו כהוגן, חייב לבוא להודיע לבית דין, כדי לידע מה לתקן כדי לעצור את המגיפה. ובעיר זו היה יהודי שלא היה רגיל לבוא לבית הכנסת להתפלל, ואחרי הכרזת בית הדין לקחו על עצמם שני אנשים מבני העיר, לחקור ולעקוב אחר האיש, עד שיוודעו מהותו, וכך עשו והתחילו לעקוב אחריו כל היום, אך לא ראו מאומה. אחר כך עקבו אחריו גם בלילה וראו שבחצות הלילה קם ממטתו ויוצא מחוץ לביתו, והולך מחוץ לעיר. שני האנשים הלכו אחריו שלא ירגיש בהם, וראו שאחר שיצא מחוץ לעיר נכנס ביער הסמוך ונעלם מעיניהם, וחזרו לעיר.

למחרת באו לרב העיר וסיפרו לו מה ראו בלילה זו, ומי יודע מה הוא עושה ביער. ענה הרב "אני אבדוק זאת בעצמי", וכן עשה. בלילה הלך הרב בעצמו יחד עם אנשים אלו, ועקבו אחריו גם ביער, עד שראו שעמד במקום מסוים, וישב לו לארץ והתחיל לומר 'תיקון חצות' בקול בכי ובדמעות שליש, עד שנמס לבבם מגודל הבכי והנעימות, אולם היה דבר שעורר את תמהונם, ששמעו עוד קול בלתי ידוע שאומר עמו יחד את התיקון, ולא ראו שום אחד שעמד יחד עמו.

משגמר לומר 'תיקון חצות', אמר לו הרב: עתה ראינו בעינינו כי איש קדוש אתה, ואני מבקש לדעת של מי הקול השני שאמר עמך ביחד את ה'תיקון חצות'. האיש ניסה להתחמק מלענות על שאלה זו, ואמר לו הרב: דע שאני המרא דאתרא וגוזרני עליך שתגיד לי את האמת. כשומעו את גזירת הרב ענה: מנהגי כבר מאז,

להתאבל כראוי על חורבן בית המקדש, ונתנו לי מתנה מן השמים שבכל לילה ירמיהו הנביא בא אלי ליער לומר עמי יחד 'תיקון חצות'. שאלו הרב: מכיון שיש לך זכייה גדולה כזו לערוך 'תיקון חצות' יחד עם ירמיהו הנביא, אם כן למה אינך מתפלל לבטל גזירת המגפה הנוראה מהעיר? אמר לו כי למחר ישאל את ירמיהו הנביא.

למחרת בא ואמר לרב שירמיהו הנביא אמר לו כי ארבעים שנה קודם שנחרב בית המקדש, כבר היה צריך להיחרב, אך כיון שלא היו מדברים דברים בטלים בבית הכנסת, נשאר בית המקדש עוד ארבעים שנה ולא נחרב, ואפילו שהיו רשעים באותו דור, אבל כשהתחילו לדבר בבית הכנסת, נחרב בית המקדש, וכל הצרות שאירעו ליהודים, הם משום שמדברים דברים בטלים בבית הכנסת.

רב העיר החליט להכריז בכל העיר שכולם יתאספו בבית הכנסת הגדול, ודרש על ענין קדושת ומורא וכבוד בית הכנסת, וסיפר כל המעשה הנורא הזה, שזהו סיבת המגיפה, וגעו כל העם בבכיה והיתה התעוררות גדולה, ובאותו מעמד קבלו על עצמם ועשו תקנה שאסור לשום איש לדבר בבית הכנסת שום דיבור חול, ובפרט עם התפילין, ותיכף אחר קבלה זו נעצרה המגיפה, וליהודים היתה אורה ושמחה.

סיפור מבהיל זה הוא מוסר השכל לכל אחד להתחזק שלא לדבר דברים בטלים בבית הכנסת, ולעורר את הציבור בדרכי נועם, "דברי חכמים בנחת נשמעים" (קהלת ח כד), לשמור על קדושת בית הכנסת.

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

אשר יצא לפניהם

משה רבינו פונה להקב"ה בבקשה, יִפְקֹד, ה' אֱלֹקֵי הָרוּחֹת לְכָל בָּשָׂר, אִישׁ עַל הָעֵדָה. אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לְפָנֵיהֶם, וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם, וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה. וכי חושש משה רבינו כי יטוש ה' את עמו? מה לו לבקש על כך, ומה כוונתו? מפסוקים הללו ניתן ללמוד "**דרישות התפקיד**" של מנהיג בישראל.

בספרים הק' מבואר, והיסוד בזוה"ק (שלהי בהעלותך, בפרשת ע' זקנים), כי משה רבינו הנהיג את העם בדרגה רוחנית גבוהה ("אוכלי המן"). כעת מעביר את הנהגת העם כשהם נמוכים יותר ("מבקשי בשר"). משה, באהבתו לעם, מעורר רצון הקב"ה, שיהיה המנהיג מותאם לדרגתם. כדברי רש"י "להלך **כנגד רוחו של כל אחד ואחד**", על המנהיג לרדת ולהנמיך עד למצב הדור, ומשם להעלותם. (אמליץ להתענג על דברי **המלבי"ם** ומְשָׁלוֹ הנפלא שם בפרשה, שכיוון לנאמר בזוהר).

בבואנו להעלות ולשרטט 'קוים לדמותו של מנהיג', אין כוונתנו למנהיגי 'שרי אלפים', אשר מעניקים חמה בקומתם, כי מי אנו לתאר שיגם ושיחם. אנו נשוחח על 'שרי חמישים ועשרות', מלמדים ומחנכים, גבוהים ורמי"ם. כיצד נטיב להטיב את נרות - נשמות בנ"י, ומה הדרך להנהיג, באופן שיהיו הקהל 'מונהגים', וילכו אַחֲרֵינוּ בס"ד.

שמעתי מאדם שנכח ושמע את דרשת **הגה"ק מצאנז קלויזנבורג זצ"ל** בשעה שיסד את הקריה הנאמנה בנתניה. בדרשתו חשף מהגיונו: הקהל, עם שרידי חרב, דְּווּיֵי המלחמה'. הפצעים טרם הגלידו. שבורים בגוף, ובעיקר בנפש. רבים גוערים בפליטים על ירידתם הרוחנית. מדוע גברים רבים מבני אנ"ש מגולחי זקן, ותורת אמך' ננטשת כי בנים רבים אינם בחינוך תורני. **האם הגערות נשמעות?** - לאחר נשימה המשיך - אני, **דרך אחרת עמי!** בניתי שיכון. אני מסייע למשפחות, יש דירות וחנויות, פרנסה וקהילתיות. בכך - הפטיר בלהט - ישובו כולם לדרך בית אבא!

הדרך לעליה רוחנית, עוברת, דרך רווחה גשמית. שמעתי בדרשה מפי **הרב דוד הלחמי** ז"ל, מתלמידי הקרובים של פאר הדור **הג"ר מאיר שפירא מלובלין** זצ"ל, כי בתום תפילת נעילה, בה ירד הרב לפני התיבה והרעיד את הנשמות בעת נעילת שער, התחילו תיכף בתפילת ערבית. כשסיימו תפילת שמו"ע הבחינו כי הרב איננו בביהמ"ד. דימו כי נחלש ממאמציו בתפילה ופנה לחדרו לפוש. לאחר התפילה והבדלה עברו הבחורים לחדר האוכל 'לשבור את הצום'. גילו את הרב עומד, כשהוא עדיין עטוף ב'קיטל' וטליתו, ומכין כַּדֵּי קפה לבחורים! עמד הרב ומזג להם באבהיות טבעית. אֲשֶׁר יֵצֵא **לִפְנֵיהֶם**! הוא הגבר הוקם עָל, קנה את נפש תלמידיו ב'קנין הגבהה' וינטלם וינשאם כל ימי עולם.

לפני כ-20 שנה סיפר בני הפעוט כי שכחנו בבוקר לְצַיְּדוֹ בפת-שחרית. "מה עשית?" שאלנו בדאגה.

השיב "הרבי חלק עמי את הסנדוויץ' **שלו**!" הילד ראה שאנו מתפלאים, והמשיך "זה היה עם אבוקדו ופרוסת עגבניה. אפילו שאני לא אוהב עגבניות, כשהרב'ה נותן זה טעים!" אשרי הרב שככה לו! אין ספק שהוא קנה שביתה בלב תלמידיו **כאדם טוב ומטיב**. לא פלא שדמותו זכורה גם אחרי שנות דור. אֲשֶׁר יוֹצִיאֵם מדאגותיהם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם לחיי תורה וקדושה!

מלמד הוא 'מפעל חסד' תמידי, בכל רגע ורגע הוא מעניק ומפזר חסדים טובים. חסדים בגוף, ובעיקר חסדים בנפש. חסד לאישיות כהצבת גבולות והנחיית סמכות. הוא מעמיד דרישות, ומעניק לתלמידיו תחושת מסוגלות להתקדם. מלמד טוב נוסך בילדים בטחון וגדלות, מלווה ומעודד כמו אב שמסיר את גלגלי-העזר מֵאֹפְנֵי-בנו ואומר "אתה מצליח! אל דאגה, בן-יקר, אני כאן, לְיָדְךָ!" **זה דימוי המנהיג לרועה צאן**. בחמלה ורחימאיות, בנחישות וברגישות.

רק כשעובדים מתוך אהבה ניתן להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. לא התנשאות, לא התחשבנות, ולא גישה של 'קבלו דעתי'. כולם אהובים כולם ברורים! נשאלה שאלה בבי-מדרשא, במרכזי למידה בהם מעצבים את דמות המחנך, **"מיהו מלמד טוב"?** לאחר שלל הצעות שכללו ממעלותיו וסגולותיו, השיבו **"מלמד שהוא אדם טוב!"**

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'
123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת פנחס

א. איזה אדם מוזכר בפרשה בשני שמות שונים (עי' סנהדרין פב:)?

ב. היכן מצאנו לשון "יפה"? ולשון "אויב"? לשון "כעס"? ולשון "נחת רוח"?

ג. מהו המשותף בין בנות צלפחד לבין בצלאל בן אורי? ומנין שאשת צלפחד, ולכל הפחות אחד מאחיו, היו בין החיים בשנת הארבעים ליציאת מצרים?

ד. איזו הלכה מהלכות הקרבנות נלמדה מקרבן שלא הוקרב במשכן?

ה. היכן מצאנו רמז לקללת הנחש (בעל הטורים)?

חדוותא דאפטרתא פנחס (ירמיה א)

ו. איזו סתירה הוזכרה ברש"י בין פסוק בהפטרה לבין פסוק בפרשת שופטים?

ז. איזה דבר נאמר לירמיהו בהפטרה, וכעין זה נאמר לכל מי שיגע בתורה (עי' נפש החיים שער ד' פי"ג)?

תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לחדוותא בלק

א. היכן מצאנו לשון שהוא אחד מחמשת הפוסלים בשחיטה?

הלשון "הגרמה", דאיתא בחז"ל (חולין ט.) "ואמר רב יהודה אמר שמואל כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו, ואלו הן הלכות שחיטה: שהייה דרסה חלדה **הגרמה** ועיקור"

ובפרשתינו נאמר (כד, ח) יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו וְעַצְמֹתָיהֶם **יְגָרֵם** ופירש"י יגרם. מנחם פתר בו לשון שבירה, וכן לא גרמו לבקר (צפניה ג, ג), וכן ואת חרשיה תגרמי (יחזקאל כג, לד), ואני אומר, לשון עצם הוא, שמגרר הבשר בשניו מסביב והמוח שבפנים, ומעמיד העצם על ערמימותו:

ובשערי שחיטה ובדיקה (לרבינו שמואל בן חפני גאון, הובא בקובץ שיטות קמאי חולין ל.) כתב "**הגרמה מלשון** [במדבר כ"ד] **ועצמותיהם יגרם** עניין נסיעת עצם ממקומו. והוא עניין אשר ישחט השוחט במקום אחד ונטתה ידו ושחט עוד במקום אחר".

ב. איזה ביטוי המובא ברש"י משמעותו "דאבון נפש" (שבת קכז: ברש"י)?

הביטוי "פחי נפש"

שנאמר (כב, יט) וְעַתָּה שְׁבוּ נָא בָזֶה גַּם אַתֶּם הַלָּיְלָה וַאֲדַעָה מַה יֹּסֶף ה' דַּבֵּר עִמִּי ופירש"י גם אתם. פיו הכשילו, גם אתם סופכם לילך **בפחי נפש** כראשונים:

ולשון זה פרשו רש"י (שבת קכז: ד"ה בפחי נפש) "בדאבון נפש".

וברמב"ם (הלכות קידוש החודש פ"ב הלכה ז) פירוש בפחי נפש מגזרת **מפח נפש** (איוב י"א):

ג. היכן מצאנו לשון "פתוח"?

(כד, ג) וַיֹּאשֶׁ מֹשֶׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְּעוֹר וְנְאֻם הַגֶּבֶר **שְׁתֻם** הָעָיִן: ופירש"י שתם העין. עינו נקורה ומוצאת לחוץ, וחור שלה נראה **פתוח**, ולשון משנה הוא, כדי שישתום ויסתום ויגוב (ע"ז סט.).

ולשון "לולא"?

(כב, לג) וַתַּרְאֵנִי הָאָתוֹן וַתֵּט לְפָנַי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים **אוּלַי** נָטְתָה מִפָּנַי כִּי עַתָּה גַּם אֹתְכָה הָרַגְתִּי וְאֹתָהּ הֶחֱיִתִי: ופירש"י אולי נטתה. כמו **לולא**, פעמים שאולי מִשְׁמֵשׁ בלשון **לולא**:

לשון "חסרון"?

(כב, ו) אוּלַי אוֹכַל **נַכֶּה** בּוֹ וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ ופירש"י **נכה** בו. דבר אחר, לשון מַשְׁנֶה הוא, מֻנְכֶה לו מן הדמים **לְחסר** מֵהֶם מעט (במ"ר כ, א):

ולשון "מורא"?

(כב, ג) **וַיָּגָר** מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב הוּא וַיָּקֹץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ופירש"י ויגר. לשון **מורא** כמו גורן לכם (איוב יט, כט):

ד. מהו המשותף בין בלעם, קין, ולהבדיל חזקיהו מלך יהודה (במדבר רבה פרשה כ)?

(כב, ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: ופירש"י מי האנשים האלה עמך. להטעותו בא, אמר, פעמים שאין הכל גלוי לפניו, אין דעתו שוה עליו, אף אני אראה עת שאוכל לקלל ולא יבין:

ואמרו בבמדבר רבה (פרשה כ אות ו) "אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, זֶה אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם שֶׁבִּדְּקָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְצָאָ קִרְוֹן שֶׁל מֵי רַגְלַיִם: **קַיִן, חִזְקִיָּה וּבִלְעָם. קַיִן** בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית ד', ט): אֵי הֶבֶל אָחִיךָ, בִּקֵּשׁ לְהַטְעוֹת כְּבֵיכוֹל, הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת לְפָנֶיךָ גְּלוּיוֹת, וְאַתָּה שׁוֹאֲלֵנִי בְּשֶׁבִיל אָחִי וכו', **חִזְקִיָּה** כְּשֶׁעָמַד מַחֲלִיוֹ שֶׁלַּח לוֹ מְרֹדַךְ בַּלְאֲדָן דּוֹרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה לט, א): בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרֹדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן בַּלֲאדָן מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל חִזְקִיָּה וגו' (ישעיה לט, ג): מָה אָמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה וּמֵאַיִן יָבֹאוּ אֵלֶיךָ, הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶת נָבִיא שֶׁל מָקוֹם וְלִי אֶת שׁוֹאֵל וכו', **וְכֵן בִּלְעָם הָרָשָׁע** בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁלַח בְּלָק אֵצְלוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ, הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הַכֹּל גְּלוּי לְפָנֶיךָ וְאֵין כָּל דָּבָר נֶעְלָם מִמְּךָ וְלִי אֶת שׁוֹאֵל וכו'"

ה. מהו המשותף בין בלק, בלעם, ולהבדיל און בן פלת, חזקיהו מלך יהודה (קהלת רבה פרשה ב') ורב נחמן בר יצחק (תענית כא:)?

שכולם נקראים "מנה בן פרס".

בלק ובלעם, שנא' (כד, ג) וַיִּשָּׂא מָשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְּעוֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן: ופירש"י בנו בער. ומדרש אגדה שניהם היו גדולים מאבותיהם, **בלק בנו צפור**, אביו בנו הוא במלכות, **ובלעם גדול מאביו** בנביאות, **מנה בן פרס** היה:

און בן פלת וחזקיה מלך יהודה, שאמרו חז"ל (קהלת רבה פרשה ב א (ט)) וְגָדַלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי מִכֹּל שֶׁהָיוּ לְפָנַי בִּירוּשָׁלִַם. וְכִי מִי הָיָה לְפָנָיו בִּירוּשָׁלַיִם, לֹא דָּוִד אָבִיו הָיָה, **אַרְבָּעָה נִקְרְאוּ מָנֶה בֶּן פֶּרֶס, אוֹן בֶּן פֶּלֶת, בְּנוֹ צָפוֹר, בְּנוֹ בְעוֹר, וְחִזְקִיָּה.**

ורב נחמן בר יצחק, דאיתא במסכת תענית (כא:) "א"ל רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יצחק ליקום מר ליתי לגבן וכו' אמר ליה אי הכי ניקום אנא לגבי מר אמר ליה מוטב יבא מנה בן פרס אצל מנה בן מנה ואל יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס"

ופירש"י (ד"ה פרס) חצי מנה ולשון פרוסה כמו פרס פריסת מלכותך (דניאל ה), **שאביו של רב נחמן בר רב חסדא גדול מיצחק אביו של רב נחמן** מדמיתקרי בר רב חסדא ואידך רב נחמן בר יצחק מכלל שלא נסמך".

חדוותא דאפטרתא בלק (מיכה ה-ו)

ו. איזה לשון נמצא הן בהפטרה והן בשירת האזינו?

(ה, ו) וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּטַל מֵאֵת ה' **כִּרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב** וכו'

ובפרשת האזינו נאמר (דברים לב, ב) יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא **וְכִרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב**:

ז. היכן מצאנו אשה שהורתה לנשים דבר הלכה (רש"י ע"פ התרגום)?

(ו, ד) כִּי הֶעֱלִתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ וָאֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ אֶת מֹשֶׁה אַהֲרֹן **וּמִרְיָם**: ופירש"י את משה אהרן ומרים. ת"י משה לאלפא מסורת דינין ואהרן לכפרא על עמא **ומרים לאוראה לנשיא:**

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ

כתב חידה לפרשת פנחס

אַל תְּבוּז אֶת עֲבוֹדָתִי
אַל תַּאֲשִׁים בִּלְקִיחָתִי
וְאַל תַּבְהֵל עַל טָעוּתִי
כִּי יָדַעְתִּי בְּנִי, יָדַעְתִּי

*

חֶסֶד יַכִּיר מִי שֶׁלְּצֵאת צִפָּה
עַל שִׁבְחֵצִי הֵכָּה וְנִסְפָּה
בְּרֶגַע אֶחָד בְּחֵן טִפָּה
לָכֵן יִפְרַע לְלֹא חֲנֻפָּה

*

מַחֲמִשָּׁה אֵל תִּפְחַת
וּלְזִכְרוֹן פִּדְיוֹן תַּעֲנִית תַּחַת
כְּהֻנָּה מַתָּנָה לוֹקֶחֶת
וּבְעִצְבֹּלוֹת, סְכִין עוֹרֵף טוֹבֶחַת

*

חֹלוּק מִשְׁפָּט לְלֹא שֶׁקֶר
כֶּשֶׁעֵל יְדֵי אֲבִיו יַחְקֹר
יְסוֹד, יַעֲלֶה לַמְנִיחַ בְּיִקָּר

וְסִיּוּם יְצֵעֵר עַד אֵין חֵקֶר
*
בְּהֶדֶר שׂוֹר יִתְנַשֵּׂא
וּבְסֶדֶר יוֹשִׁיב עַל כִּסֵּא
עַל שְׁנַיִם אֲהֻבָה לֹא תִּכָּסֶה
כִּי לֹא כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ יֵעָשֶׂה
*

פיתרון כתב החידה לפרשת בלק: ' קן – קיני'

הפעם על שניים אדמֶה תיבות קן וקיני מילים דומות
אשר בפרשתנו דרכנו מצטלבות בלעם דיבר על הקיני ששם בסלע קינו
על עצמי אדבר רבות
אבל גם על המתגורר בי יציבות הקיני גר איתן ובסלע
*
נפתח בי, באכסניה תחילה
החופשי בי את ביתו גילה גם ציפור מצאה בית ודרור (חופש) קן לה
מגרשיו יאריכו אפילו בנפילה שילוח הקן מאריך אפילו מי שנופל ומת
גם המלך השתמש בי כבית אצולה כנשר יעיר קינו
מָגן על בניו ממקרה וקטילה על גוזליו ירחף
*
עכשיו נעבור לגֵר המתגורר - הבעלים הקיני - יתרו הגר
פעם במקום שקירותיו נופלים הקיני היה גר בעיר התמרים - נפלו חומותיה
ופעם מושבו בסלעים מְשוּלִים בלעם המשילו שמושבו בסלע
אהלו פתוח לכל החיילים סיסרא נכנס לאהל יעל אשת חבר הקיני
עם שתיה ויתד אהלים והשקתו חלב ויתד ברקתו
*
עוד רבות לי על עצמי בדברים דומים
על רוב חדרי בבניין התמים נח איש תמים בנה את התיבה קינים
ועל קרבנות שיביאוני סתומים קרבן קינים - קן סתומה
אבל די, אל תתייחסו אלי ברחמים האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך
הפסיקו, פן ישתיקוכם חכמים משתקין אותו

פולמוס

פולמוס / הרב יהודה לב מח"ס לב המועדים, ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב לב:

הליכה לבית הקברות בתקופת הקורונה

האם יש מניעה מלכת לבית הקברות בשעה זו של הקורונה, מטעם שאין הולכים לבית קברות בשעת מגפה?
ישר כח
*

תשובות ותגובות:
תגובה א.
הרב שלמה הלוי אפל, דומ"ץ דקהל 'ישועות משה' וז'ניץ, בארא פארק
שלום וישע רב לכבוד הרה"ג ר' יהודה לב שליט"א.
באו"ז הל' אבילות (סי' תמח) הביא מדברי חז"ל ורב האי גאון שהיה מנהג לקדש או לארס ליתום אפילו בבית הקברות ע"ש אך לא כתב שום דבר על זמן מגיפה דוקא, ועיקר דינו שם הוא על עצם הקידושים בבית הקברות אי שריא או לא.
אמנם במהרש"ם (ח"ד סי' מ') כן הזכיר מנהג זו של העמדת חופה ליתום ויתומה בביה"ק בזמן מגיפה ע"ש, ואכן כך עשו כמה גדולי ישראל, ויש תמונה משנת תרכ"ז בהר הזיתים שעשו כן בתקופת מגיפת החולירע, ויש מספרים שכן עשה ג"כ הגה"ק העטרת צבי מזידישטוב זי"ע והגה"ק הדבי חיים זי"ע (מפי השמועה) וכן בתקופה שלנו עשה כן הגר"מ גרוס שליט"א בבית החיים דבני ברק, מאידך היה גולי ישראל שהיו נגד מנהג זה (שמעתי שהגר"ח הלוי ז"ל התנגד למנהג זה).
אך במשמרת שלום הל' שמחות (ערך ח' [חופה], אות מ') תמה ע"ז ממש"כ הפוסקים דאין לילך בביה"ח בזמן מגיפה, ראה עוד במשמ"ש ערך ד' [דבר] אות ו', כף החיים או"ח סי' תקע"ו סק"ז.
אך במהרש"ם הנ"ל לא העיר בזה, רק דן מצד לועג לרש וכו', וכן מצד שהחתן היה כהן, אך לא משום דבזמן מגיפה אסור.
ומסתמא המנהג אינו סותר להסכנה, כי יסודתו בהררי קודש בדברי האו"ז, וצ"ל דבכה"ג הבינו שאין סכנה, רק במי שהולך להשתטח על קבר, או שהולך ביחידות, אך בכה"ג שמתקבצים יחד לסגולה נגד המגיפה, אין סכנה, ובמשמ"ש שם (ערך ב' סקי"ג) כתב דצ"ל רחוק ד"א מהקברים, וכן שלא ינהגו שם קלות ראש ע"ש.

ואכן לילך סתם לבית הקברות אין לילך בתקופה בה שורר מגיפה, ויש לדון בכל מקרה לגופו כמובן.
הכו"ח בברכת התורה, ושבזכותה יתרפאו כל החולים אכי"ר
שלמה הלוי אפל
הרב השואל:
ישר כוח
השאלה שנשאלתי לגבי כלה שרוצה ללכת להזמין את הסבתא בבית הקברות כמנהג שנוהגים
השאלה האם היום זה נקרא מגפה
ואם נחשב כמגפה זה סיבה מספיק כדי ללכת לבית הקברות
הרב אפל:
בארה"ב באיזורי נו יורק ונו דזערסי ועוד מקומות שגרים הציבור החרדי, פשוט שזה כבר לא בגדר מגיפה.
*
תגובה ב.
הרב גבריאל קטן, מכסיקו
כה"ח סימן תקע"ו אות ז' כתוב שאין לילך לבית החיים בשעת הדבר עיי"ש
*
הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'
ליכנס לבית הקברות בשעת מגפה
בכף החיים סי' תקע"ו ס"ק ז' כתב וז"ל בשעת הדבר לא ילך לבית החיים, ספר שמירת הנפש אות ס"א משם ספר רפואות, זבחי צדק על יורה דעה סי' קט"ז אות ק"ז עכ"ל.
ובביאור הדבר נראה דהוא כמו שכתב הלבוש יו"ד סי' שע"ד סי"א וז"ל י"א בשעת הדבר אין מתאבלין משום ביעותתא, והדמיון פועל בשעת סכנה לפיכך בעי צילותא עכ"ל, וכן הוא בהיותו בבית הקברות בין המתים.
ובייארציי"ט וכיו"ב כגון שהולך להתפלל על קברי צדיקים יש לומר דשרי ומשום שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואולי בכלל שכיח היזקא הוא ובכה"ג אין לסמוך על המצוה וכמבואר בפסחים ח: וצ"ע בזה.
*
הרב נתנאל חשאי - חיפה, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים
עי' בכף החיים (יו"ד סי' קט"ז אות ס"ה), שבימים שיש דֶבר אין ללכת ל'בית החיים' [אמנם עי' מה שכתב בשו"ת 'שיח יצחק' סי' תצ"א, שנהגו לעשות חופה ליתום ויתומה בבית הקברות, והביא שם שכן עשו בעיה"ק צפת תובב"א, וסר המות הזה, ע"ש. וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' מ', מה שכתב במנהג זה].
*
הרב נח גדליה קזצקוב
א. אדרבה, אחת הסגולות העתיקות בזמן מגיפה, היא לערוך חופה של יתומים בבית הקברות, וככל הידוע לי עשו זאת בבני ברק לפני כחדשיים.
ב. מצבנו איננו מוגדר כמגיפה לפי ההגדרות הברורות במסכת תענית (פ"ג מ"ה) שלושה מתים בשלושה ימים מחמש מאות נפש. כיום בארץ ישראל בחודש האחרון מתוך קרוב תשע ורבע מליון נפש נדבקו אלפיים חמש מאות איש שמתוכם רק שמונה התאשפזו בבית חולים, ובארבעה חדשים האחרונים מתוך שמונה עשרה אלף חולים מתו שלוש מאות איש, שזה יחס של 0.005% חולים שמתוכם 0.6% מתים. וכי לזו מגיפה יקרא??? ולסבר את האוזן, בארץ מתים כל שנה מסיבוכי שפעת 1200 איש בממוצע, אלא שהשפעת וההתמודדות עמה מוכרת בעולם הרפואה משכבר והקורונה לא, ולכן היא מלחיצה יותר...
*
הרב מרדכי יצחק אגסי, מחבר הספרים בדרך המלך ואסורי המלך, ברוקלין ניו יורק
יש לציין בענין זה, דאיתא במסכת תענית (טז ע"א), שבעת עצירת גשמים הולכים לבתי החיים. בטעם הדבר נחלקו לוי ורבי חנינא, לדעה אחת המטרה לעורר רחמי שמים בכך שמראים לקב"ה שהרי אנו כמתים בעקבות המצב, לדעה שנייה המטרה היא לפנות אל המתים שיתפללו עבורנו. ובלשון הגמרא: "למה יוצאין לבית הקברות? פליגי בה רבי לוי בר חמא ורבי חנינא. חד אמר: הרי אנו חשובין לפניך כמתים, וחד אמר: כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים. מאי בינייהו (= מה הנפקא מינה בין השיטות)? איכא בינייהו קברי נכרים (= שלסובר שאנו חשובים לפניך כמתים, אפשר ללכת גם לקברי גויים, אך מי שסובר שהמתים יתפללו בעדינו –יש ללכת רק לקברי ישראל)". וכידוע שבעת שהיה עצירת גשמים כל העדה היו מתענים, וכמו כן בעת שהייתה שוררת מגפה בעיר, היו מתענים כמובא בשו"ע. וכשם שהלכו בעת עצירת גשמים להשתטח על הקברים, מסתבר שגם בעת שפרצה מגפה, הלכו להשתטח על הקברים.
מקובל בעדת האשכנזים בירושלים עיר הקודש מנהג עתיק יומין, לחתן יתום ויתומה בבית החיים, כסגולה נגד המגפה.
*
בנצי צמל
משרד הבריאות קבעו שזו מגיפה, ועדיין אין שום אמירה אחרת בעניין זה. אז זו מגיפה בשעת מגיפה, הרב מורגנשטרן מרמת שלמה אומר שאפשר לעלות ליורצייט לבית החיים ללא מניין, וכן אפשר ללכת על קברי צדיקים להתפלל, אבל ללא התקהלות.
*
הרב מאיר לאש
שאלתי רב מורה הוראה ואמר לי שאין למצב הקורונה גדר מגיפה [יציין ששאלתי לגבי ארץ ישראל, ולגבי עניין זה של הליכה לבית הקברות].
כמובן אי"ז סותר לצורך לשמור על כללי זהירות.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת שבת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף קט.
בגמ' 'ואמר מר עוקבא אמר שמואל עלין אין בהם משום רפואה, אמר רב יוסף כוסברתא אין בה משום רפואה, אמר רב ששת כשות אין בהן משום רפואה', ובתוספות [סוד"ה לדידי], ביארו 'כלומר יש שטועין וסבורין שיש בה רפואה ואין בה רפואה אלא מזקת לעינים ויכול להיות שמהנה אותו בשום ענין', והיינו שזה מהנה קצת וע"כ סבורים האנשים שיש בזה רפואה, אבל באמת אינו מרפא כלל, ומשמע שהכוונה דמטעם זה מותר לעשותו בשבת, אבל לכאו' צ"ע שהרי הטעם שאסור רפואה הוא שמא ישחוק סממנים [כמבואר ברש"י לעיל קח ע"ב והוא מלעיל נג ע"ב], וא"כ מה נפק"מ אם באמת יש רפואה או לא, העיקר שהוא "סבור" שיש בזה רפואה, וממילא יבוא לשחיקת סממנים, וצע"ג [ואולי י"ל בדוחק דבאמת כולם יודעים שאין בזה רפואה שלימה, אלא שחושבים שיש בזה עכ"פ קצת רפואה, ומחמת שעכ"פ אין בזה רפואה שלימה לא יבוא לטרוח אחר זה ולשחוק סממנים בשבת, ודוחק, ואכתי צ"ע].
*
בגמ' 'אבל אוכל הוא את יועזר, מאי יועזר פותנק, למאי אכלי לה לארקתא, במאי אכלי לה, וכו', ואי לא ליבלע תחלי חיוורתא' וברש"י 'ואי לא - אי לית ליה פותנק, אי נמי אכליה ולא איתסי', וצ"ע להפירוש השני, דאם השני הוא רפאה יותר טובה שהרי היא מועילה אף אם הראשון לא הועילה, למה לא אמרו מעיקרא את הרפואה השנייה, ואולי הרפואה השניה יותר קשה להשגה [ודוחק דא"כ צ"ל שכך שהוא בכל הרפואות הנזכרות כאן ובגיטין סט שנזכר בהם ואי לא], ויותר נראה דהרפואה הראשונה מועילה ביותר שלימות, אלא שלא תמיד היא מועילה, וע"כ לכתחילה ינסה את הראשונה, ורק אם לא הועיל יעשה את הרפואה השנייה, וצ"ע.
*
דף קי.
הנה כל הרפאות הנזכרות כאן פשיטא דמקיימים בהם מצוות תלמוד תורה, ויל"ע למה הם מוגדרים כתורה, ודוחק לומר דזהו הלכות שמירת הגוף והנפש, דא"כ כל רפואות שבעולם יתקיים בהם מצוות ת"ת וזה לא ייתכן, ואולי תלוי אם לומדם לשם רפואה או לשם תורה [אמנם כמדומה שמובא שהרמב"ם למד רפואה בבית הכסא שבלא"ה אי אפשר ללמוד, משמע דפשיט"ל דאין אופן להחשיבו לתלמוד תורה], ויותר נראה דרק רפואות שנזכרות בחז"ל מוגדרות כתלמוד תורה וצ"ע הטעם, ואולי כיון שהם נמסרו מסיני [דזה פשוט לכאו' שכל רפואות אלו נמסרו מסיני ואינם מחכמת הרפואה של העכו"ם, דאל"כ לא היה נכתב בגמ', ועוד שהרבה דברים משמע שאינם טבעיים רק בדרך סגולה ואם לא שהיה קבלה כן לכאו' היה אסור משום דרכי האמורי], ואכתי צ"ע [ועל פי פנימיות יש מקום לומר שבאמת זה עיקר התורה כי זה מגלה את הסוד שיש בכל דבר בבריאה עד שנעשה מכל דבר רפואות נוראות, אבל עדיין צ"ב בדרך הפשט].
*
דף קיא.
בגמ' [המתחיל בדף קי] 'לירקונא תרין בשיכרא, ומיעקר ומי שרי והתניא מניין לסירוס באדם שהוא אסור תלמוד לומר ובארצכם לא תעשו בכם לא תעשו דברי רבי חנינא וכו', אלא באשה, ולרבי יוחנן בן ברוקא דאמר על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלהים ויאמר להם פרו ורבו מאי איכא למימר, בזקינה אי נמי בעקרה', רש"י פירש שתי' הגמ' באשה היינו כי אינה מצווית על פריה ורביה, ותמוה שהרי האיסור לסרס הוא גם בבעלי חיים שאינם מצווים על פריה ורביה, וצע"ג, ובתו' [ד"ה בזקנה ובעקרה] כתבו 'באשה נמי לא שייך בה מסרס אחר מסרס דאין שייך בה סירוס', משמע לכאו' שזה גופא התי' שתירצו "באשה", היינו כי באשה אין שייך סירוס, אלא שהקשו דליתסר עכ"פ משום פריה ורביה, וע"ז תירצו דאינה מצווית או בעקרה וזקנה, [וצ"ב קצת לשון התו' שכתבו כן רק גבי עקרה וזקנה שאין בה מסרס אחר מסרס, והול"ל שזה גופא הטעם שאין באשה איסור סירוס, וצע"ק].
*
דף קיב.

בגמ' 'מותר לכתחילה בסנדל דנפקי ביה בי תרי, כדרב יהודה דרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא הוה ליה ההוא זוגא דסנדלי זמנין דנפיק ביה איהו זימנין נפיק ביה ינוקיה, אתא לקמיה דאביי אמר ליה כהאי גונא מאי, אמר ליה חייב חטאת, אמר ליה השתא פטור אבל אסור קא קשיא לי חייב חטאת קאמרת לי, מאי טעמא, אמר ליה משום דבחול נמי זימנין נפיקנא ביה אגא זימנין נפיק ביה ינוקא, אמר ליה אי הכי מותר לכתחילה', צ"ע דאם לא פירש שאלתו בתחילה שהוא מחמת שנפיק ביה הוא ובנו, הרי אין שום צד שיהיה מותר, וכל הצד הוא רק מחמת שנפיק ביה הוא ובנו וא"כ הו"ל לפרש דבר זה שהוא עיקר השאלה, ואולי סבר שידע את דרכו ויבין לבד שזה כוונת השאלה, וצ"ע [ויעוי' נדה מב ע"ב כה"ג שלא פירש בשאלה, אבל שם היה השואל ע"ה וי"ל שחשב שהחכם צריך לידע השאלה ברוח הקודש, אבל כאן ברב יהודה אין שייך לומר כן].

*

דף קיג.

בגמ' "אמר רב יהודה אמר שמואל כלי קיואי מותר לטלטלן בשבת' וברש"י ד"ה 'מותר לטלטלן - לשני הקנים לתשמיש אחר, ואשמעינן דאין גרדי מקפיד עליהם, ולא הוי מלאכתן לאיסור', משמע מדברי רש"י שיסוד עניין מוקצה מחמת חסרון כיס הוא מחמת שעי"ז מלאכתו רק לאיסור, [שהרי כאן נזכר ברש"י שאין מקפיד עליהם, וע"כ אינו מלאכתו לאיסור, משמע דאם מקפיד הוי מלאכתו לאיסור, אע"פ שבמקפיד הוא לכאו' חסרון כיס], וא"כ מזה מקור למש"כ כמה אחרונים שחסרון כיס הוא רק במלאכתו לאיסור [ויל"ע אם נדייק מזה גם לעניין כלי שאין שייך בו מלאכת היתר, וכידוע שדברו בזה האחרונים, אמנם אולי ייתכן לחלק בין הדברים, ויל"ע בזה].

*

בגמ' 'אלא כדבעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת, אמר לו וכי בחול מי הותרה שאני אומר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עינו של אדם, ומהדר ליה בקידושא דבי שמשי, בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי מהו לאכול אדמה בשבת, אמר לו וכי בחול מי הותרה שאני אומר אף בחול אסור מפני שהוא מלקה', הנה מהדוגמא הקודמת משמע דפשיט"ל להגמ' דלשון זה משמעותו שיש בו גם איסור שבת, אלא דאף בחול לא הותרה, שהרי הגמ' מביאה זה כמקור לעניין איסור פסיעה גסה "בשבת", וא"כ לכאו' צריך להיות כה"ג גם באופן השני של אכילת אדמה, ויל"ע איזה טעם יש בזה לאיסור שבת, אמנם באמת זה מוכח גם מעצם הבעיא ששאלו על שבת, שיש בזה סברא לאסור בשבת יותר מבחול, וצ"ב הטעם.

*

בגמ' 'אמר רבי אלעזר דבר חכמה ראה בה שני שבלין לקטה שלשה שבלין אינה לקטה', משמע שזה לא היה דבר מפורסם, דא"כ מה החידוש בזה ולמה נחשב דבר חכמה, וא"כ יל"ע מנין באמת ידעה, ואולי מסברא סהרה כן שג' יש בהם חשיבות ואינו מפקירם, וע"כ הבין שהוא דבר חכמה, וצ"ע.

*

בגמ' 'וטבלת פתך בחמץ אמר רבי אלעזר מכאן שהחומץ יפה לשרב', יל"ע מנין שהיה שם שרב [ועכ"פ אין רמז שטבילת הפת הוא משום החומץ], ואולי בזמן הזה הוא בדר"כ זמן שרב, ומסתבר לגמ' דאין דרך לטבל בחומץ לולא שהוא יפה לשרב, ודוחק קצת, וצ"ע [ואולי יש להמתיק קצת על פי מה שמשמע לעיל דף קיא ע"א דבליכא מכה חומץ רע לשיניים].

*

דף קיד.

בגמ' 'ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה שנאמר כל משנאי אהבו מות אל תקרי משנאי אלא משניאי וכו', ואמר רבי יוחנן איזהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבידה בטביעות העין זה המקפיד על חלוקו להופכו', הנה במימרא הראשונה משמע לכאו' שת"ח צריך להקפיד בזה כדי שלא להשניא את התורה, ולפי"ז רק ת"ח צריך להקפיד בזה ולא שאר בני אדם, אבך ממה שאמרו שזהו דרגת ת"ח לעניין השבת אבידה שהוא מקפיד על חלוקו, משמע שראוי לכל אחד להקפיד בזה ותלמיד חכם הוא זה שמקפיד על כך, עד שזהו סימן על דרגת הת"ח שבו, ואולי יש חילוק בין הפיכת חלוק לרבב על בגדו ודוחק, ואולי אה"נ על כל אחד להיזהר בזה אלא שעל ת"ח צריך להיזהר בזה ביותר [וכ"מ לכאו' בליקו"מ סי' כט אות ג, וראיתי בספר עומק הלכה שציין שכ"מ במאירי, ויל"ע בדבריו].

*

דף קטו.

בגמ' "בעא מיניה ריש גלותא מרבה בר רב הונא היו כתובין בסם ובסיקרא בקמוס ובקנקנתום בלשון הקדש מצילין אותן מפני הדליקה או אין מצילין, תיבעי למאן דאמר מצילין תיבעי למאן דאמר אין מצילין, תיבעי למאן דאמר אין מצילין הני מילי היכא דכתיבי תרגום ובכל לשון אבל הכא דכתיבי בלשון הקדש מצילין, או דילמא אפילו למאן דאמר מצילין הני מילי היכא דכתיבי בדיו דמקיים אבל הכא כיון דלא מיקיים לא, אמר ליה אין מצילין, והא רב המנונא תנא מצילין, אמר ליה אי תניא תניא, מאי תניא אמר רב אשי כדתניא אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו', הנה מבואר בכל הסוגיא הזו שכתיבה בסם ובסיקרא וכו' אינו כתיבה כדינו וע"ז הוא הנידון אם מצילין, ולפי"ז מיניה וביה צ"ל שהבריתא שהביא רב אשי אמורה רק לעניין הצלה ולא לעיקר דין הכתיבה, וא"כ צ"ע הטעם שהתו' נתחבטו בזה כ"כ ובתחילה נקטו שכוונת הברייתא כלפי עצם דין הכתיבה ורק מכח קושיות הכריחו שהבריתא איירי לעניין דין הצלה, ולכאו' הרי זה מוכרח מגוף העניין, וצ"ע.

*

דף קטז.

תא שמע הגליונין וספרי מינין אין מצילין אותן מפני הדליקה אלא נשרפין במקומן הן ואזכרותיהן מאי לאו גליונין דספר תורה לא גליונין דספרי מינין השתא ספרי מינין גופייהו אין מצילין גליונין מבעיא הכי קאמר וספרי מינין הרי הן כגליונים' צ"ע להה"א למה כתוב ע"ז שנשרפין במקומן יותר מכל המקומות שאין מצילין, ומשמע מזה לכאו' שיש עניין בשריפה, וזה לא ניתן להיאמר על סתם גליונים, ואולי אה"נ בהו"א אין כאן דין מיוחד, וצ"ע.

*

בגמ' 'גופא הגליונים וספרי מינין אין מצילין אותם מפני הדליקה, רבי יוסי אומר בחול קודר את האזכרות שבהן וגונזן והשאר שורפן, אמר רבי טרפון אקפח את בני שאם יבאו לידי שאני אשרוף אותם ואת האזכרות שבהן שאפילו אדם רודף אחריו להורגו ונחש רץ להכישו נכנס לבית עבודה זרה ואין נכנס לבתיהן של אלן שהללו מכירין וכופרין והללו אין מכירין וכופרין ועליהן הכתוב אומר (אחר) [ואחר] הדלת והמזוזה שמת זכרונך, אמר רבי ישמעאל סב"ל שלעולם יש שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים הללו שמטילין קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהן שבשמים על אחת כמה וכמה, ועליהם אמר דוד הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי', לכאו' משמעות הגמ' שהנידון בכתבו הם עצמם, ובאמת הנידון האם הוא לשם ע"ז או לא, ור' יוסי סובר שכתבו לשם ע"ז, ואעפ"כ האזכרות יש בהם קדושה [א"נ מסתפק בזה ובאזכרות מחמיר, אלא שא"כ למה לא יחמיר גם בכל הס"ת], ור"ט פשיט"ל שאין כוונתם לשמים, ור' ישמעאל סב"ל שלעולם יש בזה קדושה, ואעפ"כ מצוה למוחקו כי ע"י המלחמה בהם נעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים וזה בכלל ההיתר של מחיקת השם בסוטה, אבל התוספות כתבו 'ספרי מינין כו' א"ר טרפון כו' - אומר ר"י דמייר בנמצאו ביד מינין דאי כתבן מין הא אמר בפרק השולח (גיטין דף מה:) נמצא ביד מין יגנז כתבו מין ישרף ודוחק לומר דאתי כר"ט ודלא כרבנן ורבי יוסי', וצ"ב דא"כ למה ר' יוסי מתיר לשרוף כל הס"ת, וגם מה עניין מחיקת השם של סוטה לכאן, וצ"ב.

*

דף קיז.

תוספות ד"ה 'הכא נעשה בסיס לדבר האסור - פי' בקונטרס שהבשר אסור לטלטל שהרי אינו ראוי לאכילה עד הלילה, ואינו נראה דא"כ היכי קאמר לא נטלטל עור אגב בשר כיון דבשר אסור לטלטל, ונראה דלכ"ע בשר מותר לטלטל אף על גב דמאן דשרי בשר תפל בעלמא לטלטל היינו משום דחזי לכלבים והכא לא חזי לכלבים, מ"מ משום בזיון קדשי שמים שרי לכ"ע, ובטלטול עור אגב בשר הוא דפליגי, והא דקאמר הכא דהוי בסיס לדבר האסור היינו קודם שנשחטה היה בסיס לדבר האסור שכל הבהמה מוקצה היא מטלטול", הנה מבואר בתו' דטעם היתר טלטול הבשר הוא משום בזיון קדשי שמים, ומשמע דהכוונה שמה"ט התירו טלטול מוקצה, וא"כ צ"ב למה הוצרכו התו' לומר שהעור הוא בסיס לאיסור קודם השחיטה, הלא גם לאחר השחיטה הוא בסיס לבשר שהוא אסור בטלטול ביסודו, אלא שאת הבשר עצמו מותר לטלטל למרות שהוא מוקצה, אבל העור נשאר בסיס, ואי נימא דהסברא דבזיון קדשים מתיר גם את העור, א"כ למה באמת לא יותר, דמה לי איסור מוקצה ומה לי איסור בסיס, אדרבא איסור בסיס קיל טפי, וע"כ דהסברא דבזיון קדשים היא רק בבשר ולא בעור, וא"כ העור הוא בסיס גם עכשיו [וצ"ל דסבי"ל לתו' דמאחר שסו"ס הבשר אינו אסור בטלטול למעשה, א"א שיהא דין הבסיס חמור מדין המוקצה עצמו, ואכתי צ"ע].

*

דף קיח.

תוספות ד"ה לפי שאין קבע לשתיה 'מכאן יש ללמוד בלילה כשרוצה להתענות למחר לאחר אכילה אף על פי שאינו יכול לאכול אם לא התנה לפי שמסתמא כשבירך סילק דעתו מלאכול, מלשתות ודאי לא סילק דעתו, כדאמר הכא דאין קבע לשתיה, והיכא דלא שכיח יין אף על גב דסילק דעתו מן היין מ"מ ממים לא סילק דעתו, ומיהו אומר ר"י דשמא דוקא בימיהם שהיו קובעין עצמן לשתיה אחר אכילה אמרו דאין קבע לשתיה אבל לדידן לא, לכאו' צ"ב דברי התו' שהרי אנו מתירים מטעם ש"אין קבע" לשתייה, והיינו שכיון ששתייה הוא דבר ארעי, ממילא אין שייך בו היסח הדעת, דאולי שוב ירצה לשתות, וא"כ איך ייתכן לומר שדווקא כשהיו "קובעים עצמן לשתייה" אזי "אין קבע לשתייה" הרי לפו"ר הוא תרתי דסתרי, וע"כ שמה שאין קבע לשתייה הוא באמת רק על השתייה הארעית ולא על השתייה הקבועה, וא"כ איך ייתכן לומר שהוא רק בזמן שיש רגילות לקבוע על שתייה, וצע"ג.

*

דף קיט.

בגמ' "מאי אמן, אמר רבי חנינא אל מלך נאמן' ובתו' [ד"ה א"ר חנינא אל מלך נאמן] צריך להרהר בו בשעה שאומר אמן, והנה בפוסקים מבואר שעיקר כוונת אמן הוא אמת או הלוואי [ויעוי' במשנ"ב בסי' קכד באריכות], ויל"ע אם זה מתאים לדברי התו', דלכאו' הם שני כוונות שונות, וצ"ע.

*

חילופי דברים א' – דברי הרב נתן קאהן, ראש ישיבת רש"י בירושלים (לפנים – לבני צרפת), מו"ל "קונטרס", ירושלים-עפולה

שבת קיח.

רעיון:

ראיתי את רש"י שבת קיח. ד"ה חבלו של משיח. באמת, איזו הגדרה רש"י יכול לתת למושג הזה שלדעת כולם אמור להיות אקטואלי עבורנו? ראה זה פלא: "כדאמרינן בכתובות קיב: דור שבן דוד בא, בו קטיגוריא בתלמידי חכמים..."

תודה רודפי הדת על מה שאתם מביאים לנו את חבלי משיח! זו הנקודה העיקרית של התהליך הזה, שהם זוכים ליישם עבורנו...

*

הוספת הרב צבי קריזר

ציטוט מפירוש ה"עץ יוסף" על הגמ' הנ"ל בסוף כתובות דור שבן דוד בא קטיגוריא בתלמידי חכמים - נוגע מאוד לימינו!

"עוד י"ל, ביניהם גופה, שלא יאהבו איש את אחיו ולא יזדונו איש את אחיו לזכות כי אם לחובה ולקטרג, וע"י זה ירבה מחלוקת ביניהם, ומזה תפוג תורה וחכמה מהעולם, וע"ז יהיה צירוף אחר צירוף למען ינקו מאלו המידות". עכ"ל.

*

הוספת הרב שמחה בונם מרקסון

בקובץ אחי"ם בהספידא, מובא בשם הגאון ר' יצחק מאיר קנובלוביץ זצ"ל: "אמרו חז"ל בכתובות (קי"ב:) אמר ר"ז אמר ר' ירמיה בר אבא, דור שבן דוד בא, קטיגוריא בת"ח. וכתב רש": הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם. ובתשובת הר"י מגא"ש כתב: כלומר, דור שבן דוד יהא בו שנאה יתירה מן הרשעים בתלמידי חכמים. וכן כתב רש"י בשבת (קי"ח.) שהחבלי משיח הוא הקטגוריא בת"ח.

לפי"ז מה שבימינו יש הסתה גדולה בתקשורת ובציבור נגד היהדות החרדית בכלל, ונגד הישיבות בפרט, אינו מקרה, אלא הוא גזירה מהשמים ונסיונות לפני הגאולה, וחז"ל ראו זאת ברוח קדשם הרבה זמן קודם".

*

וראוי לציין לדבריו של הרה"ג ר' פנחס ארלנגר שליט"א (בקונטרס פרי עץ חיים), שמבין כל הסימנים המבשרים על היות התקופה תקופת חבלי משיח, ידע רש"י כי הקטיגוריא בתלמידי חכמים היא הסימן המשמעותי ביותר, כאשר מזלזלים בת"ח, סימן מובהק הוא זה יותר מכל שאר הסימנים, שחבלי משיח נמצאים בשיאם, והגאולה קרובה לבוא. כי המקטרגים על הת"ח יובילו עם בנ"י לגזירות רעות, כאשר יאמרו שהת"ח אינם מביאים כל תועלת, ובכך תוכשר הקרקע לגזירות רעות ח"ו.

ובשם האדמו"ר המהרי"ט מסטאמר זי"ע מובא, שרש"י בדבריו אלו ביקש להמתיק את הדינים של חבלי משיח, דהיינו שנוכל לצאת ידי חובתנו בקטיגוריא זו, שיזלזלו בצדיקי אמת, כפי שקורה בימינו רח"ל.

ובילקוט המאירי פירש דברי רש"י הנ"ל, שבעטיה של קטגוריא זו, באים חבלי משיח, היות והמבזה ת"ח אין לו רפואה למכתו.

*

חילופי דברים ב' - שאלת הרב שמואל דוד בערקאוויטש, וויליאמסבורג

לכבוד חכמי אספקלריא שליט"א

שבת קיט.

אשור הייא

עי' במסורת הש"ס שכתב וז"ל פי' מהר וכ"כ בסוף עמוד זה.

לכאורה כוונתו לרש"י בסוף העמוד.

וצ"ע שהרי גם כאן פירש"י מהר ולא הבנתי מדוע ציין לרש"י בסוף העמוד ובכלל תמוה מדוע כתב לפרש דבר שמפורש ברש". וצ"ע.

החותם בכבוד

*

הרב צבי קריזר

הנה עוד יש להקשות, דאם רש"י כבר ביאר כאן דהייא הוי מהר, מדוע שנה זאת גם בסוף העמוד, וכפל

דבריו. וע"כ הביאור בזה, דאף דרש"י כאן ביאר הענין, אבל תיבת הייא נתבאר רק בתוך הביאור בכללות, אבל לא בפרטות שזהו ביאור תיבת 'הייא' בארמית. וע"כ שנה זאת בסוף העמוד. וזה גם כוונת מסוהש"ס.
בברכה, צבי קריזר

סיפור

"מתוך ההפיכה" – סיפור היסטורי

מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק ל"א – הכרעת המו"צ וההשלכות

תקציר: פלונטר חדש נוצר, כאשר שכנה רכלנית אצה לספר לגב' הויזמן על חתנה חיים שלום שהותקף בצורה חמורה מאד ע"י ונדליסטים שגרמו לו להתערערות עצבים חמורה עד שאולץ לאשפזו בבית החולים, היא הזהירה על השפעה חמורה שעלולה להגיע ברבות השנים. גב' הויזמן שגם קודם לכן עיינה את השידוך נכנסת ללחץ גדול לבטל את השידוך, היא מפעילה סד לחצים על בעלה שיעזוב את השידוך. רבי משה יוסף הולך להתייעץ עם חברו רב מיילאך והלה מייעץ לו לשלוח את אפרים זלמן לבד אל חיים שלום כדי להרגיע את חיים שלום, הקשר ביניהם עדיין הדוק ורק הוא יוכל לנסות להשקיט את הרוחות. במידה ויתברר שחיים שלום עזב את החברה המסוכנת לחלוטין מוכן הוא יחד עם אשתו להשפיע על גב' הויזמן וליישר את ההדורים.

חיים שלום מרפה קצת מעול המצוות בעקבות המשבר שעבר, אמו מסתכלת בדאגה עצומה אבל נזהרת מלהעיר לו כי כל מילה שלא במקום עלולה לקלקל יותר מלתקן, ולא מרפה מלהתפלל לבורא שישיב את בנה לחלוטין אל המקורות, אפרים זמן מגיע לביקור במוצא, בתחילה יש מתח עצום, אבל האמא מתערבת ומצליחה להוריד את המתח, אפרים זלמן מספר על כל המתרחש בבית משפחתו, חיים שלום לומד מכך שהכלה מאד רוצה בשידוך וגם חמיו מתחרט על כל הצעדים הקודמים, כעסו שוכך והוא חושב לפתוח דף חדש.

*

כמה שבועות עוברים על חיים שלום במוצא בשלבי ההחלמה, אם בתחילה נעם לו המקום, כשינוי ויציאה מהשגרה ובעיקר כבריחה מירושלים שזכורה לו לא לטובה, אך תוך תקופה קצרה גילה כי השקט במקום מעיק, אין כמעט עם מי לשוחח ולהעביר את הזמן, אמנם אמו הייתה לבקר אותו כמעט מידי יום, למשך כשעתיים, אך הוא היה צמא לחברה של בני גילו, ואת זה לא יכלה לתת לו.

מידי ערב טייל בחורשות המוריקות של מוצא, זה הזכיר לו לא במעט את החורשה הגדולה שהשתרעה סביב אמשינוב, לא אחת היה שוהה שם עם אביו ז"ל בחודשי הקיץ המהביל, זה החזיר אותו לימי העבר, ההתבודדות בחורשה עשתה לו טוב, בשעות אלו אהב לטייל במחוזות הדמיון ולחלום עד קצה הגבול.

הוא חלם על חיים שונים ממה שהיו לו עד עתה, אך לא ידע להסביר לעצמו, למה הוא נמשך, הוא לא חשב חלילה וחס לפרוק מעליו את עול היהדות, היו לו יסודות בריאים שקיבל מבית הוריו ומשנה זו לא רצה להחליף בשום פנים ואופן, אבל הוא רצה לגוון אותה, אפילו שלא ידע להסביר לעצמו איזה סוג חיים בעצם הוא רוצה.

בעת שלא חלם, היה משנן עשרות פרקי משניות או גמרות בעל פה, את מה שלמד במשך היום לעצמו, במוחו הגדול יכול היה להעביר את כל מה ששינן בשעות מועטות, משום מה לא נטה לעיון כפי שאהב בעבר, בהיותו בודד הרגיש שקל לו יותר ללמוד באופן בקיאותי, דרך שינון וחזרה. כך היה לומד כמה שעות בבית הכנסת ובשעות הערב מעביר בחורשה את מה שלמד בשינון על פה.

באחד הערבים ראה דמות לא מוכרת, היה זה אברך צנום בשנות השלושים ומעלה, לבוש עם כל הבגדים הירושלמים (כובע סופר המכונה "ביבר הוט" קפטן סגלגל של יום חול [כיום לובשים זאת ביום חול, חסידי תו"א תוא"י ומעט מחסידי קרלין ואנשי ברסלב] יארמולקע לבנה גדולה הציצה לה מתחת לכובע, גרביים שחורות עד לאמצע מכנסיו ונעלי סירה) זקן שחור עבות עיטר את פניו השזופות ופאות גדולות השתפלו עד לאמצע כרסו, הוא נח על אחד הספסלים, נראה היה שבא לפוש במקום, חיים שלום קצת תמה שלא ראהו עד עתה, סקרנותו ניצתה בו לדעת מי הוא, הוא הכיר כמעט את כל יושבי מאה שערים בית ישראל וגאולה, לא בשמותיהם אבל את הדיוקנאות הכיר היטב, משום מה את הדמות הזו לא ראה מעולם.

נראה היה שגם האברך שמח לראות שהוא מתעניין בו, הוא הושיט לו את ידו השזופה ורמז לו לשבת לידו, לאחר פריסת השלומים החלה שיחה של ממש להתנהל ביניהם. חיים שלום התפלא כי הלה אינו דובר אידיש רק מילים בודדות, גם הן היו טעות אחת גדולה, שפתו הייתה בעברית צחה, האברך הציג את עצמו כחסיד ברסלב שמתגורר בצפת, אמנם ספרדי הוא מדורי דורות אבל אוהב את הלבוש הירושלמי מאד, שמו אריאל אטיאס ובצפת התקרב לפני מספר שנים לחסידות ברסלב, מפעם לפעם הוא מגיע לירושלים כדי ללמוד אצל ראשי ברסלב, היום הגיע ל"מוצא" לכמה ימי נופש בשל חולשה עראית שאחזה בו.

חיים שלום שמח על החברותא החדשה, די היה משעמם לו במקום, עתה נשברה השגרה עם הופעת אותו אטיאס. חיים שלום החל להתעניין בתורת ברסלב, הלה הסכים להרצות בפניו את עיקרי תורת רב נחמן, אך התנצל כי לא יוכל להרחיב עמו, כי בעוד יום או יומיים עומד הוא לעזוב את המקום, אך אם יראה להמשיך להתעניין, יכול הוא לתת לו כתובת בירושלים, שם יוכל להרחיב את מושגיו אצל מגדולי המבינים בתורת ברסלב.

חיים שלום לקח את הפתק ושמר אותו אצלו.

*

בית משפחת הויזמן היה קרוע ושסוע לחלוטין, בשאלה איך להתייחס אל השידוך. צארטיל הייתה כולה דבוקה בתפילות לשלום חתנה, לא היה יום שלא רצה לכותל המערבי להעתיר על חתנה שיבריא במהרה ושתוכל להקים איתו במהרה, בית נאמן שמושתת על אדני התורה והמסורה, היא שיתפה את חברותיה הטובות ביותר במבצעי התפילה שלה.

מנגד, אמה נקרעה בתוכה, עם מטעני כעס ואיבה שגעשו בקרבה על השידוך שנכפה עליה, היא לא פסקה מלהתפלל שלב בתה יהפך עליה ומוחה יפתח להבין כי חיים שלום אינו הבחור המתאים לה, בשל היותו מלא בסתירות ותהפוכות ובעיקר עצבים חלושים, אך נזהרה לא לטפטף את משנתה הארסית כדי לא לגרום לה לשבר.

היא הייתה חכמה דיה שאסור לעשות לה זאת, אבל לא הפסיקה מלקוות שהזמן יעשה את שלו והיא תבין כי לשווא היא מחכה לו, לפי הבירורים החשאיים שעשתה, המחלה בה לוקה חיים שלום צריכה שיקום ארוך מאד ואין בטחונות שלא תחזור אליו בשעת משבר, היא קיוותה שתתפכח ותהרהר במצבה הנואש, כשתראה סימני דכדוך, יגיע זמנה כ"אם מסורה" לדאוג לה שלא תהיה חלילה וחס עגונה, היא תתחיל לדבר בבית על מציאת פתרון, במצב כזה לא תראה "אמא חתרנית" שמנסה להרוס, אלא אדרבה היא "אמא רחימאית" שמחפשת את הטוב ביותר עבור בכורתה.

אך למרות זהירותה בבית, כלפי בעלה רב משה יוסף נהגה בצורה לא ראויה, היא נשאה עליו כעס רב בשל זה שלא הקשיב לדבריה ולרחשי לבה, היא חשה מהרגע הראשון כי חיים שלום לא מתאים לצארטיל השקולה והמחושבת, יש לו הרבה מצבי רוח קיצוניים, הוא גם פגיע מאד ושוקע בדכדוך על כל פגיעה קטנה בו, מאיזה כיון שהיא מסתכלת, השידוך הזה לא מתאים אפילו לבת פשוטה, לא כ"ש לבתה המיוחדת והמחוננת, איך עושים שידוך כזה ולא חושבים על העתיד?

את כעסיה הייתה מטיפה בשקט, רק בעת שהייתה עמו ונזהרה מאד לא להראות כלפי חוץ, כדי שחלילה וחס לא תהרוס את הבית. היא לא שיערה כמה היא הורסת את בריאותו, לבו של רב משה יוסף היה אכול מבפנים, הוא לא ידע מה טוב ומה לא טוב בשביל בתו, מחד הכיר בערך העצום של חתנו, אך גם הכיר בנפילות שלו, הוא גם ידע עד כמה לא יהיה בריא כשחיים שלום יחוש שחמותו לא גורסת אותו, זה עלול להקרין על שלום הבית בעתיד.

הוא לא ידע אם הוא עושה טוב שלא שם סוף פסוק לשידוך שכבול בכבלי העיגון, הרי כל זמן שלא יתברר לו כי חיים שלום נקי מדעות כוזבות לא יוכל להרשות שתתקיים חתונה, היחיד שיכול לברר את הנושא הוא אפרים זלמן, בשביל זה שלח אותו להיות עם חיים שלום, כדי להמיס את הכעס הגדול שלו וגם לתהות על קנקנו.

כשחזר אפרים זלמן לביתו מהביקור הממושך במוצא, ראה רב משה יוסף כי פניו מאד מהורהרות, נראה שהיה תפוס תחת הרשמים של הביקור, הוא לא יכול לשאול אותו דבר, כי האמא לא הייתה בסוד העניינים, היא לא יודעת שהכניסו את אפרים זלמן למבצע חשאי, אם הייתה יודעת זאת הייתה כועסת מאד על המידור. הוא יצטרך להמתין לרגע המתאים.

אלא שהוא לא ידע כי אשתו יותר פקחית ממה שדימה, היא הבחינה כי אפרים זלמן שאינו בעל סודות (כאביו) מהורהר מדי, לבה אמר לה שהוא מסתיר משהו, הסקרנות שלה גברה, מה מסתירים ממנה? אך לא רצתה לעשות את הבירור כבר עתה כשבעלה נמצא בחדר, אבל בלבה פנימה גמרה לברר את הנושא עד הסוף, היא לא אהבה בית שיש בו סודות, והיה מוחלט אצלה להיות בסוד כל העניינים.

כשראתה את כל בני הבית נמים את שנתם, שאלה את בעלה מה פשר מראהו המהורהר של אפרים זלמן, היא מכירה אותו כאחד שלא שקוע בחלומות, היא רמזה לו שהיא חושדת שרקם תוכניות עם אפרים זלמן מאחורי גבה ותבעה לדעת מה הן התוכניות, היא נקטה ב"שיטת דלילה-אשת שמשון" ולא פסקה לרגע מהמתקפה.

רב משה יוסף חש שתש כוחו, עד כמה יכול הוא לשאת את המשא הקשה, הוא החליט לשנות את הטקטיקה.

"ציפורה אם את חושבת להרוס את שלום ביתנו, בשל פגיעה ותהיה הנכונה ביותר, הרי את גורמת להרס ואולי אף למוות, תדעי לך כי אני חולה לב לא קל והתוצאות של תגובותייך מקצרות את חיי, אז מה עדיף לך? להיות אלמנה צעירה ולחתן את כל הילדים לבד?!"

זו הייתה הפעם הראשונה שרב משה יוסף חלץ כגיבור את כלי נשקו, הפעם קלע במטרה בעוצמה, ציפורה עצמה לא שיערה את הסבל הרב שהיא מביאה על בעלה. עתה הבינה שחרגה בהתנהגותה מהדרך היהודית, עד לתקרית זאת היה שלום ביתם מושתת על יסודות איתנים ועמד היטב בעת שאביה רדף את בעלה עד חורמה [לאחר הסיבוך הגדול שנגרם בעטיו שכמעט מוטט את עסקיון], באותם ימים עמדה ציפורה כחומה בצורה ולא שעתה לדברי אביה שהמליץ לה "בכל פה" להיפרד מה"ביש גדא מלך השליממזלאכער" כפי שכינהו, כאשת חבר הטתה את שכמה להיות עמו בכל התקופה הקשה.

לפתע עתה היא זו שחותרת בכל כוחותיה תחת יסודות הבית?

ציפורה נבהלה מעוצמת האחריות שגולל רב משה יוסף כלפי מעשיה, באם תמשיך בדרכה הרעה. אך לא יכולה הייתה גם לוותר על טענותיה, היא הייתה משוכנעת במאת האחוזים שהשידוך הוא אסון כבד לצארטיל היקרה, זה שצארטיל רוצה כל כך בשידוך לא מצדיק את המשך. אבל היא צריכה לשנות את הטקט, היא צריכה בצורה עקיפה יותר להביא לניתוק המבורך. השאלה רק איך עושים זאת?

לאחר שעת שתיקה מתוחה בחדר, פצתה ציפורה לסוף את פיה, היא ביקשה את סליחת בעלה על הדרך והצורה בו נהגה כלפיו, ובזה סיימה את דבריה.

מאותו יום הנמיכה את הטון עד שכמעט ולא היה מורגש, אבל לא הפסיקה מלחרוש מזימות. רב משה יוסף הרגיש בחושיו המחודדים כי ציפורה לא שקטה לרגע, היא רק מחפשת את הדרך הנכונה להביא לידי ניתוק השידוך.

*

גם משה יוסף לא טמן ידו בצלחת, הוא חיפש בכל דרך להגיע אל המו"צ כדי שיוכל לשטוח בפניו את דבריו, אם יקבל ממנו הדרכה נכונה ידע מעתה לאן הוא צריך לחתור. אם יאמר לו לחתוך את השידוך יעשה בלי שהות, לאחר הפסק של המו"צ לא יעלה יותר ספיקות ואף המצוקה שהציקה לו כל העת, מה עם הברכה של הרבי הקדוש מאמשינוב, הוא זוכר היטב את הברכות החמות שנתן לו בעת שהתייעץ עמו על השידוך, אבל אם יאמר לו המו"צ שבשל הבעיות החמורות צריכים לפרק את השידוך, יש לו ההלכה שהולכים אחרי בתראה (אחרון) כך ההלכה בכל מחלוקת הלכתית קשה שההלכה נפסקת כבתראי.

הוא נפגש לצורך זה עם תלמידו המובהק רב ברוך עקשטיין ולחץ עליו לעשות לפנים משורת הדין ולהכניס אותו אל הרב, כי מדובר אצלו בעסקי נפשות, לאחר מאמצים על אנושיים, הצליח לסדר לו פגישה קצרה עם המו"צ, הוא נכנס בדחילו אליו לחדרו, הרב נראה היה חלוש ביותר, אבל בצלילות הדעת גמורה, רב משה יוסף שטח לפניו בקצרה את הסיפור וביקש הכרעה ברורה בעניין, המצב מסובך לחלוטין ואין שמחה כהתרת הספיקות, עדיף לחתוך מה שיותר מהר, כדי ששני הצדדים יוכלו להשתקם במהרה.

המו"צ ישב בכסאו כפוף מאד, ניכר היה עליו כי השיבה אינה קלה עבורו, פניו היו מכווצות מגודל העיון, נראה היה שמוחו הגדול שוקל את כל הצדדים בעיון רב, אי אפשר להכריע בנושא כל כך עדין, בלי לתת את הדעת על כל ההשלכות. לאחר כחצי שעה של שתיקה עמוקה, השיב תשובה לרב משה יוסף.

"לבי אומר לי שמחיים שלום יהיה לך עוד הרבה נחת, אני לא יכול לומר לך מהיכן אני לוקח זאת, אבל יש מה שאנו מוצאים הרבה בדברי רבותינו הקדושים זי"ע "לבי אומר לי" אף אני אומר לך, אין צורך להזדרז, צארטיל שלך בת 19 ולא איחרה את העת, מה עוד שהיא כל הזמן מתפללת על החתן שיבריא ושישוב לדרך התורה והמסורה, בשבילה זהו השידוך, הוא לא נכפה עליה כלל, ואין לה טעות בדבר, חיים שלום הוא בחור יקר אלא שהשתבש לא במעט בשל חבורת "מסלפי התורה".

אתה צריך להסביר לבני ביתך שיחי', כי אם הרבי הקדוש מאמשינוב ה' ישמרהו ויציליהו מכל פגעי המלחמה, נתן לך את ברכת הדרך, זה אומר שפעלת כחסיד ולא הפעלת עליה לחצים בשל אינטרסים אישיים. לכן עליה כאשת חבר, לכופף את ראשה ולומר הן ומקודש מקודש!

כך היא דרכה של האשה הישראלית, עליה אומרת הגמ' "איזו אשה כשרה שעושה רצון בעלה" אם מדובר שהבקשות הן מובנות, מה השבח הגדול שעושה רצון בעלה? כך דרך כל אדם שמה שמבין הוא עושה. אלא ודאי מדובר באשה כשרה שצריכה להתגבר על הרצונות והמאווים האישיים, על זה משבחת הגמ' את האשה שיודעת לכופף את דעתה ומסכימה עם בעלה,

גם כשנדמה לה שהוא טועה, אבל מכיון שיודעת שהוא עושה זאת לא בגלל שרוצה לשלוט עליה אלא כי הוא עושה מה שמבין שכך הוא רצון התורה!

בנידון שלנו, לא פסקת מלהתייעץ ולא עשית דבר על דעת עצמך, לפיכך עליה כעת להשתדל לקבל את ההכרעה, בפרט שאין המדובר בלסגור שידוך אלא להיפך, רק בשב ואל תעשה, אני מאמין שבקרוב נראה באופן הברור ביותר את האמת".

לאחר עוד מילות ברכה נפרד ממנו רב וועלוויל באיחולים חמים שהכל יסתדר על הצד היותר טוב.

בלילה סיפר רב משה יוסף לציפורה בהרחבה רבה את פסק ההלכה של המו"צ, נראה היה שציפורה מתקשה לקבל את ההחלטה, היא הורידה דמעות רבות והתכנסה לתוך עצמה, מאותו יום פסקה לדבר על הנושא, אבל לא הייתה אותה אשה שמחה כפי שהייתה עד עתה, כושרה המסחרי ירד פלאים, לא אחת עשתה טעויות שממש סיכנו את יציבות החנות, עד שלא הייתה לרב משה יוסף ברירה, הוא נאלץ בשל המצב המסחרי הקשה ליטול את המושכות.

*

אפרים זלמן החל לבקר את חיים שלום יותר בתדירות, חיים שלום שמח מאד עם גיסו, השיחות עמו הועילו מאד, בעיקר הוא למד איתו את מסכת עירובין, אפרים זלמן היה מעביר לו את יסודות הלימוד שקיבל מהגאון רבי ישראל יצחק רייזמאן, חיים שלום גילה עולם חדש שלא היה כל כך ידוע לו, עולם הפסיקה וההוראה, זה מצא חן בעיניו מאד עד שביקש מאפרים זלמן שימליץ עליו לרב רייזמאן, הוא מוכן ללמוד בנפרד כדי שלא להרגיז את המחותן.

הידיעה הזו התקבלה בשמחה עצומה אצל רב משה יוסף, הנה חתנו מחפש אתגר לימודי חדש, אם היה מושפע לרעה מחבורת המשיחיסטיים לא היה נמשך ללימודי הוראה, זה דורש המון התמסרות ויגיעה, אם בנוסף ימשיך בלימוד העיון עם רב ברוך עקשטיין הרי יהיה לו סדר יום מלא וממילא לא יתעסק בשטויות.

הוא דיבר עם רב ישראל יצחק שיקבע שיעור נפרד עם חתנו למשך שעה וחצי ביו"ד הלכות תערובת, זה יתן אתגר רציני לחיים שלום ולאחר שכבר שמע מאפרים זלמן כי החברה גירשה את חיים שלום חזרה אליו שלוות הנפש, הוא חיכה בקוצר רוח לרגע שחיים שלום ישוב לירושלים, כדי לחדש את הקשר עמו, בדעתו היה לחכות שנה נוספת עד לעריכת הנישואין, שנה יש בה י"ב חודשים והיא משקפת פרק זמן בו יש את כל האירועים של השנה (ולכן מי שחלה במחלה שיש בה חשש טריפות, אם חי מעט יותר מי"ב חודשים כנראה שלא ימות) אם יהיו שינויים יוכל לבדוק אותם בעין בוחנת.

ציפורה שמעה את דבריו אבל לא הגיבה כלום, כביכול זה נוגע למישהו אחר, מרגע שהמו"צ התערב לטובת השידוך הייתה שבורה ורצוצה, אף אחד לא מבין אותה ואת פחדיה הנוראים, החושים החדים שלה מאותתים לה ללא הרף שעומדת להתרגש צרה איומה, אם השידוך יקום ויהיה, היא אפילו לא יודעת על מה בדיוק להצביע, היא הייתה בטוחה בתחושות שלה ולרגע לא נסוגה מעמדתה העקרונית כי חיים שלום הוא "מקח טעות" הוא לא מתאים לצארטיל המיוחדת שלה משום בחינה. היא כבר התכוננה לרגע של אחרי כן, בכליון עיניים.

היה לה אפילו מחשבה על איזה בחור שיתאים לצארטיל, הבן של השכנים שלהם, מנחם פיליפ, בוגר ישיבת "חיי עולם" עליו אומרים הבריות "צום ג-א-ט או צום לייט" (טוב לשמים ולבריות) בחור יסודי לבוש בבגדים נקיים תמיד, גבה קומה וחינני להפליא, תמיד הוא עם חיוך נעים על שפתיו, מקדים בשלום כל אחד, אין מי מהשכנים שאינו חש כלפיו חיבה.

המידות שלו הן מיוחדות במינן "אויסנאם" (מיוחדים להפליא) כך ציינו כל מכיריו, הוא נחשב גם לבחור למדן ומתמיד, כך שמעה מכמה שכנות שידעו לציין את מעלות בן השכן, אמנם הוא לא מגיע לקצה זרתו של חיים שלום בתחום הכישרונות, אבל האם כישרונות זה העיקר? "דרך ארץ קדמה לתורה" צריכים בעל שהוא בראש וראשונה בעל מידות טובות וגם בעל יציבות שלא נתון להשפעות שמסיטות אותו לכל רוח ואת זה מכיל מנחם פיליפ.

אבל מה עושים שהכל זה רק חלומות, כי מי אומר שהבחור הזה ירצה את צארטיל כ"עזובת שידוך" הכתם של עזיבת שידוך הוא לא פשוט. היא לא צריכה ללכת רחוק, בבניין ממולה מתגוררת משפחת ערבליך יש להם בת מיוחדת במינה שעזבה שידוך לפני שנתיים, מאז היא מקבלת סחורה סוג ב' או יותר נכון ג' ד'.

אם כשהייתה בשידוכים קיבלה הצעות רבות בהתאם למעמדה, משפחה יחסנית מאד ובעלת נכסים, האבא נחשב לאחד הסוחרים המוצלחים ביותר בירושלים בתחום המזון, אבל ברגע שהפכה להיות שידוך עזוב (החתן ירד מהדרך הישרה ונהיה אחד מפעילי הלח"י האקטיביסטיים ביותר, הוא ישב גם בכלא הידוע לשמצה "קישלה" לא היה חסר שיעלה לגרדום, אלמלי שלוחמי לח"י הצליחו לחלצו ברגע האחרון, לפני שנפסק דינו למיתה בתליה) מאותו רגע ירדו מניות הכלה לשעבר, בחור טוב לא אבה לשמוע שידוך עזוב, זה ממש פגיעה חמורה במעמדו, למה שיסכים לקחת בחורה עזובת שידוך, כשיכול לקחת בחורה חלקה בלי כל "בלעטלאך" (עלים שפוגמים בהדר האתרוג)

מי יתקע כף לידה כי אותו מנחם פיליפ יסכים לקחת את צארטיל עם כל מעלותיה, מה עוד שהיא עדיין לא נכנסה לשוק, היא צריכה קודם לעזוב את השידוך וצריכים להמתין פרק זמן עד שתיכנס לשוק לאחר הטלטלה שתעבור בעצם עזיבת השידוך, מי יערוב לה שעד לאותו פרק זמן מנחם לא יחטף?

ציפורה היא לא אשה פתיה, את כל החשבונות הללו היא יודעת, אבל מה לעשות שהרצונות שלה משתלטים עליה, היא לא יכולה להפנים כי תהיה שוויגער על בחור חולני כזה. השם שלו יצא לחרפה ברחוב ככל שמחלת הנפש שלו תחריף, מי ירצה אח"ז לגשת אל אפרים זלמן הבא אחריה בתור וליתר ילדיה כשיש חתן כזה במשפחה?

אם לכל הפחות הייתה יכולה להשיח את צערה בפני מישהו היה רווח לה, אבל מרגע שהמו"צ פסק את פסקו, מרגישה היא כלואה, איש אינו מבין את רגשותיה, היא לא יכולה לדבר עם בעלה שמתבצר בעמדה שלו וסובר שהוא צודק במאת האחוזים, מרגיז אותה שצארטיל עיוורת לחלוטין ולא מבינה לאיזו שוחה עמוקה עומדת היא ליפול, כל יום היא נוסעת לכותל ומעתירה תפילות ובקשות לשלום חתנה היקר. אפרים זלמן קורן מאושר מהקשר החדש שיש לו עם חיים שלום, הוא נוסע אליו פעמיים בשבוע וחוזר עם סיפורים מופלאים על חיים שלום, כולם קושרים נגדה קשר ודעתה אינה נחשבת, אין אשה אומללה יותר ממנה.

*

אולי אתה נוסע איתי לירושלים מציע אריאל אטיאס לחיים שלום, יש מישהו שמגיע עם רכב לקחת אותי מכאן, אם תרצה תוכל להצטרף, אם תרצה תוכל להגיע אל רב נחמן נתן הירש שאצלו אני לומד את תורת רבי נחמן, הוא יודע את כל תורת מהר"ן מברסלב, כך תוכל להיות מהחבורה הקדושה שלנו. ברגע שתהיה חסיד ברסלב, תבין מה זו עבודת ה', לדעתי תוכל להגיע רחוק מאד, אולי תהיה אתה בעצמך "מנהיג החבורה" לפי מה שאני רואה עליך, אתה תגיע רחוק מאד, אולי תזכה גם להגיע לקבר הקדוש בעיירה "אומן" ולהשתטח על קברו, אתה יודע שרבינו הקדוש הבטיח שמי שישטח על קברו לא ימות בלי שישוב בתשובה שלימה, לדעתי כדאי לך להצטרף אלי לנסיעה, היא תסלול לך דרך חדשה, אתה לא תפסיק להודות לי על כך.

חיים שלום היה נבוך, מצד אחד הוא מאד רוצה להצטרף, המסתורין טבוע בדמו, יש לו הרגשה ש"תורת ברסלב" תעשה לו טוב, למעשה אין לו כיום שום אחיזה בחצר חסידית, אמשיכנו כנראה כלתה רח"ל ביקוד השואה האיומה, בירושלים אין עדיין חצר חסידית מבוססת, תושבי ירושלים ברובם פרושים, יש אמנם כמה קרלינאים וגם את המסתופפים אצל השומר אמונים, אבל הוא לא נמשך אליהם, אבל ברסלב נראית לו חסידות מושכת מאד, הם מגיעים בשאיפותיהם למקומות הכי רחוקים ולזה הוא כל כך נמשך.

אבל מאידך אמו לא יודעת מכלום, אם יסע בפתאומיות יעורר מחדש את כל הפחדים שלה, היא חושדת אותו בניהול חיים מסתורים, אם בתקופה האחרונה נרגעה בשל מצבו, אם יעשה עכשיו את הצעד הפזיז ישיב את כל החשדות עליו, למה שיעשה מעשה נואל שיכול לגרום לו ולה להרבה צער.

"אני מבין שאתה עדיין לא בשל להצטרף, הגיב אריאל חד העין, אין דבר, תשמור על הכתובת שמסרתי לך, היא תבוא לך לשימוש באחד הימים".

לתגובות: w0533194197@gmail.com

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב

כאן חיים בני אדם!

המידות הטובות של בני ישיבת מיר, כפי שמרן רה"י הגרנ"צ פינקל ניווט אותם לאורם של מרנן ראשי הישיבה לדורותיהם, באו לידי ביטוי בסיפור מדהים שהתפרסם עוד בחייו באחד מכלי התקשורת בארה"ב ויצר הד ציבורי רב, שגרם לקדוש שם שמים.

לאחר פטירתו התפרסמה העובדה בכתבי עת רבים בארץ ובעולם והיה לשיחת רבים וללימוד מוסר השכל: באוניברסיטה אמריקנית מפורסמת החליטו לבדוק בצורה מדעית את השאלה שמעסיקה את כל העולם החומרני: "מהו המתכון הבטוח להיות מליונר?" הם בחרו מאתיים וחמישים מליונרים, הצמידו לכל אחד מהם סטודנטים, שיתעדו את סדר יומם וינסו לברר, מה הפך אותם לעשירים. המחקר יצא לדרך, הסטודנטים נצמדו כל אחד למליונר "שלו", ורשמו בפרוטרוט את סדר יומו ואת מעשיו במשך תקופה ארוכה. לבסוף הגישו הסטודנטים את רישומיהם, והחוקרים החלו לנתח את הנתונים.

מרבית הנתונים היו דומים, אבל נתון אחד בלט בשונותו. אצל כל המליונרים, הוקדש חלק ניכר מזמנם למלחמות במתחרים: ריגול תעשייתי, מניעת הדלפת מידע וניהול משפטים מתישים. רק אחד מבין המליונרים לא ניהל מאבק כלשהו נגד אף אחד. לא היו לא אויבים והוא לא תבע למשפט אף מתחרה.

החוקרים החליטו לבדוק את הדבר. הם פנו אל האיש, שהיה בעל רשת מסעדות גדולה בעלת סניפים בכל העולם, וביקשו לראיינו: "מדוע אינך נלחם במתחרים ואין לך אויבים, כאשר הדבר הזה מאפיין את כל המליונרים האחרים?"

שאלו החוקרים.

אספר לכם סיפור, פתח העשיר ואמר, בתחילת דרכי הייתי נאמן לדרכו של אבי המנוח שאמר לי תמיד: "קבע מטרות והשג אותן בכל מחיר!", הייתי איש עסקים נוקשה וחסר פשרות. אבל לפני כמה שנים ערכתי עם כמה ממנהלי סדרת סיורים שנועדו להכיר בפנינו את אורח החיים במקומות שונים בעולם, זאת במטרה להתאים את מוצרינו לאוכלוסיות מגוונות. אחת המדינות שבהן ביקרתי היתה ישראל. טיילנו בכל הארץ ונהנינו. ביום האחרון אמר לנו המדריך שהוא עומד לקחת אותנו למקום המרתק ביותר בישראל, לטעמו.

ציפינו לסיור באתר ארכיאולוגי מרהיב, אך במקום זה נסענו לשכונה ישנה וצפופה בירושלים, סביבה לא מרשימה בלשון המעטה. המיניבוס שלנו עצר לפני בניין גדול ורחש פעילות, שמאות צעירים נכנסים ויוצאים ממנו כל הזמן.

המדריך פתח ושאל: "אמרו לי בבקשה, מה אמור להיות גודלו של מוסד חינוכי בן ששת אלפים תלמידים?" ערכנו חישובים מהירים של אולמי הרצאות, חדרי מיחשוב, שטחי גינון, מעונות סטודנטים, חדרי סגל, משרדי הנהלה וכדומה, והגענו למסקנה שיש צורך של שטח בן 150,000 מ"ר.

"וכמה אנשי צוות לדעתכם אמורים לעבוד במוסד כזה?"

הוסיף המדריך לשאול. תשובותינו נעו בין שלשת מאות וחמישים לארבע מאות איש.

"ובכן", אמר המדריך, "ברוכים הבאים לישיבת 'מיר'. בישיבה הזאת לומדים כששת אלפים תלמידים ושטחה הוא כ- 3,000 מ"ר בלבד, לכל תלמיד מוקצה חצי מטר מרובע. את צוות הישיבה מאיישים כעשרים אנשים בלבד, ויש לה מנהל אחד ויחיד האחראי על הכל: מקבלת תלמידים, דרך קביעת החומר הלימודי ועד לניהול התקציבי".

היינו המומים. המדריך ערך לנו סיור בישיבה, אולמות הלימוד היו מלאים עד אפס מקום. הלומדים היו שקועים כל כך בלימודם, עד שאפילו לא הבחינו בנו.

עברנו קומה אחרי קומה, ובכל פינה אפשרית או בלתי אפשרית, ישבו אנשים ולמדו. זה היה מחזה מדהים ומחשמל שהותיר אותנו ללא מילים. בכל סיורנו בעולם לא ראינו מחזה כה מרתק.

בתום הסיור נקבעה לנו פגישה עם ראש הישיבה בכבודו ובעצמו, "אבל אל תיבהלו ממצבו הגופני", אמר לנו המדריך, "האיש סובל ממחלות רבות".

נכנסנו לבית פשוט המרוהט ברהיטים בסיסיים ביותר. ליד שולחן הסלון ישב ראש הישיבה, הרב נתן צבי פינקל. הוא דיבר אך בקושי, אבל קיבל אותנו במאור פנים. אחד מחברי אזר אומץ ושאל: "כבוד הרב, כולנו פה מנהלים חברות ומפעלים, ואיננו מצליחים להבין כיצד מוסד כמו שלכם מתנהל? מה הסוד פה?".

ראש הישיבה חייך והשיב בשאלה: "ידידי היקרים, התדעו מה ההבדל בין אדם לבין בהמה? כשבהמה רוצה משהו", המשיך הרב "היא תנסה להשיג זאת גם אם תדרוך בדרך על כל מי שנמצא סביבה. האדם, לעומת זאת, מסוגל לוותר על רצונותיו כדי לא להזיק לזולתו. יתרה מזו: האדם יכול אפילו לגרוע הנאה מעצמו כדי להיטיב לחברו. כאן בישיבה חיים בני אדם. וכאשר כל אחד חושב כיצד גם השני יכול לחיות לצידו, לאף אחד אין בעיה".

סיים אותו עשיר: "הדברים נגעו לליבי כמו סכין, זה היה הפוך לחלוטין מדברי אבי המנוח שאמר תמיד: קבע מטרות, והשג אותן בכל מחיר! הבנתי שזאת לא התנהגות אנושית. מאותו יום החלטתי לא להצר את צעדיו של שום אדם - והאמינו לי, לא הפסדתי מכך מאומה. סך הכל זכיתי להפוך בחזרה לבן אדם!" (בכל נפשך, עמ' 356)